

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI PROGRAMI

MUSTAFA REFİK'İN HAYATI ve ESERLERİ
ÜZERİNE BİR İNCELEME

HABİBE YILMAZ

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ H. HARİKA DURGUN

MANİSA, 2019

	T.C. MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS EĞİTİMİ FORMLARI Tez Savunma Sınavı Tutanağı	Doküman Kodu	FRYL-031
		Yayınlanma Tarihi	26/03/2018
		Revizyon No/Tarih	2/23/03/2018
		Sayfa	1/1

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 07.01.2020 tarih ve 1/9 sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Manisa Celal Bayar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin 9. Maddesi gereğince Enstitümüz Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Habibe YILMAZ'ın "**Mustafa Refik'in Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme**" konulu tezi incelenmiş ve aday 29.01.2020 tarihinde saat 11:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra **60.** dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna



OY BİRLİĞİ



DÜZELTME yapılmasına



OY ÇOKLUĞU



RED edilmesine



ile karar verilmiştir.

ÜYE

Doç. Dr. Özlem NEMUTLU

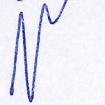


Evet

Hayır

BAŞKAN

Dr. Öğr. Gör. Harika DURGUN



ÜYE

Doç. Dr. Sabahattin ÇAĞIN



Tez, burs, ödül veya Teşvik programına (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.



Tez, mutlaka basılmalıdır.



Tez, mevcut haliyle basılmalıdır.



Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.



Tez, basımı gereksizdir.



* Bu halde adaya 3 ay süre verilir. İkinci tez savunma sınavında da başarısız olan öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir.

** Bu halde adayın Enstitü ile ilişkisi kesilir.

Hazırlayan
Enstitü Sekreteri

Onaylayan
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “ Mustafa Refik’in Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

30/12/2019

Habibe YILMAZ



ÖZET

MUSTAFA REFİK'İN HAYATI ve ESERLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Mustafa Refik daha çok Servet-i Fünun döneminde faaliyet göstermiş, sanat hayatı boyunca telifin yanı sıra çok sayıda tercüme eser kaleme almış bir yazardır. Mustafa Refik'in hayatı ile ilgili bilgiler yok denecek kadar azdır. Başbakanlık Osmanlı Arşivindeki yazışmalardan, Ahmet Mithat Efendi ve Mücellidoğlu Ali Çankaya'nın onun hakkında yazdıkları dışında bir bilgiye tesadüf edemedik.

Mustafa Refik'in fen, eğitim, sanat, seyahat gibi farklı konularda gazete yazılarının olması ve edebî, fennî muhtevalı pek çok eseri tercüme etmesi Türk edebiyatı açısından önemlidir. Bu sebeple yazarın edebiyat tarihindeki yerini belirlemek adına ayrıntılı bir çalışma yapılmak istenmiştir.

Çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yazarın ailesi, çocukluğu ve yetişmesi, memuriyet hayatı, yazı hayatı hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde yazarın telif ve tercüme eserleri ile *Resimli İstanbul Gazetesi* tanıtılmış ve *Tercüman-ı Hakikat* ile *Sabah* gazetelerindeki eğitim, fen, sanat muhtevalı yazıları değerlendirilmiştir. “Sonuç” bölümünden sonra “Bibliyografya” başlığı altında Mustafa Refik'in yazıları ve kitaplarının künye bilgileri verildikten sonra çalışmaya kaynaklık eden kitap ve makaleler belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Refik, *Resimli İstanbul Gazetesi*, tercüme roman, gazete yazıları, Ahmet Mithat Efendi.

ABSTRACT

A STUDY ON MUSTAFA REFİK'S LIFE AND HIS LITERARY WORKS

Mustafa Refik is a writer who created his works mostly in the period of Servet-i Fünun and translated many books along with copyrights throughout his art life. We have quite limited information about Mustafa Refik's life. We couldn't get any information about his life apart from the studies of Ahmet Mithat Efendi and Mücellidoğlu Ali Çankaya from the researches that we have made in Prime Ministry Ottoman Archives.

Mustafa Refik is important in terms of having newspaper articles on different subjects from education to art, from scientific subjects to travel writing, and translating many works including literary and scientific. So, it is desired to make a detailed study about him. This study consists of two main sections. In the first part; some information has been given about the writer's childhood, his family and his life of civil service, the environment in which he grew up, and his identity of the journalism. In the second part of the study; Illustrated İstanbul Newspaper has been introduced together with his own and translated works and his studies containing education, science and art on Sabah and Tercüman-ı Hakikat have been observed. The books and the articles of him which are the sources of this study have been stated under the title of "Bibliography" after the information about Mustafa Refik's books and articles have been given.

Keywords: Mustafa Refik, Illustrated İstanbul Newspaper, Translation Novel, Newspaper Articles, Ahmet Mithat Efendi.

ÖN SÖZ

Türk edebiyatında “Ahmet Mithat Efendi’nin yeğeni” olarak bilinen Mustafa Refik, telif eserlerinin yanı sıra pek çok tercüme imza atan bir yazar ve gazetecidir. Bu çalışmayı konu olarak seçmemizin sebebi kendisi hakkında daha önce herhangi bir akademik çalışmanın yapılmamış olmasıdır. Yazı hayatı boyunca kaleme aldığı telif ve tercüme eserleri ile dergi ve gazetelerdeki eğitim, fen, seyahat konulu yazılarını bir araya getirerek onun Türk edebiyatındaki yerini ortaya koymayı amaçladık. Bu sebeple onun hayatı, gazete ve edebî faaliyetleri üzerinde çalışmayı uygun gördük.

Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, H.1284(1867/1868) yılında doğan Mustafa Refik’in ailesi, eğitimi ve yetişmesini sağlayan unsurlar anlatılmıştır. Erken yaşta yazar olma kararı alan Mustafa Refik’in Ahmet Mithat Efendi ile olan yakınlığı kendisini bu alanda geliştirmesine fırsat vermiştir. Dolayısıyla Mustafa Refik’in Ahmet Mithat Efendi ile olan ilişkisini de bu bölümde değerlendirmeye çalıştık.

İkinci bölümde Mustafa Refik’in eserlerini ve yazılarını derli toplu bir şekilde incelemeye çalıştık. Telif eserleri, tercüme eserleri, *Resimli İstanbul Gazetesi* ve diğer gazetelerdeki yazılarını muhteva yönünden değerlendirdik. Mustafa Refik’in kendi imzasını taşıyan *Müntehabat-ı Mustafa Refik*, *Garaib-i Âdat*, *Kızlara Mahsus Dikiş ve El İşleri*, *Menakıb-ı Seyyahin* adlı dört tane telif eser bulunmaktadır. Tercüme eserler arasında Batı edebiyatından çevrilen roman sayısının fazla oluşu dikkat çekicidir.

Mustafa Refik değişik konularda yazıların kaleme alındığı *Resimli İstanbul Gazetesi* adlı bir dergi çıkarmıştır. Derginin bibliyografyasına çalışmanın sonunda yer verdik. Yine, *Tercüman-ı Hakikat* ve *Sabah* gazetesinde yayımladığı yazıları konularına göre sınıflandırıp “Bibliyografya” başlığı altında değerlendirdik. Sınıflandırma aşamasında konusunda tereddüd duyduğumuz bazı yazıları iki farklı başlık altında değerlendirdik.

Mustafa Refik’in hayatına dair bilgileri bir araya getirmede Mücellidoğlu Ali Çankaya’nın¹ eserinden ve T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nden faydalandık. *Resimli İstanbul Gazetesi*’nin ilk on iki sayısı İstanbul Büyükşehir Belediyesi

¹Çankaya, Ali, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler: Mülkiye Şeref Kitabı*, Mars Matbaası, Cilt: III, Ankara, 1968.

Atatürk Kitaplığı'ndan, 13-25 sayı aralığını Hakkı Tarık Us Koleksiyonundan temin ettik. *Tercüman-ı Hakikat*'in 10030'uncu sayısına kadar İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nı; sonraki sayıları için Ankara Üniversitesi Gazeteler Veritabanını taradık. *Sabah* gazetesinin ilk üç bin sayısını İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı kataloglarından inceledik. *Sabah* gazetesinin burada bulamadığımız 1271 - 1604 arasındaki sayıları için Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nden faydalandık. Gazetenin 1604 ile 1761 arasındaki sayılarına Beyazıt Devlet Kütüphanesi'ndeki bakım onarım sebebiyle ulaşamamıştır. *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinin 2000 ve 3500 arasındaki sayıların taranmasıyla ilgili çalışılmış yüksek lisans tezlerinin Mustafa Refik'le ilgili bibliyografya kısımlarından faydalandık. Telif ve tercüme eserlerin temin edilmesinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'ndan; eserlerin neredeyse tamamına ulaşabildiğimiz Erzurum Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Koleksiyonundan istifade ettik.

Çalışmamın başından sonuna dek, her türlü desteğini, samimiyeti ve nezaketi ile hissettiğim hocam, Dr. Öğr. Üyesi H. Harika DURGUN'a teşekkürü bir borç bilirim. T.C.Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde "Mustafa Refik" adıyla kayıtlı belgelerin, üzerinde çalıştığımız Mustafa Refik'e ait olup olmadığını belirleme hususunda bize yardımcı olan Doç. Dr. Nejdet BİLGİ'ye ayrıca teşekkür ederim. Çalışmamın çeşitli aşamalarında ihtiyaç duyduğumda yanımda olan Esra YILMAZ'a ve Ayşe YAĞCI'ya teşekkür ederim.

Habibe YILMAZ

İzmir 2019

KISALTMALAR

BEO	:Bâb-ı Âlî Evrak Odası
BOA	:Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Çev.	:Çeviri - Çeviren
DEÜ	:Dokuz Eylül Üniversitesi
DH.MKT	:Dahiliye Nezareti Mektub-î Kalemi
DH.SAİDd	:Dahiliye Nezareti Sicill-i Ahval İdaresi Defteri
HR.UHM	:Hariciye Nezareti Umur-ı Hukuk-ı Muhtalita Müdüriyeti
İ.Tal	: Taltifat

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖN SÖZ.....	iv-v
KISALTMALAR.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii

BİRİNCİ BÖLÜM: MUSTAFA REFİK'İN HAYATI

1.AİLESİ, ÇOCUKLUĞU ve YETİŞMESİ.....	1-5
2. MEMURİYET HAYATI.....	5-9
3. YAZI HAYATI.....	9-20

İKİNCİ BÖLÜM: MUSTAFA REFİK'İN ESERLERİ ve YAZILARI

1. TELİF ESERLER.....	21-26
2. TERCÜME ESERLER.....	27
2. 1. Tercüme Hikâyeler.....	27-28
2. 1. 1. Aşk Konulu Hikâyeler.....	28-33
2. 1. 2. Macera Konulu Hikâyeler.....	33-41
2. 1. 3. Didaktik Konulu Hikâyeler.....	41-43
2.2.Tercüme Romanlar.....	43-44
2. 2. 1. Aşk Konulu Romanlar.....	44-72
2. 2. 2. Macera Konulu Romanlar.....	72-83
2. 3. Diğer Tercüme Eserler.....	83-86
3. RESİMLİ İSTANBUL GAZETESİ.....	87-90
4. DİĞER YAZILAR.....	90-96
SONUÇ.....	97

BİBLİYOGRAFYA

1.RESİMLİ İSTANBUL GAZETESİ’NİN BİBLİYOGRAFYASI..... 98-110

2.MUSTAFA REFİK’İN YAZILARI..... 111-140

2.1. Mustafa Refik’in Tercüme Hikâye ve Roman Tefrikaları..... 141-142

3. MUSTAFA REFİK’İN KİTAPLARI

3.1. Hikâye ve Romanlar.....143-144

3.2. Diğer Eserleri..... 144-145

FAYDALANILAN KAYNAKLAR..... 146-153

EKLER.....154-169



BİRİNCİ BÖLÜM: MUSTAFA REFİK'İN HAYATI

1. AİLESİ, ÇOCUKLUĞU ve YETİŞMESİ

Mustafa Refik'in kendisi ve ailesi hakkında sınırlı bir bilgiye sahibiz. Ahmet Mithat'ın “ Bir İzah-ı Hakikat”² başlıklı yazısıyla Mustafa Refik'i tanıtan bazı bilgiler elde edebildik. Bu yazının içeriğinde ağırlıklı olarak Mustafa Refik'in eğitimi ve yazı yazmaya başlama süreci ele alınmıştır.

Mustafa Refik'in ailesine dair elde edilen bilgiler Mücellidoğlu Ali Çankaya'nın *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler: Mülkiye Şeref Kitabı*³ adlı eseri ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki⁴ hal tercümesi bilgilerinin birleştirilmesiyle oluşturulmuştur.

Babası, Beyşehir kazası kaymakamlarından Ahmet Tevfik Bey'dir.⁵ Annesi, Tanzimat devri edebiyatının önde gelen yazarlarından Ahmet Mithat Efendi'nin kız kardeşi Meveddet Hanım'ın kızıdır.⁶ Mücellidoğlu Ali Çankaya, Mustafa Refik'in, Meveddet Hanım'ın torunu değil, oğlu olduğunu belirtmiştir.⁷

Doğum yılı ve doğum yeri hakkında da farklı bilgilerle karşılaşmaktayız: Doğum yılı, Ahmet Mithat Efendi'nin Mustafa Refik'i tanıttığı “Bir İzah-ı Hakikat”⁸ başlıklı yazısına göre Hicri 1284(1867/1868); Başbakanlık arşiv bilgilerinde⁹ Hicri 1284, Rumi 1287'dir. Mücellidoğlu Ali Çankaya'ya göre, Mustafa Refik'in doğum yılı 1866'dır.¹⁰ Buna göre Başbakanlık arşiv belgelerindeki bilgiyle Ahmet Mithat Efendi'nin belirttiği tarih bilgisi tutarlı olduğundan Mustafa Refik'in doğum tarihi

² Ahmet Mithat Efendi, “Bir İzah-ı Hakikat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3099, 17 Teşrinievvel 1888.; Ahmet Mithat Efendi, *Edebiyat Yazıları 1*, (Haz.H.Harika Durgun, Fazıl Gökçek), Dergah Yayınları, İstanbul, 2016, s. 298-303.

³ Çankaya, Mücellidoğlu Ali, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler: Mülkiye Şeref Kitabı*, Mars Matbaası, Cilt:3 Ankara, 1968-69, s. 250.

⁴ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dâhiliye Nezareti Sicill-i Ahval İdaresi Defteri, no:00183_00133.

⁵ BOA, DH.SAİDd, no:00183_00133.

⁶ Ahmet Mithat Efendi, “Bir İzah-ı Hakikat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3099, 17 Teşrinievvel 1888.; Ahmet Mithat Efendi, *Edebiyat Yazıları 1*, s. 298-303.

⁷ Çankaya, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler: Mülkiye Şeref Kitabı*, s. 250. Buradaki yanlışlık H. Harika Durgun'un ilgili yazısında düzeltilmiştir. Bkz. Durgun, H. Harika, “Ahmet Mithat'ın Edebiyat ve Fikir Dünyasında Genç Yazarları ve yeğeni Mustafa refik'i Himayesi”, Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, Cilt. 13, sayı:1, İzmir, 2007, s. 71.

⁸ Ahmet Mithat Efendi, “Bir İzah-ı Hakikat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3099, 17 Teşrinievvel 1888.; Ahmet Mithat Efendi, *Edebiyat Yazıları 1*, s. 298.

⁹ BOA, DH.SAİDd, no:00183_00133.

¹⁰ Çankaya, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler: Mülkiye Şeref Kitabı*, s. 250.

için H 1284 (1867/1868) yılını kabul edebiliriz. Doğum yeri “Bir İzah-ı Hakikat”te Rumeli’deki Dobnice; arşiv bilgilerinde “Dersaadette tevellüt etmiştir”¹¹ ifadesiyle ve Çankaya’ya göre İstanbul olarak belirtilmiştir. Mustafa Refik’in yazılarında veya kitap önsözlerinde kendi doğum tarihi ve doğum yeri hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Mustafa Refik’in ailesi ve çocukluğuna dair elde edebildiğimiz bilgilerin sınırlılığı onu tanımamızı güçleştirmektedir. Fakat eğitim süreci ve onun yetişmesinde çok ciddi tesirleri olan Ahmet Mithat Efendi’nin fikirleri onu biraz daha iyi tanımamıza imkân sağlayacaktır. Mustafa Refik’in nasıl bir çocuk olduğunu Ahmet Mithat şu cümlelerle açıklar:¹²

Sekiz yaşına kadar familya içinde ehemmiyet-i zatiyesi bazı kere haşarılığı arttırdıkça bir çin-i cebini davet edebilmekten ibaret olarak zaman geçirdikten ve yine bu müddet zarfında ‘Elif lale! Dört yanı kale! Kapım minare!’ veyahut ‘Eliften beyecek! Sektim köyecek!...’ gibi zırrıriyatla vakit geçirip hiçbir şey öğrenmemek üzere bazı sıbyan mekteplerine gönderilir.

Sekiz yaşına kadar bazı sıbyan mekteplerine gönderildikten sonra Ahmet Mithat Efendi’nin 1875 yılında açmış olduğu Rodos’taki Medrese-i Süleymaniye’ye kaydolur. Ders usullerinde çok başarılı olan Mustafa Refik, bir seneden sonra bu okuldan ayrılır. İstanbul’a döndüğünde Mekteb-i Rüştîye-i Askeriyye’de tahsiline devam eder.¹³ Buradan aldığı diploma ile Mekteb-i Fünun-ı Mülkiye’ye kaydolur.¹⁴

Mekteb-i Fünun-ı Mülkiyeden karib-i âlâ ve vusta derecelerden Mülkiye mektebinden de iyi bir derece ile 11 Temmuz 1303 (23 Temmuz 1887) tarihli mülazemet rüusuyla sınıf-ı aliyeye-i ulum-ı siyasiye şهادetnamesini almıştır.

Mustafa Refik, dayısı Ahmet Mithat ve eniştesi Muallim Naci gibi büyük ediplerin arasında onları dinleyerek büyümüştür.¹⁵ Ahmet Mithat, Mustafa Refik’i talebe iken derslerinden başka işlere heves etmemesi hususunda uyardığını belirtir.

¹¹ BOA, DH.SAİDd, no:00183_00133.

¹² Ahmet Mithat Efendi, “Bir İzah-ı Hakikat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3099, 17 Teşrinievvel 1888.; Ahmet Mithat Efendi, *Edebiyat Yazıları 1*, s. 298.

¹³ BOA, DH.SAİDd, no:00183_00133.

¹⁴ BOA, DH.SAİDd, no:00183_00133.

¹⁵ Ahmet Mithat Efendi, “Bir İzah-ı Hakikat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3099.; Ahmet Mithat Efendi, *Edebiyat Yazıları 1*, s. 300.

Fakat “hırçın herif” diye nitelendirdiği Mustafa Refik’in sözünü tutmadığını şayet tutsaydı Mülkiye’den birincilikle mezun olacağına şüphesi olmadığını da vurgular.¹⁶

Askerî okulları ve özellikle Mülkiye Mektebi’ni başarıyla bitirmesi hayatı boyunca da gayretli, çalışkan bir kişiliğe sahip olacağının ilk işaretleridir.

Öğrencilik yıllarında tatil dönemlerini dayısı Ahmet Mithat’ın yanında geçiren Mustafa Refik, mezuniyetinin ardından bir yıldan fazla bir süre ona “çırak” olur.¹⁷ Bu süreçte yazı faaliyetleri dışında yeğeninde ilgi ve merak oluşturma gayesiyle Ahmet Mithat, ona çiftliğinde tabiat ve hayvanlara dair bilgiler de verir.

İnsana keyif ve zevk verdiği düşünülen tütün, içki ve sefahat gibi bazı alışkanlık ve davranışlardan uzak durduğunu bildiğimiz Mustafa Refik’in bunlara mesafesi yasak, korku ve endişeden ziyade onun bu alışkanlıkları, tembellikle zaman geçirme olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Ciddi ve faydalı işlerle meşgul olmamayı israf olarak düşündüğü için kendini faydalı işlerle uğraşmaya vakfeder.¹⁸ Mülkiyenin tatil dönemlerinde bile istirahat etmektense Ahmet Mithat Efendi’yi merak ettiği türlü türlü sorularla sıkıştırdığını yine Ahmet Mithat Efendi’den öğreniyoruz.¹⁹

...hem daha ziyade ve hem de beni dahi yormak üzere her gün bin türlü sualler irat eder ve bunların her birini bir ders haline koyardı. Cevap verdiğim halde dahi suallerin ardı arası kesilmez ki! Ekseriya yorulup yanımdan defe de mecbur olurdum.

Mustafa Refik’in öğrencilik yıllarındaki araştırma merakı beraberinde okuma ve yazma isteğini ortaya çıkarmıştır. Kitap okuma sevgisi ve yazma yeteneği, birlikte gelişir. Bir şeyi tam manasıyla öğrenmek ve anlamak için rahatını, huzurunu feda ederek onu her yönüyle araştırma ve inceleme yeteneğine sahiptir.²⁰ Kendini geliştirmeye ve öğrenmeye hevesli Mustafa Refik, sorularına cevap bulmanın heyecanını öğrencilik yıllarından itibaren hiç kaybetmemiştir.

¹⁶ Ahmet Mithat Efendi, “Bir İzah-ı Hakikat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3099, 17 Teşrinievvel 1888.; Ahmet Mithat Efendi, *Edebiyat Yazıları 1*, s. 301.

¹⁷ Ahmet Mithat Efendi, “Mukaddime Makamında Bir Takdim”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3000, 20 Haziran 1888.

¹⁸ Ahmet Mithat Efendi, “Bir İzah-ı Hakikat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3099.; Ahmet Mithat Efendi, *Edebiyat Yazıları 1*, s. 299.

¹⁹ Ahmet Mithat Efendi, “Bir İzah-ı Hakikat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3099.; Ahmet Mithat Efendi, *Edebiyat Yazıları 1*, s. 300.

²⁰ Ahmet Mithat Efendi, “Bir İzah-ı Hakikat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3099.; Ahmet Mithat Efendi, *Edebiyat Yazıları 1*, s. 299.

İlk roman tercümelerinde Mustafa Refik, okuyuculardan gördüğü iltifatları dayısı Ahmet Mithat'a anlatmanın kendisini methetmek zannedileceği kanısıyla bu durumdan hicap duyacak bir edep ve tevazuya da sahiptir.²¹

Mustafa Refik'in müteşebbis ruhlu bir insan olduğu söylenebilir. İmtiyaz sahibi olduğu *Resimli İstanbul* dergisi, teşebbüs fikrine sahip olmasının bir göstergesidir. *Müntehabat-ı Mustafa Refik*'in mukaddimesinde Ahmet Mithat, Mustafa Refik'e Mekteb-i Mülkiye'de öğrenciyken derslerinden başka bir şeyle ilgilenmemesini hatta ders kitapları dışında hiçbir şey okumamasını tembihlediğini belirtmiştir. Mustafa Refik, öğrencilik yıllarında yazı yazmakla kalmayıp yazdığı yazıları gazetede yayımlamasıyla bu uyarıları dikkate almadığını göstermiştir.²² Onun yazdıklarını neşretmek hususundaki cesaretini, Ahmet Mithat hem eleştirir hem de takdir eder:²³

Bizim Mustafa Refik'in hizmet-i neşriyeye heveslendiği malumdur. Bu hevesin yalnız tahrirden ibaret bulunan mebadisinde kendisine muteriz ve mani olduğumu bundan evvel bir yerde bi'l-münasebe hikâye eylemiştim. O zamandan beri dört sene oldu. Mustafa Refik hâlâ ilk hızıyla devam ediyor. Gösterdiği sebat ve gayret-i mütezayide ümidimin fevkine çıktı.

Hal tercümesinde Mustafa Refik'in Türkçe ve Fransızca konuşma ve yazma bilgisine sahip olduğu öğrenilmektedir.²⁴ Ahmet Mithat Efendi ise "Bir İzah-ı Hakikat" yazısında Fransızca konuşma hususunda fazla çalışmadığını fakat okuduğunu çok iyi anlayarak Fransızca yazmaya yeteneği olduğunu belirtmiştir.²⁵

Mustafa Refik'in torununun eşi Emekli General Mehmet Selim Türkkan, Mustafa Refik'i şu ifadelerle tanımlar:²⁶

...Mustafa Refik Bey, çok anlayışlı, kabiliyetli ve çalışkan bir insandı. Dayısı Ahmet Mithat Efendi'nin etkisiyle gelişmiş; milliyetçi öz duygularla birlikte Batı kültürünü de benimsemiş ve yetişmiş; aydın, ileri düşünceli ve görüşlü bir yazardı.

²¹ Mustafa Refik, "Dayı ile Yeğen Arasında Muhabere Mustafa Refik Tarafından Dayısına Mektup", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4017, 2 Kânunuevvel, 1891.; Ahmet Mithat Efendi, *Edebiyat Yazıları 2*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2018, s. 312.

²² Mustafa Refik, "Mukaddime Makamında Bir Takdim", *Müntehabat-ı Mustafa Refik*, Cilt: 1, İstanbul, 1305, s. 2-4.; Ahmet Mithat Efendi, "Mukaddime Makamında Bir Takdim", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3000, 20 Haziran 1888.

²³ Ahmet Mithat Efendi, "Mustafa Refik'in Kitapçılığı", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3819, 9 Nisan 1891.; Ahmet Mithat Efendi, *Edebiyat Yazıları 2*, s. 276.

²⁴ BOA, DH.SAİDd, no:00183_00133.

²⁵ Ahmet Mithat Efendi, "Bir İzah-ı Hakikat", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3099, 17 Teşrinievvel 1888.; Ahmet Mithat Efendi, *Edebiyat Yazıları 1*, s. 301.

²⁶ Çankaya, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler: Mülkiye Şeref Kitabı*, s. 251.

Türk toplumunun geri kalmışlıktan ve ilerisi karanlık çıkmazdan kurtarılması, ilerlemesi ve yükselmesinin sağlanması için, her şeyden önce eğitim ve öğretim alanlarında yeterli, verimli ve köklü çalışmaların gerektiğine inanmıştı. Kalkınış ve kurtuluşu, en başta eğitime bağlamıştı. Kültürlü, bilimli, yapıcı ve disiplinli tutumu ve yönetimi ile bulunduğu yerlere en parlak dönemlerini yaşatmıştır.

Onun ailesiyle ilgili bilgilerimiz sınırlıdır. Vasfiye Hanım'la evli olan Mustafa Refik'in; İbrahim Hikmet, Ayşe, Fatma Rıfkiye ve babası vefat ettiğinde İstanbul Gümrük Müdürlüğü'nde memur olan Mustafa Naci adlarında dört çocuğu vardır.²⁷

2.MEMURİYET HAYATI

Dâhiliye Nezareti ile Sadrazamlık makamlarının resmi yazışmaları ve Mustafa Refik'in Viyana'daki vefatına dair Fransızca belgeler, Mustafa Refik'in memuriyet hayatı hakkındaki süreci daha yakından tanımamıza yardımcı olmaktadır.

II. Abdülhamit'in çok önem verdiği ve derece ile mezun olanları Mabeyn Başkitabetine istihdam ettiği Mekteb-i Mülkiye, ciddi ve kaliteli bir eğitim kurumu olarak bilinmektedir.²⁸ Bu okul, Padişahın himayesinden dolayı "Mekteb-i Mülkiye-i Şahane" adını almıştır. Mustafa Refik, padişah tarafından korunup kollanan devrin bu önemli okulundan 1887-1888 yılında mezun olur. Mezuniyetinden üç yıl sonra Dâhiliye Nezareti Mektubî Kaleminde başladığı devlet memurluğu görevini vefatına kadar sürdürmüştür.

Nisan 1306 (1890)'da Dâhiliye Nezareti Mektubî Kalemi'nde devlet memuru olarak göreve başlar. Mustafa Refik'in memuriyet yıllarının en dikkat çekici yanı maaşının düşüklüğü sebebiyle maaşında devamlı bir artış talebinde bulunmasıdır.

1890 yılında Dâhiliye Nezareti Mektubî Kalemi'nde ikinci sınıf hülefalık görevi ile memuriyete başlar. İki yüz elli kuruş maaş alan Mustafa Refik, iki yıl sonra maaşının arttırılmasını talep eder. Onun Mekteb-i Mülkiye-i Şahane mezunu olması sebebiyle donanımına uygun bir yerde istihdam edilmesi Dâhiliye Emiri Dairesi tarafından gerekli görülmüştür. Bunun üzerine maaşının altı veya yedi yüz kuruş olarak tahsis edilebilmesi için Şehremaneti Celîlesi bünyesinde bulunan Sıhhiye Teftişat Müfettişi Bonkowski Bey'in yanında istihdam edilir. (1892)²⁹

²⁷ Çankaya, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler: Mülkiye Şeref Kitabı*, s.250.

²⁸ Ali Akyıldız, "Mekteb-i Mülkiyye", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt:2, İstanbul 2016, s. 240.

²⁹ Bab-ı Ali Evrak Odası, no:000066_004904_002_001.

Mustafa Refik, Bonkowski Bey'in refakati ile onun yazı işlerinde kısa süreliğine görevlendirilmiştir. Fakat buradaki görevinin de altı yedi yüz kuruşa layık bir vazifelendirme olmadığı anlaşılınca Mustafa Refik'in tıp ve ecza alanında bir vazifeye getirilmesi Şehremaneti'nden istenir:³⁰

Mekteb-i Mülkiye-i Şahane mezunlarından Mustafa Refik Efendi'nin altı yedi yüz gurus maaş tahsisıyla haline münasib bir hizmette istihdamı şerefsadır olan irade-i seniyye-i cenab-ı padişahî iktiza-yı celilinden ba tezkire-i hususiye işar olunmuş ve mumaileyhin bir müddetten beri teftişat-ı sıhhiye ve tanzifeye memur izzetlü Bonkoski Bey'in refakatiyle geşt ü gûzar eylemekte ve umur-ı tahririyelerini ifa etmekte olduğundan mir-i mumaileyh maiyetinde bulunan etibba ve eczacı vesaire misüllü efendi-i mumaileyhin dahi tanzif-i lâzımeden bu suret emr ü ferman-ı hümayun cenab-ı hilafetpenahi ile de buyurulmuş olmakla iktizasının ifasına ve keyfiyetin işarına himem-i âliye-i asıfaneleri derkar buyurulmak babında

Ancak Sıhhiye Teftişat Müfettişi Bonkowski Bey Mustafa Refik'in böyle bir vazifeye istihdam edilemeyeceğini bildirir.³¹ Bu hal üzerine Mustafa Refik'in, Dâhiliye Nezareti Mektubî Kalemî'ndeki eski görevine getirilmesi uygun görülmüştür.

İki yüz elli kuruş maaşı 27 Eylül 1892 tarihinde altı yüz kuruşa yükselir. Sadaret Mektubî Kalemî'nden Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen Mart 1895'teki yazışmada padişah iradesiyle Mustafa Refik'in maaşı, Nisan 1895'te bin yüz kuruşa çıkarılmıştır. Bu artış Mersin Mutasarrıflığı'na tayin edilen Nazım Bey'in bin beş yüz kuruş yarı maaşından beş yüz kuruşunun "Nezaret Yazı İşleri Mektubî Kalem-i vekillerinden ve Mekteb-i Mülkiye-i Şahane mezunlarından Mustafa Refik Efendi'nin maaşına zammı"³² kararı ile gerçekleşmiştir.

Mustafa Refik, Şubat 1316 seneli (1901) maruzat dilekçesinde on yıldan beri Dâhiliye Nezareti'nde, on iki yıldır da matbuat âleminde hizmet etmekte olduğunu ve ailesinin kalabalık olması sebebiyle geçim sıkıntısı çektiğini, zorlandığını beyan eder:³³

Kulları on sene mukaddem Mekteb-i Mülkiye-i Şahanedan neşetle o zamandan beri Dahiliye Nezaret-i Celilesi Mektubî Kalemî'ne devam, saye-i feyzvaye-i cenab-ı sadaretpenahilerinde iktisab destmaye-i refet, say ve ikdam

³⁰ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dâhiliye Nezareti Mektubî Kalemî, no:01987_00091_001_001.

³¹ BEO, no: 000066_004904_002_001.

³² BEO, no:000620_046426_001_002.

³³ BOA, no:001635_122619_001_001.

eylemekte vesika-ı feyz ve sadakatle on iki seneden beri matbuat âleminde min gayr-i cedd-i ülvîyat mukaddes hazret-i züllülahiye tercüman olarak mazhar olduğu nimet-i aliyenin bu suretle de eda-yı vecibe-i şükranına çalışmakta isem de şahrah-ı terkide delil ve zahirim olacak himaye-i aliyyeden mühr ü müteyyim hasebiyle şimdiye kadar nail olduğum maaş temini emr-i maişeti ruş-ı zaman-ı ahkaraneme mahmul olan aile-i kesire-i bendeganemin tekvin-i ihtiyacına bile kifayetsiz olacak derecede olduğundan cidden zaruret-i fevkalade içinde bulunuyorum.

Maaşı 1 Mart 1313 (13 Mart 1897) tarihinde önce dokuz yüz doksan kuruşa daha sonra da bin yüz kuruşa yükselmiştir.

Eminzade Ahmet Ağa Vakfı'nın vakıf işlerinin sorumluluğu babasının vefatından sonra Mustafa Refik'e devredilir. Baruthane-i Âmire Nazırlığı görevinde bulunan Eminzade Hacı Ahmet Ağa'nın İstanbul Üsküdar'da da vakıfları bulunmaktadır.³⁴ İzmir'in Konak ilçesinde Hacı Ahmet Ağa adıyla yer alan cami-bugün mevcut olmayan fakat Evliya Çelebi'de kayıtlı bulunan dört mısralık kitabesine göre- Ahmet Ağa tarafından 1078 yılında yaptırılmıştır. XIX. yüzyılda büyük bir yangında harap olunca aynı yüzyılın ikinci yarısı içinde bugünkü şekliyle yeniden inşa edilen cami Kestanepazarı Camii'dir. Eminzade Ahmet Ağa Vakfı'nın muhasebe işlerinin halledilmesi için bizzat İzmir'e gitmesi gereken Mustafa Refik'in bir ay izin istediği resmî yazışmalardan anlaşılmaktadır.³⁵

Pederimden uhde-i çakeriye müntakıl Eminzade Ahmet Ağa tevliyetine müteallik muhasebenin rü'yeti zımında bizzat İzmir'e kadar gitmek mecburiyeti hâsıl olduğundan lütfen bir mah kadar mezuniyet itası hususuna müsaade-i celile-i bende nüvazilerinin buyurulması istirhamına mütecasir olurum.

Tercüman-ı Hakikat gazetesinin imtiyaz sahibi de Mustafa Refik için bu izin talebini 1904 yılında yazdığı dilekçe ile belirtmiştir.³⁶ Bu tarihten bir sene sonra Mustafa Refik'in, Eminzade Ahmet Ağa Vakfı'nın Edirne, İzmir ve Selanik'teki hayratların tamir ve teftişi için bir süreliğine izin talebinde bulunduğu da arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır.³⁷

³⁴ Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Kestanepazarı Camii", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt:25, Ankara 2002, s. 312-313.

³⁵ BOA, DH.MKT, no:00896_00036_002_001.

³⁶ BOA, DH.MKT, no:00896_00036_002_001.

³⁷ BOA, DH.MKT, no:00896_00036_001_001.

30 Ağustos 1908 tarihindeki genel düzenlemede bin kuruş maaşla aynı nezaretin birinci sınıf (Dâhiliye Nezareti Muhaberat-ı Umumiye) ikinci şubesinde müdürlüğe terfi eder.

Mustafa Refik, eğitimin bir milletin kalkınmasında önemli bir güç olduğu anlayışına inanan bir Osmanlı aydınıdır. Okul idareciliği ve öğretmenlik görevlerinde hizmet etmesi onun eğitim meselelerine ne kadar önem verdiğini göstermektedir. 1910 yılından vefatına kadarki süreçte Maarif Nezareti'nde görev alır. 1910 Eylül'ünde İzmir Mekteb-i Sultanisi; Nisan 1912'de Mercan İdadisi müdürlüklerine getirilir. Aynı yılın Nisan ayında Maarif Nezareti Tedrisat-ı İbtidaiyye (İlköğretim) ikinci şube müdürlüğüne; Eylül 1912'de İstanbul Darülmuallimat (Kız öğretmen okulu) müdürlüğüne ve Malumat-ı Diniyye ve Ahlakiyye muallimliğine nakledilir.³⁸

Mustafa Refik, II. Meşrutiyet'ten sonra İzmir Mekteb-i Sultanisi adıyla anılan okulun müdürlüğüne 6 Eylül 1910 tarihinde “iki bin beş yüz kuruş maaşla” atanır.³⁹ Bu görevdeyken Dâhiliye Mektubî Kalemî'ndeki görevinde de devam etmesi uygun görülmüştür.⁴⁰ Mercan İdadisi Müdürlüğünden sonra ise İstanbul Darülmuallimat Müdürlüğü'ne ve Malumat-ı Diniyye ve Ahlakiyye muallimliğine nakledilir. (26 Eylül 1912)⁴¹ Mustafa Refik, *L'Education en Suisse* adlı ve 784 sayfa tutarındaki İsviçre eğitim yıllığını getirterek Eğitim ve Öğretim Sistemi ve Programları üzerinde araştırmalar yapmıştır.⁴²

Memuriyetinde 4 Teşrinievvel 1316 (17 Ekim 1900) tarihinde Sadaret Dairesi'nce, selase rütbesi ile ödüllendirilmiştir.⁴³

Darülmuallimat'ta görev yaparken rahatsızlanan Mustafa Refik, Viyana civarındaki Perchtoldsdorf sanatoryumundaki tedavisi sırasında 8 Eylül 1329 (21 Eylül 1913) tarihinde vefat eder. Hariciye Nezareti, Maarif Nezareti'ne Leyli Darülmuallimat Müdürü Mustafa Refik Bey'in vefat ettiği ve Viyana Konsolosluğu'ndan alınan telgraf üzerine defni için lazım gelen işlemlerin yapılması için ailesine bilgi verilmesini yazı ile bildirir.⁴⁴ Konsolosluk, naaşı İstanbul'a

³⁸ Çankaya, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler: Mülkiye Şeref Kitabı*, s. 250.

³⁹ Melih Tinal, “İzmir Atatürk Lisesi Tarihçesi”, *İzmir Atatürk Lisesi Eğitim Vakfı Yayınları*, İzmir 1999, s. 43.; Çankaya, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler: Mülkiye Şeref Kitabı*, s. 250.

⁴⁰ BOA, DH.SAİDd, no:00183_00133.

⁴¹ Çankaya, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler: Mülkiye Şeref Kitabı*, s. 250.

⁴² Çankaya, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler: Mülkiye Şeref Kitabı*, s. 251.

⁴³ BOA, İ.TAL, no:00233_00025_009_001.

⁴⁴ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Umur-ı Hukuk-ı Muhtalita Müdüriyeti, no:00150_00010_002_001.

gönderir. Oğlu, Mustafa Refik'e ait elbise ve diğer eşyaların nakli ve nakliye masraflarının merhumun üzerinde bulunan paradan karşılanmasını Viyana Konsolosluğu'ndan talep eder:⁴⁵

*8 Eylül 1329 tarihinde Viyana'da sanatoryumda vefat eden pederim Leyli Darülmuallimat Müdürü Mustafa Refik Bey'e aid elbise ve sair eşyanın fûruht edilmeyerek aynen buraya nakliyle masarîf-i nakliyenin merhumun üzerinde zuhur eden akçeden tesviye olunması hususunun Viyana Şehbenderliği'ne emr ü işar buyrulmasını istirham ederim ol babda emr ü ferman hazreti veli'ül-emrindir. Hariciye Nezareti'ne konsolosluktan gelen yazılarda merhumun masraflarını karşılayacak meblağın yeterli olmadığı, eşyalarından bir saati ile kordonunun satılmasıyla dahi gereken paranın temin edilemediği yazışmalarda belirtilmiştir.*⁴⁶

Viyana Konsolosluğu, dönemin Hariciye Nazırı Sait Halim Paşa'ya da resmî bir yazı yazar. Bu yazıya göre Mustafa Refik'in cenaze masrafları için varislerinden para talep edildiği halde konsolosluğa para gönderilmediği ifade edilmiştir. Bunun üzerine Viyana konsolosu, Sait Halim Paşa'dan gerekli paranın ödenmesi hususunda ricada bulunur. Merhumun ailesi, borcunu ödemeye yanaşmaz ise merhumdan kalan bazı miras payı edilmemiş malların satışı konusunda konsolosluk yetkilendirme talep edeceğini bildirmiştir.⁴⁷ Dönemin Hariciye Nezareti ile Viyana Konsolosluğu arasında yaklaşık bir yıl süren yazışmalar Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla sona ermiştir.

3. YAZI HAYATI

Mustafa Refik, basın ve edebiyat hayatında 1885-1912 yılları arasında aktif rol oynamış bir yazardır. Türk Edebiyatının; Tanzimat, Servet-i Fünun ve Fecr-i Ati dönemlerine tanıklık etmiştir. Özellikle onun sanat ve edebiyatın yanı sıra eğitim, fen sahasındaki çalışmaları bir nevi Tanzimat devrinin eğitim faaliyetleriyle örtüşmektedir. Tanzimat aydınları, Osmanlı Devleti'nin Batı bilim ve teknolojisinden geri kalmasının sorumluluğunu "ulemanın bağnazlığına" atfetmişlerdir. Bu sebeple kurulan eğitim meclislerinde ilk ve orta eğitimin bir düzene kavuşturulmasına ve buradan mezun olan, okumaya hevesli ve devlet dairelerinde çalışmak isteyenleri

⁴⁵ BOA, HR.UHM, no:00150_00010_004_001.

⁴⁶ BOA, HR.UHM, no:00150_00010_017_002.

⁴⁷ BOA, HR.UHM, no:00150_00010_010_001.

yetiştirmek adına Darülfünun'un kurulmasına karar verilmiştir.⁴⁸ Mustafa Refik'in aldığı eğitim, devlet memurluğundaki önemli konumu ve içinde yetiştiği üdeba ortamı dikkate alındığında onun bir "Osmanlı aydını" olduğunu söyleyebiliriz. Yazılarını bu bakış açısıyla değerlendirmenin daha uygun olacağı kanaatindeyiz. Tercüme faaliyetleriyle "*Batı bilgilerini bir ayna gibi kendi toplumuna yansıtmaya görevini üstlenen Mustafa Refik, Türk edebiyatına ve Osmanlı toplumuna yazılarıyla katkı sağlamıştır, diyebiliriz.*"⁴⁹

Romantik yazarlar kendilerini toplumun öncüsü olarak kabul ettikleri için pragmatik bir şekilde hareket etmişlerdir. Batı'da bilimin gelişmesini anlatan eserlerin çok tutulduğu bu dönem; Türk Edebiyatında roman türünün telif ve tercüme eserlerle zenginleştiği bir dönemdir diyebiliriz. Ahmet Mithat Efendi de gazeteci, romancı ve "ansiklopedist" tabirleriyle nitelendirilen sanatçılardanır.⁵⁰ Mustafa Refik de I.ve II. Meşrutiyet ortamının fikir ve sanat anlayışından beslenerek yazılarını kaleme almıştır. Bu süreçte Ahmet Mithat'ın tesiri ve terbiyesiyle kimlik kazanan Mustafa Refik onun gibi gazeteci, romancı, "ansiklopedist" bir duruş sergilemiştir.

Mustafa Refik'in yazı sahasında pek çok esere imza atmasının evvelinde bir hazırlık sürecinden geçtiğini belirtmeliyiz. Bu süreç Ahmet Mithat'ın rahle-i tedrisinde şekillendiği için onun üzerinde Ahmet Mithat'ın çok etkili olduğunu kabul etmek gerekmektedir.

Mustafa Refik, henüz küçük bir çocukken muharrirlik mesleğine heveslenmiştir:⁵¹

Ancak hab-ı masumiyetten gözlerini açar açmaz muharrirliği gördüğu ve validesinin ninnilerinden kulağı halas olur olmaz muharrirliği işittiği cihetle aşkı, sevdası bu mesleğe olduğunu ve dayısına hayrü'l-halef olmak emelinde bulunduğunu beyan eyledi.

⁴⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ekmeleddin İhsanoğlu, "150. Yılında Tanzimat", *Tanzimat Öncesi ve Tanzimat Dönemi Osmanlı Bilim ve Eğitim Anlayışı*, TTK Yayınları, Ankara, 1992, s. 335-395. ; İlhan Tekeli, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Eğitim Sistemindeki Değişmeler", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, Cilt:2, İstanbul, 1983, s. 456-475.

⁴⁹ Mehmet Ali Kılıçbay, "Osmanlı Aydını", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt:1, İstanbul, 1983, s. 56.

⁵⁰ Şerif Mardin, "Tanzimat ve Aydınlar", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt:1, İstanbul, 1983, s. 51.

⁵¹ Ahmet Mithat Efendi, "Bir İzah-ı Hakikat", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3099, 17 Teşrinievvel 1888.; Ahmet Mithat Efendi, *Edebiyat Yazıları I*, s. 301.

Mülkiye Mektebi'ni bitirdiğinde hangi meslekle meşgul olacağını soranlara “muharrirlik” cevabını veren Mustafa Refik Bey'in; Ahmet Mithat'la geçen bir yıllık çalışma sürecini Ahmet Mithat şöyle özetler:⁵²

Kâh doğrudan doğruya tedris ve kâh mübahase ve ekseriya istiktab yollu mesai ile bu bir seneyi de imrar eyledik.

Bir edebiyat muhitinde büyümüş olan Mustafa Refik, “edebiyat denilen şeye bizce verilen manaya da rağbet etmeyerek binaenaleyh ne eski ne yeni ediplerin dört beytini bile ezberlemeyecek şekilde âsârına rağbet etmemiştir... Onlardan faide-i ciddiye beklemediği için rağbet etmemiştir.”⁵³ Roman türünün eğlence ve faydayı bir arada barındırması onu romanlara yaklaştıırken “faide-i ciddiye beklemediği” şiiirden uzaklaştırmıştır. Ahmet Mithat'ın verdiği bilgilerden, yazı hayatının başında olduğu 1888 yılında Mustafa Refik'in gerek Türkçe gerek Fransızca yazılmış romanlara ilgi göstermediği anlaşılmaktadır.⁵⁴ Mustafa Refik'in roman türüne bu bakışı 1894 yılına kadar devam etmiştir. *Menâkıb-ı Seyyahîn* (1310/1892-1893) adlı eserinin “Mukaddime” kısmında seyahat türüne rağbet edilmemesinin kabahatini de romanlara atfeder:⁵⁵

Şimdiye kadar böyle bir ihtiyacın hissedilmemiş olması ise bu zamana kadar romanların bizde hemen ekseriyetle bir takım asar-ı ciddiye tercih olunmasından başka bir şeye haml olunamaz. Eğer böyle ise hakikaten hemen asar-ı ciddiye romanlara galebe etmek sırası gelmiş olduğunu şu asrımızın hazret-i velinimet-i azmiyede yetişmekte olan gençlerimizin ciddiye gösterdikleri meyl ve hevese nazaran hükmetmek isteriz ki bu hükmümüzün de isabeti bütün Osmanlılar tarafından teslim edileceğine şüphe edilemez.

Mustafa Refik'in 1894-1912 yılları arasında yazı türü olarak büyük ve geniş çaplı roman tercümelerini tercih etmesinde okuyucunun bu türe gösterdiği ilgi ve rağbet etkili olmuştur. Aynı dönemlerde Mustafa Refik'in maaşının düşük olması ve arttırılması hususundaki çabaları göz önüne alındığında onun maddi kaygı sebebiyle de roman türüne ağırlık verdiği düşünülebilir.

⁵² Ahmet Mithat Efendi, “Bir İzah-ı Hakikat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3099, 17 Teşrinievvel 1888.; Ahmet Mithat Efendi, *Edebiyat Yazıları 1*, s. 302.

⁵³ Ahmet Mithat Efendi, “Bir İzah-ı Hakikat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3099, 17 Teşrinievvel 1888.; Ahmet Mithat Efendi, *Edebiyat Yazıları 1*, s. 300.

⁵⁴ Ahmet Mithat Efendi, “Bir İzah-ı Hakikat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3099, 17 Teşrinievvel 1888.; Ahmet Mithat Efendi, *Edebiyat Yazıları 1*, s. 299.

⁵⁵ Mustafa Refik, “Menâkıb-ı Seyyahîn”, İstanbul, 1310, s. 7.

Mustafa Refik'in sanat faaliyetine baktığımızda tercümenin mühim bir yer tuttuğunu görürüz. Tercümelerin, zihniyet ve kültür değişimiyle ilgili münasebetini dikkate aldığımızda onun bu hizmeti, Tanzimat sonrası çeviri faaliyeti için önemlidir. Tanzimat yıllarında Batı'dan yapılan tercümelerde edebiyatın yanı sıra fen, ilim, teknik sahalar etkili olmuştur. Mustafa Refik'in de edebiyat ve sanatın yanı sıra fen, ilim, teknik alanlarında da tercüme eserleri vardır.⁵⁶

Mustafa Refik'in gazetelerde yayımlanan yazılarının içeriğinin bir hayli zengin olduğu görülmektedir. Fen, coğrafya, tabiat, sağlık, sosyal konulu yazıları tercih etmesi onun ilgi alanlarının çeşitliliğini ortaya koymuştur. Mustafa Refik, pragmatist/faydacı davranan bir Tanzimat aydını olarak bu ilgi alanlarını okuyucuyla buluşturarak toplumun bilgi, görgü ve kültürünün gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Mustafa Refik, 1885-1912 yılları arasında yazı faaliyetlerinde etkili olmuştur. Bu süre zarfında ilmi ve edebi yazılar, tercüme hikâye, roman tefrikaları, ilmi-fenni konulu eserler kaleme almıştır. Onun yazı faaliyetlerini değerlendirmemize *Tercüman-ı Hakikat* ve *Sabah* gazetesindeki yazıları kaynak olmuştur. Yazma süreci bazen *Tercüman-ı Hakikat* bazen *Sabah* gazetesinde seyretmiştir. Yazılarının büyük çoğunluğu *Tercüman-ı Hakikat*'te yer alırken roman tefrikalarının ise 1894 yılında *Sabah* gazetesinde başladığı tespit edilmiştir.

Tercüman-ı Hakikat gazetesinde yayımladığı ilk yazısında “Mekteb-i Mülkiye'den” imzası yer alır.⁵⁷ 1887 yılında mülkiyeden mezun olan Mustafa Refik'in, henüz talebe iken bu yazıyı kaleme aldığı anlaşılmaktadır. Yayımlanmış ilk yazısı olduğunu düşündüğümüz bu yazı, *Astronomi* adlı bir Fransız gazetesinden tercüme edilmiş fennî konuludur. Bu yazı, Fransa'da yıldırım çarpması sebebiyle ölenlerin istatistik verileri hakkında bilgi vermektedir.

Mekteb-i Mülkiye'den mezun olduktan hemen sonra 1887 yılında “Akıldan Hariç Bir Seyahat”, “Krup Fabrikası”, “Yankesicilikte Terakki”, “Garip Tesadüf”, “Maymunların İstihdamı”, “Yılanın Düşmanları”, “Açlığa Tahammülün Derecesi”, *Le Moniteur Oriental* gazetesinden tercüme ettiği başlıksız bir yazısı farklı aralıklarla *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yayımlanan yazılarıdır.

⁵⁶ Toplumlar arasında medeniyet ve kültür iletişimini sağlayan tercüme faaliyeti hakkında bkz. Hilmi Ziya Ülken, “*Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü*”, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2016, s. 243-261.; İnci Enginün, “Tanzimat Sonrası Çeviriler”, *Mukayeseli Edebiyat*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992, s. 68-73.

⁵⁷ Mustafa Refik, “Saika Mesaibi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2007, 9 Mart 1885.

Öğrencilik yıllarından itibaren fennî, tarihî ve felsefî kitaplar okuyarak ciddi bilgi birikimi oluşturan Mustafa Refik, bu birikimlerini 1888 yılında yazdığı yazılarına yansıtmıştır. Yazma faaliyetine başladığı yıllarda hangi kaynağa başvuracağı ve bu kaynaktan nasıl faydalanacağını tespit etmekte zorlanmıştır. Yazılarının başlama ve bitirme bölümlerinin henüz sağlam bir nitelik kazanamadığını Ahmet Mithat'tan öğrenmekteyiz. Ahmet Mithat, Mustafa Refik'in üslubunu, “*Türkçe, açık ve tatlı bir ifadesi var.*” sözleriyle beğendiğini de belirtir.⁵⁸ Bu süreçte Mustafa Refik'in fen, sosyal, tabiat, tıp ve sağlık, edebiyat konulu yazıları *Tercüman-ı Hakikat*'te yayımlanmıştır. Mustafa Refik, bu yazıların akabinde 20 Haziran 1888 tarihinde *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yayımlanan, “Mukaddime Makamında Bir Takdim” yazısıyla Ahmet Mithat Efendi tarafından Osmanlı okuruna tanıtılır.⁵⁹ Tanıtım yazısının sonunda Mustafa Refik'in, “Yanmaz Adamlar” başlıklı eseri neşredilir.⁶⁰

1888 yılında pek çok konuyu ele alan Mustafa Refik, yazma konusunda başka müelliflerin nasıl yazı yazdıklarını merak etmiş olmalıdır ki “Müelliflerin Merakı” başlıklı art arda üç yazı kaleme alır.⁶¹ Mustafa Refik'in bu yazısına istinaden Ahmet Mithat doğru adımlar attığını, “Tahsin ve Mütalaa” yazısında açıklar.⁶² La Fontaine, Voltaire, Jean Jacques Rousseau gibi yazarların çalışmak için kendilerine nasıl bir ortam hazırladığını, hangi şartlarda yazdıklarını örneklendirerek anlatır. Kiminin yağmur altında, kiminin ormanda, kiminin soyunarak yazmasını Ahmet Mithat, “*şarlatanlık*”⁶³ olarak nitelendirir.

Mustafa Refik'e “*Sende böyle merak görür isem seni muharrir olmuş saymam.*” ihtarını yapar. Ahmet Mithat Efendi, “*Yazı yazabilen adam, her halde her vechle yazabilir, tasavvuratını kâğıt üzerine koyabilen insan her zaman koyabilmelidir. Bu hal muharrirler için bir sanattır.*”⁶⁴ açıklamalarıyla Mustafa Refik'in edebi kişiliğinin temellerinin oluşmasına katkıda bulunmuştur.

⁵⁸ Ahmet Mithat Efendi, “Bir İzah-ı Hakikat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3099, 17 Teşrinievvel 1888.; Ahmet Mithat Efendi, *Edebiyat Yazıları 1*, s.301.

⁵⁹ Ahmet Mithat Efendi, “Mukaddime Makamında Bir Takdim”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3000, 20 Haziran 1888.

⁶⁰ Mustafa Refik, “Yanmaz Adamlar”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3075-3077, 19-21 Eylül 1888.

⁶¹ Mustafa Refik, “Müelliflerin Merakı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3075-3077, 19-21 Eylül 1888.

⁶² Ahmet Mithat Efendi, “Tahsin ve Mütalaa”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3000, 20 Haziran 1888.; Ahmet Mithat Efendi, *Edebiyat Yazıları 1*, s. 295.

⁶³ Ahmet Mithat Efendi, “Tahsin ve Mütalaa”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3000, 20 Haziran 1888.; Ahmet Mithat Efendi, *Edebiyat Yazıları 1*, s. 293.

⁶⁴ Ahmet Mithat Efendi, “Tahsin ve Mütalaa”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3000, 20 Haziran 1888.; Ahmet Mithat Efendi, *Edebiyat Yazıları 1*, s. 295.

Mustafa Refik'in Casimire Colombe'den tercüme ettiği *İnsan ve Hayvanat Üzerinde Musikinin Tesiri* adlı eserin baş kısmında Ahmet Mithat Efendi'nin takrizine yer verilmesi Ahmet Mithat'ın onun üzerindeki tesirini göstermektedir.⁶⁵

Oğlum, yalnız bir şeyi öğrenmeli fakat mükemmel olarak! Yahut her şeyi öğrenmeli bittabi nakıs olarak!

Ahmet Mithat bu takrizde, Mustafa Refik'in asıl yeteneğinin tabiata dair şeyleri yazmak olduğunu da ifade etmiştir.

Gazete okurlarından Mustafa Refik'in 1888 yılında kaleme aldığı yazıların Ahmet Mithat tarafından yazıldığını iddia edenler olmuştur. Ahmet Mithat Efendi *Tercüman-ı Hakikat*'teki "Bir İzah-ı Hakikat" başlıklı yazısını aslında bu iddianın doğru olmadığını anlatmak amacıyla yazmıştır.⁶⁶ Yazısında Mustafa Refik'e haksızlık yapıldığını onun ne kadar sağlam, başarılı bir kalem sahibi olduğunu ifade etmiştir.

1889 ve 1890 yılı için Mustafa Refik'in gazete yazılarının zirvede olduğu dönemdir, denilebilir. Mustafa Refik'in *Tercüman-ı Hakikat*'in "Mevadd-ı Mütenevvia", "Fıkra-i Mahsusa", "Mevadd-ı Fenniye" sütunlarında fen ve sosyal içerikli pek çok yazısı yayımlanmıştır.⁶⁷

Kuvve-i elektrikiyeden fûnun ve sanayide bir suret-i garibede istifade yolunu bulmuş olan Amerikalı mucit meşhur Edison cidden şayan-ı dikkat ve hatta akla hayret verecek derecelerde mükemmel alat ve edevat-ı elektrikiye ihtiraından geri durmadığı gibi edevat-ı elektrikiye ihtiraında kendisine peyrev olan sair erbab-ı fen dahi elektrik fennini günden güne tevsi etmekten geri durmuyorlar.

Gazete yazılarından oluşan seçkiyi "*Müntehabat-ı Mustafa Refik*" adıyla kitap olarak yayımlamıştır. Toplam sekiz ciltten oluşan bu koleksiyonun ilk dört cildini 1889 yılında neşreder.

1890 yılında, Dâhiliye Nezareti Mektubî Kalemî'ne devlet memuru olarak atandığında *Müntehabat-ı Mustafa Refik*'in beşinci cildini de yayımlamıştır. Aynı yıl gazete yazılarına devam ederken on dokuzuncu asır Osmanlı aydınlarının Batılılaşma sürecinde öne çıkardığı konuları, Mustafa Refik'in de gazete yazılarında değerlendirdiğini görürüz. Özellikle fen, tıp, sağlık, coğrafya ve tabiat içerikli yazılar

⁶⁵ Colombe, Casimire, *İnsan ve Hayvanat Üzerinde Musikinin Tesiri*, Çev. Mustafa Refik, İstanbul, 1309, s. 5.

⁶⁶ Ahmet Mithat Efendi, "Bir İzah-ı Hakikat", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3099, 17 Haziran 1888.

⁶⁷ Mustafa Refik, "Elektrikli Hane", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3690, 28 Teşrinievvel 1890.

dikkat çeker. Bu yazıların pek çoğunda içeriğinden dolayı Mustafa Refik'in bilimsel bir üslup kullandığı görülmektedir:

*Elektrikli piyanonun tarifine gelince: bu piyanonun hutut-ı mütevaziye paralel suretinde yan yana dizilmiş olan seda tellerini kaimen kıt'a etmek ve tellerden sekiz milimetre kadar yüksekte bulunmak üzere bir demir çubuk vardır ki bu çubuk üzerinde de her telle mukabil birer mıknatıs elektriği vardır. Mıknatıslar adeta birer çivi ucu gibi mezkûr çubuk üzerinde cüz'i uzatılmış olduğundan seda hâsıl edilecek olan tellere karibtirler.*⁶⁸

*Gayet taze ve rutubeti muhafaza edilen peynirlerdeki mikropların miktarı daha ziyadedir. Yine tedkikat-ı ahire ile sabit olduğu üzere otuz dört günlük taze peynirin bir gramında 1200000 mikrop bulunup bunların mikdarları günden güne tezayüd eylediğinden kırk beş günlük taze peynirde dahi muhtelif cinsten iki milyon kadar mikrop var imiş.*⁶⁹

Mustafa Refik'in sanat ve edebiyat yazılarını tercüme hikâye ve romanları, bazı gazete yazıları ve *İnsan ve Hayvanat Üzerinde Musikinin Tesiri* adlı araştırma eseri oluşturur. Bu eserlerin hepsi Batı kaynaklıdır. Tercüme hikâyelerin pek çoğu gerçek hayatta yaşanmış bir olayın nakledilmesi izlenimini taşımaktadır. Hikâyelerdeki kişiler ve yerler Osmanlı toplumuna yabancı olsa da hikâye konuları ve olaylar her insanın başına gelebilecek türdendir. Tercüme romanlarda asıl konuya hemen giriş yapılırken tercüme hikâyelerde asıl konuya hemen girilmediği görülmektedir. Anlatıcı kişi hikâyeleri ya bir arkadaşından nakletmiş ya da bir konuyla ilişki kurarak başından geçen hatırasını hikâyeleştirmiştir. Mustafa Refik'in, tercüme romanlarındaki sanat anlayışı aşk konulu eserlerin tercümeleriyle başlamış, zamanla aşkın yerini macera konulu roman tercümeleri almıştır. Edebiyat ve sanat konulu gazete yazılarının muhtevalarında toplum tarafından az bilinen ve merak uyandıracak tahmin edilen konular ele alınmıştır. "Kelime İstatistikî"⁷⁰ adlı yazı kadınların ve erkeklerin günde kaç kelime kullandığı, mesleklere göre kullanılan kelime sayısı ve çeşidinin değişmesi, kelimelerin uzunluğu ve kısalığının kullanımı etkilemesini konu edinmiştir. İngilizlerin yaptığı bir araştırmadan istifade ederek bu

⁶⁸ Mustafa Refik, "Elektrikli Piyano", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3685, 22 Teşrinievvel 1890.

⁶⁹ Mustafa Refik, "Peynirlerdeki Mikroplar", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3525, 7 Mart 1890.

⁷⁰ Mustafa Refik, "Kelime İstatistikî", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3759, 28 KS 1891, s. 7.

yazıyı kaleme aldığını ifade eder. “Müelliflerin Merakı”⁷¹, “Lakonizm”⁷², “Artistler yani Sınayi-i Nefise Erbabı”⁷³ başlıklı gazete yazılarında Batı dünyasının sanata bakış açısını çeşitli örneklerle anlatmıştır. Mustafa Refik, bazı yazılarında da dünyada tanınmış yazar, ressam, bestekârların az bilinen kişisel özellikleri ve eserlerine yansıttıkları ilginç özelliklerini kaleme almıştır.

Mustafa Refik, neyi yazacağını seçme konusunda oldukça titiz davranarak sade, açık ve anlaşılır bir dille yazılarını kaleme almıştır. İlmi bir gerçeği olan bilgiler, önce öğretici bir üslupla verilmiştir. Ardından hemen bir örnek olay hikâye edilerek verilen bilgiler somutlaştırılmıştır. Bir başka deyişle fennî bir mevzu makale tarzında ve resmi bir dille anlatılmamıştır. Böylece Mustafa Refik’in yazıları okuyucunun sıkılmadan keyifle okuyacağı bir hal almıştır.

*Yanmaz adamlardan olduğunu iddia edenlerden biri de İspanyalı bir hokkabazdır. Bu zat vatanında yanmazlıkla şöhret bulup paralar kazandıktan sonra Fransa ve İtalya taraflarına doğru seyahate başlar. Fakat uğradığı memleketlerde kaynar zeytinyağı içtiğini ve yüzünü ellerini erimiş kurşun ile yıkayıp dilinin üzerine dahi beş on damla damlattığını velhasıl yüzünü bir müddet zeytinyağı ve ispiroto alevlerine arz eyleyerek hiçbir vechle zarar görmediğini filanını halka ilanlar ile bildirip umumi mevkilerde icra eyledikçe bu adam hakkında halkın nazar-ı hayret ve istiğrabı o derecelere vardı ki kendisi insan değil adeta insanlığın haricinde bir mahlûk olmak üzere tanınmaya cesaret edildi.”*⁷⁴

1891 yılında gazete köşe yazıları azalırken ilk uzun tefrika, *Hayal İçinde Hakikat* yahut *Bin Sene Sonra Amerika’da Bir Gazetecinin Derece-i Meşguliyeti* adlı tercüme makale; *İnsan ve Hayvanat Üzerinde Musikinin Tesiri* ve *Menakıb-ı Seyyahin* adlı *Tercüman-ı Hakikat*’te yer alan araştırma eserleri, romanlardan önce tefrika edilmiştir.

Mustafa Refik’in tam anlamıyla telif eseri kabul ettiğimiz *Kızlara Mahsus Dikiş* ve *El İşleri* kitabı kız rüştiyelerinde öğrenim gören öğrenciler için yazılmıştır. Devlet memurluğuna başlamasından bir yıl sonra kaleme aldığı eserde eğitime, özellikle kadınların eğitimine verdiği önemi vurgular. Hayatının son dönemlerinde

⁷¹ Mustafa Refik, “Müelliflerin Merakı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3075-3077, 19-21 Eylül 1888, s. 6.

⁷² Mustafa Refik, “Lakonizm”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3476, 9 KS 1890, s.5-6.

⁷³ Mustafa Refik, “Artistler Yani Sınayi-i Nefise Erbabı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3090, s.7.

⁷⁴ Mustafa Refik, “Yanmaz Adamlar”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3075-3077, 19-21 Eylül 1888.

eğitimci olan Mustafa Refik'in yazı hayatının ilk yıllarında da eğitim alanına hizmet etme çabasında olduğu görülmektedir. Bu eserde Mustafa Refik'in öğretici bir üslup takındığı tespit edilmiştir.

1891-1892 yıllarında, *Aşk ve Para, Meşum Çiftlik, Lord Byron'un İlk Muaşakası* adlı ufak romanları yayımlanır. Bu roman serisi için Mustafa Refik:⁷⁵

Fıkırat-ı mütenevviayı ve roman meraklılarınca cidden mütalaaya şayan ufak romanları havi olarak Fransa'da en son defa neşr olunan roman koleksiyonlarından mütercemdir, ifadelerini kullanmıştır.

Mustafa Refik, dayısı Ahmet Mithat Efendi'ye, *Tercüman-ı Hakikat*'te bir mektup yazarak ufak romanlarının okuyucu tarafından beğenildiğini ifade eder:⁷⁶

Ufak romanlarımdan zevk alan bazı karilerim tarafından tahriri ve şifahi mazhar olageldiğim tahsinleri, taltifleri size arz ve ihbara lüzum görmüyordum.

Okurların ufak romanların dışına çıkarak, roman tercihini geliştirmesi talebini de Mustafa Refik bu yazıda dile getirmiştir. Ahmet Mithat Efendi, okurların talebini değerlendirdikten sonra ona şu nasihatte bulunur:⁷⁷

Çok okumalısın, az beğenmelisin. Beğendiğin şeyi bana göstermelisin. Onu bana da beğendirebilirsen tercüme ve tab etmelisin. Öte tarafına karışma. Şive-i ifadeni herkes pek beğeniyor. Ben de beğeniyorum. Pek sade ve güzel yazıyorsun. Sanatında terakki gayretinde isen daha ziyade sade yazmaya çalış ve alış.

1892-1893 yıllarında, *Menâkıb-ı Seyyahîn* adlı geniş çaplı eser *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde tefrika edilmiştir.

İlk roman tefrikası *Sabah* gazetesinde 1893-1894 yılında, İngilizce'den tercüme *New Yorklu Mösyö Barn yahut Korsikalı Kızın Aşkı* adlı eserdir. I.cildi tespit edilemeyen *Tunçtan Kızlar* adlı romanın ikinci cildi aynı yıl tefrika edilmeden basılır. Bu yıllardan itibaren Mustafa Refik'in İngilizce ve Fransızca'dan büyük çaplı romanlar tercüme etmeye başladığı görülmektedir.

1894-1895 yılında, *Kara Değirmen Cinayeti yahut İngiltere Polisleri*, *Sabah* gazetesinde İngilizce'den tercüme olarak tefrika edilmiştir. *Gaston'un Muaşakası yahut Cesur Kız* adlı roman *Tercüman-ı Hakikat*'te tefrika halinde yayımlanır.

⁷⁵ Ahmet Mithat Efendi, *Edebiyat Yazıları 2*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2018, s. 312.

⁷⁶ Mustafa Refik, "Dayı ile Yeğen Arasında, Mustafa Refik Tarafından Dayısına Mektup", *Tercüman-ı Hakikat*, nr.4017, 2 Kânunuevvel 1891.; Ahmet Mithat Efendi, *Edebiyat Yazıları 2*, s. 312.

⁷⁷ Ahmet Mithat Efendi, "Ahmet Mithat Tarafından Yeğenine Cevap", *Tercüman-ı Hakikat*, nr.4017, 2 Kânunuevvel 1891.; Ahmet Mithat Efendi, *Edebiyat Yazıları 2*, s. 317.

Servet-i Fünun döneminin başladığı 1896 yılına gelindiğinde Mustafa Refik yazılarında ve tercüme eserlerinde epeyce yol almıştır. Servet-i Fünun devrinin çalkantılı edebi hareketlerinin hiçbirinde adı geçmeyen Mustafa Refik, bu yıllarda da aynı yazı çizgisini sürdürerek aşk ve macera konulu roman tercümelerine devam etmiştir. *Madam Narman'ın Hatası ve Tehlikeli Bir Muaşaka, Kalb-i Cerihadar* romanları *Sabah* gazetesinde; *Bir Sırr-ı Acip yahut Kaptan'ın Kızı, Tercüman-ı Hakikat*'te tefrika edilir.

1897 yılında *Gaston'un Muaşakası yahut Cesur Kız, Bir Sırr-ı Acip yahut Kaptan'ın Kızı* romanları neşredilir. *Rekabet-i Âşıkane Yahut Gençleşmiş Gönül, İkizler* romanlarının tefrikası biterken Xavier de Montepin'den iki cilt olarak tercüme edilen *Para Kuvveti* adlı en geniş hacimli romanın tefrikası başlar. 1897 yılından itibaren *Sabah* gazetesinde tefrika olunan başka bir romana rastlanmamıştır.

1897 yılında tefrika edilen romanlar 1898'de kitap olarak yayımlanır. *Para Kuvveti* romanının zeyli olan *Sevda Faciaları* adlı romanın 1901 yılında tefrikası başlar. Uzun soluklu olan bu eserin basımı da bu yıllarda olmuştur.

Tefrikası 1901 yılında tamamlanan *Larido'nun Sergüzeşti* adlı roman 1902'de basılmıştır. 1901'de başlayan *Çavuş Reno* adlı romanın tefrikası devam eder, 1903 yılında iki cilt olarak neşredilir. Aynı yıl *Matmazel Jozet* adlı romanın tefrikası tamamlanır. 1904 yılında bu eser neşredilir. Sadece *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde tefrika olan *Aşk* adlı tercüme romanının da 1904'te tefrikasının yarım bırakıldığı tespit edilmiştir.

Tibet Dağlarında adlı seyahate yer veren araştırma eserinin 1905'te başlayan tefrikası devam eder.

Macera romanlarından *Deniz Feneri ve Zümrüd Madeni* 1906 yılında tefrika edilir.

1907'de *Hâli Ada* adlı macera romanının tefrikası ve aynı yıl neşri olur:

“Sam, bu gemide bulunan tayfalar meyanında her türlü vakayie karşı en ziyade bir soğukkanlılık gösterenlerden olmakla beraber cesaret cehdiyle de diğer arkadaşlarının kâffesine tefevvük eylemekteydi. Ambardan gelen suyun tayfalar üzerinde ne derecelerde bir tesir hâsıl eylemiş olduğunu şundan anlamlıdır ki Sam Marey bile bu zamana kadar böyle bir şey görmemiş olduğundan eser-i cebanet göstermeye başladı. Yanındaki arkadaşı dedi ki:

- Sam, sen buna ne dersin?

- *Ne diyeyim, gemi batıyor.*
- *(çehresi bir kat daha sararıp) Acaba ne zamana kadar devam edecek?*
- *Mahv oluncaya kadar, gark oluncaya kadar.*
- *Sonra?*
- *Sonra nöbet bize gelecek.*”⁷⁸

Deniz Feneri romanı da 1907 yılında neşredilir. Ufak romanlardan kabul edilen *İstifadeli Seyahat romanı* tefrikadan sonra hemen neşredilir.

Tefrikası devam eden *Zümrüd Madeni* adlı roman 1908’de neşredilir. Aynı yıl *Puvare’nin Serveti* romanının tefrikası başlar.

II. Meşrutiyet’in ilanıyla Mustafa Refik’in tercüme faaliyetlerinde bir değişiklik olmamıştır. 1909’da *İstifadeli Seyahat, Puvarenin Serveti* romanları neşredilir. Müellifi bilinmeyen *Suzan* adlı eserin de tefrikası yarım bırakılmıştır. Gazete yazılarından derlenerek oluşan *Tercüman-ı Hakikat’in Garaib Cüzdanı Kütüphanesi* adlı eser de bu yıl neşredilir. Mustafa Refik, Meşrutiyet’in ilanından sonra dönemin hareketli basın ortamına uyum sağlar. Haftada bir defa neşredilmek üzere *Resimli İstanbul* adlı dergiyi 21 Haziran 1909 tarihinde çıkarmaya başlar.

Resimli İstanbul’un tanıtım yazısı *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinin nr.10107’deki nüshasında, Mustafa Refik’ten bilgisi ve akıcı üslubuyla bilinen “şöhret-şiar” olarak bahsedilmiştir. Aynı yazıda garip olayları tasvir etmekte ve küçük, merak uyandıran hikâyeler yazmakta yetenekli olduğu da ifade edilir.

1912 yılında Mustafa Refik’in, tarihî roman çerçevesinde değerlendirdiği tefrika olmadan basılan resimli romanları *Haramon Gönüllüleri* ve *Saray Entrikaları* adlı eserlerdir.

Mustafa Refik, Fransızca’ya olan hâkimiyeti vesilesiyle Fransızca’dan birçok eser tercüme eder. Fransızca’dan başka İngilizce’den de yapmış olduğu tercüme eserleri vardır. Mustafa Refik’in tercüme eserlerinin yazarları şunlardır: Elle Fores, Diedmann, Xavier de Montepin, Günter, Mary Elisabeth Braddon, Theodore Cahu, Jules Mary, Penson du Terrail, Wilkie Coolins, Jean Rameau, Albert Delpit, Charles Paul de Kock, Pierre Sales, Piyer Mael, Jules Verne, Daniel Arnold, Henri Reno, Guy de Maupassant, Alexandre Dumas, Michel Zevaco, Casimire Colombe, Sven Hedin.

⁷⁸ Arnold, Daniel, *Hâli Ada*, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1323, s. 55.

Dönemin toplumunun her açıdan bilgiye ihtiyacı olduğunu düşünen Mustafa Refik, gazete sütunlarında yer alan makale ve fıkra yazılarıyla, tercüme hikâye ve romanlarıyla, gezi yazılarıyla Osmanlı toplumunun aydınlanmasına ve edebi zevkinin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Fenni yazılarla başlayan tercüme anlayışı edebi eserlerle özellikle roman tercümeleriyle devam etmiştir.

Osmanlı okuru tarafından beğenilmesinde üslubunun açık, anlaşılır ve güzel olmasının büyük payı vardır.⁷⁹ Müntehatların dili içeriklerinden dolayı ağırdır. Romanlardaki üslubu ise sözlük kullanma ihtiyacı gerektirmeyecek sade bir hal alır. Gençlerin, kadınların ve ailenin faydalı eserler yoluyla eğitilmesi, Mustafa Refik'in yazılarının ve sanat anlayışının en belirgin özelliğidir.⁸⁰

Yazı yazmayı çok seven Mustafa Refik için yazarlığın özellikle roman çevirilerinden sonra, ciddi bir iş ve ilgiye dönüştüğü söylenebilir.

⁷⁹Ahmet Mithat Efendi, “Mustafa Refik’in Kitapçılığı” *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3819.; Ahmet Mithat Efendi, *Edebiyat Yazıları 2*, s. 276.

⁸⁰ Mustafa Refik, *Menâkıb-ı Seyyahîn*, İstanbul, 1310, s. 2-10.

II. BÖLÜM: MUSTAFA REFİK'İN ESERLERİ VE YAZILARI

1.TELİF ESERLER

Mustafa Refik imzalı ve basılı dört eser bulunmaktadır. Bunlar, *Müntehabat-ı Mustafa Refik*, *Garaib-i Âdat*, *Kızlara Mahsus Dikiş ve El İşleri*, *Menâkıb-ı Seyyahîn* adlı eserlerdir.

Müntehabat-ı Mustafa Refik

Müntehabat-ı Mustafa Refik, sekiz ciltten oluşan bir eserdir. Mustafa Refik'in aynı zamanda baskısı yapılan ilk eseridir. *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yayımlanan yazılarının bir araya getirilmesi ile oluşmuştur. Ciltlerdeki yazılar gazetede yayın sırası esas alınmadan düzenlenmiştir. Her cildin içeriği bir konu birliği gözetilmeden gelişigüzel oluşturulmuştur. Mustafa Refik, *Müntehabat-ı Mustafa Refik* adlı eserinde merak uyandırıcı nitelikteki fennî konulu yazılara daha çok rağbet etmiştir.

Müntehabat-ı Mustafa Refik'in birinci cildi, 1305 (1888) yılında basılır.⁸¹ Birinci ciltteki yazıların başlıkları şöyledir: “Mukaddime Makamında Bir Takdim”, “Yanmaz Adamlar”, “Çöp ile Direk”, “Aşk ve Sanat”, “Mühim Hesap”, “Fotoğraf ile Oynamamalı”, “Göz Aşısı”, “Açlığa Tahammül”, “Kuyruklu Adam”, “Hay Şeytan Kız”, “Mevadd-ı Müterekibe-i Beşer”, “Raks-ı Nücum”

Müntehabat-ı Mustafa Refik'in ikinci cildi, 1305 (1888) yılında basılır.⁸² İkinci ciltteki yazıların başlıkları şöyledir: “Kutuplarda Deniz Var mı?”, “Hastalığın Ahlaka Tesiri”, “Bir Vahşinin İhtisasatı”, “Bir Sarhoşun Köpeği”, “Vantrilok”, “Tahaccür Etmiş Bir Fil İskeleti”, “Paris'te Aşanti Kabilesi”, “Tozlu Yağmur”, “Kokuların Rengi”, “Balık Kavağa Çıkıyor”, “Tavşan Doğurucu Bir Kadın”, “Bir Hekimin Eğlencesi”, “Antropofaji yani Yamyamlık”, “Bir Âmânın Derece-i İhtisası”, “Ahmet Mithat Efendi Tarafından İlave”, “Köpeklerin Mazarratı”

Müntehabat-ı Mustafa Refik'in üçüncü cildi, 1305 (1888) yılında basılır.⁸³ Üçüncü ciltteki yazıların başlıkları şöyledir: “Müelliflerin Merakı”, “Ahmet Mithat Efendi Tarafından Tahsin ve Mütalaa”, “Bambu Ziraatı”, “Tahaccür Etmiş İnsan

⁸¹ Mustafa Refik, *Müntehabat-ı Mustafa Refik*, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, Cilt:1, İstanbul, 1305.

⁸² Mustafa Refik, *Müntehabat-ı Mustafa Refik*, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, Cilt:2, İstanbul, 1305.

⁸³ Mustafa Refik, *Müntehabat-ı Mustafa Refik*, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, Cilt:3, İstanbul, 1305.

İskeletleri”, “İngiliz’lerin Yumruk Kavgası”, “Tarih-i Tabiiden: Timsah”, “Hayvanatta Sına’iye İstidadı”, “Pompei Harabesi”, “Sofra Merasimi”, “Midenin Fotoğrafyası”

Müntehabat-ı Mustafa Refik’in dördüncü cildi, 1305 (1888) yılında basılır.⁸⁴ Dördüncü ciltteki yazıların başlıkları şöyledir: “Mumya yahut Tebahhur-ı Ecsad”, “Mini Mini Bir Makine”, “Hastalık ile Tebabet”, “Ziya-yı Elektrik ile Seyyadlık”, “رو هو قفوسو Denilen Yılan”, “Misk”, “Teşbihte Hata Var mı?”, “Vantriloklar yani Karnından Gibi Söz Söyleyenler”, “Sakallı Kadınlar”, “Taam Hakkında Bir Tabibin Nasihati”, “İki Öksüz”

Müntehabat-ı Mustafa Refik’in beşinci cildi, 1306 (1889) yılında basılır.⁸⁵ Beşinci ciltteki yazıların başlıkları şöyledir: “Fevkal Hayal”, “Tüylü Adam”, “Baba Matyas’ın Sıçrayışı”, “Elektrikli Hane”, “Sabırsız İngiliz”, “Paris’in Çamuru ve Zeyli”, “İnsan Derisi Müzesi”, “Somali Akrepleri”, “Elektrikli Piyanon”

Müntehabat-ı Mustafa Refik’in altıncı cildi, 1307 (1890) yılında basılır.⁸⁶ Altıncı ciltteki yazıların başlıkları şöyledir: “Üç Gözlü Maymun”, “Mukaddime Makamında Bir Takdim”, “Bir İngiliz’in Pantolonu”, “Japonya Medeniyeti”, “Mütefennin Canı”, “La Fontaine’nin Meşguliyet-i Zihniyesi”, “Ahmet Mithat Efendi’nin Bir Mektubu”, “Müelliflerin Merakı”, “Kelime İstatistikî”, “Vünsa’nın Oburluğu”, “Mozart’ın Musikiye İstidadı”

Müntehabat-ı Mustafa Refik’in yedinci cildi, 1308 (1891) yılında basılır.⁸⁷ Yedinci ciltteki yazıların başlıkları şöyledir: “Tarih-i Tabiiden”, “Ferdelans Yılanları”, “İki İngiliz Zabiti”, “Paris’te Oktruva Resmi ve Kaçakçıların Hileleri”, “İngiltere’de Ağlayan Ağaç”, “Dilsiz Kadın”, “Paris ile Londra”, “Ham Ham”, “Eyfel Kulesi Yıkılır mı?”, “Mozart’ın Kemani”, “Margaret’in Ciğeri”, “Avrupa Kızlarının İstikbalı”, “HakimVoltaire’in La Fontaine’i İstirkabı”, “Ressam-ı Meşhur David’in Hatasını Tashihi”

Müntehabat-ı Mustafa Refik’in sekizinci cildi, 1308 (1891) yılında basılır.⁸⁸ Sekizinci ciltteki yazıların başlıkları şöyledir: “Tetebbu-i Tabiat”, “Saha-i Tabiatın Vüs’atı”, “Mozart’ın Bir Sergüzeşt-i Garibi”, “Mesudiyet-i Zevciye”, “Mozart’ın

⁸⁴ Mustafa Refik, *Müntehabat-ı Mustafa Refik*, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, Cilt:4, İstanbul, 1305.

⁸⁵ Mustafa Refik, *Müntehabat-ı Mustafa Refik*, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, Cilt:5, İstanbul, 1306.

⁸⁶ Mustafa Refik, *Müntehabat-ı Mustafa Refik*, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, Cilt:6, İstanbul, 1307.

⁸⁷ Mustafa Refik, *Müntehabat-ı Mustafa Refik*, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, Cilt:7, İstanbul, 1308.

⁸⁸ Mustafa Refik, *Müntehabat-ı Mustafa Refik*, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, Cilt:8, İstanbul, 1308.

Vefatı”, “Garip Düellolar”, “Mai Renkli Mendil”, “Amerika Timsahları”, “Bir Amanın Derece-i İhtisası”, “Posta Pullarının Bir Suret-i Garibede İstiamalı”

Genel olarak yazıların içeriğine baktığımızda fen, tabiat ve sanatın yanı sıra ilgi çekici, sıra dışı konuları da işlediğini görürüz. Mustafa Refik okuyucuya hoşça vakit geçirtirken bilgilendirme, eğitme amacıyla olmuştur. Bibliyografya başlığında bu yazıların künye bilgileri verilmiştir.

Garaib-i Âdat:

“Akvam-ı muhtelifenin âdat-ı garibe ve harekât-ı acibelerinden bahis bir mecmuadır alt başlığıyla yayımlanan *Garaib-i Âdat* adlı eserdeki yazılarda farklı medeniyetlere ait kültürlerin tanıtılması amaçlanmaktadır.⁸⁹

Genellikle Japon kadınlarının terbiye ve tahsili meselesi ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Kadınlara sosyal hayatta tanınan serbestlik ölçülerinin sınırları belirtilmiştir. Eserin öncelikle Japon medeniyetine yer vermesi Japonların eski bir medeniyete sahip olmalarıyla açıklanmıştır. Avrupalılar, Japonların örfünün, âdât, ahlak, din, mezhep, kısacası kültürlerini araştırdıklarında hayret etmişlerdir. Mustafa Refik, bu araştırma konularını okuyucularına *Garaib-i Âdât* vasıtasıyla tanıtmak ister. Bir Japon’un doğumundan vefatına kadar, bebeğe isim verilışı, çocuğun yetiştirilme tarzı, evlenme gelenekleri dâhil her halleri tetkik edilmiştir.

Eserin geri kalan kısmında Afrika’daki vahşi hayat tarzı örnek olaylarla zenginleştirilerek verilmiştir. Çin tabiplerinin tedavi usulleri konu edilmiştir. “Akvam-ı Kadime Naaşları” başlıklı yazıda ise Fransa, Almanya ve İngiltere’de cesetlerin defnedilmeyip kremasyon usulüyle fırınlarda yakılıp kül haline getirilmesi gelenek hakkında bilgi verilmiştir.

Garaib-i Âdat adlı eserde gelişmiş toplumların geleneklerinin bahsinden sonra ilkel toplumların gelenekleri anlatılmıştır. Böylece iki farklı kültürün mukayesesi okuyucuya bırakılmıştır.

Eserdeki yazıların başlıkları şunlardır: “Japon Kadınları”, “Japonya Çocukları ve Suret-i Terbiyeleri”, “İzdivaç Biçimleri”, “Vahşilerin Selamı”, “Yamyamlarda Bir Âdat”, “Büyük Yılanın Nişanlıları”, “Afrika’da Bir Vahşi Kabilesi Reisinin Selamı”, “Akvam-ı Kadime Naaşları”, “Birmanyalıları”

⁸⁹ Mustafa Refik, *Garaib-i Âdât*, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1308.

Kızlara Mahsus Dikiş ve El İşleri

Kız Rüştîye Mektepleri'ne yeni başlayan kız çocukları için “Dikiş ve El İşleri” konulu yazılarının her birinin ayrı bir ders teşkil etmesi amacıyla yazıldığı, eserin mukaddime kısmında belirtilmiştir:⁹⁰

Mini mini hanım kızlar dikiş ile el işlerinin neden ibaret olduğunu her ne kadar bizden ziyade bellemiş iseler de kendileri için sair her nevi derslerden ziyade lazım olan bu nevi bahisleri ayrıca ders suretinde dahi görececek olur iseler elbette daha ziyade istifade ederler. Eğer biz bu derslerimizi beğendirecek olur isek inşallah ileride dikiş ve el işleri derslerini bir kat daha tevsi ederek tahsil ve talime başlanmış her kızın elinde bulunması zaruri olan ufak ve fakat gayet mühim bir kitabı vücuda getireceğimizi ümid ederiz. Şimdilik ‘dikmek’ ne olduğunu muhtasıran dermiyan ile derslerimize girişelim.

Kız çocuklarının daha küçük yaşta el işlerine olan eğilimi, becerisi dikkate alınarak dikiş ve el işlerinin ileriki hayatlarında onlara fayda sağlayacağı göz önünde bulundurulmuştur. Bu sebeple dikiş derslerinin öğrenilmesine önem verilmiştir. Mustafa Refik telif eserine dikişin ne olduğu sorusuyla ve bu soruya cevap vererek başlar. Dikiş yüzükleri, iğnenin tutulma şekli, dikişin çeşitleri, ilikler ve dikiş işine dair pek çok bilgiye yer verilmiştir. Bu bilgiler şekiller vasıtasıyla resmedilerek tanımlanmıştır. Eserin okullarda okutulabilecek bir ders kitabı niteliğinde hazırlanmasının sebebi ise bu konuda eğitim almaya hevesli kızların istifade etmesidir. Daha önce bu konuda bir kitabın neşredilmemesi de *Kızlara Mahsus Dikiş ve El İşleri*'ni mühim kılmıştır. Eserin tefrika edildiğine dair kapak kısmında herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Menâkıb-ı Seyyahîn

Mustafa Refik, eserin mukaddimesinde seyahatin insan hayatındaki önemine değinerek insanın her yönden gelişimi için gerekli olduğunu ifade eder. Fenin, sanatın ve coğrafi ilimlerin gelişmesinde seyahatin pek büyük katkısı olduğundan bahseder. Avrupa ve Amerika'da seyahat fikrine önem verildiği için gezi konulu dergi, gazeteler neşredildiğini belirtir. Mustafa Refik, gelişmiş ülkelerde seyahate dair yazılmış ciddi ve faydalı eserlerin olup Osmanlılarda bulunmamasını bir eksiklik kabul ederek hiç olmazsa tercüme eserlerin yayımlanmasını kütüphanemiz açısından

⁹⁰ Mustafa Refik, *Kızlara Mahsus Dikiş ve El İşleri*, Karabet Matbaası, İstanbul, 1308, s. 3.

faydalı görür. Özellikle gençlerin coğrafyaya, tabiata, seyahatnamelere ilgi göstermeleri gerektiğini ısrarla vurgulamıştır.⁹¹

Menâkıb-ı Seyyahîn için Mustafa Refik, faydalı ve ciddi, can sıkacak rivayetlerin olmadığı en meşhur gezginlerin vakalarından bir eser tertip ettiğini buna da “Menakıb-ı Seyâhat” adını vermek istediğini belirtmiştir. Tarihte en mühim seyahatin Kristof Kolomb’un Amerika’yı keşfetmesine istinaden Amerika’nın keşfi konusuyla esere başlanmıştır:⁹²

On beşinci asrın şu meşhur seyyahları meyanında Kristof Kolomb’un mevkii daha mühimdir. Vakıa bazı müverrihlerin Kolomb’un, gerek Norveçliler’in ve gerek İrlandalılar’ın bu kıta-ı cismiyeye doğru birkaç defa gidip geldiğine dair malumatı bulunup bir cedidi behemehâl keşfedeceğini bildiği iddiasında iseler de bu iddianın hakikat olmadığı diğer bazı delail-i tarihiye ile müspettir ki bu delailin de burada best ü izahına pek lüzum görülemez. Kristof Kolomb arzın bildiğinden mütemadiyen guruba doğru gidecek olur ise ya Japonya’ya veyahut Hindistan’a vasil olacağını tahmin eylemekteydi ki bilahare keşfedilen bu kıtanın Asya’nın bir kısmı olduğunu tahakkuk edince Kristof’un yalnız bu zannında hatası olduğu anlaşılmıştı.

Amerika’nın farklı bölgelerinin keşfi, Alexander von Humboldt’un araştırmaları, Chateaubriand’ın şairane ifadeleri ve bunların Amerika’daki maceraları izâh edilmiştir. Meşhur coğrafyacı Richard Cortambre’in, ayrıntılı olarak yazdığı, *Tarih-i Seyâhât-ı Azime* adlı eser birçok seyahâtnamenin birleşmesinden oluşturulmuştur. Coğrafyanın tarihi ve vahşi kavimlerin ahlak ve garip âdetleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Menâkıb-ı Seyyahîn, sekiz ciltten oluşan bir eserdir. Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege kütüphanesinde iki cilt birleştirilerek tek kitap halinde basılmıştır.

Menâkıb-ı Seyyahîn’in birinci cildi, 1310 (1892) yılında basılır. Birinci ciltteki yazı başlıkları şunlardır: “Amerika”, “Bir Cedid ve Kristof Kolomb”

Menâkıb-ı Seyyahîn’in ikinci cildi, 1310 (1892) yılında basılır.⁹³ İkinci ciltteki yazı başlıkları ise: “Amerika-yı Cenubî Keşfiyatı”, “Florid Kıtasının Keşfi”, “Meksika Kıtasının Keşfi”dir.

Menâkıb-ı Seyyahîn’in üçüncü cildi, 1310 (1893) yılında basılır.⁹⁴ Üçüncü ciltteki yazı başlıkları şunlardır: “Meksika’nın Suret-i Keşfi”, “Antil Adaları

⁹¹ Mustafa Refik, *Menâkıb-ı Seyyahîn*, Cilt:1, İstanbul, 1310, s. 2-10.

⁹² Mustafa Refik, *Menâkıb-ı Seyyahîn*, Cilt:1, s. 15-16.

⁹³ Mustafa Refik, *Menâkıb-ı Seyyahîn*, Cilt:2, İstanbul, 1310

Civarında”, “Peru Kıtasının Keşfi”, “Amazon Nehri’nin Keşfi”, “Şili Kıtasının Keşfi”

Menâkıb-ı Seyyahîn’in dördüncü cildi, 1310 (1892) yılında basılır.⁹⁵ Dördüncü ciltteki yazı başlıkları da “Amerika-yı Şimalî Keşfiyatı”, “Sevahl-i Garbiye Keşfiyatı”, “Amerika-yı Cenubî’de Fransızlar”, “İlk Seyâhat-ı Fennîye”dir.

Menâkıb-ı Seyyahîn’in beşinci cildi, 1310 (1893) yılında basılır.⁹⁶ Beşinci ciltteki yazı başlıkları şunlardır: “Kanada’da Fransızlar”, “Samuel Dö Şampln”, “Amerika-yı Dâhilî Keşfiyatı”, “Sahil-i Şarkî Müstemlekatı”

Menâkıb-ı Seyyahîn’in altıncı cildi, 1310 (1893) yılında basılır.⁹⁷ Altıncı ciltteki yazı başlıkları şunlardır: “Fransızların Luizyan Müsta’meresi”, “Sen Domeng Müsta’meresi”, “On Sekizinci Asır’da Sen Domeng”

Menâkıb-ı Seyyahîn’in yedinci cildi, 1310 (1893) yılında basılır.⁹⁸ Yedinci ciltteki yazı başlıkları şunlardır: “Küyan Müsta’meresi”, “On Sekizinci Asırda Küyan”, “Fransızların Küyan’daki Terakkileri”, “Guillan François”, “Küçük Antil Adaları”

Menâkıb-ı Seyyahîn’in sekizinci cildi, 1310 (1893) yılında basılır.⁹⁹ Sekizinci ciltteki yazı başlıkları şunlardır: “Martinik ile Guadelup”, “Chateaubriand’ın Seyâhati”, “Amerika-yı Garbî Keşfiyatı”, “Humboldt’un Seyâhat-ı Fennîyesi”

⁹⁴ Mustafa Refik, *Menâkıb-ı Seyyahîn*, Cilt:3, İstanbul, 1310

⁹⁵ Mustafa Refik, *Menâkıb-ı Seyyahîn*, Cilt:4, İstanbul, 1310.

⁹⁶ Mustafa Refik, *Menâkıb-ı Seyyahîn*, Cilt:5, İstanbul, 1310.

⁹⁷ Mustafa Refik, *Menâkıb-ı Seyyahîn*, Cilt:6, İstanbul, 1310.

⁹⁸ Mustafa Refik, *Menâkıb-ı Seyyahîn*, Cilt:7, İstanbul, 1310.

⁹⁹ Mustafa Refik, *Menâkıb-ı Seyyahîn*, Cilt:8, İstanbul, 1310.

2.TERCÜME ESERLER

Bu başlık altında önce Mustafa Refik'in Batı edebiyatından tercüme ettiği hikâyeler hakkında bilgi verilmiş ve hikâyeler konularına göre ele alınmıştır. Ardından tercüme romanlar da konularına göre incelenmiştir. Roman türünden sonra inceleme-araştırma türünde kabul edebileceğimiz öğretici yanı güçlü olan tercüme eserler tanıtılmıştır.

2.1. TERCÜME HİKÂYELER

Mustafa Refik'in, kitap olarak basılan iki tane tercüme hikâye kitabı mevcuttur. *Lirpir'in Kurnazlığı* adlı hikâye kitabı 1324 (1908) yılında basılmıştır. İngilizce'den tercüme edilen bu eserde “Lirpir'in Kurnazlığı”, “Mösyö Henşu”, “Pol Löven'in Sergüzeşti”, “Yeni Bir Robenson” başlıklı hikâyeler yer alır. “Lirpir'in Kurnazlığı” ve “Mösyö Henşu” hikâyelerinin haricindekiler Mehmet Cemil, Mehmet Hilmi tarafından Fransızca'dan tercüme edilmiştir. Mütercim Mehmet Hilmi ve Mehmet Cemil imzalarına, Mustafa Refik'in *Resimli İstanbul* dergisinde Muntehab Hikâyeler sütununda da rastlanılmaktadır.

Bahsi geçen hikâyelere birkaç tercüme eser daha ilave edilerek bir yıl sonra *Küçük Hikâyeler*¹⁰⁰ adıyla bir kitap daha neşretmiştir. Bu eserde bazı hikâyelerin yazarı ve mütercimi belirtilirken bazılarınınınki belirtilmemiştir. “Siyah İnci”, “Mösyö Afred'in Zevcesi”, “Mösyö Piyk'ın Sergüzeşti”nin yazarı ve mütercimi belirtilmemiştir. Mustafa Refik'in, “Madam Palmer'in Mektubu” adıyla İngilizce'den tercüme ettiği bu hikâye, kitaba ilave edilen son hikâyedir.

Mustafa Refik'in tercüme hikâyeleri önce *Tercüman-ı Hakikat* ve *Sabah* gazetelerinde “Mütenevvia” ve “Fıkra-i Mahsusa” başlığı altında yayımlanmıştır. Hikâyelerinin bir kısmı İngilizce'den, bir kısmı Fransızca'dan tercüme edilmiştir. “Madam Palmer'in Mektubu”, “Selest”, “Tiyatro Bileti”, “Seyyâdın Muaşakası” uzun tefrika hikâyelerdendir. Kısa hikâyelerin bazıları sekiz ciltlik *Muntehabat-ı Mustafa Refik* adlı eserde de yer almaktadır. Aşk temasının yanı sıra ilgi çekici olaylar da hikâyelere konu edilir. Hikâyelerin konusu genellikle Paris ve Londra'da geçmektedir. Mustafa Refik'in tercüme hikâyelerde açık ve akıcı bir üslûbu vardır.

¹⁰⁰Mustafa Refik, *Küçük Hikâyeler*, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1325.

Mustafa Refik, *Resimli İstanbul* dergisinin ikinci sayısındaki “Heykeli Nasıl Çaldım” hikâyesine başlamadan önce, *İngiltere’de yazılan roman ve hikâyelerin tamamı ibret nazarıyla görülmek, bu nokta nazarıyla incelemek maksadıyla yazılırlar*.¹⁰¹ ibaresiyle giriş yaparak İngilizlerin türü ele alış amaçlarını dile getirmiştir.

Fransız yazar Etienne Békés(?)’ten tercüme edilen “Mai Renkli Mendil” hikâyesinin giriş kısmında Mustafa Refik, Fransızlara mahsus “novel” adı verilen ufak hikâye türünde Etienne Békés(?)’in öncü olduğunu ifade etmiştir.

Mustafa Refik’in tercüme hikâyeleri aşk, macera ve didaktik konulu hikâyeler olarak üçe ayrılabilir:

2. 1. 1. AŞK KONULU HİKÂYELER

*Tesadüfen İzdivaç*¹⁰²

Paris’te yaşayan Valantin, evlenmeye karar veremeyen bir gençtir. Bir anda evlenmeye karar verir. Bu duruma şaşırان dostları onun niçin ve nasıl karar verdiğini merak ederler. Valantin trende yolculuk yaparken güzel ama genç olmayan bir Madamla tesadüfen tanışmalarını anlatır. Madam, yataklı bir vagonda kalmak için inat eder. Fakat şartlar onun Valantin ile aynı vagonda kalmasını gerektirmiştir. Madam’dan hoşlanan Valantin, onunla konuşmak için çaba gösterir. Bir istasyon molasında trenin kalkma düdüğünde dışarıdaki bir bayanı Madam zanneder. Madamın geri gelmemesine şaşırdığı için onun eşyalarını dışarıya atar. Tam o sırada Madam vagona girer. Valantin gördüğü kadını Madam’a benzettiğini anlar. Mahcubiyetle titreyerek cevaplar verir. Çok kızan Madam, dışarıdaki kadını niçin kendisine benzettiğini sorar. Valantin, çok güzel endamlı bir kadın olması sebebiyle kendisine benzettiğini söyler. Madam bu sözlerden sonra çok değişir ve mutlu olur. Madam ile konuştuklarında zevklerinin de ortak olduğunu anlamışlardır. Valantin dostlarına, bir kadına güzel olduğunu söylemenin onları çok etkilediğini belirtir. On beş gün süren bir görüşmeden sonra Valantin, Madam’a evlenme teklif etmiştir. Valantin dostlarına, netice olarak bu yaşadıklarının tuhaf bir sergüzeşt olduğunu dile getirmiştir.

¹⁰¹ Mustafa Refik, “Roman ve Hikâye: Heykeli Nasıl Çaldım”, *Resimli İstanbul Gazetesi*, nr.2, 15 Haziran 1325/ 28 Haziran 1909.

¹⁰² Mustafa Refik, “Fıkra-i Mahsusa: Tesadüfen İzdivaç”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3659-3661, 22-24 Eylül 1890.

***Seyyâdın Muaşakası*¹⁰³**

Lyon’da avukatlık mesleğine başlayan Evarist adlı gencin çevresi, onu uykuyu çok sevmesiyle bilmektedir. Arkadaşı Alfred, uyku merakından kurtulması için onu seyyadlığa teşvik eder. Alfred’in çiftliğine avcılık maksadıyla gelen Evarist, burada birkaç yıl önce uzaktan uzağa sevmekte olduğu Matmazel Mary ile karşılaşır. Mary ve Evarist, Alfred’in şatosundaki kalabalık bir aile ortamında masada yan yana yemek yerler. Alfred, Mary’nin yanından kalkmak istemeyen Evarist’i, ava çıkmak için zorla koruya götürür. Alfred bir köpeği avlamanın derdine düşmüştür. Avlanmayı sevmeyen Evarist’i Mary takip ederek bulmuştur. Koruda Evarist ile Mary avı unutarak sohbet ederler. Evarist, Mary’e aşkını itiraf ederek evlenme teklif eder. Bir anda Evarist, tüfeğinden havaya kurusıkı atar. Kurşun çalılarının arasındaki köpeğe isabet ederek köpeği öldürür. Çok üzülen Evarist, ağlamaya başlar. Onun bu hassasiyeti Mary’nin pek hoşuna gider. Mary’nin kalbine giden yolu anlayan Evarist duygularını daha fazla abartır. Böylece Mary, Evarist’in evlenme teklifini kabul eder.

***Bir Şemsiye Sayesinde Teehhül*¹⁰⁴**

Jirud, annesiyle yaşayan iyi kalpli, onurlu bir gençtir. Tıp eğitimi esnasında sevdiği kız Gabriel ile nişanlanmıştır. Paris’te öğrenci olan Jirud, sevdiği bir arkadaşına kefil olur. Borcunu ödeyemeyince annesinin çiftliği satılır. Toprak satılmasından hazzetmeyen Gabriel’in babası Gayyar, bu duruma tahammül edemez, kızının Jirud ile evlenmesine rıza göstermez. Üzüntüsünden kahrolan Jirud bir gün ormanda ava çıkar. Jirud ormandaki korucu ile tartışır. Onun yanından uzaklaşıp yürüyen Jirud, çok yorulduğu için bir ağacın altında uyuyakalır. Bu esnada korucu vurulmuştur. Jirud uyandığında karanlık çöktüğünden yolunu aramaya koyulur. Jirud, şimşek çakmaları esnasındaki ışıklarla yolunu bulur. Ayağına bir şemsiye takılan Jirud, onu alarak kaldığı otele gelir. Otel çalışanları Jirud’un her yerinin kana bulandığını fark ederler. Jandarmalar sabah erkenden Jirud’u tutuklayarak hapse atarlar. Bu haberi duyan Gabriel ve Jirud’un annesi perişan olurlar. Gabriel yataklara düşerek hastalanır. Bir süre sonra Jirud’un korucuyu vurmadığı anlaşılır. Hapisten çıkan Jirud soluğu Gabriel’in yanında alır. Hastalanan Gabriel’i iyileştirmesi için baba Gayyar, Jirud’a yalvarır. Jirud, Gabriel’i iyileştirir. Yaşlanan Jirud, yıllar sonra

¹⁰³ Depre, Lui, “Seyyadın Muaşakası”, Çev. Mustafa Refik, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.7946-7970, 3 Haziran - 1 Temmuz 1903.

¹⁰⁴ Mustafa Refik, “Bir Şemsiye Sayesinde Teehhül”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3468-3472, 31 KE 1889 – 1- 4 KS 1890.

bu hikâyeyi oğulları ve gelinlerine anlatır. Jirud ile Gabriel bir şemsiye sayesinde evlenmişlerdir. Gabriel'in Jirud'dan önce hayattan göçüp gitmesi Jirud'u derinden etkilediği için Jirud şemsiyelere karşı olumlu hisler beslemez.

Selest¹⁰⁵

Olaylar Paris'te geçer. Genç avukat Gabyen, güzel bir kız olan Selest ile birbirlerini çok severek evlenirler. Gabyen, evliliğinin iki yılını çok mutlu geçirdikten sonra bir gün çalışma masasında başından vurulmuş olarak bulunmuştur. Gabyen'in intihar ettiği bıraktığı mektuptan anlaşılmıştır. Gabyen, bu mektupta niçin intihar edeceğini anlatır. Gabyen, karısı Selest'i bir süre takip etmiş ve kendisini aldattığını fark etmiştir. O, bu gerçeği başkasından hamile olan karısına söyleyince Selest kocasını terk eder. Gabyen hiçbir zaman baba olamayacağına ve aldatılmasına dayanamayarak onuru için intihar etmeyi seçmiştir.

Unutulmuş Mektup¹⁰⁶

Mühendislik tahsilinin son yılında evlenmeye karar veren Jorj'un bu isteğini ailesi kabul etmez. Jorj'un ailesi mesleğini eline almadan evlenmesine razı olmaz. Jorj'un sevdiği kızın ailesi de bu evliliğe rıza göstermez. Bir süredir mektuplaşan gençler birbirlerine gönderdiği mektupları iade ederler. Jorj büyük bir zarfa koyduğu bu mektupları odasındaki dolabın çekmecesine bırakmıştır. Londra'daki bir yıllık iş hayatından sonra Jorj, ailesini ziyarete geldiğinde odasının kuzeni Gabriel'e verildiğini öğrenir. Acele ile odasına giderek çekmeceyi kontrol eder. Bıraktığı mektupların burada olmadığını görünce sevinen Jorj, mektupların halasının eline geçtiğini anlar. Jorj halasından bu sırrı saklamasını ister. Bir hafta sonra Gabriel, elinde bir kâğıtla Jorj'un karşısına çıkar. Çok utanan kız Jorj'un eline bir kâğıt uzatır. Kâğıtta Jorj'un yazısıyla evlenme teklifi yapılmaktadır. Bir kız ismi belirtilmediği için Gabriel teklifin kendisine yapıldığını zanneder. Oysaki bu mektup Jorj'un eski sevdiği kıza yazdığı evlenme teklifi olan mektuptur. Mektup çekmecedeki unutulduğu için artık Gabriel'e yapılmış bir tekliftir. Güzel bir genç kız olan Gabriel bu teklifi kabul eder. Jorj da Gabriel'den çok etkilenmiştir. İki genç evlenir. Jorj yıllar sonra bu mektubun iyi ki unutulduğunu, bu sayede mutlu bir yuva kurduğunu itiraf eder.

¹⁰⁵ Rud, Maksim, "Selest", Çev. Mustafa Refik, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4022-4026, 8-12 KE 1891.

¹⁰⁶ Mustafa Refik, "Unutulmuş Mektup" (İngilizce'den Tercüme), *Sabah*, nr. 6751, 12 Temmuz 1908.

Lirpir'in Kurnazlığı¹⁰⁷

Tom Lirpir adlı genç, tahsil için gittiği Londra'da bir miktar borca girer. Yalanı ve borcu hiç sevmeyen babası Mis Gregory'den ihtiyacı olan parayı isteyemez. Borçlarından kurtulmak için itibarlı bir ailenin kızı olan Misis Dulsi ile nişanlanır. İki genç birbirlerini sevmektedir. Tom'un nişanlanması babasının hoşuna gider. Babası oğluna yazdığı mektupta düğün için bir miktar para göndereceğini belirtir. Bir otelde yaşayan Tom, borçları için kederlenirken yan odadaki komşu Misis Krisp, Tom'un ziyaretine gelir. Misis'in eşi de bir aydır iş seyahatindedir. Kederlenen Tom'a, Misis akıl verir. Buna göre Tom, babasına mektup yazarak evlendiğini bildirecek, böylece babası vaat ettiği parayı gönderecektir. Tom da bu şekilde borçlarından kurtulacaktır. Çaresiz Tom Lirpir, babasına evlendiğini bildiren bir mektup yazarak acilen balayına gideceğini haber verir. Babasından bir miktar para ister.

Babası bu mektuptan bir gün sonra Londra'ya gelir. Hasta olmasına rağmen gelinini merak ettiği için gelmiştir. Babasının aniden gelmesine şaşırarak Tom, Misis Krisp'ten babasına karşı eşi rolünde davranmasını ister. Krisp iffetli bir kadın olduğu için bu durumdan hoşlanmaz fakat delikanlıya da acır çaresiz kabul eder. Her şey bir anda gelişmiştir. Mis Gregory bu evliliğe pek şaşırır. Gelinini biraz yaşlı bulur. Tom ve Krisp eşyalarını toplamak için odadan çıktıklarında odaya Misis Dulsi gelir. Gregory'nin trende birlikte seyahat ettiği Antonio adlı kişi de tesadüfen gelir. Antonio aynı zamanda Krisp'in kocasıdır. Dulsi nişanlısının evlendiğini Gregory'den duyunca çok şaşırır. Odaya gelen Tom ve Krisp ile Dulsi ve Antonio karşılaşır. Gregory, bu karmaşıklığı anlayamaz. Tom'un yalanı ortaya çıkmıştır. Bu durumdan çok utanan Tom borçlu olduğu için bu yola başvurduğunu, Mis Krisp'in bir suçlu olmadığını söyler. Gregory oğlunu affetmez. Misis Dulsi halasından kendisine büyük bir servet kaldığını söyleyerek Tom Lirpir'i affeder. Antonio da karısını affeder. Gregory, gelini Dulsi'nin oğlunun borçlarını ödeyeceğini duyunca oğlu Lirpir'i affetmiştir.

Tütün İçin¹⁰⁸

John Tom, kendisiyle evlenmeye karar verdiği Mis Furtesk'e evlenme teklifi yapar. Furtesk, tütün içen bir kişi ile evlenemeyeceğini bir an evvel John'un tütünü

¹⁰⁷ Mustafa Refik, *Lirpirin Kurnazlığı*, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1324.

¹⁰⁸ Mustafa Refik, "Tütün İçin", *Sabah*, nr. 6735, 26 Haziran 1908.

bırakmasını söyler. Tütünü bırakmak için çok zorlanan John arkadaşı Wilhelm'e yaşadıklarını anlatır. Wilhelm de tam tersi evlenmek istediği kızın, kendisinden tütün içmesini istediğini söyler. Bu hale şaşırان gençler ikisinin de duygu ve hayalleriyle oynayan kızın aynı kız olduğunu anlarlar. Furtesk'e çok kızan iki genç kandırıldıklarına üzölür. Hemen Mis Furtesk'e Wilhelm ve Tom imzalı bir mektupla her şeyi bildiklerini yazarlar.

***Mai Renkli Mendil*¹⁰⁹**

Hikâyenin yazarı Etienne Békés(?), bir gün sokakta bir mızıka sesi duyar. Hoşuna giden sese doğru yönelir. Sesin askerî bir trompete ait olduğunu anlar. Etraftaki kalabalıktan bir askerin yargılanması için toplanıldığını öğrenir.

Piter adlı asker sevgilisi Mary'den bir mektup alır. Mektupta Mary, Piter'den kendisine bir şeyler göndermesini ve Piter'in onu öperek göndermesini ister. Piter parası olmadığı için bir evin bahçesinde serili olan çamaşırların içindeki mavi renkli bir mendil çalar. Mendilin sahibi Madam onu yakalayarak hırsızlıkla suçlar. Piter sevgilisi Mary için yaptığını, parası olmadığını söylese de mahkeme askeri kurşuna dizer. Ölümünden önce Piter yüzbaşısından para isteyerek mendili Madam'dan satın alır. Mendili öperek Mary'e göndermesi için yüzbaşına emanet eder. Piter ölümü hakkında Mary'e bir şey söylenmemesini vasiyet eder. Bu olaydan çok etkilenen Etienne Békés(?), askerin mezarının başına giderek orada bir süre gözyaşı dökmüştür.

***Madam Palmer'in Mektubu*¹¹⁰**

Mister Plham, Avustralya'da yirmi yıl çalıştıktan sonra Londra'ya dönerek evlenmeye karar verir. Kırk bir yaşındaki Mister, Mis Feby Piyerl isimli güzel bir kızla evlenir. Fakat düğün günü Mis Feby'e bir mektup gelir. Aşırı kıskanç olan Mister bu mektubun bir erkekten geldiğini zanneder. Düğünden hemen sonra balayı için yolculuğa çıktıklarında da eşine çok sert davranır. Ailesinden ayrıldığı için ağlayan Feby'in kendisiyle evli olmak istemediğini zanneder. Mister, mektubu Feby'e gizlice veren hizmetçiyi sorguya çeker. Neticede mektubun bir erkekten değil Feby'nin dışçisinden geldiğini öğrenmiştir.

¹⁰⁹ Becket, Etienne, “Mevadd-ı Mütenevvîa: Mai Renkli Mendil”, Çev. Mustafa Refik, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3859-3860, 28-29 Mayıs 1891.

¹¹⁰ Mustafa Refik, *Küçük Hikâyeler*, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1325.

***Zevcesinin Rakibi*¹¹¹**

Bir yıllık evli çift Mis Elsy ile Frenk mutlu bir şekilde kutlayacakları evlilik yıl dönümünde bir telgraf alırlar. Frenk hemen evden çıkar. Mis Elsy telgrafı okur. Telgrafa göre Frenk'in bir kadınla buluşacağını zanneder. Elsy, bir yıllık mutluluklarının artık bittiğini düşünmektedir. Genç kadın, yakın zamanda ölen köpeğinin kendisini seven tek canlı olduğu gibi karamsar fikirler üretir. Elsy eşyalarını hazırlar, annesinin evine gitmeye karar verir. Bu esnada Frenk eve gelir, neşeyle karısına hediyesini takdim eder. Kocasına ona minik bir köpek getirmiştir. Frenk bu hediyeği telgrafta belirtilen yerden almak üzere evden çıktığını karısına söyler. Elsy kendinden utanarak kocasından kendisini affetmesini ister.

2. 1. 2. MACERA KONULU HİKÂYELER:

***Hay Şeytan Kız*¹¹²**

Mösyö Donald, Londra'dan hareket eden bir trene biner. Trende vagonuna genç bir İngiliz kızı gelir. Donald, genç kızı güzel bularak beğenir. Kız, Donald'a yaklaşarak onunla samimi konuşmaya başlar. Donald bu durumdan hoşnut olsa da kızın davranışlarını garip bulur. Çok üşüdüğünü söyleyen kız Donald'ın paltosunu giyer. Bu esnada kendisinde bulunan eski bir biletle Donald'ın biletini değiştirmiştir. Donald trenden inip vapura bineceğinde bilet kontrolü yapılır. Biletçiler Donald'ın biletinin üç dört yıllık eski bir bilet olduğunu söyler. Şaşkınlık içinde kalan Donald, saf görünümlü İngiliz kızın bunu yapamayacağını düşünür, bu durumu kabul etmek istemez. Kıza doğru yaklaşan Donald, kızın kendisini alaycı bakışlarla süzmesiyle bir arabaya atlayıp gitmesiyle ardından bakakalmıştır. Donald, hay şeytan kız, diyerek sitemini belirtir.

***Bir Vahşinin İhtisâsatı*¹¹³**

Bir İngiliz askeri vahşi bir ihtiyar tarafından ele geçirilmiştir. İhtiyar onu kulübesine götürerek bir süre misafir eder. İngiliz askerleri ihtiyarın kulübesini bularak askeri teslim almak isterler. Durumundan memnun olan asker gitmek istemez. Oğlunu bir çarpışmada kaybeden ihtiyar, askerın babasının da kendisi gibi

¹¹¹ Mustafa Refik, "Zevcesinin Rakibi", *Sabah*, nr. 6742, 3 Temmuz 1908.

¹¹² Mustafa Refik, "Hay Şeytan Kız", *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3034-3035, 30-31 Temmuz 1888.

¹¹³ Mustafa Refik, "Bir Vahşi'nin İhtisâsatı", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3053, 24 Ağustos 1888.

perişan bir halde kalacağını düşünerek çok üzülür. Vahşi ihtiyar, askeri, vatanına gitmesi için ordugâhına teslim eder.

***Dört Haydut*¹¹⁴**

Bir kış gecesinde Paris'in bir sokağında dört haydut gizlenmişlerdir. Nehrin üzerindeki köprüye zengin olduğu her halinden belli olan bir delikanlının geldiğini görmüşlerdir. Haydutlar, delikanlıyı soymak için fırsat kollarken onun köprüden atlayarak intihar etmek istediğini görürler. Delikanlı ise sevgilisinin kendisini aldatıp onu beş parasız bırakmasından sonra yaşamak istememektedir. Haydutlar ona bir anda saldırarak onun ceketini, bastonunu, ayakkabılarını alıp kaçarlar. Delikanlı o anda neden intihar etmeye çalıştığına anlam veremez. Haydutlar bile çalıp çırparak hayata devam etmektedirler. Parasız kaldık, diye intiharı düşünmemektedirler. Delikanlı bu durumdan kendi adına bir ders çıkarır.

***Bir Arabacı*¹¹⁵**

Kahraman anlatıcı bir gün Paris'te bir arabaya binerek arabacıya gideceği yeri söyler. Arabacı şehri hiç tanımadığını söyler. Yazar bu duruma hayret eder. Şehri bilmeyen bir arabacının arabacılık yapmasına anlam veremez. Arabacı aslında seyis olduğunu söyler. Çalıştığı işyerindeki asıl arabacıların hepsi hastalanınca arabayı kullanma işini patron ona vermiştir. Muharrir gideceği yeri seyise tarif eder. Seyis yazardan pek memnun kalmış hatta kendisinin ona bahşış vermesi gerektiğini söylemiştir.

***Bir Gemicinin Sergüzeşti*¹¹⁶**

Seyahat halindeki gemi bir adanın yakınında kayalara çarparak parçalanır. Gemidekiler adadaki vahşiler tarafından ele geçirilirler. Vahşiler, geminin kaptanını eski reislerine benzettikleri için ona çok iyi davranırlar. Kaptan bu durumdan çok hoşnut kalsa da esir olduğu bu yerden kurtulmak ister. Nihayet bir gün ufukta bir gemi görür. Onun gitmek istediğini anlayan vahşiler onu bir sandala bindirerek gemiye teslim ederler.

¹¹⁴ Mustafa Refik, "Dört Haydut", *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3512, 20 Şubat 1890.

¹¹⁵ Lodayk Halevi, "Bir Arabacı", Çev. Mustafa Refik, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3437, 26 TS 1889.

¹¹⁶ Mustafa Refik, "Bir Gemicinin Sergüzeşti", *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3315, 1 Temmuz 1889.

Fevkal Hayal¹¹⁷

Paris'te çıkan *Le Petit Journal* gazetesinin haftalık edebiyat ekinde okunduğu belirtilen bir fıkradır. Ahmet Mithat'ın Mustafa Refik üzerindeki etkisini burada da görebiliriz. O da bazı yazılarında, eserlerinde yabancı gazete/dergilerdeki yazılardan esinlenerek eserlerini, yazılarını kaleme almıştır. Mösyö Julival adlı kişinin anlatmaya başladığı hikâyede Mösyö Şatiyun adlı karaktere söz verilerek anlatıcının değiştiği tespit edilmiştir. Eserin ana karakteri olan Mösyö Şatiyun kendi hikâyesini bizzat kendisi anlatmıştır.

Mösyö Şatiyun bir gün sahilde kayalıkların arasında dolaşırken sol ayağı kayaların arasında sıkışır. Çok uğraşsa da ayağını bir türlü kurtaramaz. Deniz med sebebiyle yükselmeye başlamıştır. Bir anda korkan Şatiyun çaresiz kalır. Bu esnada cebinde bir çubuk bulur. Bu çubuğu ağzına alarak nefes alış verişini sağlar. Suların çekilmesiyle rahatlayan Mösyö'yü kolculardan biri fark eder. Güçlü kuvvetli kolcu onu kayalıklardan çıkarır. Bu çubuk Şatiyun'un hayatını kurtarmıştır. Eşi Madlen bu çubuğu evinin en güzel yerinde sergiler. Oğulları Lui bu çubuğa annemin çubuğu adını vermiştir.

Zeki Hizmetçi¹¹⁸

Fransa'da zengin bir aile evine hizmetçi bir kız alır. Hizmetçi kız bir gün parmağını bez ile sarmıştır. Bu durumu fark eden Madam hizmetçiye ne olduğunu sorar. Hizmetçi kız evdeki bıçaklardan biri ile parmağını kestiğini söyler. Hizmetçi kızın çatal, bıçak, kaşık takımlarının gümüş olup olmadığını öğrenmesi gerekmektedir. Buna göre parmağına tedavi yapılacaktır. Madam hizmetçi kıza takımların hepsinin gümüş olduğunu söyler. Ertesi gün hizmetçi kız ile birlikte çatal, kaşık, bıçak takımlarının evde olmadığını Madam ve Mösyö anladıklarında geç kaldıklarını fark etmişlerdir.

Uykudaki Çocuk¹¹⁹

Fransa'da kesilen hayvanların sık sık denetimi yapılmaktadır. Marsilya'nın kasabasında bir kasap ikinci koyununu izinsiz kesmiştir. Etraftan onu görenler şikâyet edince kolcular kasabı denetlemeye gelir. Zeki kasap ikinci koyununu

¹¹⁷ Mustafa Refik, "Fevkal Hayal", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3662-3663, 25-26 Eylül 1890.

¹¹⁸ Mustafa Refik, "Zeki Hizmetçi", *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3494, 30 KS 1890.

¹¹⁹ Mustafa Refik, "Uykudaki Çocuk", *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3503, 10 Şubat 1890.

denetlemeden hemen önce dükkânının üst katındaki bir bebek beşiğine güzelce yerleştirir. Üstünü yorganla iyice örter. Gelen kolculara da çocuğun annesinin biraz işi olduğu için bebeği kendisinin uyutmaya çalıştığını söyler. Kolcular ona inanır, denetlemenin sonunda dükkânda tek koyun olduğunu görürler. Kolcular kasaptan özür dilerken kasap içinden kahkalarla gülmektedir.

Üveyk Kuşunun Yumurtası¹²⁰

Londra’da tren yolculuğu esnasında yolculardan birinin gazete okurken aniden nara atmasıyla korkan diğer yolcuya başından geçenleri anlattığı bir hikâyedir. Hikâyenin kahramanı Afrika’dan gelen ve üveyk kuşu yumurtası olduğunu düşünen bir gemiciden düşük bir meblağ ile bir yumurta satın alır. Yumurtanın dışı çok serttir. Anlatıcının evinde bir süre bu yumurta bir o yana bir bu yana atılmıştır. Bir gün at yarışlarına gitmek isteyen anlatıcı parası olmadığını anlayınca bir arkadaşı ile birlikte bu yumurtayı bir antikacıya çok az bir paraya satarlar. Gazetede ki haberden yumurta zannedilen şeyin içinde ham elmas olduğunu öğrenir. Nasıl bir pişmanlık yaşadığını tarif edemez.

Yük Katarıyla¹²¹

Olay Londra’nın bir köyünde geçmektedir. Ruan adlı genç adam dostunun bir davetine gitmek üzere sekiz buçuk trenine yetişmek için bir arabaya biner. Hızla giden araba yolda devrilir. Dostunun evine büyük bir sandığın içine gizlenerek yük katarıyla gider. Gizlendiği bu sandık dostunun salonunun ortasına bırakılır. Misafirler sandıktan sırtlan çıkacağını beklemektedirler. Tam aksine üstünü başını düzelterek sandıktan Ruan çıkar. Ruan’ın dostu bu duruma pek gücenir. Ruan ise başından geçenleri anlatarak neticede davete iştirak edebildiğini dile getirir.

İki İngiliz Zabiti¹²²

İki İngiliz zabiti birahane de oturmaktadır. Yan masalarındaki bir kişi de zabitin sözlerini tekrarlamaktadır. İngilizcesi çok zayıf olan bu kişi zamirlerin hepsi ile fiil cümleleri kurmaktadır. Bu durum İngiliz zabitlerini çileden çıkardığı için düello yaparlar. Düelloda yenilen İngiliz zabiti karşısındakine kim olduğunu sorar. O

¹²⁰ Mustafa Refik, “Üveyk Kuşunun Yumurtası”, *Sabah*, nr. 6760, 21 Temmuz 1908.

¹²¹ Mustafa Refik, “Yük Katarıyla” (İngilizce’den Tercüme), *Sabah*, nr. 6763, 24 Temmuz 1908.

¹²² Mustafa Refik, “İki İngiliz Zabiti”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3448, 7 KE 1889.

da Almanca bilip bilmediklerini sorar. Zabitler Almanca'yı bildiklerini söylerler. Yabancı, Almanca olarak İngilizce öğrenmek istediğini, gramer dersleri aldığını ama bunun yeterli olmadığını, insanların içine girerek İngilizce konuşmasının gerekliliğini anlatır. Yabancı'nın iyi niyetli bir insan olduğunu anlayan zabitler kahkahalarla gülerler. Üçü kol kola girerek bir lokantaya yemeğe çıkarlar.

*İlk Müracaat*¹²³

Jorj Brown, mesleğinin ilk gününe dair yaşadığı bir anısını arkadaşına anlatır. Jorj'un Londra'da bir avukatlık bürosu vardır. Zengin olduğunu söyleyen bir kadın vasiyetname yazdırmak için Jorj'dan yardım ister. Evrakların yeterli olmadığını gören Jorj kibarca, kadının istediğini yazamayacağını belirtir. Kadın, vasiyetnamenin acil olduğunu ve kocasından gizli yazdığını o nedenle kaldığı otele Jorj'un gelerek orada yazabileceklerini söyler. İyi niyetli Jorj kadının durumuna üzüldüğü için onunla otele gider. Vasiyetname kâğıdını yazmaya başladığında kadın kocası ile birlikte Jorj'un kafasına bir torba geçirerek kollarını bağlarlar. Üzerindeki paralarını da alırlar. Güç bela bir yolunu bularak kaçan Jorj bu hırsızları polise şikâyet eder. Polis pek çok doktor ve avukatı bu yollarla dolandıran kadınla erkeği uzun süredir aradıklarını belirtmiştir. Jorj işinin ilk gününde para kazanmayı düşünürken elindeki paradan da olduğunu fark etmiştir.

*Margaret'in Ciğeri*¹²⁴

Titiz bir mizaca sahip Mösyö Leonar, hanesinde hizmetçilere ve eşine karşı hırçınlık derecesinde titiz davranır. Bir gün yemekte hizmetçi önüne ciğer kebabı getirir. Leonar ciğer sevmediğini söylese de ciğeri afiyetle yer. Hizmetçisi Leonar'ın ciğeri hem sevmediğini hem de satın aldığını söyler. Leonar ciğer almadığını ifade etse de hizmetçi, bir gün önce masanın üzerinde bulunduğu gazete kâğıdına sarılı kanlı ciğeri pişirmiştir. Leonar, ciğeri başkasının bırakabileceğini düşünür. O esnada çok değerli dostu Doktor Şarl Leonar'ı ziyarete gelir. Bir gün önce Margeret adlı bir hastasının vefatından sonra incelemek için aldığı ciğeri Leonar'ı ziyareti esnasında masanın üzerinde unutmuştur. Onu almaya geldiğini söyler. Bu sözleri duyan Leonar istifra etmiş, hizmetçisi de bayılmıştır.

¹²³ Mustafa Refik, "İlk Müracaat", *Sabah*, nr. 6723, 14 Haziran 1908.

¹²⁴ Mustafa Refik, "Margaret'in Ciğeri", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3489, 23 Kânunusani 1890.

On Üç Numaralı Oda¹²⁵

Düğünleri olacak bir çift, trenle yolculuk yaparken yol boyunca hayaller kurup konuşarak Paris'e varırlar. Çifte kalacakları hotelde on üç numaralı odayı verirler. Madam Madlen, Moris'e bu rakamdan rahatsız olduğunu söyler. Hotelde başka yer olmayınca on üç numaralı odayı kabul etmek zorunda kalmışlarsa da odayı pek beğenirler. Çiftin Paris gezisinden sonra Madlen odaya yalnız çıkar. Merdivende onu gören Mösyö'lerden biri az sonra odasına bir mektup göndermiştir. Mektupta Madlen'in mini mini ayakları gibi ayaklı bir kadına hiç tesadüf etmediği yazılıdır. Mösyö Madlen'i odasına davet eder. Madlen mektuba bir anlam veremez.

Madlen'in kocası Moris, mektupta söylenen odaya derhal gider. Odadaki şişman ihtiyara saldırır ve onu hırpalar. İhtiyar, hotel görevlilerini çağırır. Meğer Mektubu yazan kişinin ihtiyarın odaya gelmesinden az önce odayı terk eden başka bir kişi olduğu anlaşılır. Moris ve Madlen ihtiyar adamın, kendilerine çok büyük bir çeyiz hediyesi yapacağını umdukları ve yolunu bekledikleri Madlen'in Amerika'dan gelen dayısı olduğunu öğrenirler. Bekledikleri dayı ile olan bu tatsız bir karşılaşmadan sonra Madlen'in ihtiyar dayısı hemen Amerika'ya döner. Yeni evli çifti hediye-den mahrum bırakır. Madlen hotelden ayrıldıktan sonra kocasına on üç numaralı odanın uğursuz olduğunu tekrar hatırlatmış, kocası da bu sefer ona inanmıştır.

Açlık¹²⁶

Olay anlatılmadan önce Paris'teki cinayetlerin sebebinin çoğunlukla açlıktan kaynaklandığı belirtilir. İkiz bebeği olan Mösyö Martin, Paris sokaklarında aç dolaşır. Karı koca, kimseden yardım da isteyemezler. Gururlu bir insan olan Martin, çocuklarının ve karısının açlıktan ölmemesi için yaşlı komşularının evine girmeye karar verir. Önce borç isteyecek, alamazsa hırsızlık yapacaktır. Yaşlı kadın şayet zorluk çıkarırsa bıçakla onu korkutacaktır. Martin bir gece yaşlı kadın uyurken onun evine girer. Kadın bir anda uyanır ve bağırır. Martin'in üzerine hücum eder. Martin

¹²⁵ Riş, Daniel, *On Üç Numaralı Oda*", Çev. Mustafa Refik, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3855-3857, 23-26 Mayıs, 1891.

¹²⁶ Mustafa Refik, "Açlık", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3650-3651, 11-12 Eylül 1890.

kurtulamayacağını anlayınca bıçağıyla saldırır. Biraz mücevher alıp evden çıkar. Namuslu bir adamken bir anda namussuz ve cani olmuştur. Polisler tarafından hemen yakalanır. Karısı, Martin'i uyandırdığında, Martin rüya gördüğünü anlar. Uyandığında komşuları yaşlı kadının kendilerini ziyarete geldiğini biraz yiyecek ve para getirdiğini görür. Karısı da kendisi de çok mutlu olur. Martin gibi namuslu adamlar ancak rüyasında adam öldürebilirler.

Mustafa Refik, hikâyenin sonunda Avrupa gazetelerinde her gün ihtiyaçları için adam öldüren pek çok kişinin haberlerine yer verildiğini ifade etmiştir.

Bir İngiliz'in Pantolonu¹²⁷

Fransa'da trenle seyahat etmekte olan bir İngiliz vagonunda kimseler yokken giysilerini değiştirmek ister. Pantolonunu çıkardığı esnada bir yolcu gelir. İngiliz'in delirdiğini düşünerek görevlilerden yardım ister. Fransızca derdini anlatamayan İngiliz'i, görevliler ilk istasyonda neredeyse çıplak bir vaziyette dışarıya atarlar.

Tiyatro Bileti¹²⁸

Bir avukat bürosunda çalışan Mis Osburn adlı genç bir kızın, çantasında bir tiyatro bileti bulmasıyla olaylar gelişir. Bilette belirtilen yere ve sandalyeye gidip oturan Osburn, yakınındaki bir genç ve yaşlı adamın tuhaf bakışlarına maruz kalır. Tiyatrodan çıkışta yaşlı adam Osburn'a yaklaşıp onun çantasına bir paket bırakır. Bu pakette büyük miktarda para bulunmaktadır. Olup bitenleri anlayamayan Osburn, Mister Harisun adlı bir dedektiften yardım ister. Yaşadıklarını anlatır. Harisun tiyatro biletini inceleyerek biletteki şifreleri çözmeye çalışır. Şifreyi çözdükten sonra bir hırsız çetesinin planına Mis Osburn'un dâhil edildiğini anlamıştır. Osburn böyle bir işle alakası olmadığını belirtir. Harisun çetenin Osburn'u başka bir kadına benzetmiş olabileceklerini düşünerek olayı böyle çözmeye çalışır. İşin sonunda paranın gerçek sahibinin Mis Foltun adlı zengin bir ailenin mücevheratının çalınmasıyla ilişkili olduğu anlaşılır. Zengin ve saygın bir aile olan Foltun'lar hırsız çetesinin yakalanmasına vesile olan Osburn'u çok severler. Foltun Osburn'u oğlu ile evlenmesi için ikna etmiştir.

¹²⁷ Mustafa Refik, "Bir İngiliz'in Pantolonu", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3745-3747, 12-14 KS 1891.

¹²⁸ Mustafa Refik, "Tiyatro Bileti", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 5916-5919, 18-21 TE 1897.

Zengin Müşteri¹²⁹

Mis Bulyun Londra’da nadir bulunan mücevheratlarıyla tanınan bir kuyumcudur. Yaz aylarının sakın bir gününde dükkânına zengin bir müşteri gelir. Müşteri yakında evlenecek olan kızı için bir miktar mücevher satın alır. Müşteri dükkândan çıkacağı esnada içeriye garip bir adam girer ve kendini zabıta olarak tanıtır. Hırsızlık yapmakta olduğunu söylediği müşteriye yakalar. Zabıta, Mis Bulyun’a hırsız olduğunu söylediği müşteri ile birlikte polis merkezine gitmeleri gerektiğini söyler. Bulyun, müşterisinin hırsız olmadığını parasını verdiğini belirtir. Zabıta paraların sahteliğinden emin olup olmadığını sorarak Bulyun’u karakola gitmeye ikna eder. Müşterinin elindeki mücevher kutusu ile Bulyun’a verdiği paralara zabıta el koyar. Birlikte karakola giderler. Karakolda zabıta Bulyun’u bir sandalyeye oturtur. Hırsız tevkif etmeye alt kata götürür. Uzun bir süre bekleyen Bulyun kendisi ile kimsenin ilgilenmediği görünce komisere durumu anlatır. Komiser Bulyun’a ne kadar saf olduğunu söyler. Zengin müşteri ve zabıta olduğunu söyleyen adam işbirliği içinde hareket etmişlerdir. Bulyun mücevherleri de paraları da kaptırmıştır. Olayı arkadaşlarına gülerek anlatan Bulyun böyle bir vakanın daha önce başına hiç gelmediğini söyler.

Roman Zemini¹³⁰

İngiliz yazar Mister Gallaf’ı, Mister Recis adlı bir okuru evinde ziyarete gelmiştir. Recis, ünlü yazara romanında anlattığı cinayetleri kendisinin işlediğini itiraf edip cinayet kahramanının ismi Recis olmalıdır, diye yazara ısrar eder. Bu konuşmaya anlam veremeyen yazar, okuruna kendisinden ne istediğini sorar. Recis, on beş kadar cinayet işlediğini sekiz yıldır kaçtığını anlatır. Yazarın kendisini evinde saklaması karşılığında ona pek çok cinayet romanı yazabilecek konu ve bilgi verebileceğini söyler. Yazar, korku içinde ve şaşkınlıkla düşünürken evine polisler gelir. Polisler, bir süredir takip edilen katili yakalayıp götürürler. Gallaf bu yaşadıklarını hemen kaleme almaya karar verir.

¹²⁹ Mustafa Refik, “Zengin Müşteri” , *Sabah*, nr. 6754, 15 Temmuz 1908.

¹³⁰ Mustafa Refik, “Roman Zemini” (İngilizce’den Tercüme), *Sabah*, nr. 6750, 11 Temmuz 1908.

***Paris'te İstirahat Aranır mı?*¹³¹**

Paris'te bahar gelince hali vakti yerinde olan zengin insanlar civar şehirlere köylere giderler. Yine bir yaz dinlenmek için bir otelde kalmayı tercih eden Mösyö otel görevlisi bayandan rahat edebileceği huzur bulacağı bir oda ister. Görevli kadın Mösyö'ye kalacağı odanın üst katında birtakım kavgalar edilebileceğini alt katında cinayetler işlendiğini anlatır. Bunun üzerine Mösyö bu otelde kalamayacağını ifade eder. Görevli kadın Mösyö'ye Paris'teki bütün otellerin aynı şartlarda olduğunu ve hiçbirinde istediği gibi istirahat edemeyeceğini belirtir.

2. 1. 3. DİDAKTİK KONULU HİKÂYELER:

***Ayı ile Köylü*¹³²**

Bir köylü bahçesinde bekçilik yapmak isteyen bir ayıya bu görevi karşılığında elde ettiği ürünün yarısını verecektir. Hasat zamanı geldiğinde köylü buğdayı biçer. Buğday kısmını aldığı başakların saplarını ayıya verir. Bu duruma çok kızan ayı ertesi yıl gelerek köylüyle yine anlaşma yapar. Bu defa ürünün alt değil üst kısmını ister. Köylü anlaşmayı kabul eder. Köylü bu kez de tarlaya pancar diker. Ürünün hasat zamanı geldiğinde toprağın üst kısmındaki otları ayıya verir. Ayı bu iki ayaklıların her zaman uyanıklık yaptığını zaten bildiğini ifade eder.

***Odasının Sahibi Bir İngiliz*¹³³**

Avcılığa meraklı bir İngiliz'in Fransa'da bir otelde avcılık dersi almasını konu edinmiştir. İngiliz, gece yarısına kadar av borusu çalarak oteldekileri rahatsız etmektedir. Sesten rahatsız olan üst komşusu bu durumu dile getirir. Fakat İngiliz, odalarında İngiliz kurallarına göre serbest olduklarını belirtir. Mektepli genç Fransız odasının musluklarını açarak alttaki odaya suyun geçmesini sağlamıştır. Bundan rahatsız olan İngiliz, delikanlıya sitem eder. Delikanlı, İngiliz usulüne göre odsında serbest olduğu için balık tuttuğunu söylemiştir. Akli başına gelen İngiliz, delikanlıya leziz bir yemek yedirerek ondan özür diler.

¹³¹ Mustafa Refik, "Paris'te İstirahat Aranır mı ?", *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3968, 6 TE 1891.

¹³² Mustafa Refik, "Ayı ile Köylü", *Tercüman-ı Hakikat*, nr.2842, 29 TS 1887.

¹³³ Mustafa Refik, "Odasının Sahibi Bir İngiliz", *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3502, 8 Şubat 1890.

İki Öksüz¹³⁴

Beş yaşındaki Luzi ve yedi yaşındaki Mari adlı iki kız kardeşin anne ve babası vefat etmiştir. Yetim çocukları, komşular, yakın bir çiftlikteki dayılarına gönderirler. Yarı yolda çocukları arabasından indiren arabacı onları ortalıkta bırakır. Ne yapacağını bilemeyen iki yetim korkudan ağlayarak birbirlerine sarılırlar. Bir süre sonra Mari ağlamakla bir şey olmayacağını anlar fakat küçük Luzi'yi susturamaz. Luzi açlıktan ağlamaktadır. Kardeşinin elinden tutan Mari ona biraz sabretmesini söyler. Yürümekten yorulan çocuklar bir çiftlik evine sığınır. Evin sahibi çocuklara ebeveynlerince hırsızlık yaptırıldığını düşündüğü için onlara merhamet etmez. Biraz yemek isteyen çocukları evinden def eder. Evinin önündeki köpeğinin çocukları sevmesi; çocukların da köpeğin yemeğine saldırmasından sonra ev sahibi adam çocuklara merhamet gösterir. Çocuklara yaptığı haksızlıktan utanır. Küçük kızlarla konuştuğunda kendisinin onların dayısı olduğunu öğrenince şaşırır ve Allah'a şükreder.

Mesudiyet-i Zevciye¹³⁵

Paris'te âmâ ve güzel evli bir bayanın gözleri kocası tarafından tarafından tedavi ettirilir. Tedaviden önce evine ve kocasına bağlı olan kadın gözleri görmeye başlayınca daha önceden yapmadığı davranışları yapmaya başlar. Onun bu durumundan kocası oldukça rahatsızlık duyar. Mösyö ameliyat yapan doktora derdini anlatarak çıkardığı dersi söyler. Bir kadının kocası ve eviyle huzuru yakalayabilmesi için biraz kusurlu olmasının iyi olacağı inancına ulaşmıştır.

Japonya Hikâyesi¹³⁶

Hikâye, Fransız gazetelerinin birinden alınmıştır. Bu tarz hikâyelere Fransızlar, "Lejander" demektedir. Hikâyeye göre su, ateş, rüzgâr ve namus arkadaşlırlar. Bir gün birbirlerini kaybederlerse nasıl bulacaklarını tartışırlar. Namus kendisini kaybettiklerinde bulamayacaklarını söyler. Su, ateş, rüzgâr bulunabilir ama iffet kaybedilince bulunmayacaktır. Anlatılan hikâye, bir Japon hikâyesidir. Mustafa Refik, eserin sonunda bu hikâyenin değerli bir eser olduğunu vurgulamıştır.

¹³⁴ Mustafa Refik, "İki Öksüz", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3222-3224, 9-11 Mart 1889.

¹³⁵ Mustafa Refik, "Mesudiyet-i Zevciye", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3814, 3 Nisan 1891.

¹³⁶ Mustafa Refik, "Japonya Hikâyesi", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3533, 17 Mart 1890.

***Baküs'ün Naklettiği Asma Kütüğü*¹³⁷**

Bu hikâye Yunan esatirlerinde anlatılan bir hikâyedir. Şarap mabudu olarak tanınan Baküs'ün bir asma kütüğünü alıp yetiştirmesi ve bu asmadan şarap elde etmesini anlatmıştır.

2. 2. TERCÜME ROMANLAR:

Mustafa Refik'in telif bir romanı yoktur. Romanlarının hepsi tercümedir. *Kara Değirmen Cinayeti yahut İngiltere Polisleri, New Yorklu Mösyö Barn yahud Korsikalı Kızın Aşkı, Lord Bayron'un İlk Muaşakası, Bir Sırr-ı Acib yâhud Kaptanın Kızı* romanlarını İngilizce'den, diğerleri ise Fransızca'dan tercüme etmiştir. *Aşk, Suzan* adlı tercüme romanlar *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde tefrika edildikten sonra kitap olarak basılmamıştır.

“Ufak romanlar” olarak bilinen ilk tercüme romanları; *Aşk ve Para, Lord Bayron'un İlk Muaşakası, Meş'um Çiftlik* adlı eserlerdir. Bu eserler tefrika edilmeden basılmıştır. Daha sonra *İstifadeli Seyâhat*¹³⁸ adlı roman, *Tercüman-ı Hakikat*'te tefrika edilmiş ve ardından kitap olarak yayımlanmıştır.

Uzun tefrika romanları ilk olarak *Sabah* gazetesinde yayımlanmıştır. Daha sonraki tefrika romanları ise *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yer alır. Hacim olarak en geniş tercüme romanı Xavier De Montepin'in, *Para Kuvveti* adlı iki ciltlik eseridir. *Para Kuvveti* romanının zeyli ise *Sevda Faciaları* adlı üç ciltlik romandır.

Mustafa Refik'in tercüme romanları genellikle aşk ve macera konuludur. Sürükleyici ve merak uyandırıcı bir özelliği vardır. Aşk, hemen hemen her eserde ana temadır. Bunun yanı sıra Mustafa Refik, 1912 yılında neşrettiği *Haramon Gönüllüleri, Saray Entrikaları* adlı tercüme eserlerini tarihi roman olarak tanımlamıştır.

Tercüme eserlerde toplumun ahlâk değerleri göz önünde bulundurulmuştur. *Madam Narman'ın Hatası ve Tehlikeli Bir Muaşaka* eseri ile *Rekabet-i Âşıkane yahut Gençleşmiş Gönül* romanları aşkın meşru şartların dışında yaşanmasıyla ne gibi felaketlere sebep olacağını örnekleyen eserler olmuştur.

Romanlardaki ana karakterler genellikle genç erkek ve genç kızlardır. Bu kişiler, aynı zamanda iyi ahlaklıdırlar. Ahlaklı karakterlerin karşısına kötü niyetli ve

¹³⁷ Mustafa Refik, “Baküs'ün Naklettiği Asma Kütüğü”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3494, 30 Kanunusani 1890.

¹³⁸ Mustafa Refik, “İstifadeli Seyahat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.9541-9562, 25 Teşrinievvel – 17 Teşrinisani 1907.

ahlaksız insanlar çıkar. Paris'in zevk ve eğlence hayatına düşkün kişileri ahlaksız ve seilmeyen karakterler olarak yansıtılmıştır. Olumsuz karakterler genellikle kişisel menfaat sağlamanın peşindedir. İyi ile kötülerin mücadelesi eser boyunca devam eder. Romanların sonunda iyiler maddi ve manevi anlamda ödüllendirilirken kötüler ise cezalandırılır.

Roman kahramanlarının kumar ve eğlenceye düşkünlüğü sebebiyle sahip olduğu servetini kaybetmesi romanlarda sıkça rastlanan durumlardandır. Ahlâkî yanlışlıklar içinde davranan kişiler genellikle erkek karakterlerdir.

Romanların pek çoğunda mekân Paris ve civarıdır. İçinde hizmetçilerin olduğu konaklar, şatolar iç mekân olarak görülür. Mekânın deniz ve ada olduğu eserler de vardır.

Mustafa Refik'in tercüme romanlarındaki üslûbu akıcıdır. Eserlerde kısa cümlelerin olduğu diyaloglara çok sık yer verilir. Arapça, Farsça kelime ve tamlamalara rağmen eserlerin dili dönemine göre sade ve açıktır.

İyi karakterlerin lehine gelişen tesadüfler çok sık yer alır. Birbirini seven çiftler bir sebeple ayrılıp yıllar sonra tekrar kavuşmuşlardır. Özellikle yakın akrabalarından kalan miraslar dikkat çekicidir.

Mustafa Refik'in önem verdiği "pragmatik" tavır, iyi ahlâklı insan olmanın faydalı olacağı fikri tercüme romanlarında karşımıza çıkan bir husustur.

Mustafa Refik'in tercüme romanlarını, aşk ve macera konulu olarak tasniflendirebiliriz.

2. 2. 1. AŞK KONULU ROMANLAR:

Aşk ve Para

Aşk ve Para romanı,¹³⁹ Mustafa Refik'in Fransızca'dan tercüme edip neşrettiği ilk eseridir. Kitabın künyesinde "ufak romanları" ibaresi yer almıştır.

Eser 1848 yılında Paris'te yaşanan bir vakayı anlatır. Yakışıklı ve iyi ahlaklı bir genç olan Jedeon, Paris'te bir mağazada memurdur. Kumara düşkün bir delikanlıdır. Geçimini çiçekçilik ile sağlayan Madam Amelin'in kızı güzel Klaris'e âşık olur. Madam Amelin ise kızını, iyi bir hayat sürmesi için kuyumcu Mösyö Migo ile evlendirmek ister. Jedeon'un kumar borcunu ödeyemediği zor bir anında Mösyö Migo, tanımadığı Jedeon'a yardım eder. Jedeon'a kendi evinde hırsızlık yaptırır.

¹³⁹ M.A., *Aşk ve Para*, Çev. Mustafa Refik, Artin Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul, 1308.

Böylece Jedeon kumar borcundan kurtulur. Dayısı Mösyö Martin, ölmeden önce mirasını yeğeni Jedeon'a bırakır. Jedeon'un bu durumdan henüz haberi yoktur. Mösyö Martin, parayı, hesap işlerini gören Mösyö Migo'ya, yeğenine teslim etmesi için emanet bırakır. Mösyö Migo'nun niyeti evine hırsız girdiğini, paraların çalındığını notere bildirerek bütün servete sahip çıkmaktır. Paranın bir miktarını hırsızlık yaptırdığı Jedeon'a verir. Bir miktarını da çeyiz için Madam Amelin'e verir.

Noter Mösyö Pişun, Jedeon'a dayısından kalan mirası bildirir. Parayı almak için birlikte Mösyö Migo'nun evine gelirler. Jedeon, hırsızlık yaptığı bu evi tanır. Mösyö Migo'nun çaldırttığı paraların esasında kendisine ait olduğunu anlar. Jedeon, Klaris'e giderek olanları anlatır, onlara bırakılan çeyiz paralarını alır. Notere Mösyö Migo'nun kendisine kurduğu tuzağı izah eder. Mösyö Pişun onun söylediklerinin doğruluğuna inanır. Mösyö Migo, bu mirasın hak etmeyen birine kalmasını istemez. Klaris'e gelerek paraları geri ister. Paraların Jedeon'a verildiğini öğrenince çılgına döner. Migo'nun hırsızlık yaptırdığı kişi ile mirasın sahibi olanın aynı kişi olması onun bütün planlarını bozar. Ertesi gün gazetelerde Migo'nun intihar haberi yer alır. Klaris'e kavuşan Jedeon, Madam Amelin'i de yanlarına alır ve üçü birlikte İsviçre'ye giderler.

***Lord Byron'un İlk Muaşakası*¹⁴⁰**

Lord Byron'un İlk Muaşakası romanı, Mustafa Refik'in meşhur İngiliz edibi Elle Forest'ten tercüme edip neşrettiği bir eseridir. Kitabın künyesinde “ufak romanları” ibaresi yer alır.

Londra'da 1804 yılında yaşanmış gerçek bir olaydır. Yakışıklı, genç Lord ile güzel bir kız olan Mari çiftlik komşusudur. Lord Byron İngiltere'nin zengin bir ailesine mensup olup biraz da kibirli bir kişiliğe sahiptir. Mari'ye âşık olur. Fakat Mari, Sir John ile evlenmeyi planlamaktadır. Lord Byron'un ilgisinden ve kibirli hallerinden hoşlanmayan Mari, Lord Byron'a bir oyun oynar. Oyundan şüphelenmeyen Bayron, Mari'yi kırmak istemediği için isteğini kabul eder. Mari, Lord Byron'a köylü kıyafeti olan bir pantolon ve şapka giydirerek onu Sir John'un karşısına çıkarır. Byron'u küçük düşürerek Mari ona bir ders vermek ister. Mari istediğini yapar. Byron'u sevmediğini küçültücü ifadelerle söyler. Byron her zamanki nazik tavırlarını koruyarak kendisine haksızlık yapıldığını, duygularının alaya

¹⁴⁰ Fores, Elle, *Lord Byron'un İlk Muaşakası*, Çev. Mustafa Refik, Artin Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul, 1309.

alındığını sızlanarak söyler. Mari, Byron’u çok üzdüğünü düşünerek pişman olur. Bir süre sonra Sir John ile de evlenmeyen Mari hastalanarak ölmüştür.

Meş’um Çiftlik¹⁴¹

Fransız yazar Diedmann’dan tercüme edilmiştir. Romanda olayın geçtiği yer Paris’tir. Yaz mevsimini köylerde geçiren genç, yakışıklı, Doktor Edmond Sternval, bir gece yolunu kaybeder. Geceyi geçirmek için bir çiftlik evine gelir. Çiftliğin sahibi yetmiş yaşındaki ihtiyar Karl ile sohbet ederler. Karl hayatını anlatır. Annesinin babasının ölümüne sebep olması ve gençliğinden beri yaptığı hataları anlatır. Bir arkadaşını tüfekle öldürür. Arşidük hazretlerine yaptığı bir iyilik sayesinde idam cezasından kurtulur ama on yıl bir koğuştaki tek başına kalarak cezasını tamamlar. Hapisten çıkınca Arşidük hazretlerinin himayesi ile bir çiftlik evine yerleşir. Burada tek başına yaşarken bir gün on bir yaşında kimsesiz bir kız çocuğu çıkagelir. Annesi ve babası vefat ettiğinden kendisini, yanına evlatlık olarak alması için yalvarır. Çocuğun anlattıklarından on yıl önce tüfekle öldürdüğü arkadaşının kızı olduğunu anlar. Fakat çocuğa bu durumu belli etmez. Çocuğu evine kabul eder ve onu babası gibi bağrına basar.

Anvariden yirmi yaşına geldiğinde babasının katilinin Karl olduğunu öğrenince cinnet geçirir. Bu hikâyeyi Karl iyi ahlaklı Doktor Edmond’a anlatır. Yan odada acı ile inleyen zavallı Anvariden’in iyileşmesi için doktordan yardım ister. Edmond hasta kızı görmek ister. Görmesi ile hayret etmesi bir olur. Gündüzleri çiftliğin önünden geçerken kendisine hayran hayran bakan kız ile aynı kızdır. Edmond da esasında adını bilmediği bu kızdaki hoşlanmaktadır. Genç doktor hasta olan Anvariden için elinden geleni yapacağını söyleyerek çiftlikten ayrılır. Ertesi gün çiftlikte yangın çıkar. Halk, uğursuz olarak nitelediği çiftliğin yangınına müdahale etmez. Yangın esnasında Edmond, Anvariden’i kurtarmak ister. Fakat Karl ile Anvariden yangında ölür. Bu olaydan sonra yaşadığı sevdanın acısına dayanamayan Edmond cinnet geçirmiş bir süre sonra da ölmüştür.

New Yorklu Mösyö Barn yahud Korsikalı Kızın Muaşakası¹⁴²

¹⁴¹ Diedmann, *Meş’um Çiftlik*, Çev. Mustafa Refik, Artin Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul, 1309.

¹⁴² Günter, *New Yorklu Mösyö Barn yahud Korsikalı Kızın Muaşakası*, Çev. Mustafa Refik, Mihran Matbaası, İstanbul, 1309.

Eser, İngiliz yazar Günter'den tercüme edilmiştir. Mösyö Barn, New York doğumludur. Kendisine babasından büyük bir servet kalmıştır. Diplomasını almasına az bir zaman kala rahatsızlığı sebebiyle tıp tahsilini bırakır. Avcılığa olan merakı vesilesiyle dünyanın pek çok yerine seyahatler yapar. Avcılıktaki namı İngiltere ile Amerika'nın avcıları arasında yayılır. Korsikalı Kont Musu Danilla, Mösyö Barn'ı Korsika'ya davet eder.

Mösyö Barn, Korsika'ya geldiğinde anne ve babasını küçük yaşlarda iken kaybeden iki kardeşten genç ve güzel bir kız olan Marin ile tanışır. Marin ve erkek kardeşi Antonio'ya küçüklükten itibaren Danilla sahip çıkmıştır. Antonio on dört on beş yaşlarındayken zabıt olmaya niyetlenerek evden ayrılmış yedi yıl boyunca kardeşi Marin'i görmemiştir. Tam da Mösyö Barn'ın Marin ile tanıştığı günlerde uzun zamandır Korsika'ya gelmeyen Antony'nun geleceği haberi alınır. Fakat Antonio bir düello maksadıyla Korsika'ya gelecektir. Uzun yıllar kardeşini görmeyen Marin, Mösyö Barn'ı güvenilir bir kişi olarak gördüğünden ona bu düelloya engel olması için yalvarır. Mösyö Barn düello yapılacak yere erkenden gelir. Düellonun yapılmaması için ikazlarda bulunur. Kız kardeşinin hayattaki tek yakını olan abisini kaybetmek istemediğini söylemesi de hiçbir sonuç vermez. Antonio Pavli, bir İngiliz zabiti ile Korsika adasının Azaksiyo limanı yakınındaki El Piskator gazinosu önünde yapılan düelloda bacağından yaralanarak ölür. Marin kardeşine son nefesini vermek üzereyken kavuşur. Tek dayanağı olan kardeşinin naaşı başında "Vendata" diyerek intikam almaya yemin eder. Düellodaki İngiliz zabiti ise geldiği Vütur zırhlısı ile geri dönerek kaybolur. Bu zabitin ismini ve kim olduğunu ise bilen yoktur. Artık Marin'in yaşamındaki tek gaye intikam olur. Kardeşinin katilini bulmaya kendini adar.

Ressam olan Marin'in bir resim sergisinde Mösyö Barn, Anid Anustrehr adlı güzel bir İngiliz kızı ile tanışır. Genç kızı takip eden Mösyö Barn bir gün sürecek olan tren yolculuğunda Anid'in vagonuna kimseyi aldirtmayarak onunla muhabbetini geliştirir. Anid, Barn'ın evlilik için hayal ettiği kızıdır. Yolculuktan sonra da Anid'e yardımcı olan Barn, genç kızın gönlünü kazanır. Anid de ona âşık olur.

İntikam düşüncesi ile İngiliz katili arayan Marin, Hindistan'a kadar gider. Katili aramak amacıyla hastanelerde zabitlerin tedavilerine bile yardımcı olur. Bu esnada Adven adlı bir İngiliz zabatine âşık olur. Fakat Marin'in intikam düşüncesi onu evlenme fikrinden men etmektedir. Hindistan'dan Korsika'ya dönen Marin, katili bulamaz ise de umudunu yitirmez. Mutsuz olduğu günlerin birinde Mösyö

Barn ile karşılaşması onu rahatlatır. Barn, Marin'e intikam hırsının Marin'e zarar verdiğini söylese de Marin bu fikri kabul etmez. Barn'ın sevgilisi Anid ile tanışan Marin onunla arkadaş olur. Hindistan'da âşık olduğu genci Anid'e anlatır. Bu genç tesadüf odur ki Anid'in ağabeyi Vütur zırhlısında zabıt Adven Antrehr'dır.

En başından beri Marin'e âşık olan Kont Danilla, onunla evlenme planı kurmaktadır. Kont Danilla ve Marin'in sütbabası Tumasu intikam konusunda Marin'e sürekli baskı yaparlar. Danilla, Marin'in Adven adlı bir İngiliz zabitiyle evlenmek istediğini öğrenince onu tuzağa düşürmek ister. Adven'in kim olduğunu araştırarak onunla dost olur. Adven'in özel eşyalarını karıştırarak düelloda kullanılan silahı onun eşyaları arasında bulur. Düellodaki katilin Adven olduğuna şüphesi kalmaz. Marin'e acı çektirmek için Adven ile Marin'in düğününü Korsika'da yapar. Zifaf gecesi damat odaya girmeden evvel Tumasu gelir. Marin'e aradıkları katilin kocası olduğunu söyler. Marin kabul etmez. Tumasu ile Marin tartışır. O esnada odaya girenin Adven olduğunu zanneden Tumasu yanlışlıkla Danilla'yı bıçaklar ve orayı terk eder. Marin ölenin kim olduğunu görmeden orada bayılır. Sesleri duyan Anid ve Barn odaya gelir. Baygın buldukları Marin'i ayıltırlar. Ölen kişinin Adven olmadığına dair Marin'i çok zor ikna ederler.

Olaylardan sonra gelen Adven'in hiçbir şeyden haberi yoktur. Marin'in intikam hırsıyla kendisini öldüreceğini öğrenince Adven Marin'den uzaklaşır. Korsika geleneklerine göre düelloda ölenin muhakkak intikamının alınması gerektiğini anlatır. Bunu yapmazsa çevresi onu kınayacaktır. Aşk ile intikam hırsı arasında kalan Marin Adven'i öldüremeyeceğini kabul eder. Adven Antonio'yu düelloda öldürenin kendisi olmadığını ifade eder. Kont Danilla'nın delil olarak bulduğu silahın zabıt arkadaşı Jorj Arthur'a ait olduğunu söyler. Silahın üzerindeki J. A. harflerini gösterir. Arkadaşı Jorj düellodan sonra Hindistan'da yaralanarak ölmüştür. Ölmeden önce silahı arkadaşına emanet olarak bırakmıştır. Nitekim düello esnasında orada bulunan Mösyö Barn Antonio'nun katilinin Adven olmadığını belirtir. O gece her şey anlaşılır ve gerçekler ortaya çıkar. Tumasu jandarmalar tarafından tutuklanmış, Danilla ise kendi kazdığı kuyuya kendisi düşmüştür. Eserin sonunda Anid ile Mösyö Barn; Adven ile Marin sevdiklerine kavuşmuşlardır.

***Madam Narman'ın Hatası Tehlikeli Bir Muaşaka*¹⁴³**

Eser, Fransızca'dan tercümedir. Olaylar, Fransa'nın Normandiya bölgesinde geçer. Melyas adlı genç, babasını küçük yaşta kaybetmiş; annesi tek çocuğuyla kala kalmıştır. Anne babasının eksikliğini hissettirmemek için oğlunun yetiştirilmesine çok özen gösterir. İyi bir eğitim alan Melyas, Samur kasabasında zabıt olarak göreve başlar.

Madam Diyan Narman yirmi sekiz yaşında genç ve güzel bir kadındır. Ceza reisi Mösyö Narman ile evlidir. Altı ve dört yaşında iki çocuk annesi olan Madam ile Mösyö arasında yirmi yirmi beş yaş fark vardır. Madam ile Mösyö'yü yan yana görenler genç kadına adeta acıyarak bakar. Mösyö yaşlı olmasının yanı sıra işiyle meşgul, kimseyle sohbet etmeyen soğuk mizaçlı bir insandır. Diyan kendisiyle mecbur kaldığı için evlenmiş; Mösyö'ye hiçbir zaman âşık olmamıştır.

Madam Narman ile dans etmek için sıraya girilen bir balo eğlencesinde Melyas, Diyan'a âşık olur. Melyas, Diyan'dan üç dört yaş küçüktür. Diyan da Melyas'a âşık olur. Uzun bir süre herkesten gizli buluşurlar. Madam her buluşmada vicdanının rahat olmadığını söyler ama Melyas'tan da bir türlü kopamaz. Melyas işinden çıktıktan sonra iki saatlik yoldan her gece gizli gizli Diyan'ın yanına gelir. İlişkileri zaten soğuk olan Madam ile Mösyö'nün yatak odaları da çoktan ayrılmıştır. Mösyö, Diyan'ın gizli bir aşk yaşadığına dair önceleri şüphelenmez. Diyan hamile iken Mösyö, bu gizli ilişkiyi öğrenmiştir. İki yıl süren Diyan ile Melyas aşkı Diyan'ın hamileliği ile daha da kuvvetlenmiştir. Bebeğin babası Melyas'tır. Mösyö bebeğin bir başkasına ait olduğunu öğrenince Diyan'a bunun bedelini ödetmeye karar verir. Bebeğin doğduğu gece Diyan'ın çayına zehir koyarak onun ölümüne sebep olmuş, bu acıya dayanamayan Melyas da intihar etmiştir.

***Kalb-i Cerihadar*¹⁴⁴**

Eserin konusu Paris'te geçmektedir. Madam Dö Bupre Avlet'in asıl ismi Margirit'tir. Malezyalıdır. Kocası zengin bir tüccar olan Mösyö Dö Bupre Avlet'in oğlu Jorj'dur. Margirit'in babası Mösyönün yanında çalışan bir memurdur. Bu vesileyle iki genç evlendirilir. Evlenince Paris'te yaşamaya başlarlar. Bir iki sene sonra Jorj'un babası vefat eder. Kendisine kalan mirası eğlence hayatında tüketir.

¹⁴³ Cahu, Theodore, *Madam Narman'ın Hatası Tehlikeli Bir Muaşaka*, Çev. Mustafa Refik, Mihran Matbaası, İstanbul, 1312.

¹⁴⁴ Mary, Jules, *Kalb-i Cerihadar*, Çev. Mustafa Refik, Mihran Matbaası, İstanbul, 1312.

Ticarethane iflas etmeye başlar. Margirit böyle bir dönemde kocasına anlayışla sabırla yardımcı olur. Kocasının Mary adlı bir metresi olduğunu öğrendiğinde de pek fazla üzülmaz. Margirit'in asıl amacı bir şeyler yaparak ticarethaneyi kurtarmaktır. Böylece oğlu Jerar'a iyi bir gelecek sağlayacaktır. Oğulları Jerar'a babasından nefret etmemesi için Jorj hakkında iyi şeyler söyler.

Bir gün Jan Dö Mar adlı bir avukat Margirit'i ziyarete gelir. Jan Dö Mar ile Margirit gençlik yıllarında birbirini çok seven iki âşıktır. Margirit babasını üzmemek için Jan'ı terk etmek zorunda kalmıştır. Jan yıllarca Margirit'in hayatını izlemiştir. Onun çok zor durumda kaldığını anlayınca ona borç vererek yardım etmek ister. Gururlu bir kadın olan Margirit önce kabul etmek istemez. Fakat mecbur kaldığını anlayınca utanarak bu yardımı kabul eder. Ev ile ticarethanenin bir arada olduğu mekâna gönderilen paraları Jorj ele geçirir. Bu esnada gelen alacaklılar Jorj'u ölümle tehdit edeceklerdir. Hudkür namuslu iyi bir adamdır. Daha önce ticarethane için cebinden ödediği bir miktar parayı istemeye gelmiştir. Karısı ve Jerar ile Luiz adlı iki çocuğunun yükü onun üzerindedir. Çocukları için bu paraya çok fazla ihtiyacı vardır. Jorj borcunu ödemek istemese de vermek zorunda kalır. Arkasından gelen Mösyö Kurek adlı alacaklı öfkesinden silahını orada unuttur. Fakat o da alacağını alır çıkar. Jorj ticarethanenin en yetkili görevlisi Kulive'yi çağırarak bir araba bulmasını ister. Jorj'un niyeti sevgilisi Mary'yi de alarak ülkeyi terk etmektir. Jorj'un elindeki paraları gören Kulive Margirit'e haber verir. Çılgına dönen Margirit Jorj'un yolunu keser. Karı koca tartışarak birbirlerine saldırırlar. Boğuşma esnasında Margirit yerdeki silahı eline geçirir. Patlayan silahın mermisi Jorj'un bacağına yaralar. Margirit o esnada yere düşüp bayılır. Oysaki Jorj kalbinden vurularak öldürülmüştür. Bu olayın üzerine gelen oğulları Jerar çok korkar. Polisler çağrılır. Soruşturma başlatılır. Madam oğlu Jerar'ı yalnız bırakmak istemediği için cinayeti işlediğini söyleyemez. Polislerin sorgulaması neticesinde Hudkür'den şüphelenilerek Hudkür tutuklanır. Madam'ın vicdanı el vermese de sesini çıkaramaz. Hudkür'ün karısı kızını ve oğlunu yanına alarak Madamdan merhamet istemeye gelir. Bu esnada evde bulunan Jerar ile Hudkür'ün kızı Luiz arasında duygusal bir bağ gelişir.

Cinayetin akabinde avukat Jan Dö Mar, Margirit ile olan görüşmelerini sıklaştırır. Kendisine evlenme teklif eder. Margirit oğlunu düşünerek kabul etmek istemez. Fakat Jan, bu teklifini bıkmadan yeniler. Neticede Margirit hiçbir zaman unutamadığı Jan ile evlenmeyi kabul eder. Jerar bu durumdan hiç hoşlanmaz. Yatılı okulda okuduğu için onlarla daha seyrek görüşmektedir.

Hudkür, Nuvel Kaleduni adlı meşhur hapishanede yirmi yıla mahkûm edilir. Mahkûmların gemi ile nakillerinin yapıldığı bir yolculukta Hudkür bir çare bulup gemiden kaçır. Kaçmanın neticesinde sürekli saklanarak yaşamaya başlar. Jandarma tarafından aranılan Hudkür korku ve dehşet içerisinde farklı işlerde çalışarak izini kaybettirmek ister. Çünkü bir yandan karısının paraya ihtiyacı vardır. Oğlunun tahsili için gizli gizli karısına para gönderir.

Margirit Hudkür'ün mahkûmiyetinden dolayı vicdan azabı çekmektedir. Sürekli bir buhran halindedir. Sonunda hastalanır. Doktorlar Margirit'in sessiz doğa içinde bir yerde istirahat etmesini tavsiye ederler. Jan Margirit ile Paris'in sayfiye köylerinden birine yerleşir.

Jerar babasının katili hakkında şüpheler içindedir. Hudkür'ün güzel kızı Luiz'e olan aşkından sonra Luiz'in acı çekmesine gönlü razı değildir. Jerar bir ara ticarethanenin eski sorumlusu Kulive'yi bulur. Onunla konuşur. Anlattıklarına göre katil ya Margirit ya da Kulive'dir. Jerar annesi yapmış olabilir mi diye çılgına döner.

Jorj'un metresi olmadan evvel Mary, Kulive ile evlidir. Kulive ile evliyken aralarındaki yaş farkı hem çoktur hem de Kulive, Mary'yi sürekli döver. Bir yandan da onu çok sever.

Bu eziyetlere dayanamayan Mary, Kulive'yi terk eder Jorj'un metresi olur. Kulive tesadüfen patronu Jorj'un Mary ile aşk yaşadığını öğrenir. İkisini sürekli takip eder. Mary'yi eninde sonunda elde edeceğini, onun tekrar kendisine döneceğini düşünür. O nedenle Jorj'u öldürür. Böylece Mary'nin kendisine dönmesi için bir engel kalmamıştır. Kulive bu itirafı Mary'ye yapar. Mary'e onun uğruna cinayet bile işleyip katil olduğunu söyler. Mary Kulive'yi tuzağa düşürerek ona bu itirafı yaptırır. Gizlice onları dinleyen polis ve komiser de bu itirafları bizzat işitir.

Jorj'un Margirit ile boğuşması esnasında Margirit baygınlık geçirmiştir. Tam o sırada Kulive içeri girmiş, Jorj'un bacağını tuttuğunu görünce yerdeki silahı alarak onu kalbinden vurmuştur. Kulive'nin bu itirafından sonra Margirit, içinde müthiş bir huzura kavuşmuştur. Birbirlerini seven Luiz ile Jerar evlenir. Hudkür beraat ederek kaçak hayatından kurtulur. Kulive ise tıpkı Hudkür gibi Nuvel Kaleduni hapishanesine atılır. Burada sinir krizi geçiren Kulive, bir gardiyanı öldürmüş bir hafta sonra ise Numea meydanında kurşuna dizilmiştir.

Bir Sırr-ı Acib yâhud Kaptanın Kızı¹⁴⁵

Olaylar İngiltere’de geçer. İngiltere’nin Pures Cane bölgesinde büyük bir malikânede, zengin kaptan Terevertin ile aktristliği bırakarak kaptanla evlenen karısı yaşamaktadır. Olaylar veremden yatmakta olan evin hanımının, hizmetlisi Sara Lisen’e bir mektup yazdırması ve bu mektubun mutlaka kaptana teslim edilmesini istemesiyle başlar. Karısı öldüğünde kaptanın dört beş yaşlarında bir kızı vardır. İsmi Rosa Munt’tur. On beş yıl sonra Rosa, zengin bir ailenin oğlu olan Leonar ile evlenir. Leonar’ın yoğun çalışması sebebiyle gözleri evlenmeden önce kör olur. Fakat Rosa Leonar’a olan aşkıdan dolayı onu terk etmez; ona daha çok bağlanır.

Leonar ile Rosa’nın bir bebekleri olur. Bebeğin bakımı için hizmete gelen Ceyizov isimli bir kadının garip hareketlerinden Rosa şüphe duyar. Hizmetli loğusa yatağındaki Rosa’ya eğilerek, “Mersin odası”na girme, der. Bu sözden etkilenen Rosa bahsedilen odaya ulaşmak için birçok çare arar. Bahsedilen oda Rosa’nın çocukluğunun geçtiği Pros Cane’deki malikânenin metruk bir odasıdır. Örümcek ağları ve toz yığını içindeki odada Sara bir mektup bulur. Bu mektubu okuduğunda Sara bayılacak haldedir.

Rosa’nın gerçek annesi Sara Lisen’dir. Sara maden ocağında çalışan bir delikanlıyı sever. Evlenmelerine az bir zaman kala delikanlı maden kazasında ölür. Sara çok üzülmekle birlikte hamile kaldığını öğrenince pişmanlık ve utanç duymaya başlar. Kaptana bir çocuk veremeyen Misteres Terevertin’in aklına türlü hileler gelir. Bu bebek olana kadar kaptanın karısı ve hizmetlisi Sara uzun bir seyahate çıkacaklar, bebek olduktan sonra ise geri geleceklerdir. Tüm şato ve çevredekiler bebeğin Misteres’e ait olduğunu düşünecektir. Sara Lisen bu durumu çaresizce kabul eder. Rosa dört yaşında iken Misteres vefat eder. Vefat etmeden önce bu sırrı anlatan mektubu Sara’ya yazdırır. Misteres son nefesini verene kadar mektubu kaptana vermesi için Sara’ya yalvarır. Sara ise mektubu kaptana vererek onun dünyasını yımak istemez. Bu mektubu şatoda ulaşılması akla gelmeyecek metruk odadaki resim çerçevesinin arkasına saklar, ardından şatoyu terk eder. Kaptan Terevertin bu sırrı öğrenemeden ölür.

Bu sır Rosa’nın hayatını bir anda değiştirir. Kaptan Terevertin bütün servetini tek varisi olan Rosa’ya bırakmıştır. Kocasını Leonar hal böyleyken Rosa’nın kaptanın mirasından almaması gerektiğini düşünür. Kaptanın tek akrabası olan biraderi Andre

¹⁴⁵ Coolins, Wilkie, *Bir Sırr-ı Acib yâhud Kaptanın Kızı*, Çev. Mustafa Refik, Kırk Anbar Matbaası, İstanbul, 1313.

Terevertin'e bu mirasın geçmesi ile ilgili hukuki işlemleri başlatırlar. Bu esnada bebeği de olmasına rağmen Rosa, Sara'yı da arar. Sara'nın Londra'da otelde kaldığını öğrenir. Kızından utanan Sara, Rosa ile yüzleşmek zorunda kalır. Bu buluşmadan çok mutlu olur. Sara geçmişte bir hata yapmanın acısıyla kızından hep kaçmıştır. Yıllardır bu sırrı saklamak ve Rosa'yı uzaktan uzağa takip etmek onu çok hırpalayıp güçten düşürdüğü için Sara ciddi bir kalp rahatsızlığına yakalanır. Fakat Rosa'nın ona gösterdiği içten yakınlık Sara'yı rahatlatır. Kızından af diler. Kızına olan sevgisini ifade ettikten sonra ölür.

Rosa amca olarak tanıdığı Andre'ye mektup göndererek görüşme isteğini belirtir. Sosyal yaşamın dışında bir yabancı gibi yaşayan Andre, görüşme tekliflerini kabul etmez. Üst üste gelen mektuplarla beraber miras meselesini öğrenince görüşmeye karar verir. Leonar'ın bu mirasın kendilerinin hakkı olmadığını söylemesi Andre'yi etkiler. Yüzlerine karşı mirastan vazgeçmediğini söyler. Akabinde bir mektup göndererek onların bu dürüst samimi davranışlarının kendisini duygulandırdığını ifade eder. Yaşını başını almış olduğu için paraya ihtiyacı kalmadığını kırk bin lira gibi ciddi bir miktar parayı da çek yoluyla kendilerine hediye ettiğini bildirir.

Leonar ve Rosa ömürlerinin bundan sonraki kısmında Pures Cane'deki şatoda çocuklarıyla mutlu mesut yaşayacaklarına kalpten inanırlar.

***Rekabet-i Âşıkane yâhud Gençleşmiş Gönül*¹⁴⁶**

Fransa'da bir koruluk içinde yaşayan Kont Montebriyer, varlıklı bir hayat sürmekteyken bir anda kendisini borçlu bir hayatın içinde bulur. Şatosu ve koruluğu satılığa çıkarılır. Her şeyini satıp kızını Marsilya'ya gönderecek; kendisi de Afrika'ya gidecektir. Kızı büyüdüğü şatodan ayrılmak istemez ama gitmek zorunda olduğunu da bilir.

Küçük yaşta annesini kaybeden Nin, yola çıkmadan önce annesinin mezarını ziyaret eder. Dönüş yolunda fenalaşarak bayılan Nin'i hizmetçi Anna yol üzerindeki bir köşke taşır. Burada kendine gelen Nin, nerede olduğunu anlamaya ve evin sahibini tanımaya çalışır. Köşkün sahibi yaşlı ve zengin bir dul olan Anüsyö Saverin'dir. O anda Nin'in aklından Mösyö ile evlenme fikri geçer. Böylelikle çok sevdiği babasını borçlarından kurtaracaktır. Nin bu planını babasına anlatır.

¹⁴⁶ Rameau, Jean, *Rekabet-i Âşıkane yâhud Gençleşmiş Gönül*, Çev. Mustafa Refik, Kırk Anbar Matbaası, İstanbul, 1314.

Mösyö ile tanışmak isteyen baba kız teşekkür bahanesiyle yola çıkarlar. Köşkte baba ile kızı genç bir delikanlı karşılar. Adı Mişel'dir. Mösyönün yeğenidir fakat onlara kendisini tanıtmaz. Mişel Mösyönün Fransa'da olduğunu on beş gün sonra döneceğini söyler. Baba kız üzgün bir şekilde ayrılırlar. Onları takip eden Mişel ertesi gün Nin'i görmeye gelir. Mösyönün amcası olduğu kendisinin de onun yanında maaşlı bir sekreteri olduğunu söyler. Yakışıklı delikanlı Nin'e âşık olur. Nin'i sık sık ziyaret etmeye başlar. Nin'in aklı ise yaşlı Saverin'dedir. Akli bir an evvel tanışıp evlenerek babasını rahat ettirmek istese de gönlü Mişel'e kayar. Bu arada Paris'ten dönen Mösyö Saverin'e Mişel Nin adlı bir kızı sevdiğini ve onunla evlenmek istediğini söyler. Nin'i ve onun babasını amcası ile tanıştırır. Fakat Saverin Nin'i çok beğenir ve ona âşık olur. Böylece amca ve yeğeni aynı kızı sevmekte ve birbirlerini rakip olarak görmektedirler. Nin Mişel'e âşık olsa da Mişel'in onları kurtaracak kadar parası yoktur. Nin kalbi ile babası arasında kalır. Saverin de Nin'e evlenme teklif eder. Kont, Mösyö gibi bir zenginle dünür olacağı için çok memnun kalır. Nin istemese de Saverin ile nişanlanır. İzdırıp çeken Mişel köşkten ayrılarak Liverpool'a gider. Bir süre parasızlık çektikten sonra zengin birinin yanında çalışmaya başlar. Bu işi bulmasında amcasının gizli yardımı olur.

Nin Saverin'e karşı hiçbir şey hissetmez. Evlenme süresini sürekli erteler. Mösyönün bir seyahate çıkmasını fırsat bilerek Mişel'e mektup yazar. Mektupta kendisi öldükten sonra Mişel'in zengin biri olarak tekrar köşke dönmesi ve başkası ile evlenerek mutlu olması temennisinde bulunur. Mişel'e intihar edeceğini yazar. Mişel ile evlenemedikten sonra Saverin ile evlenmek ölmek demektir. Nin bir ırmağın üzerindeki tahta köprüden intihar etmek üzereyken Mişel onu kurtarır. Aralarındaki tartışmalardan sonra Mişel, Nin'in kendisini hala sevdiğini anlar.

Mişel ile Nin'in konuştuğunu seyahatten dönen Mösyö görür. Öfkelenen yaşlı adam tahta köprüden geçerken suya düşer. Mişel amcasının ölmesini ister çünkü amcası ölürse mal varlığı Mişel'e kalacak, Nin de onun olacaktır. Boğulma tehlikesi ile çırpınan Mösyö'ye Mişel'in yüreği dayanmaz. Suyu atlayarak onu kurtarır. O gece Mişel amcasının isteği ile köşkte kalır. Amcası, Mişel'e Nin'i hala sevip sevmediğini sorar. Mişel, Nin'i çok sevdiğini söyler. Mösyö aradan çekilerek yeğenine Nin ile evlenmelerini istediğini belirtir. Saverin yeğenine, duyduğu minnet borcundan dolayı evlatlık teklifinde bulunur. Mişel bu olup bitenleri şaşkınlıkla karşılar ve bir rüyada olduğunu zanneder.

Kont bu durumdan memnun olmasa da iki gencin mutluluğu için sesini çıkarmaz. Nin'in hayalleri gerçek olur. Mösyö şatoyu ve koruluğu Mişel'e verir. Ayrıca emlakından da bir miktar verir. Nin, Kont, Mişel, Mösyö Saverin'e teşekkür ederler. Mösyö Nin'e hala aşık olmakla beraber onu kalbinde saklayacağını söyler. Çifte mutluluklar diler, kendisi de seyahate çıkar. Nin ile Mişel muhteşem bir düğün ile evlenir.

*İkizler*¹⁴⁷

Paris'te yaşayan Moris adlı genç sahip olduğu servetin bir kısmını eğlence âlemlerinde tüketir. Paris'in Arney Lö Kont adlı sakin bir köyüne yerleşmeye karar verir. Elinde kalan parasını daha iyi kullanacak ve sakin bir hayat sürecektir. Çok sevmesine rağmen Klutild adlı metresinden ayrılır. Metresi de zaten bir evlilik yapacağını söyleyerek ayrılmak için bahane bulur. Moris, Arney adlı köye gideken trende Katrin adlı genç evli bir bayanla tanışır. Kadına âşık olur. Yolculuğun bitiminde bu aşktan haberi olmayan Katrin ile vedalaşırlar.

Herkesin birbirini tanıdığı Arney Lö Kont'ta Moris'in de bir şatosu vardır. Bir gün ormanda gezerken Katrin zannettiği Hubert adlı bayana rastlar. Hubert onu tanıyamaz. Moris, Hubert'in ikizi olduğunu düşünür. Sabırsızlanan Moris Hubert'le hemen tanışır. Hubert köy halkı ile görüşmediği için komşuları ona kibirli kadın yakıştırmaları yaparlar. Hubert, Arney'in dedikoducu bir yer olduğunu Moris'e söyler. Hubert ile Moris'in şatoları birbirine yakın olduğundan komşudurlar. Sık sık görüşürler. Bu görüşmelerin birinde Hubert, Moris'e kendisini teslim eder.

Moris gizemini koruyan Hubert'in kim olduğunu öğrenmeye çalışır. Kocasından talak yoluyla ayrılan Hubert kocasının kendisine verdiği aylık şartıyla Arney'de yaşamaya başlar. Paris'e gelme izni yoktur. Hubert'in bir ikiz kardeşi vardır. Bunlar beş altı yaşlarındayken anne ve babaları ölür. İkiz kardeşe amca ve halaları sahip çıkar. On sekiz yaşına geldiklerinde iyi eğitilmiş terbiyeli kızlar olmaları sebebiyle hemen evlendirilirler. Hubert'in eşi zengin ama sade, gösterişsiz, namuslu yaşayan bir gençtir. Katrin'in eşi ise çalışmayı sevmeyen gece alemlerine düşkün çapkın biridir. Hubert evliyken genç bir zabıte âşık olur. Kocasını onu terk eder. Fakat sonra zabıt de başkası ile evlenir. Serbest bir kadın olarak yaşayan Hubert Moris'e çılgınca âşık olur fakat Hubert'ten şüphelenen Moris, bir gün onu takip eder.

¹⁴⁷ Delpit, Albert, *İkizler*, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1314.

Paris'te bir erkekle buluştuğunu görür. Moris çok üzülür. Hubert'in karşısına aniden çıkarak onu şaşırtır. Çok utanan Hubert, onu terk eden genç zabitten intikam almak için başka bir zabitle görüştüğünü itiraf eder. Bunlara rağmen Moris'i çok sevdiğini ve kendisini affetmesini isteyen Hubert'i, artık Moris dinlemez ve onu terk eder.

Seyahate çıkan Moris kaplıcalarıyla meşhur bir sayfiyeye gider. Orada yedi yaşındaki oğluyla birlikte oturan Katrin'e rastlar. Moris sevincinden çılgına döner. Katrin'in Jak adlı oğlu romatizma hastasıdır. Moris Katrin'e kendini hatırlatır. Oğlu Jak ile sohbet ederek Katrin'in gönlünü kazanmayı planlar. Jak ile baba oğul gibi olurlar. Ne yazık ki çok hasta olan Jak ölür. Zor zamanlarında Katrin'in yanında hep Moris vardır. Katrin'in kocası oğlunun naaşını bile almaya gelmez. Katrin ne kadar yalnız olduğunu anlar.

Moris'in izini araştıran Hubert, Katrin ile Moris'i el ele tutuşurken görür. Katrin ile Moris'in ilişkisi el ele tutuşmaktan öteye geçmemiştir çünkü Katrin kocasına sadık bir kadındır. Moris Katrin'in iyi ahlakına hayrandır. Paris'e dönen Katrin'in arkasından Moris de gelir. İki âşık birbirlerinin evlerinde dostça buluşmaya devam ederler.

Bu buluşmaların birinde Katrin'in kocası Mösyö Dö Vurel, komiserle gelerek Moris'in evine baskın yapar. Bu baskını önceden öğrenen Moris, Katrin'i evde saklasa da vicdanı rahat etmeyen kadın saklandığı yerden çıkar. Kocasına, kendisine sadık olduğunu, yanlış bir şey yapmadığını Moris'e de sadece âşık olduğunu söyler. Kocasından boşanma talebinde bulunur. Balolardan, eğlencelerden, çapkınlıklardan karısını ihmal eden Mösyö boşanma isteğini çaresiz kabul eder. Katrin ile Moris'in beraberliğini kocasına ileten Hubert'tir. Hubert'in gayesi artık Moris'i elinden alan Katrin'i yok etmektir. Türlü hileler düşünür. Katrin'in karşısına çıkar ondan af diler. Katrin'e yaptıklarından pişman olduğunu söyler. Hubert boşandığı kocasının Katrin sayesinde kendisine maaş bağladığına şükran duyduğunu ifade eder. Böylece Katrin'i yanına çeker. Kocasından ayrılan Katrin kız kardeşiyle birlikte yaşamaya başlar. Küçüklüklerinden beri Katrin'e karşı kin beslemekte olan Hubert Moris'e kavuşamaması için onu öldürmeyi planlar. Moris'in de aşk acısı çekmesini ister.

Şatodaki çalışanları bir gece dışarı gönderen Hubert, Katrin ile kaldıkları odada kömür gazıyla zehirlenme planını harekete geçirir. Katrin kardeşinin çıldırıldığını fark etse de elinden bir şey gelmediğini anlar. Hubert, beraber olduklarını beraber öleceklerini söyler. Bu zehirlenmenin neticesinde Hubert ölür, Katrin sağ kalır. İyi kalpli Katrin Hubert'in ölümüne üzülür. Papa bu durumu ilahi

takdirin bir karşılığı olarak açıklar. İyiler de kötüler de karşılığını görmüş, Katrin Moris'e kavuşmuştur.

*Sevda Faciaları*¹⁴⁸

Hikâye gizli, tehlikeli ve karanlık olayların işlendiği, alışlagelmişin dışında bir avukat idarehanesi olmasıyla nam salmış bir idarehanede başlamaktadır. Gizli işlerin çözüldüğü ve yoluna konulduğu bu idarehanenin bir bölümünde telefon kutusu bulunmaktadır. İçeride yalnız avukat Malpertuvi ve kendisinin olduğunu düşünen her konuk oldukça büyük bir yanılgı içerisindedir çünkü o telefon kutusundan bu iki kişiyi dinleyen biri vardır. Bu kişi Kont Roji'dir.

Eserin kahramanı Lazerin, vefat etmiş olan kocasından kendisine kalan mirası alabilmek için hayatta olup olmadığı meçhul olan oğlu ile ilgili bilgi edinebilme adına Avukat Malpertuvi'nin idarehanesine gelmiştir. Dul bir kadın olan Lazerin oldukça sıkılgan ve kasvetli bir yapıya sahiptir. Lazerin'in babası, kızının bu karamsar ve bunalımlı ruh halinden kurtulabilmesi adına türlü eğlencelere ve organizasyonlara dâhil olabilmesi için çabalamaktadır. Lazerin'in oğlunun hayatta olup olmadığının bilgisi kocasından kalan mirasın tümünü alabilmesi adına önem arz etmektedir. Bunu bilen avukat Malpertuvi Lazerin'e belgeler imzalatmıştır. Lazerin oğlu ve kocası için olmak üzere iki ayrı belge imzalamıştır. Bu belgeler içerik olarak her iki adam için de sahte ölüm bilgisi yayınlaması için Malpertuvi tarafından oluşturulmuş belgelerdir.

Malpertuvi'nin Lazerin dışında da gizemli ve önemli işlerini halletmesi için sırada bekleyen önemli konukları bulunmaktadır. Bunlardan biri Kont Verji diğeri ise ünlü aktör Fernand'tır. Fernand, Paris'te nam salmış oldukça ünlü ve geleceğinin parlak olduğunun düşünüldüğü bir tiyatro aktörüdür. Yakışıklı olan Fernand çapkınlığıyla da bilinmektedir. Kont Verji yaşı ilerlemiş, Paris'te hatırı sayılır bir tanınmışlığa ulaşmış önemli bir kişidir. Malpertuvi'ye kendisi için oldukça önem teşkil eden bir konu hakkında yardım istemek için gitmiştir. Büyük bir ısrar ve çabanın sonunda Verji avukatla derdini paylaşmıştır. Bir süredir imzasız mektuplar aldığını utanarak ifade etmiştir ve bu durumun namus meselesi haline dönmesinden endişe ettiğini dile getirmiştir. Malpertuvi yanında devlet polislerinden daha sıkı ve

¹⁴⁸ Montepin, Xavier De, *Sevda Faciaları*, Çev. Mustafa Refik, Kırk Anbar Matbaası, Cilt:1.2.3., İstanbul, 1315-1316.

disiplinli polislerin çalıştığını ve bu meselenin gizlice halledileceğinin teminini Kont Verji'ye vermiştir.

Olaylar Paris'te Bill Will tiyatrosunda oynanacak olan oyun etrafında dönmektedir. Tiyatro meselesinden önce avukat Malpertuvi'nin idarehaneyi açma serüveninden bahsetmek gerekir. Oldukça uzun uzadıya aktarılmış olan bir tanışma hikâyesi sonucu idarehanenin ortaya çıktığı görülmektedir. Zengin bir aileden gelen Piyer namıyla bilinen akıllı ve çalışkan bir genç vardır. Bu genç önce babasını kaybeder. Babasından kendisine ve annesine oldukça yüklü bir miras kalır. Babasının ölümünden sonra can sıkıntısından bir avukat idarehanesinde işe başlar. Piyer, Malpertuvi'yle burada tanışır. İşe başlamasından bir süre sonra annesini de kaybeden Piyer, arkadaşı Malpertuvi'yle çeşitli eğlence mekânlarında servetini harcamaktadır. Bu esnada ikamet ettiği yerde bir genç kızla tanışır ve birbirlerine âşık olurlar. Âşık olduğu kızın ismi Kler'dir.

Kler'in polis babası Daniel, yoğun ve gece olan çalışma saatleri yüzünden kızını yalnız bırakmak zorunda kalır. Bunu fırsat bilen iki âşık daha fazla dayanamaz ve kaçarlara. Kler bir müddet sonra hamile kalır ve Piyer'de arkadaşı Malpertuvi'yle vazgeçmediği eğlence hayatında tüm servetini tüketir. Kler ve Piyer'in Blanş adında bir kızları olur. İkilinin parasızlığı yoksulluk sınırına dayanır ve Kler kızlarının açlıktan ölmek üzere olduğunu söyler. Bunu gurur meselesi yapan Piyer, Malpertuvi'yle birlikte bir hırsızlık planı yaparak bir avukat idarehanesi satın alabilecek miktarda para çalarlar. Piyer'in hırsızlık yaptığı esnada Kler, hüzn içinde bıraktığı babasına merhamet dilenmek için gider ve oradan kovularak geri çevrilir. Kler'in düştüğü durumu bir komşusu görür, ona ve kızına acır. Kler ve kızı Blanş'ın önce karnını doyurur ardından ellerine para vererek yanlarından ayrılır. Piyer eve döndüğünde kızının karnının tok olduğunu ve bir miktarda paralarının olduğunu görünce Kler'in onu aldattığını düşünerek cinnet geçirir ve genç kadını kızı Blanş ve arkadaşı Malpertuvi'nin gözleri önünde öldürür. Kendisine geldiğinde duyduğu pişmanlık bir işe yaramamaktadır. Kler'in babası Daniel'in de kızını kovmuş olmaktan ötürü duyduğu pişmanlığı da bir işe yaramamaktadır. Çünkü kızına bakmaya gittiğinde onun ölü bedeniyle karşılaşır. Bu esnada Belçika'ya kaçan Piyer Daniel tarafından yakalanır ve orada tutuklanır.

Bir müddet hapisshanede durgun bir yaşam süren Piyer zaman geçtikçe diğer mahkûmlarla kavga etmeye başlar. Bir kavga esnasında gözü çıkarılan Piyer hastaneye sevk edilir. Burada İtalyan olan Baldoni isimli bir arkadaş edinir. Baldoni

ona neden orada olduğunu ve kimi öldürdüğünü anlatır. Baldoni, aynı zamanda öldürdüğü kişinin servetini nereye sakladığını da Piyer’le paylaşır. Bir müddet sonra Piyer’in de sebep olmasıyla hastanede yaşamını kaybeder. Piyer bir şekilde hastaneden çıkmanın yolunu bulur ve Baldoni’nin tarif ettiği serveti alarak Paris’e geri döner. Piyer, Paris’e yalnız bulmuş olduğu servetle değil servetin asıl sahibinin ismini de alarak dönmüştür. Artık ismi Piyer değil Fusaru’dur. Paris’te elbette kadim arkadaşı Malpertuvi’nin yanına gider. Piyer tüm bunları yaşarken Malpertuvi’de Piyer’in isteği üzerine yanına aldığı kızı Brans’ı büyüttülmüştür ve daha önce çalıştıkları avukat idarehanesini satın alarak planladıkları gibi avukatlık yapmaya başlamıştır.

Piyer, Paris’e döndükten sonra Malpertuvi’nin mevcut idarehanesini büyüttmüş ve başta bahsedilen gizemli işlerin döndüğü idarehanelerinde ortak iş yapmaya başlamışlardır.

Paris’te Bill Will tiyatrosunda oynanacak oyuna hikâyede geçen tüm kahramanlar katılacaktır. Karakterlerin birçoğunun hikâyesinin kesiştiği nokta tiyatro oyununun çevresidir. Lazerin’e oyun için biletini babası alacaktır. Lazerin’in babası Javel Lörü, kızının bahsedilen buhranlı halinden kurtulup zengin yaşantısının devamlılığı için Prens Brava’yla evlenmesini uygun bulmakta ve istemektedir.

Lazerin, babasının evlenmesi yolundaki ısrarıyla meşgulken aktör Fernand’da odasında oynayacağı oyun için hazırlanmaktadır. Komşuları Lucile ve Verdiye Fernand’ın prova seslerini duyarak Fernand’tan oyun için istedikleri biletin akıbetini sorma adına odalarına davet etmişlerdir. Lucile on sekiz yaşında, genç, oldukça güzel, sarışın, bekâr, yalnız, eski bir tiyatrocunun kızıdır. Terzilik yaparak hayatını ikame ettirmektedir. Tiyatro oyunlarına hayranlık duyan Lucile aktörlerin gerçek hayatta ciddi, yaşam gayesi olan, evlenilebilecek kişiler olmadığını düşünmektedir. Verdiye ise dul bir çiçekçi kadındır. Kendi halinde oldukça iyi niyetli olan kadın Lucile ile Fernand’ın evlenmesini istemektedir.

Davet üzerine Fernand komşularının odasına gitmiştir. Biletleri temin ettiğini söyledikten sonra Lucile’ye olan hayranlığını ifade edecek sözler ve tavırlar sergilese de Lucile’nin aktörlere olan düşüncesinden dolayı duyguları adına olumlu bir geri dönüş alamamıştır.

Fernand’ın oyununu hanımlar kadar şehrin ileri gelen beyefendileri de heyecanla beklemektedirler. Prens Hektor da bu isimlerden biridir. Lucile’nin oyuna gideceğinin haberini almıştır ve bundan dolayı kendisinin de orada olması için

gerekli şartları oluşturmuştur. Yalnız olarak katılacağı oyuna sonradan metresiyle birlikte katılmak mecburiyetinde kalmıştır. Oyundan bir müddet önce Lucile hasta olan halasını ziyarete gitmiştir ve halasının onu rüyasında gördüğünü öğrenmiştir. Halasının, Lucile'nin bir prensle evlendiğini başta güzel başlayan evliliğin ölümle neticelendiğini, felaketin beraberinde geldiğini söylemesi, Lucile'yi güldürür ve Lucile rüyayı ciddiye almaz.

Oyun günü geldiğinde salon, beklenildiği dolulukta ve kalabalıktır. Oyun esnasında Fernand, Lazerin'i görür ve ona orada âşık olur. Söylediği tüm âşk cümlelerini onun gözlerine bakarak söylemiştir. Lazerin de bu duygulara karşılık vermiş ve oyun boyunca bakışmıştırlar. Oyun arasında çapkın Fernand, Lucile'yle de yakın tavırlar sergilemiştir. Prens Hektor, Fernand ve Lazerin'in bakışmalarını görür ve bu durum Hektor'u kızdırır. Büyük bir kavga peyda olur ve güçlkle taraflar sakinleştirilir. Hektor'un ortamdan ayrılmasıyla ikinci perde başlar. Geriye hırsla dönen Hektor, Fernand'tan intikam almak için onunla düello yapacağını söylemiş ve her ikisi de şahitlerini belirleyerek düello için hazırlanmaya başlamıştır.

Fernand ve Prens Hektor düello için anlaşırlar. Düello Lucile için yapılacaktır. Lazerin bir gece önce Fernand ve Hektor arasında geçen kavganın kendisi için yapıldığını düşünmektedir. Lazerin kendisinin Martiz, Fernand'ın ise sadece bir aktör olmasından dolayı Fernand'ı aklından çıkarması gerektiğini düşünmüş fakat bunu yapamamıştır. Fernand'ı görmek ister. Tiyatrodaki kapıcıdan Fernand'ın ev adresini öğrenir ve onu oyun esnasındaki düellodaki başarisından dolayı tebrik etmek için evine gider. Lazerin, Fernand'a giderken Prens Hektor da Lucile'ye gitmektedir. Fernand ve Lucile komşu oldukları için Lazerin, Fernand'ın evinin önünde Hektoru görür. Hektor'un Fernand'a gittiğini düşünür. Lazerin Hektor'un daha öncelerde olduğu gibi yine kendisine iftira atarak Fernand'la muhtemel ilişkisini engelleyeceğinden korkmaya başlamıştır. Arabanın içinde oturup Hektor'u izlemeye başlar. Hektor apartmana girer ve Lucile'nin dairesini, yaptığı işi, kiminle yaşadığını ve mevcut akrabalarını kapıdaki görevliden para karşılığı öğrenir. Yukarı çıktığında Lucile şarkı söylemektedir bunun üzerine Hektor bir kez daha âşık olur. Lucile'ye ve onun terzi olmak yerine şarkıcı olsaydı çok paralar kazanabileceğini düşünür. Lucile karşısında Hektor'u görünce tedirgin olmuştur ve kendisinden uzak durması gerektiğini, diğer kızlar gibi paraya, şana, mülke meraklı olmadığını söylemiştir. Bunun üzerine Hektor ona olan hislerini söyler ve düelloda

başarılı olması durumunda tekrar geleceğini ve sevgisini tekrar sunacağını belirtir. Bu sözlerine Lucile'den olumlu bir cevap alarak apartmandan ayrılır.

Lazerin, Hektor'un apartmandan mutlu çıktığını görmüş ve Fernand'la konuştuğunu düşünerek telaşa kapılmıştır. Lazerin, ne yapması gerektiği konusunda ve yardım alma amaçlı Baron Fusaru'ya gitmeye karar vermiştir. Bu esnada Hektor da evine gitmiş ve eğer düello sırasında kendisine bir şey olursa diye tüm servetini Lucile'ye bıraktığına dair bir vasiyetname yazmıştır. Fusaru'ya giden Lazerin de Fusaru'yu evde bulamaz. Fusaru'nun hizmetçisine kendisine ulaşması gerektiğini ve durumun aciliyetini bildirmesini söyleyerek oradan ayrılır. Lazerin, Fusaru'yu ararken Fusaru Hektor'un evine gelmiştir. Hektor işi olduğunu, yemekte düelloya refakat edecek doktor ve kendisiyle görüşeceğini söyleyerek evinden ayrılmış ve Fusaru'da kendi evine gitmiştir. Fusaru evine gidince hizmetçisinden Lazerin'in bıraktığı notu alır ve tam belirttiği saatte yanına gider. Lazerin gün içinde gördüklerini Fusaru'ya anlatır, Hektor'u Fernand'ın apartmanında gördüğünü ve Fernand'la Hektor'un görüşüğünü düşündüğünü söyler. Hektor ve Fernand'ın neden düello yapacaklarını da öğrenmek istediğini söylemiş, bunun üzerine Fusaru düelloyla ilgili tüm ayrıntılarını Lazerin'e aktarmıştır.

Lazerin ve Fusaru bunları konuşurken Hektor da yazdığı vasiyetname ve beraberindeki mektupla Lucile'nin apartmanına yeniden gitmiş ve elindekileri kapıcı aracılığıyla Lucile'ye ulaştırmıştır. Lucile, kapıcının getirdiği zarfı alınca aklına halasının gördüğü rüya gelir ve korkar. Fakat aynı zamanda Prens Hektor'a karşı güzel hisler hissetmeye başlamıştır. Lucile aldığı zarfı hemen açar. Mektupta düellodan sonra diğer mektuba bakması gerektiği yazıyordur ve yazılanı yapmak üzere mektubu saklar.

Fernand oyun için provadadır. Lazerin gönlünde büyük bir yer etmiştir. Fernand yapacakları düello için araba kiraladığını şahitlerine bildirerek kulisine gitmiş ve orada düelloyu Lazerin'in kendisi için yapacağını, eğer başarılı olursa mesut bir gelecek hayal ettiğini belirten bir not yazmıştır. Ardından bu notu Lazerin'e ulaştırır. Lazerin notu görünce çok mutlu olur ve sarı bir gül alarak Fernand'a gönderir. Ertesi gün Hektor ve Fernand düello için buluşurlar. Tam düello yapacakken jandarma gelmiş ve düelloyu derede yapmaya karar vermişlerdir. Bunun üzerine Lazerin de bu düelloyu izlemek için daha uygun bir yere geçmiş ve içinden eğer Fernand ölürse ben de Hektoru öldüreceğim diye geçirmiştir.

İki erkek derede düelloya başlar. Düelloyu Doktor, Fusaru, şahitler ve gizli olarak Lazerin izlemektedir. Bir süre sonra prens kolundan yaralanır ve kanı tekneyi kaplar. Fernand akan kandan dolayı ayağı kayarak düşer. Tüm bu olanları uzaktan izleyen Lazerin, Fernand'ın Hektor tarafından öldürüleceğini düşünerek büyük bir çılgılık atar. Fernand sesin Lazerine ait olduğunu anlar. Kendini toparlayarak kolundaki yaradan dolayı güçsüz düşen Prens Hektor'un kılıcına vurup kılıcını dereye düşürür. Böylelikle başından da yaralanmasını sağlamıştır. Doktor hemen prensin yarasına müdahale etmek üzere onu müşahade altına alır ve düello son bulur. Bu esnada Fernand duyduğu sesi Fusaru'ya sormuş, Fusaru da sesi duyduğunu ve sesin Lazerin'e ait olduğunu söylemiştir. Fernand düellonun gizli olduğunu söyleyince Fusaru düelloyu ve yerini Lazerin'e kendisinin haber verdiğini söylemiştir.

Fernand, Fusaru ve diğer şahitleri yemek yemeleri için gazinoya göndermiş, kendisi de sesin geldiği yöne yönelmiştir. Baron Fusaru, Fernand yanından ayrılınca hemen prensin yanına gider. Doktor yaranın derin olduğunu ve tedavi edilmesi gerektiğini söyler Fusaru'ya. Fusaru hemen Paris'e dönmeyi teklif etmiş ama doktor bunun tehlikeli olacağını söylemiş ve kabul etmemiştir. Ardından Fusaru bir tekneyle gidilebileceğini söyleyerek Prens Hektor'u, doktorla birlikte götürmeye ikna etmiştir.

Bu esnada Lazerin koşarak arabacıların olduğu gazinonun önüne gelmiş ve orada bayılıp kalmıştır. Arabacılar Lazerin'i hemen tanırlar. Gazino sahibinin karısı Lazerin'i hemen gazinonun üstünde bir odaya alır. Ayıldığında ne olduğunu sorar. Lazerin de onlara düellodan bahseder. Fernand bu süreçte gazinoya gelerek Lazerin'i görüp görmediklerini oradakilere sorar. Kadın Fernand'ı Lazerin'in yanına götürür. Lazerin Fernand'ı canlı görünce yeniden baygınlık geçirir. Kendine geldiğinde Fernand'ın hayatta olmasından dolayı çok mutlu olduğunu söyler. Gazino sahibinin karısına bir süre gazinoda kalacaklarını söylemiş ve ücret ödemiştirler. Lazerin Fernand'dan önce malı, mülkü, parayı, şöhreti sevdiğini şimdi ise Fernand'ın aşkının büyüklüğünün ve tesirinin yüceliğini iliklerinde hissettiğini belirtmiştir.

Fernand, Lazerin'le yalnız kaldığı zaman prensin neden kendisine kötü davrandığını sorması üzerine Lazerin, öncelerde prensin sevgisine karşılık vermediği için böyle yaptığını söyler. Konuşma sonrasında yemekleri gelir ve yemek yerken bir yandan da gölü izlerler. Fernand gölün üzerinde gitmekte olan sandalda prens Hektor'u görür ve üzülür. Lazerin durumdan memnun bir şekilde Fernand'ı teselli etmiş ve Hektor'a bunu yapmasaydı Hektor'un ona bunu yapacağını söylemiştir.

Lazerin ayrıca geçmişte olan sırrından dolayı Hektor'un başına gelen bu durumdan da oldukça mutlu olur.

Fusaru ve diğerleri sandalla Paris'e ulaşmıştır. Fusaru gitmeden önce yaptırdığı anahtarı almak için anahtarcıya gider, oradan Hektor'un metresiyle buluşur ve olanları ona anlatır. Hektor'un ölmesi onların lehine olacaktır çünkü servetini ele geçireceklerdir. Doktor Hektor'u eve götürür ve odasına kendisi ile söyleyeceği kadın dışında kimsenin girmemesi gerektiği noktasında net bir uyarıda bulunur.

Tüm bunlar yaşanırken Lucile merak ve sabırsızlık içinde bir haber beklemektedir. Mektupta yazan bekleme süresi bitmiştir fakat prens hala gelmemiştir. Bunun üzerine Lucile dayanamaz ve diğer zarfı açar. İçinden çıkan fotoğraf ve vasiyetname Lucile'yi şaşırtmıştır. Prense haksızlık ettiğini düşünmüş ve ardından prensi sevdiğini kendine itiraf etmiştir. Belirtilen adrese yani Hektor'un evine gitmek üzere evden çıkmıştır. Hektor'un evine geldiğinde kapıcı tarafından önce ciddiye alınmaz daha sonra doktor ona durumla ilgili biraz bilgi verir. Her gün gelip hazırladığı cetvelden Hektor'un sağlık durumuyla ilgili gelişmeleri takip edebileceğini söylemiş ve Lucile oradan ayrılmıştır.

Fusaru bu esnada Jenevyev'in evine gitmiştir. Orada yeniden anlaşma yaparlar. Hektor'un metresi her gün Hektor'u ziyarete giderek durumunu soracak aynı zamanda üzölme ve ağlama numarası yapacaktır. Fusaru tüm bu planların yolunda gitmesinden oldukça memnun olmuştur. Fernand ve Lazerin'in içine düştükleri sevda hali de Fusaru'yu keyiflendirmiştir. Tüm bu güzel gidişatı fırsat bilerek İsviçre'ye gitmeyi düşünmüştür.

Fusaru ilk ciltte bahsi geçen Kont Verji'yle karşılaşır. Bir şekilde Kontun evine gitmeyi başarmıştır. Eve gittiğinde kont eşine İtalya'ya gideceğini fakat kendisini yalnız bırakacak olmasından dolayı üzüntü duyduğunu söyler. Eşi bu gidişten oldukça memnun olmuş fakat bunu konta belli etmemiştir. Bu ayrıntı ise Fusaru'dan kaçmamıştır. Bunun üzerine kontun karısını takibe alan Fusaru bir aşğının olduğunu anlamış ve bunu Malpertuvi'yle paylaşmıştır. Her ikisinden de ayrı ayrı para alabilecek olmaları iki arkadaşı keyiflendirmiştir. Kontes hamiledir ve kont seyahate gittiğinde bu beladan kurtulmayı planladığından kocasının gidecek olmasına oldukça sevinmiştir. Fakat kont aldığı imzasız mektuplar yüzünden gitmek istememektedir. Kontesi seven kişinin Aktör Fernand'ın dayısı Jak Sevrü olduğu düşünülmektedir. Tüm bunlardan sonra Malpertuvi konta mektup yazıp buluşmak istediğini söylemiştir. Kont mektubu alınca imzasız gelen mektuplarla ilgili bilgi

alabileceğini düşünerek Malpertuvi'nin yanına gider. Malpertuvi karısıyla ilgili bir takım bilinen meselelerden bahsetmiştir. Kont imzasız mektuplar hakkında bilgi alamamış olmasına üzüldürken Malpertuvi'nin karısı hakkında edinmiş olduğu bilgilerden dolayı şaşmıştır.

Romanın ilerleyen sürecinde Lucile ve prens Hektor nişanlanır. Lucile Hektor'dan bir mektup alınca yanına gitmek üzere dışarı çıkmı ve bu esnada Fusaru tarafından rehin alınmıştır. Başlarda cesaretli davranır fakat sonrasında Fusaru'ya onu öldürmemesi için yalvarır ve Lucile bayılır. Fusaru bıçakla onu öldürmek yerine dalgalı bir suya atarak öldürmeyi tercih etmiştir. Lucile'yi suya atarken suların şiddetinden kendini zor kurtarmıştır Fusaru. Bu işten sıyrılır sıyrılmaz Hektor'un eski metresi Jenevyev'le buluşarak durumu anlatır kızıdan kurtulduğunu az kalsın kendisinin de öleceğini söyler.

Ertesi gün Lucile'nin halası evden çıkan yeğeninin geri dönmediğini fark etmiş ve hemen komşuları Verdiye'ye sormuştur. O da haberdar olmadığını söyler. Hala, komşularına Lucile'nin aldığı mektuptan bahsetmiş ve Verdiye'den prensin evine gitmek üzere bir arabaya bindirmesini rica etmiştir. Verdiye halanın ricasını yerine getirir ve hala prensin evine gider. Prens Hektor'a Lucile'den haberdar olup olmadığını ona bir mektup gönderip göndermediğini sorar. Prens bir müddet Paris'ten ayrılacağını belirten bir mektup gönderdiğini söylemiştir. Hala hemen fenalaşmış ve Lucile'nin başına bir iş geldiğini düşünmüştür. Hala hemen Prense durumu anlatır ve birlikte polise giderler. Ardından meşhur Malpertuvi'nin idarehanesinden yardım almaya karar vermişlerdir. İdarehaneden Setapi isimli polis onlara yardım etmek üzere tayin edilmiştir. Hektor, Setapi'ye Lucile ulaştırmak üzere Paris'ten ayrılacağını belirten mektup gönderdiğini söylemiştir. Lucile'nin aldığı mektup üzerine Hektor'un onu terk ettiğini düşünmesinden ötürü intihar etmiş olabileceğini tahmin ettiğini söylemiştir.

Setapi, Lucile'nin intihar etmiş olmasından ziyade başka biriyle kaçmış olabileceğini söyler. Daha detaylı bir çalışma için daha sonra buluşmak üzere ayrılırlar. Sabah erken saatte Setapi Hektor'un evine gider. Hektor'a Lucile'ye gönderdiği mektubu sormuş ve kiminle gönderdiğini öğrenmiştir. Hektor mektubu yolladığı hizmetçisini çağırmış ve Lucile'ye mektubu götürüp götürmediğini sormuştur. Hizmetçi mektubu tek gözlü bir polis memuruyla yolladığını ve polisin yaka numarasını not ettiğini söyler. Setapi prensten edindiği birkaç farklı bilgiden sonra idarehaneye geri dönmüştür.

Fusaru'nun Lucile'yi attığı dere o gece oldukça dalgali ve şiddetlidir. Öldürmek amacıyla ve ölecek düşüncesiyle dereye atılan Lucile o dalgalardan ve suyun şiddetinden kurtulmayı başarmış ve köylüler tarafından polis ve doktor nezaretinde kurtarılmıştır. Sudan çıkarılan kızı Paris'e göndermeyi düşünseler de kendisini toparlayana kadar gitmesinin tehlikeli olacağını söyleyerek bir müddet müşahade altına almaya karar verirler.

Lucile bunları yaşarken Fusaru'da olaydan sonra Paris'ten kaçmıştır. Kendisine sahte pasaportlar hazırlamış ve ismini, mesleğini gittiği yerlere sahte olarak bildirmiştir. Gittiği yerde varlıklı ve yalnız olan bir baba oğlu gözüne kestiren Fusaru hemen onları öldürerek paralarına el koymak üzere bir plan yapar. Plan çerçevesinde bulduğu kaptan ile açılmalarını ve denizin ortasında hazırladığı düzenekle patlayarak ölmelerini istemektedir. Fakat yine işler beklediği ve planladığı gibi gitmemiştir. Baba oğul bu patlamadan sağ kurtulmuştur fakat baba, oğlunu korumak maksatlı saklamıştır. Arkadaşıyla birlikte sahte isimli Fusaru'yu arayışa koyulurlar. Ölümden dönen baba tüm komşularına ve arkadaşlarına oğlunun ve sadık hizmetçisinin öldüğünü söyleyerek kayıp olan Fusaruyu yakalamaya çalışmıştır.

Fusaru'nun kızı Blanş da bir aşk karmaşası içerisinde. Bir gün babası onu gizlice izlerken tanımadığı biriyle buluştuğunu görmüş ve ondan habersiz kendisine dost edindiğini düşünerek hayıflanmıştır. Belaniş'in buluştuğu kişi, kız evlensin diye planlar yaptıkları Dükün oğlu Röja'dır. Röja orada Blanş'a aşkını itiraf etmiş ve aynı duygular içerisinde olan kız mutluluktan ağlamıştır. Bu manzarayla karşı karşıya kalan baba sinirden dişlerini ve yumruklarını sıkmaktadır. Bir müddet sonra Röja gitmiş ve Fusaru meydana çıkmıştır. Kız babasını karşısında görünce dehşete kapılır. Babasıyla tartışmaya başlar ve Fusaru az önce olanları gördüğünü söyler. Bunlar için Blanş'tan açıklama istemektedir. Fusaru eğer Dükle değil de oğluyla evlenirse asla zengin olamayacağından ve sefalet içinde olacağından bahsetmiştir Blanş'a. Bugüne kadar işlediği tüm suçların, gerçekleştirdiği tüm cinayetlerin boşa gideceğini söylemiştir. İkna olmayan kızı tam öldürecekken henüz babası olduğunu bilmeyen Blanş'a kendisinin babası olduğunu söylemiştir. Eğer Röja ile evlenirse bunu ona söyleyeceğini ve asla bu durumu Röja'nın kabul etmeyeceğini söylemiştir. Kız dehşet içinde kalmıştır ve babasının Fusaru olduğuna inanamamıştır. Blanş bir babanın kızına bunca fenalığı yapamayacağını, cinayetle ilgili bilgi ve dersler veremeyeceğini, kızını kötülüğe sevk edemeyeceğini haykırmıştır. Fakat karşısında duran Fusaru bunlardan asla etkilenmemiştir. Aksine kızına düşünmesi için beş gün

süre verdiğini söylemiştir. Beş gün içerisinde nihai kararını vermesini isteyerek orayı terk etmiştir. Blanş yarı çıldırmış bir halde ne yapacağını düşünürken vakit hayli ilerlediğinden yatak odasına dönmüştür.

Fusaru bunları yaşarken Lucile de sıhhatine kavuşmak üzeredir. Setapi çalıştığı Malpertuvi idarehanesinden bir müddet izin alıp soluğu hemen karakolda almıştır. Prens'in Lucile'ye gönderdiği mektubu götüren polis memurunu bulmak istemektedir. Karakolda yaka numarasını bildiği komiserin ev adresini bulmuş ve oraya gitmiştir. Bir iki arayıştan sonra adamı ayağı kırık vaziyette dinlenmekteyken bulur. Mektubu sorar ve komiserin mektuptan haberdar olmadığını öğrenir. Setapi mektubu görüştüğü komiserin götürmediğini anlayınca başkasına yaka numarasını vermiş olabilir mi diye sormuştur. Komiser böyle bir şeyin mümkün olmadığını söylemiş, bunun üzerine Setapi bilgi toplama amacıyla Lucile'nin apartmanına gitmiştir. Birkaç gün önce Lucile'ye mektup gelip gelmediğini orada sormuştur. Kapıcı kadın tek gözlü korkunç yüzlü bir polisin Lucile'ye bir mektup getirdiğini söylemiştir. Setapi, sohbet esnasında Lucile'ye o gün içinde iki kez mektup geldiğini öğrenmiştir. Gelen polislerden birinin gerçek bir polis memuru olmadığını hemen düşünmüştür.

Öğrendiği bilgileri prens Hektor'a sormak üzere Hektor'un yanına gitmiştir. Öğrendiklerini prene anlatmış ve bir düşmanı olup olmadığını sormuştur. Setapi Hektor'un ayrıldığı metresi Jenevyev'i hatırlatmıştır Hektor'a. Bu fenalığı Lucile'ye Jenevyev yapmış olabilir der ve Jenevyev'e gitmek üzere evden çıkarlar.

Jenevyev prensi kapısında görünce af dilemeye ve yeniden aşk yaşamaya geldiğini düşünüp kollarını açarak selamlamıştır fakat prens başıyla selamına karşılık vermiştir. Prens'in ardından Setapi'yi gören Jenevyev ürkmüş bir vaziyette kim olduğunu merak etmiş Prens arkadaşım diyerek Setapi'yi takdim etmiştir. Hiç sözü uzatmadan Setapi, Jenevyev'e bir takım sorular sorarak ve bir takım açıklamalar yaparak konuyu Lucile getirmiş ve onun başına gelenlerden sorumlu olup olmadığını sormuştur. Fusaru'yla birlikte yaptıklarının meydana çıkmasından endişe eden ve korkan Jenevyev sakin ve vakur bir tavırla hemen inkâr etmiş ve bu şüphenin oluşmasından dahi büyük üzüntü duyduğunu söylemiştir Prense. Prens Jenevyev'e inandığını söyleyerek Setapi'yle birlikte oradan ayrılırlar. Yolda Setapi kadının sözlerine itibar etmediğini dile getirir.

Bu esnada Jenevyev suç ortağı Fusaru'ya mektup göndermiştir görüşmek üzere. Fusaru Paris'e dönünce hemen kadının yanına gitmiş ve olanları öğrenmiştir.

Jenevyev'in tarifinden Setapi'yi hemen tanımış ve kadim dostu Malpertuvi'nin idarehanesinde çalışan bir polis olduğunu anlamıştır. Jenevyev'e halledeceğini söylese de Setapi'nin olaya dâhil olmasından bir miktar korkmuştur. Hemen Malpertuvi'nin yanına gitmiş ve Setapi'nin nerede olduğunu sormuştur. Malpertuvi Setapi'nin izinli olduğunu söylemiş, Fusaru Jenevyev'den öğrendiklerini ve durumu arkadaşına anlatarak ardından planından bahsetmiştir. Planının neticesinde Setapi'yi işten çıkararak davadan ve görevden men etmek de vardır.

Lucile her geçen gün iyiye gitmektedir. Lucile doktorların tedavisi ve etrafındakilerin yardımıyla oldukça hızlı bir şekilde toparlanmıştır. Blanş cephesindeyse işler gittikçe güç bir hal almaktadır. Röja babasıyla görüşme talebinde bulunmuş fakat ret cevabı almıştır. Röja'nın kardeşi Helen abisinin düştüğü bu tehlikeli aşktan dadısına bahsetmiş ve yardım istemiştir. Dadı Helen'den nişanlısını çağırmasını ve ona bir sır vermesi gerektiğini söylemiştir. Helen nişanlısına gitmiştir ve dadısının ona bir sır vereceğini söylemiştir. Löjarıl dadıyla hemen bir araya gelmiş ve dadı ona Belaniş'in Dükün metresi olduğu sırrını vermiştir. Dadı bu durumu Röja'ya bildirmeleri gerektiğini aksi takdirde cinayet sebebi olabileceğini ifade etmiştir. Bu esnada Röja aşkını itiraf etmek üzere rahatsız edilmek istemeyen babasının yanına gitmiştir.

Röja babasına artık evlenmek istediğini ve birini sevdiğini söylemiştir. Bu kızın annesi tarafından onaylandığını ve ölmeden önce bir mektupla vasiyet edildiğini babasına açıklamıştır. Babası hayretle oğlunu dinlemiş ve ardından ölen karısının yazdığı mektubu okumuştur. Mektubu okuduktan sonra Dük büyük bir şok yaşamış ve Röja'nın evlenmek istediği kızın kendi sevdiği kız olmasını hazmedememiştir. İçinde oldukları durumu çözmek için gerekirse ölümü bile göze almaları gerektiğini söylemiş Dük Röja'ya. Röja başta anlam verememiş babasının çıkışlarına fakat sonrasında babasının da Blanş'ı sevdiğini anlayıp duyunca oldukça şaşırılmış ve öfkelenmiştir. Bunun üzerine her ne olursa olsun Blanş'ı sevdiğini ve üstelik Blanş'ın de onu sevdiğini söylemiş ve babasının yanından ayrılmıştır.

Blanş Fusaru ve Dükten oldukça çekinmekte ve korkmaktadır. Röja babasından sonra hemen Blanş'la bir araya gelmiştir. Babasıyla geçen muhabbeti anlatmış ve Belaniş'ten de gerçekleri duymak istemiştir. Blanş önce bilmiyormuş gibi yapmış fakat inkârın ve bilmiyormuş gibi yapmanın bir çözüm olmadığını düşünerek Röja'ya her şeyi anlatmıştır. Bunun ardından iki genç birlikte Röja'nın kardeşinin nişanlısı olan Löjarıl'ın yanına gitmişlerdir. Adli işlerle ilgilenen Löjarıl

gençlerin geldiğini haber alınca hemen odasına çağırıştır. Blanş Dükle ve ölen karısıyla ilgili her ayrıntıyı Löjarıl'a anlatmıştır. Bunların dışında anne babasının öldüğünü, küçük yaşta iki adamın eline düştüğünü, onlarında zengin olma hayaliyle kendisini kullandıklarını, Dükle olan münasebetinin de onlardan dolayı olduğunu anlatmıştır. Her iki adam da oldukça şaşırılmış ve üzülmüştür. Löjari devamında Belaniş'ten Dükün karısını kimin öldürdüğünü de söylemesini istemiştir. Bu esnada Helen nişanlısının yanına gelmiştir. Belaniş anlatacaklarını onun da duymasını istediğini söylemiştir ve Helen'i odaya almışlardır. Helen, Blanş ve Röja'yı nişanlısının yanında görünce sinirlenmiş ve çıkmıştır. Bunun üzerine Löjarıl nişanlısından sakın olmasını ve mesleğine saygı duyarak ona güvenmesini istemiştir. Belaniş her şeyden Piyar'ın sorumlu olduğunu söylemiş ve Röja'yla birlikte oradan ayrılmışlardır.

Fusaru'yu arkadaşı Malpertuvi'yle en son Setapi hakkında konuşurken bırakmıştık. Fusaru idarehaneden ayrılıp direk Fernand'ın evine gitmiştir. FernandFusaru'yu görünce oyundan sonra onu göremediğini tebrik alamadığını söylemiştir. Fusaru'da Paris'ten ayrılması gerektiğini ve birkaç gündür buralarda olmadığını söylemiştir aktöre. Sonrasında Lazerin'le ilişkilerinin nasıl olduğunu sormuştur. Fernand ilişkilerinin pekiyi gitmediğini, Lazerin'in fazlaca kıskanç olduğunu hatta bir defasında ona tokat attığını söylemiştir. Fusaru evlilik düşünüp düşünmediğini Fernand'a sorunca ondan daha şaşırtıcı bir cevap almıştır. Evlenmek istemediğini, paraya ihtiyacı olduğunu, kim ona bir miktar para verirse onunla evleneceğini söylemiş ve Lazerin'le evlenirse bir süre sonra servetinin biteceğini ve ona bakmak zorunda kalacağını bu yüzden de onunla evlenmek istemediğini söylemiştir. Bunun üzerine Fusaru Lazerin'in devam eden davasından bahsetmiş ve eğer oğlu ölü bulunursa yüklü bir mirasa konacağını söylemiştir. Fernand bu duruma gülerek cevap vermiştir. Kısa bir müddet daha devam eden sohbetin ardından Fusaru soluğu arkadaşı Malpertuvi'nin yanında almıştır. Durumu tek tek anlatmış ve hemen Lazerin'e idarehaneye gitmesi için mektup göndermiştir. Lazerin de sevdiği adamın ondan sürekli para istediği ve bir türlü çare bulamadığı bir dönemde idarehaneye çağırılmasından ötürü ümitlenerek ve derhal idarehaneye gider.

Malpertuvi, Lazerin'e oğlunun öldüğünü söylemiştir. Lazerin hem üzülmüş hem de sevinmiştir bu habere. Lazerin daha önceden anlaşmış oldukları parayı vermemeyi düşündüğünü dile getirir. Malpertuvi henüz resmi bir açıklamanın yapılmadığını eğer imzalamış oldukları senetteki parayı vermeyecekse mirası da

olamayacağını söylemiştir. Lazerin bunun üzerine yeniden anlaşmayı kabul etmiş fakat Malpertuvi bu defa iki bin frank istediğini söylemiştir. Lazerin de alacağı paranın kendisine yeteceğini Fernand'a vermek için kullanacağını düşündüğü için kabul etmiştir. Lazerin davanın uzun yıllar süreceğini öğrenmiştir. Daha kısa bir müddet olması adına Malpertuvi'yle yeniden anlaşma yapmış ve yarı yarıya olacak şekilde üç bin franka anlaşmışlardır. Ardından Malpertuvi, Fernand'ı Lazerin'e övmüş ve onu evliliğe ikna etmesi gerektiğini söylemiştir. Bunu da servetiyle gayet rahat yapabileceğini ifade etmiştir. Daha sonra idarehaneden ayrılır. Lazerin ayrılır ayrılmaz gizli bölmeden Fusaru çıkar ve Malpertuvi'yle tokalaşırlar. Hemen Fernand'ı idarehaneye çağırmak üzere mektup göndermişlerdir.

Fernand, Malpertuvi'den gelen çağrı mektubunu alınca borcunu istemek üzere çağırdığını düşünmüş ve idarehaneye bu tedirginlikle gitmiştir. Malpertuvi onu gayet sempatik ve güzel karşılar. Bu durum Fernand'ı şaşırtır ve borcunu şimdi de ödeyemeyeceğini söyleme ihtiyacı duyar. Malpertuvi onu borcu için değil bir izdivaç önerisinde bulunmak için çağırdığını söyleyerek Lazerin'den bahseder. Fernand bu evliliğe ihtimal vermediğini dile getirmiş fakat Malpertuvi, Lazerin'in ona olan ilgisini, aşkını hatırlatmış bir de evlenirlerse Lazerin'in ailesinden alacağı üç bin franktan bahsetmiştir. Fernand bunun üzerine bir anda mümkün olabileceğini düşünmüş ve ikna olmuştur. Fakat uyanık Malpertuvi Lazerin'in evlilik adına alacağı ve Fernand'a vereceği bu paradan kendisine pay istemiş ve bu hususta ona belge imzalatmıştır. Bin frankı kendisine almayı garantiledikten sonra Fernand'ı göndermiştir.

Fusaru anahtarını yaptırdığı köşke gider ve Daniel onu orada bir takım uğraştan sonra tutuklamıştır. Fusaru çabuk teslim olmamakla birlikte karşı da koyamamış ve yakalanmıştır. Yakalandıktan sonra hemen Malpertuvi'ye mektup yazıp kütüphanede saklı olan mektubu alarak kendisine yardım etmesini istemiştir. Malpertuvi, Fusaru'nun dediğini yaparak bulduğu gizli mektupla Fusaru'ya yardıma gitmiştir. Tanıdığı kişilerden yardım isteyerek Fusaru'nun davasına bakmaya başlar çünkü Fusaru nezarete girmiştir.

Lazerin ve Fernand buluşup akşam yemeği yemek üzere plan yaparlar. Yemekten sonra da birlikte vakit geçirmek için bir yere gitmeye karar verirler. Fernand çapkın hallerinden asla vazgeçmemiş ve Jenevyev'e buluşmak üzere öncesinde mektup göndermiştir. Lazerin Fernand'ı beklerken Fernand Jenevyev'le

birliktedir. Lazerin hemen arabaya binmiş ve Fernand'ı bulmak üzere bulunduğu yerden ayrılmıştır.

Jenevyev'in evinin önüne gelmiş ve Fernand'ı beklemeye başlamıştır. Fernand bir rezillik çıkmaması adına Lazerin'in yanına gitmiş, Jenevyev de adeta Lazerin'i çatlatırcasına camdan kahkaha atmıştır. Fernand Lazerin'le birlikte oradan ayrılmış ve kendi evlerine gitmiştir. Şiddetli bir tartışmanın ardından iki sevgili barışmıştır. Tüm bunların ardından Lazerin Fernand'ın kalbinin yalnızca kendisinde olmayacağını anlamış ve bunun üzerine Jenevyev'le konuşmak üzere onun evine gitmiştir. Jenevyev'i evde bulamayan Lazerin onu bekletir. Kadın eve geldikten sonra ufak bir tartışmanın ardından umduğunu bulamayarak oradan ayrılır ve Fernand'ın yanına geri döner. Fernand, Lazerin'e kendisiyle evlenmek istediğini söylediğinde Lazerin oldukça mutlu olur. Tam bu esnada Fernand'a bir mektup gelir. Lazerin aşkını kanıtlaması adına mektubu okumadan kendisine vermesini söyler. Fernand mektubu Lazerin'e verir. Mektup Jenevyev'den gelmiştir. Mektupta Lazerin'in evine gittiği, tartıştıkları yazmakta ve akşamki tiyatroya Fernand'ı bekliyor olacağı belirtilmektedir. Lazerin akşamki tiyatroya kendisinin katılmayacağını söyleyip Fernand'ın yanından ayrılıp gizlice tiyatroya gitmiştir ve Jenevyev'in gelmesini beklemiştir. Jenevyev geldiği esnada yanında getirdiği yakıcı maddenin şişesinin kapağını açmaya çalışmış fakat Lazerin başarılı olamamıştır. Birkaç denemeden sonra yine açamayınca bu defa şişeyi kırarak Jenevyev'e dökmek istemiş bu defa da kırdığı şişeden yanıcı madde kendi yüzüne ve üzerine dökülmüştür. Fernand hemen Lazerin'in yanına koşmuş ve hastaneye götürmüşler.

Olayları çözmek için Daniel ve Arman hastaneye gelirler. Lazerin'in halini gören Daniel düştüğü durum için Lazerin'e üzülür. Bu esnada Daniel bir de Piyer'in davasını yürütmektedir. Fusaru Düşesin ölümüyle ilgili sorgulanmaktadır. Fusaru iki cinayetle ilgili suçlanmaktadır. Bunlardan biri "Şaslen Vakası" diğeri "Matmazel Losil Gontiyer" davasıdır. Düşesin ölümüyle ilgili sorgulanmak üzere Fusaru cinayetin işlendiği eve götürülür. Burada ona bir takım sorular sorulurken kızı Helen de onları gizlice bir perdenin arkasında dinler. Piyer cinayetle bir ilgisi olmadığını bunu düşese düşün yaptığını iddia etmiş ve kanıtlayabileceğini söyler. Helen bu sözlere dayanamaz ve saklandığı yerden çıkar. Fusaru bir mektupla her şeyi kanıtlayabileceğini söyleyince Helen Arman'a yalvarır. Babasının içeri girmesini istemediğini ailesinin itibarına leke gelmemesi adına Fusaru'nun beraat ettirilmesini istediğini söyler. Fusaru'ya da bir miktar para ve pasaport ayarlayarak Amerika'ya

gitmesini teklif eder. Bu teklifi kabul eden Fusaru hem özgürlüğüne kavuşur hem para alır hem de Paris'te kalmaya devam eder.

Fusaru, sorgu için götürüldüğü gün karşılaşp görmezden geldiğı Jenevyev'in yanına gider. Eve gittiğinde Fernand'la beraber kadını görür. Fernand'tan Lazerin'in başına gelenleri öğrenir ve üzölür. Jenevyev'e de "Matmazel Losil Gontiyer" cinayetinde birlikte olduklarını yanlış bir hareket ve adımda bulunmaması gerektiğini söyleyerek gözdağı verir. Aksi takdirde her ikisinin de başının derde gireceğini vurgular ve oradan ayrılır.

Setapi arkadaşı Daniel'i ziyaret için nezarete gider. Daniel, Setapi'ye Piyer'den ve gelişmelerden bahseder. Setapi Blanş'ın Piyer'in kızı olduğundan şüphelendiğini söyler. Daniel bu davayla ilgileneceğini, acil olarak kayıp bir kız vakası olduğunu, önceliğı ona vermesi gerektiğini belirtir. Bunun üzerine kayıp kız davasının Malpertuvi'nin idarehanesindeyken ilgilendiğı dava olan Lucile'in davası olabileceğini düşünerek heyecanlanır ve tanık olan arabacıya Lucile ile ilgili sorular sormaya başlar. Ardından Lucile'in fotoğrafını gösterir ve arabacı kızı tanıyıp onaylar. Hemen Lucile'i aramaya koyulur. Bir takım araştırmanın ardından Lucile'yi bulurlar ve Setapi oldukça mutlu olur. Hemen Hektor'a bir mektup yazar ve Lucile'i ne şart olursa olsun kendisine getireceğini söyler.

Prens ve Lucile bir müddet sonra kavuşur. Başlarından geçenleri birbirlerine anlatırlar. Piyer'in yaptıkları bir bir ortaya çıkmaktadır. Piyer'e bir oyun oynayarak onu yakalatmayı ve yaptıklarını itiraf ettirmeyi planlar. Gazeteye Piyer'in öldüğüne dair ilan verirler.

Bu esnada Malpertuvi Fernand'ın yanına giderek Lazerin'le evlenmesi halinde ona vereceğı parayı sorarak borcunu ister. Fernand aralarında geçenleri anlatır ve ayrıldıklarını söyler. Malpertuvi isterse onları barıştırılabileceğini, barışıp Lazerin'le evlenmesi halinde Lazerin'in tüm servetinin Fernand'a kalacağını hatırlatır. Bunun üzerine Fernand Jenevyev'in haberi olmadan bu işi yapacağını söyler. Malpertuvi hemen hastaneye gider ve Fernand'ın onu çok sevdiğini, barışıp evlenmek istediğini söyler. Daha sonra Fernand odaya girer ve af diler.

Daniel, Setapi'ye Piyer'i sorar ve bilgi sahibi olup olmadığını merak eder. O da Piyer'in Amerika'da olduğunu düşündüğünü söyler. Daha sonra bir mektup alırlar, mektup Piyer'dendir. Mektupta Blanş'ın öldüğü yazar. Bunun yanında Helen de annesini, babasının öldürmediğini öğrenir ve babasını suçladığı için çok üzölür. Bu durumda Blanş yeniden suçlu konumuna düşer fakat Röja aşkından dolayı

durumu kabul etmek istemez. Blanş tüm gerçekleri Röja'ya anlatır ve ardından hap içerik intihar etmeye kalkışır. Arman tarafından tutuklanır böylelikle Daniel Blanş'ın torunu olduğunu ve bir katil olduğunu öğrenir.

Fusaru'yu tuzağa düşürmek için Prens'in öldüğü haberleri de yayılır ve bunun üzerine Fusaru prensin evine gider. Tam bu esnada Hektor, Lucile, Daniel ve iki jandarmayla karşılaşır. Böylelikle tuzağa düşmüş olur.

Lazerin hastanede gün geçtikçe kötüleşir. Fernand'la biran önce evlenmek istediğini söyler. Evlenecekleri gün öldü zannettiği oğlu Rovel hastaneye gelir. Hastanede oğlunu gören Lazerin çok şaşırır ve ölür. Rovel annesini kaybettiği için çok üzülür ve Fernand'ı kovar.

Üç ay sonra görülen mahkemede Piyer Karnu idam cezasına, Jenevyev ise müebbet hapis cezasına çarptırılır. Hektör ve Lucile evlenerek mesut bir yaşama başlar. Fernand tiyatroya devam eder. Helen ve Arman da evlenir. Röja ise hâlâ Blanş'ı sevmekte ve onu unutamamaktadır.

2. 2. 2. MACERA KONULU ROMANLAR:

*Larido'nun Sergüzeşti*¹⁴⁹

Paris'te yaşayan Madam Kurbiyun ve kızları Matmazel Loreet ile Rozalubna bir gün tiyatroya giderler. Dayıları Larido, tiyatroya onlardan sonra gelir. Kardeşini ve yeğenlerini arayan Larido'dan bütün konuklar rahatsız olur. Bu esnada Larido Mösyö Andimun adlı biriyle tartışır ve onun tarafından düelloya davet edilir. Larido düello korkusuyla Paris'i terk eder. Tulun şehrine kaçar. Hiç olmazsa oradaki mahkûmları görürüm, diye düşünür. Trenle yaptığı seyahatte karısını kıskanan bir yolcuyla tartışır. O da Larido'yu düelloya davet eder. Bu düellodan da Mösyö Şarl Blevi adlı genç sayesinde kurtulur. Mösyö Şarl ile tanışır ve dost olurlar. Şarl'a teyzesinden bir miktar servet kalmıştır. Şarl, Tulun'a giderek onu alacaktır. Larido bu genci sever. Kız kardeşinin kızlarından biriyle evlenmesini ister. Büyük kız Rozalubna ile evlenmesini uygun görür. Şarl, bu konuda önce tanışıp sonra karar verebileceklerini söyler. Şarl, Rozalubna'yı görünce beğenir fakat Roza şair ruhlu, maceraperest, mahkûm hayatı yaşamış olan roman kahramanı gibi bir eş

¹⁴⁹ Kock, Charles Paul De, *Larido'nun Sergüzeşti*, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1318.

arayışındadır. Şarl'ı beğenmez. Şarl, kendisi gibi devamlı mütebessim, doğal bir kız olan Loret'i daha çok sever.

Tahvil senetleri satılarak bir anda büyük bir servet sahibi olan Madam Kurbiyun hemen bir köşk satın alır. Larido bu köşkün bakımsız olduğu için alınmasını tasvip etmez. Fakat Madam eskiden beri zengin olma hayalleri kuran bir kadındır. O nedenle hepsini gerçekleştirmek için acele eder. Köşkü satın aldıktan sonra kendilerine “ardıç kuşu” diye bir unvan alır. Çiftlik komşuları zengin olsalar da görgüsüz ve cimridirler. Sürekli Madam Kurbiyun, evinde komşularına davetler verir. Komşular da bu ziyafetlerden pek hoşlanırlar. Yine komşularından Mösyö Dö Susiyer, Madam'ın istediği sekiz yaylı bir at arabası alımına yardım eder. Dö Susiyer, Madam'ı esasında kandırır. Araba hem pahalıdır hem de başına getirdiği seyis sık sık kaza yapar. Madam Kurbiyun sürekli kazaların gider parasını ödemek zorunda kalır.

Komşuları bir gün Madam ve ailesiyle tanıştırmaya bir genç getirirler. Bu kişi tiyatrodan Larido'yu düelloya davet eden Mösyö Andimun adlı gençtir. Larido hem korkar hem şaşırır. Loret, Larido ile Andimun'u barıştırır. Larido büyük bir rahatlama yaşar. Andimun, Rozalibna'yı beğenir, Roza da onu beğenir. Birbirleri ile görüştüklerinde Andimun'un aniden ortadan kaybolması Roza'yı tedirgin eder.

Kurbiyun'un bir kâhyaya ihtiyacı vardır. Tesadüfen yoldan geçen bir adam iş ister. Ne olursa yapacağını söyleyen bu adamı Loret'in gözü tutmaz. Roza, romanlardaki gibi bu adamı gizemli bulur. Larido ise Tulun hapisanesinden bu adamı hatırladığını ve hırsızlık suçu işlediğini kız kardeşine söyler. Fakat Roza, hırsızlığı geçmişte yapmış olduğunu her zaman yapmayacağını söyleyerek annesini ikna eder. Asıl adı Marguten olan adam kendini Mösyö Dö Buva olarak tanıtır. Kurbiyun, Dö Buva'ya çok güvenir. Parasının azalmasıyla birlikte Dö Buva'ya bir iş yaparak nasıl para artıracakları hakkında fikir danışır. Madam kalan parasını evinin çalışma odasında saklar. Buva fırsatı ele geçirdiği anda paraları çalarak Paris'e kaçar. Loret ve Larido'nun haklılığı anlaşılır. Çılgına dönen Madam'ı Loret sakinleştirir.

Rozalubna, bir arkadaşıyla konuşan Mösyö Andimun'u gizlice dinler. Andimun, ardıç kuşu ailesinin aleyhinde konuşmalar yapar. Onları dinleyen Roza'nın onuru zedelenir. Andimun'la da bir daha görüşmez. Şarl Blevi, Madam'ın servet sahibi olmasından sonra kızını zengin bir kocaya verir düşüncesiyle Loret'le fazla görüşemez. Şarl çok çalışarak biraz servet edinmiştir. Buna dayanarak Loret ile Madam'ın karşısına gelerek Loret ile evlenmek istediğini söyler. Zaten kendisine

aşık olan Loret, Roza'nın küçüğü olmasına rağmen talihin kendisinden yana olduğunu söyleyerek Şarl ile evlenir. Marguten, altı ay sonra hırsızlık suçundan yakalanır. Elinde kalan çok az bir miktar para da Madam'a verilir. Madam, zaten servetinin büyük bir kısmını kaybetmiştir.

Larido, Roza'ya nasihat eder. Hayatta aklını kullanarak karar vermesini söyler. Roza kendinden hiç beklenilmeyecek bir meslek sahibi olan bir eczacı ile evlenmiştir.

Deniz Feneri¹⁵⁰

Felip, Vasınız, Muris adlı kişiler Amerika'nın güney ucunda Dezate adalarındaki deniz fenerine üç aylığına görevlendirilen gardiyanlardır. Vasınız kırk yaşlarında tecrübeli bir denizcidir. Muris ve Filip'in tecrübesi az ve henüz yirmili yaşlarındadırlar. Üç ay evlerinden uzak fenderde nöbet tutacak bu gardiyanlardan Muris ve Filip biraz tedirgindirler. Her akşam feneri yakıp sabaha kadar nöbet görevlerini yaparlar. Bir gün ganak adlı bir hayvanın silahla vurulduğunu gördüklerinde adada kendilerinden başka insanlar olabileceğini düşündüler. Dürbün ile deniz üzerinde yaptıkları gözlemlerde harika bir Fransız gemisi görürler. Bu gemi Kungar ve dört kişilik arkadaşlarından oluşan bir korsan çetesidir. Kungar bir çok gemide kaptanlık yapmış daha sonra bu çeteye dâhil olmuştur. Bunlar mağaralarda yaşarlar. Korsanlık dışında denizde batan gemilerin parçalarından ve eşyalarından faydalanırlar. Gardiyanlar bu gemiyi merak eder. Muris ve Filip sandala binerek gemiye doğru giderler. Fakat Kungar ekibi iki gardiyanı hemen öldürür. Kıyıda kalan Vasınız, silah seslerinden bir tehlike olduğunu anlar. Dürbünüyle baktığında arkadaşlarının suyun üzerindeki cesetlerini görür. Bu adamların korsan olduğunu anlar. Kendisini de öldüreceklerini tahmin ederek fenderden uzaklaşıp bir mağaraya saklanır. Kungar çetesi feneri ele geçirir. Bir süre orada yaşarlar. Yola çıkmak için havaların düzelmesini beklerler. Bu esnada geceleri feneri yakmazlar. Yolunu şaşırان geminin gelip adanın etrafındaki korkunç kayalara çarparak dağılmasıyla ganimet elde etme planı yaparlar. Bu istekleri gerçekleşir. Vasınız bir keresinde fark ettiği böyle tehlikeli bir durum için kıyıda ateş yakarak önlem alır. Fakat geç kalmıştır. Sabah kalktığında geminin parçalarını kıyıda bulur. Günlerdir aç kalan Vasınız geminin fiçilerindeki yiyeceklerle karnını doyurur. Birazını da mağarasına taşır.

¹⁵⁰ Verne, Jules, *Deniz Feneri*, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1323.

Gemiden yaralı olarak kurtulan Cundavi'yi Vasınis mağarasına getirir. Onu iyileştirir. Bu kazaya feneri ele geçiren korsan çetesinin sebep olduğunu söyler. Cundavi ve Vasınis birlikte hareket etmeye başlarlar. Vasınis'in amacı bu çeteyi devlet yetkililerine bildirerek onlardan tamamen kurtulmaktır. Arkadaşlarının acısını zaten unutamamıştır. Korsanlar, havalar düzelince tamir ettikleri gemiye binerek kaçmaya çalışırlar. Vasınis ve Cundavi gemilerine zarar vererek kaçmalarına engel olurlar. Santafe adlı fenerde görev alacak yeni gardiyanların getirildiğini tahmin eden Vasınis Cundavi ile fenere gidip lambaları yakarlar. Birkaç sene önce gelip Dezata adasına yerleşen Kungar namındaki çete reisinin maiyetindeki korsanlar adadaki mağaralarda yaşarlar. Başka yerlerdeki fenerlere de zarar vermiş olan çetenin hedefi Dezata adasındaki fenerdir. Yeni gardiyanları getiren kumandan denizci La Fayet ve askerleri bu çeteyi ele geçirirerek tutuklarlar. Çetenin ele geçirilip tutuklanmasında Vasınis'in çok büyük emeği vardır. Fenerdeki bu başarısından dolayı Vasınis'a şehadetname ödülü verilir. Bir süre köyüne dinlenmeye giden Vasınis üç ay sonra tekrar Dezata'ya dönmeyi düşünmektedir. Ölen arkadaşlarını ise kederlenerek daima hatırlayacaktır.

Hâli Ada¹⁵¹

1852 Senesinde yaşanan bir vakadır. Avustralya'nın Sidney Limanı'ndan Londra'ya ulaşacak olan Seres ve Promete adlı iki yük gemisinin macerasını ve sebep olduğu olayları konu edinir. Sidney'de önemli bir mevkide bulunan General Rolandson, kızı Mis Eva ile yaşamaktadır.

Varney ticarethanesi sahibinin oğlu Hanry Varney Avustralya'dan elde edilen on sekiz sandık altın, kırk sandık bakır ve kurşun madenini İngiltere'ye taşıma işiyle uğraşmaktadır. Varney'in sigorta şirketi İngiltere'dedir. Gemileri altı milyon lira kıymetinde sigorta ettirir. Seres gemisi altın yüklü olduğu için sigorta miktarı daha yüksektir. İş amacıyla geldiği Sidney'de Mis Eva ile nişanlanır. Düğünlerine bir ay kala babasının rahatsızlığı sebebiyle Hanri İngiltere'ye döner. General Rolandson'a Eva'yı en kısa zamanda İngiltere'ye göndermesi ricasında bulunur. Altın yüklü olan gemi Serest'tir. Promete'ye ise bakır ve kurşun yüklenecektir. Hanry nişanlısının Promete ile gelmesini söyler. Prometenin bir arızadan dolayı yola çıkması gecikir. Mis Eva daha fazla beklememek için Seres gemisiyle yola çıkar. Yanında on üç on

¹⁵¹ Arnold, Daniel, *Hâli Ada*, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1323.

dört yaşlarında Avustralyalı bir kız ve Fan Döşambr sıfatıyla bir de kadın refakat eder. Seres gemisi tam kalkacakken Randal adlı bir rahip de gemiye biner. İki kaptanı olan geminin birinci kaptanı Ceymıs Howard ikinci kaptanı Deyvi Şarpe'dir. On beş kişilik bir mürettebatı vardır.

İkinci kaptan Deyvi Şarpe, madenlerin gemilere yüklenmesinden bir gece önce depoya girerek sandığın içindeki altını kurşun ile değiştirir. Sandıkların içindekileri bir diğerine aktarır. Sandıkları tekrar vidalar. Bu durumda Seres'e yüklenen sandıklarda kurşun bulunmaktadır.

Seres gemisinde Randal, Eva ile sohbet etmeye çalışır. Eva ona karşı soğuk davranarak rahatsızlığını ifade etmeye çalışır. Deyvi geminin birinci kaptanına sürekli içki içirerek sarhoş olmasını sağlar. Onun sarhoşluğundan faydalanarak geceleri geminin dibinde gürültülü sesler çıkararak çalışır. Randal Deyvi'den şüphe duyar. Ona soru sorduğunda Deyvi, sert karşılık verir. Birbirlerinden hoşlanmazlar. Randal, bir gece Deyvi'yi takip ettiğinde onun geminin zeminine bir delik açmakla uğraştığını görür. Randal şaşkınlık ve korku ile telaşlanır. Kaptanın gemiyi batırmaya çalıştığını anlar fakat iş işten geçmiştir. Gemi yavaş yavaş su almaya başlar. Geminin batmakta olduğunu anlayan herkes korku ve telaş içinde Deyvi'nin komutlarını dinler. Gemiden iki sandal denize indirilir. Deyvi sandalın birine daha çok yiyecek ve su verirken diğerine daha az su ve yiyecek verir. Gemide bulunanların bir kısmı büyük sandala bir kısmı küçük sandala bindirilir.

Randal Eva'nın olduğu sandalda bulunmaktadır. Deyvi, küçük sandalın büyüğü takip etmesini söyler. Geceleyin herkesin uykuda olmasını fırsat bilerek küçük sandaldan uzaklaşır. Küçük sandaldakiler, sabah olduğunda büyük sandalı göremeyince dehşete kapılırlar. Çünkü yön verebilecekleri hiçbir aletleri yoktur. Okyanusun ortasında kaderlerine terk edildiklerini anlarlar. Sandaldaki erkekler sürekli kürek çekerler. Yiyecekleri ve suları sınırlıdır. On gün denizin üzerinde hangi yöne gittiklerini bilmezler. Yiyecek ve su sıkıntısı had safhaya gelir. Denizcilik kanununa göre kura çekip içlerinden birini yemeye karar verirler. Hatta Eva'yı yemek isterler. Randal ise onu korur. Açlıktan kavgaya tutuşan tayfalardan ikisi birbirlerini öldürür. Kavgı esnasında iki erkek daha yaralanır. Cesetlerini denize atarlar. Sağlıklı olan tek erkek sadece Randal'dır. Bazen sandala yapışan mercanları yiyerek hayatta kalmaya çalışırlar.

Zor günlerden sonra bir adaya çıkarlar. Adanın kıyıları mercan kayalarıyla kaplıdır. Yaralılarından biri de adaya çıktıklarında ölür. Onun cesedini adaya gömerler.

Diğeri de ağır yaralıdır. Birkaç gün içinde o da ölür. Eva çok üzülür. Hizmetçisi Bul Döney'i ile her gün mezar ziyareti yapar. Çünkü bu iyi kalpli denizcinin yön bulma meziyeti sayesinde bu adaya çıkabilmişlerdir. Randal, adada Ebva'ya bir kulübe yapar. Sürekli ada içinde meyve toplar. Bul Döney adlı hizmetçi kız karınlarını doyurmak için kaplumbağa yengeç avlar. Randal, Eva'nın rahat etmesi için pek çok fedakârlık yapar. Eva her şeye rağmen mutsuzdur. Bir an önce adadan gitmek ister. Randal kış hazırlıkları yaparken Eva onun adada kalmak için istekli olduğunu düşünür. Bir gün Eva Randal'a kim olduğunu sorar. Randal anlatmak istemese de mecbur kalır. Nişanlısı Hanry Varney, bir çek meselesinde Randal'ı kandırır tuzağa düşürür. Bu acıya dayanamayan babası da vefat eder. Olayın neticesinde Hanry ve babası Randal'ın suçlu olduğunu göstererek ceza almasına neden olurlar. Aslında hepsi Randal'ın bir planıdır. Randal cezasının bir kısmını Avustralya'da yarı serbest şekilde çekerken Eva'nın babasına yapılan bir silahlı saldırıda generali kurtarır. General bu iyiliği unutmaz. Randal bu esnada Mis Eva'yı görür ve ona aşık olur. Onun Hanry ile nişanlandığını öğrendikten sonra kendi kendine söz verir. Eva'yı Hanry'ye yar etmeyecektir. Bütün bunları Eva'ya anlatır. Eva nişanlısını savunarak onun böyle bir kötülük yapacağına inanmaz.

Bir gün adanın yakınında bir gemi görürler. Randal sandalıyla gemiye gitmeye çalışır. Randal gördükleri geminin metruk olduğunu tespit etmiştir. İşlerine yarayacak bazı yiyecek ve eşyalar getirir. Mercan kayalıklarında yaralanır. Uzun bir süre gelemeyince Eva merak eder. Bul ile beraber Randal'ı bulduklarında Randal'ın başı kanamaktadır. Onun iyileşmesi için Eva elinden geleni yapar. Çünkü Randal da ölürse iki kadın adada çaresiz kalacaktır. Randal Eva'ya bir de ayna hediye eder. Eva pek mutlu olur.

Adada sert kasırgaların yaşandığı bir kış geçirirler. Randal mağarasına Eva ile Bul'u yerleştirir. Kendisine ayrı bir mağara bulur. Eva'nın Randal'a güveni artmıştır. Bir akşam tepede otururlarken uzaktan bir duman görürler. Randal her zaman yaptığı gibi ateş yakar. İyice umutlanan Eva bir anda çıldırır. Adanın birçok yerini ateşe verir. Uzaktaki geminin mürettebatı ise ateşin bir volkan mı yoksa yangın mı olduğunu tartışır. Fakat bu arada General Rolandson Avustralya'dan İngiltere'ye gelerek kızının bulunması için gazetelere haberler gönderir. Bazı gemiciler zaten Eva'yı aramaktadır. Bu nedenle gemiciler aradıklarının bu adada olabileceğini düşünerek geminin yönünü adaya çevirirler. Gemiciler sandala binerek mercan kayalarını aşarlar. Aylardır kayıp olan Eva'ya ulaşırlar. Eva adadan ayrılırken

duygulanarak kumsalı öper. Adaya veda etmeden önce Randal, daha önce konuştukları gibi Eva'dan Hanry Varney ile ilgili bütün gerçekleri öğrenmesini ister. Öğrendikten sonra Eva, kararında istediği gibi davranabilecektir. Fakat Randal Eva'yı çok sevdiği için adadan ayrıldıktan sonra kendisini unutabileceğini düşünerek üzüdür. Eva, Randal, Bul bu gemi ile Londra'ya ulaşırlar.

Hanry, Seres'in batmasından dolayı sigorta şirketinden çok yüklü paralar almıştır. Deyvi'ye de çok miktarda para vermiştir. Hanry'nin zenginliği çevrenin dikkatinden kaçmaz. Borsada yüklü miktarlarda da para kaybeder. Kayınpederi General Rolandson, Hanry'nin bu durumundan rahatsızdır.

Rolandson, kızı ile Londra'da buluşur. Eva bütün bildiklerini babasına anlatır. Seres'in batışından Randal'ın masumiyetine ve adada yaşadıklarını en ince ayrıntısıyla anlatır. Adada Randal sayesinde hayatta kaldığını da söyler. On sekiz aydır kızından haber alamayan Rolandson, başlarına gelenlerin Hanry Varney yüzünden olduğunu anlar. Hanry'ye bütün öğrendiklerini anlatır. Seres'i bilerek batırdıklarını, sigorta şirketini nasıl kandırdıklarını, suçsuz insanların denizin ortasında ölüme terk edildiğini söyler. Hanry şaşkınlıktan ve korkudan perişan olur. General bir şartla onu şikâyet etmeyeceğini söyler. Aklını kaybeden Hanry, generalin ayağına kapanır. Randal'ın ceza almasına sebep olan meseleyi kendi üzerine alarak asıl suçlunun Hanry Varney olduğunu itiraf etmesini şart koşar. Bunu yapmazsa diğer suçlarından dolayı şikâyet edilecek ve büyük cezaya çarptırılacaktır. Hanry bu şartı kabul eder. Böylece Eva, bütün gerçekleri anlamış olur. Babası kızının Randal gibi iyi yürekli bir delikanlıyla evlenmesinden son derece mutlu olmuştur.

***Zümrüd Madeni*¹⁵²**

Olay Güney Amerika'da Amazon nehri üzerinde kurulmuş küçük bir şehir olan San İzidor şehri ile civarındaki ormanlık bölgelerde geçer. Kına kına ağacının yetiştirildiği arazilere istansiya, bunların sahiplerine istansiyero adı verilir. Vahşi hayvanların yaşadığı büyük ormanların bulunduğu, fabrika ve bir manastırın olduğu, halkı İspanyol, Amerika yerlilerinin oluşturduğu kozmopolit bir yapıdır. Geçim kaynağı; kauçuk, kakao ve kına kına ağacıdır. Halkın bir kısmı tıpta ve sanayide kullanılan kına kına ağacının kabuğunu toplar. Bu işi yapanlara kaskarileroculuk denir.

¹⁵² Reno, Henri, *Zümrüd Madeni*, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1906.

İstansiyero olarak bilinen Diego Manuel, ailesiyle yaşamaktaydı. Oğlu Anriko on yaşındayken karısı ölür. Manuel, eşinin ölümünden bir sene sonra balkonda otururken küçük kızı Anyes ve karısıyla birlikte maden aramaya çıkan Patisto Sumare ile tanışır. Patisto, Loksa dağında bir zümrüt madeni keşfetmiştir. Bu sırada vahşilerin saldırısına uğrarlar. Vahşiler aileyi öldürmez ama esir alırlar. Esaret altındayken eşi ölen Patisto, dört yaşına basan kızını alarak vahşilerden kaçmayı başarır. Diego Manuel'e sığınır. Manuel, çiftliğinin işlerini Patisto'ya verir. Patisto çiftlikteki işleri büyütür. Anriko on altı yaşına geldiğinde doktorluk eğitimi almak için Almanya'ya gider. Bir süre sonra Patisto'nun vefatıyla çiftlikte işler kötüye gider. Anyes, işlerin kötüye gittiğini, kına kına ağaçlarının yanmasından dolayı çiftliğin zarar ettiğini bu olaylardan sonra Manuel'in de vefat ettiğini Anriko'ya mektup yazarak haber verir. Mektubunda Patisto'nun kendisine vasiyet ettiği ceylan derisi üzerine yazılı zümrüt madenin haritasını evlenmeyi düşünmediği için Anriko'ya vereceğini yazmıştır.

Zeki, genç, yakışıklı Anriko, San İzidor'a döner. Onu rahip Visant karşılar. Anrikonun tek hayali, bu madeni Anyes için keşfedip onun rahat bir hayat sürmesidir. Rahip, Anriko'ya keşif esnasında ihtiyaç duyacağı parayı vermeyi teklif eder. Anriko, utanarak kabul eder. Rahip, yanındaki aşçı Niko'yu; Niko da Alvenzo adlı genç, cesur kaskarileroyu yanlarına almayı tavsiye eder. Böylece kaskarilerolardan oluşan sekiz on kişilik bir ekip kurulur. Seyahat hazırlıkları bir hafta sürer. İlaç, kesici aletler ve yiyecekler temin edilir. Bu esnada Doktor Anriko, her fırsatta kilise bahçesinde Anyes ile görüşüp sohbet etmeyi ihmal etmez. Doktor Anriko, Anyes'e evlenme teklif eder. Anyes kabul eder.

Ertesi gün yola çıkılır. Alvenzo, İnyasyo adlı ahlaksız adamı da gizlice gemiye alır. İnyasyo'nun niyeti bu ceylan derisi haritayı çalarak madene yalnız gitmektir. Yolculukları pek çok zorluklarla geçer. Yılanların saldırısına uğrayan Alvenzo'yu Doktor Anriko iyileştirir. Bu iyiliğin altında ezilen Alvenzo, İnyasyo'nun niyetini Anriko'ya söyler. İnyasyo haritayı çalar ve kaçır. Fakat Anriko'da haritanın bir kopyası daha vardır. Fazla zaman geçmeden İnyasyo, vahşiler tarafından öldürülür.

Yolculuk esnasında keşif ekibindeki kişiler hem hayvanlar hem de vahşiler tarafından pek çok saldırıya uğrar. Beş ay süren bu zorlu yolculukta Doktor Anriko da orman havasında hastalanır. Ceylan derisine sarılarak bir gün bekletildikten sonra kendine gelir. Nihayetinde ekip madeni keşfeder. Zümrüt madeniyle beraber San

İzidor'a dönerler. Doktor, zümrütleri pedere gösterir. Bölgenin en ünlü kuyumcularına götürerek fiyat biçtirirler. Anriko keşfe çıkmadan pederden aldığı borcunu öder. Anyes için mükemmel bir malikâne inşa ettiren Doktor ve Anyes evlenirler. Doktor, keşif ekibindeki arkadaşlarına da ticaret işlerinde destek olmuştur.

*İstifadeli Seyahat*¹⁵³

Mister Fred Kartır, Londra'da kağıt fabrikasında çalışan bir gençtir. Her yıl sıcaclar başlayınca sahildeki köylerden birine giderek birkaç hafta istirahat eder. Fred Kartır, dinlenmek amacıyla gideceği sahil köyüne doğru yola çıkar. Yolda bir tepede etrafı temaşa etmek ister. Bu esnada kırk beş yaşlarında şişman bir köylü olan İvans ile yirmi yaşlarındaki oğlu Jim, Kartır'ın yolunu keser. Ona saldırmak isterler. İhtiyar köylü, Fred'e dört yıl önce kızına evlenme vaadiyle söz verip kızını terk eden delikanlının kendisi olduğunu söyler. Kartır, bir hata olduğunu birisine benzettiklerine dair saatlerce dil döker. Fakat ihtiyarla oğlu onu bulmuşken kaçırmamaya kararlıdır. Fred Kartır'ı kolundan tutup zorla köylerine götürürler.

İhtiyar İvans, kızı Nansi ile Fred'i yüzleştirir. Nansi bu delikanlının Bird olmadığını üzülererek söyler. Fred'in salıverilmesini ister. Bütün bu olup bitenler Fred'in gururunu incitir. Bir tiyatro oyunu içinde olduğunu düşünür. Neticede Fred serbest bırakılır. Bırakılınca da aslında Nansi'nin güzel bir kız olduğunu onunla evlenerek sahil köyünde yaşamının daha güzel olacağını düşünerek geri döner. Dört yıl önce Nansi'ye söz vererek onu terk eden delikanlının kendisi olduğu yalanını söyler. Nansi onu tanımadığını ısrarla vurgular. İvans ve oğlunun kafaları iyice karışır. Fred, İvans ve oğluna onlarla beraber yaşamak istediğini söyler. Onlar da çok şaşırır. Fred daha inandırıcı olmak için bir miktar para verir. Kendini aileden biri olarak görmeye başlar. İvans, daha önceki kaba davranışlarından dolayı Fred'den özür diler. Onu dört yıldır bekledikleri için kızmışlardır. Nansi, Fred'in evlerinde kalmasını istemese de onun kalmasından birkaç gün sonra davranışlarında bir yumuşama olur. Aralarında duygusal bir yakınlaşma başlar. Birbirlerine âşık olurlar. Fred ile Nansi evlenirler. Fred Londra'dan deniz havası almak için geldiği köyde yaptığı seyahatin bu kez istifadeli olduğunu düşünmüştür.

¹⁵³ *İstifadeli Seyahat*, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1325.

Puvare'nin Serveti¹⁵⁴

Mösyö Antonin Puvare ile Jak Dütrevil, ortak bir şirket kurarlar. Şirketin iflas etmesi üzerine iki ortak ayrılır. Puvare, kendine kalan miktarı borçlulara taksim ettikten sonra yoksulluk içinde kalır. Jak Dütrevil ise kendi kısmına kalan miktarın yalnız birazını borçlulara verir, diğer kısmını saklayarak borçlulardan kaçırır. Jak bir müddet Paris'te bulunduktan sonra ortadan kaybolur. Hindistan ve Çin'de ticaret ile meşgulken ölür. Kardeşi Vikonet'e bir vasiyetname bırakır. Vasiyette, elde ettiği nakiti bölüştükleri zaman zavallı Puvare'yi parasız bıraktığı yazılıdır. Puvare'nin hissesinden bir kısmını gasp etmiştir. Bu parayla yeniden ticarete başlayıp bir servet elde ettiği ifade edilir. Bu serveti kardeşi Fransuva Dütrevil'e bırakmaz. Çünkü onun da yeterince serveti vardır. Namuslu ortağı Antonin Puvare'ye yahut evladına, evladı yoksa varislerine ve varislerin olmadığı halde vekiline bırakılmasını ister.

Jak'ın kardeşi Vikonet, bu vasiyet üzerine kolları sıvar. Puvare'yi bulmak için önce Puvare'nin avukatı Vermun'un yanına gelir. Hilekâr avukat, Puvare'nin yokluğu halinde servetin vekile kalması kısmını iştir iştirmez haince bir plan yapar. Vikonet'in Puvare'ye ulaşamaması için her kötülüğü yapmaya başlar. Bu esnada Puvare ve iki kızı Paris'ten Guatemala'ya gitmek için vapura binmişlerdir. Guatemala'da bir çiftlikte kahve işine gireceklerdir.

Vermun, Vikonet'in ceketinin cebinden vasiyetnameyi çalar. Puvare ile kızlarını öldürterek servete kendisi sahip olacaktır. Vkonet Vermun'un bu planını çözer. Guatemala'ya Vermun telgraf çeker. Jan Ferre adlı meşhur bir katille elli bin franka anlaşır. Guatemala'da Puvare ve kızlarını Pol adlı Jan Ferre'nin ortağı karşılar. Çiftliğe kadar kendilerine refakat edeceğini söyler. Fakat onları vahşilerin yaşadığı bir ormana kaçırarak orada saklar. Jan Ferre ile Pol, Puvare ve kızlarını, Vermun'a teslim edecekleri güne kadar ellerinde rehin olarak tutarlar. Merhametten yoksun Jan Ferre, Puvare ve kızları aç susuz bırakır. Büyük kız Bert, babası ile küçük kardeşine merhamet etmelerini, kendisine ise her türlü kötülüğü yapmalarını gerekirse kendisini ateşe atmalarını ister.

Fransuva Vikonet, Puvare'nin izini sürmekte olduğundan nereye kaçırıldıklarını öğrenir. Hemen yola çıkar. Vahşilerin reisi Vuruğ ile tanışır. Onunla dost olur. Niçin geldiğini neyi aradığını söyler. Vuruğ ona yardım eder. Harabelerde

¹⁵⁴ Maupassant, Guy De, *Puvare'nin Serveti*, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1324.

saklanan Jan Ferre ve Pol'ü Puvare'yi ve kızlarını sağ olarak bulurlar. Kabile reisine Jan ve Pol karşı koyamazlar. Teslim olurlar. Vuruğ bir müddet Vikonet, Puvare ve kızlarını misafir eder. Matmazel Bert Vermun'u affetmelerini ister. Vuruğ ise kabile anlayışlarına göre iyilik yapana iyilikle kötülük yapana ise kötülük ile karşılık vereceklerini söyler. Vermun'un kendilerine de kötülük yaptığını ifade eder. O nedenle Vuruğ, Vermun'u öldürmüştür. Matmazel Bert iyi yürekli bir kız olduğu için üzüldürken Puvare bu duruma sevinir. Vikonet, abisinin bıraktığı vasiyeti Puvare'ye bildirir. Böylelikle, San Markus çiftliğindeki misafirlikten sonra Paris'e dönmüşlerdir. Genç ve güzel bir kız olan Bert ile Fransuva Vikonet'in nikâh hazırlıklarına başlanmıştır.

Haramon Gönüllüleri¹⁵⁵

Bu eserin dış kapağının tamamında bir resim, üzerinde de “Cinayet Yuvası” yazısı vardır. Gayret kütüphanesi sahibi ve naşiri Garbis Fikri, eserin başında roman hakkında düşüncelerini ifade eder. Alexandre Dumas'ın en güzel romanlarından olduğunu, bu tarihi romanın malumat edinmek isteyenlerce zevkle okunacağını ifade eder. Tarihi bir vak'a olan Fransız ihtilalinin yaşandığı dönemdeki zorlukları konu edinir. Bu büyük olay bütün ayrıntıları, sırları, incelikleri, dehşetiyle anlatılan bir tariheserdir. Eserin zevkle okunacağı, bir kere başlanınca lezzetine doylamayacağı, elden bırakılamayacağı belirtilir.¹⁵⁶

Anj Pitu adlı delikanlının anne babası yoktur. Bir süre halası Anjelic onunla ilgilenir. Rahip Kurtiye'nin mektebinde öğrencilik yapar. Rahiplik yapamayacağı anlaşılınca mektepten atılır. Mösyö Biyu'nun çiftliğinde önce çobanlık yapar, sonra da hesap işlerine bakmaya başlar. Çobanlık yaparken Mösyö Biyun'un kendisine verdiği, Doktor Jilber'in kitabını okur. Bu kitap Fransız İhtilali hakkında bir risale kitabıdır. Biyu çiftliğinde ameleleriyle bu kitabı okur. Bir gün çiftliğe Kral tarafından gönderildiğini söyleyen çavuşlar gelir. Biyu'nun hanesinde arama yaparlar. Buldukları Doktor Jilber'e ait olan çekmece adlı bir kutuyu alıp giderler. Bu olaydan sonra Biyu ve Pitu Jilber'in emanetini almak için Paris'e giderler. Bu arada Doktor Jilber Bastil hapishanesinde tutuklu kalır. Biyu ve Pitu Paris'e giderken halkın bir kargaşa içinde olduğuna tanık olurlar. Doktor Jilber'i Bastil hapishanesinden

¹⁵⁵ Dumas, Alexandre, *Haramon Gönüllüleri*, Çev. Mustafa Refik, Necm-i İstikbal Matbaası, İstanbul 1328.

¹⁵⁶ Dumas, Alexandre, *Haramon Gönüllüleri*, Çev. Mustafa Refik, s.2.

kurtarırlar. Doktor Jilber, Kral 16. Lui'nin karşısına çıkarak niçin tutuklandığını öğrenmek ister. Kral, bu durumdan haberdar olmadığını söyler. Kraliçenin arkadaşını sorguya çektiklerinde çekmecenin saray içindeki kadınlardan birinde saklanıldığı öğrenilir. Böylece saray içindeki kadınların özellikle kraliçenin halk üzerinde baskıcı bir tutum izlediği anlaşılır.

Paris'te halk açlık ve yoksulluktan bitap düşmüştür. Kral ise bu duruma kayıtsız kalarak eğlence ve av merakı ile günlerini geçirir. Hırslı bir kadın olan kraliçe halk arasındaki kargaşayı bastırmak için Finlandiya'dan askerler getirtir. Perişan olan halk, özellikle kadınlar bitkin bir şekilde sarayı işgal eder. Askerlerin ve halkın birbiriyle çarpışması neticesinde halk galip gelir. Bu eser Fransız ihtilalini, Paris'te Kral 16.Lui'ye karşı demokrasi isteyen halkın ihtilal mücadelesini konu almıştır.

2. 3. DİĞER TERCÜME ESERLER

*Hayal İçinde Hakikat yahut Bin Sene Sonra Amerika'da Bir Gazetecinin Derece-i Meşguliyeti*¹⁵⁷

Mustafa Refik'in, *Hayal İçinde Hakikat yahut Bin Sene Sonra Amerika'da Bir Gazetecinin Derece-i Meşguliyeti* adlı tercüme eseri Maarif Nezaret-i Celilesi'nin ruhsatıyla Tercüman-ı Hakikat gazetesine derc edildikten sonra ayrıca risale şeklinde dahi tab' olunmuştur. Muharriri Jules Verne'dir. İstanbul 1309 (1893)

Gazetecilik mesleğinin 29.asırda nasıl icra edileceğine dair bir hayal kurgusu yapılmıştır. Mustafa Refik, ifade-i mütercim kısmında Jules Verne'nin bu makalesinden o dönemde neşredilen “enfes eserlerden biri” diye bahseder. Mustafa Refik eserin türü hakkında makale ifadesini kullanmıştır. Bu eserin, Seyfettin Özege kütüphanesinde roman türü olarak belirtildiği tespit edilmiştir.

Mustafa Refik, okuyuculara, bu makale okunurken kendilerini 19.asırda değil 29.asırda yaşıyor zannıyla okumalarını tavsiye eder. Mustafa Refik:

“Elhâsıl medeniyet-i hadranın vâsıl mertebe-i kemâl olduğunu zannedenlere karşı asrımızın terakkiyat-ı müstakbele için belki bir mebdei sayılacağını Jules Verne

¹⁵⁷ Verne, Jules, *Hayal İçinde Hakikat yahut Bin Sene Sonra Amerika'da Bir Gazetecinin Derece-i Meşguliyeti*, Çev. Mustafa Refik, İstanbul, 1309.

*işte şu makale-i mühimmesi ile ispata çalışıyor.”*¹⁵⁸ ifadesi ile Jules Verne’nin fikirlerini ispat maksadıyla bu önemli makaleyi yazdığını belirtir.

James Jackson akümülatörü icat eder. Güneşin harareti, nehirlerin hızlı akışları, rüzgârların şiddeti ile oluşan kuvveti birleştirmesi çok başarılı bir icattır. Bu tabiat kuvvetleri ile çeşitli aletler hareket edebilmektedir. James Jackson’ın bu tarihi icadından sonra medeniyet cidden gelişmeye başlar. Bu mühim aletlerin sanayiye uygulanmasıyla pek çok kolaylık elde edilmiştir. James Jackson’ın akümülatörü keşfiyle yeni bir devir başlar.

Bu eserde medeniyetin ilginç gelişmelerine büyük bir hotelde şahitlik edileceği belirtilir. Amerika’nın Üniversal City adındaki şehrinin büyük caddesinde bulunan Art Heralt hotelindeki Newyork Heralt gazetesindeki çalışmalar konu edilir. Gazetenin yeni müdürü Fransi Bent işin başına geçtikten sonra mükemmel bir gazetecilik icra eder. Gazeteye abone olma şartı vardır. Burada icra edilen gazeteciliğe Jurnalizm telefonu adı verilir. Fen işleri, roman yazarları, siyaset, gökbilimine dair yazarlık büroları vardır. Hepsinde yapılan çalışmalar telefon aracılığıyla gerçekleşir. Bu alet ile bir hayalin pek az zamanda uzak yerlere gitmesinde başarı sağlanmıştır. Roman Yazarları müşterilerine telefonda roman okur. Sağlıkla ilgili bir bilgi hemen öğrenilip hemen müşterilere sunulur. Fransi Bent böylece bu iş sayesinde büyük bir servet elde eder. 29. Asırda gazetecilik mesleğinin pek karlı bir iş olacağına dikkat çekilir. Fransi Bent’in Art Heralt gazetesindeki çalışmaları olay kurgusu içerisinde anlatılır.

Medeniyetin gelecekte ulaşacağı noktayı göstermek amacıyla yazılan bu makalede asıl fikir, 2890 yılında bir gazetecinin meşguliyeti ile somutlaştırılarak ilginç bir kurgu olarak sunulmuştur.

İnsan ve Hayvanat Üzerinde Musikinın Tesiri¹⁵⁹

İnsan ve Hayvanat Üzerinde Musikinın Tesiri adlı eser *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde tefrika edildikten sonra risale şeklinde 1308 (1892) yılında yayımlanmıştır. Bu eser, Ahmet Mithat Efendi’nin bir mektup ile bazı haşiyelerini içerir. Mustafa Refik’in *Tercüman-ı Hakikat* gazetesindeki ilk uzun tefrikasıdır.

¹⁵⁸ Verne, Jules, *Hayal İçinde Hakikat yahut Bin Sene Sonra Amerika’da Bir Gazetecinin Derece-i Meşguliyeti*, Çev. Mustafa Refik, s.8.

¹⁵⁹ Colombe, Casimire, *İnsan ve Hayvanat Üzerinde Musikinın Tesiri*, Çev. Mustafa Refik, İstanbul, 1309.

Eserin müellifi Casimire Colombe'dir. Araştırmalara dayanan bilimsel bir eserdir. Günümüzde herhangi bir yerde ismine rastlayamadığımız Mustafa Refik'in adından müzik alanında yapılan bir çalışmanın önsözünde bahsedilmektedir.¹⁶⁰

Bu eserdeki konu başlıkları şöyledir: Müziğin ahlak üzerine tesirleri, akıl hastalarının müzikle tedavisi, bazı sakatlıklar ve hastalıkların müzikle tedavisi, müziğin hayvanlar üzerindeki etkisi başlıklarında yapılan fenni araştırmalar hakkında bilgi verilir.

Müziğin insanın biyolojik ve psikolojik yapısı üzerindeki olumlu olumsuz yönleri ile hayvanlar üzerindeki olumlu olumsuz etkilerinin ne suretle oluştuğunu çeşitli örneklerle açıklar. Müziğin eski Çin, eski Yunan, eski Türk toplumlarındaki önemi ve yeri örneklerle anlatılır. Dünyanın her yerinden örnekler verilir. Mustafa Refik'in birçok tercüme eserinde olduğu gibi burada da fenni bilimsel bir bulgunun somut olaylar içinde hikâyeleştirilmesi dikkat çekicidir.

Eserin ikinci bölümünde cinnetin müzik ile tedavi edildiğine dair elde edilen örnekleri sunar. Lahey şehrinde yaşayan doktorlardan birinin müzik ile bir akıl hastasını tedavi ettiğini yazar Gretry eserinde anlatmaktadır.

***Tercüman-ı Hakikat'in Garaib Cüzdanı Kütüphanesi*¹⁶¹**

Tercüman-ı Hakikat gazetesinde "Garaib Cüzdanı Kütüphanesi" adlı küçük boyutlu bir başlık yer almaktadır. Mustafa Refik'in "*Tercüman-ı Hakikat'in Garaib Cüzdanı Kütüphanesi*" adıyla basılan eserinin içindeki yazıların gazetede bu başlık altındaki bazı yazılarla örtüştüğü tespit edilmiştir. Fakat Tercüman-ı Hakikat'te yer alan bu yazıların altında Mustafa Refik imzası bulunmamaktadır.

Bu eser, Fransa'da yaşanmış ilginç olayları konu alan yazıların bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Beş altı sayfayı geçmeyen kısa yazılardan oluşur. Bu eserdeki yazı başlıkları şöyledir: "Düğün Hediyesi", "İki Muharririn İzdivacı", "Gazeteci", "Acayib Bir Ziyaret", "Maryo'nun Yüzüğü", "Hokkabazın Şakası", "Zekay-ı Hayvanata Bir Misal Daha", "Serserinin Hüd'ası", "Birahane", "Edison'un Sergüzeştlerinden", "Sahilde Bir Gece", "Amerika İzdivaçlarından", "Otomobil Üzerinde İzdivaç", "Fedakâr Gemici", "Acayip Bir Düello", "Zengin Olmanın Kolayı", "Acayip Bir Tesadüf", "Siyah İnci", "Madam Emirt'in Kazası"

¹⁶⁰ Colombe,Casimire, *Müziğin İnsan ve Hayvanlara Etkisi*, Çev.Mustafa Refik, Yay.Haz., Prof.Dr.M.Salih ERGAN,Ahmet Şahin AK, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2017.

¹⁶¹ Mustafa Refik, *Tercüman-ı Hakikat'in Garaib Cüzdanı Kütüphanesi*, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1325.

Tibet Dağlarında¹⁶²

İsviçreli seyyah meşhur Doktor Siven Hedin'in, Tibet'in bilinmeyen arazisinde ve denizden altı yedi bin metre yüksekliğindeki yaylalarda gerçekleşen mühim bir seyahati hakkında kaleme alıp yazılan eserin tercümesidir.

Mustafa Refik, eserin önsözünde eserin tanıtımı için şu ifadeleri kullanmıştır.

“İfade-i Mütercim

İsveç meşahir-i küşafından Doktor Sven Hedin'in “Tibet Dağları'nda” namıyla tercümesiyle ibtidar eylediğimiz bu eseri en mühim ve saik coğrafyadan maduddur. Eser Asya-yı vüsatı ortasında, Çin ile Hindistan arasında bir saha-i bi-payan teşkil eden Tibet arazisinin en meçhul köşeleriyle şimdiye kadar hiçbir küşafın nazar-ı müdekkikanesine müsadif olmayan enharı, altı yedi bin metre irtifaındaki dağları menazır-ı bedi' ruhperveri hakkında pek vakıfane malumatı camidir.

Doktor Sven Hedin in iktidar coğrafi ve edebisi bu eserde olanca kemaliyle saha-i beruz olmaktadır. Eserin her sahifesinde malumat amika-i coğrafya ile beraber müthiş dağlar, vasi'vadiler nehirler, bi-payan çöller ortasında tesadüf olunan vakıa-i garibe kitabı gayet büyük bir lezzetle mütalaa ettirmektedir.

Bu eser Sven Hedin 'in seyahate müteallik neşr eylediği asar-ı mühimmenin en merak aver ve en mühim kısmını teşkil eder. Evvelce haritalarda mevcut olmayan takım mevak' ve şehir isimleri mumi ileyhın bu eseri sayesinde meydana çıkmış, Sven Hedin bu eserinden dolayı İsveç ve Norveç kralı haşmetli Oskar Hazretleriyle Rusya imparatoru haşmetli Nikola Hazretlerinin nail-i mükâfatı olmuştur.

Lisanımızda ilim ve fününün sebat-ı muhtelifesine dair mevcut asar-ı nafi' meyanında coğrafyaya müteallik asarın o kadar çok bulunmaması ve bu gibi asarın mütalaasından fennen pek büyük istifadeler melhuz olması hasebiyle iş bu eserin tercümesine ibtidar eyledik.”¹⁶³

Mustafa Refik'in, *Menakıb-ı Seyyahin* adlı tercüme eserinin mukaddime bölümünde¹⁶⁴ de ifade ettiği üzere dilimizde coğrafyaya, seyahate dair eserlerin az olması sebebiyle bu eseri tercüme etme gereği görülmüştür. Eser otuz bir bölümden oluşmuştur. Tibet bölgesinin coğrafi şartları ve Tibet halkının geleneklerini konu alan ilmi bir çalışmadır.

¹⁶² Hedin, Sven, *Tibet Dağlarında*, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1322.

¹⁶³ Hedin, Sven, *Tibet Dağlarında*, Çev. Mustafa Refik, s.2.

¹⁶⁴ Mustafa Refik, *Menakıb-ı Seyyahin*, İstanbul, 1310, s.6-7.

3.RESİMLİ İSTANBUL GAZETESİ

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra basında sansürün kalkmasıyla süreli yayınların sayısında çok fazla artış olmuştur. 1908-1909 yıllarında 353, 1910'da 130, 1911'de 124 gazete ve dergi yayımlanır.¹⁶⁵ II. Meşrutiyetle gelen rahatlama ve özgürlük ortamında pek çok sayıda; eğitim, sanat, eğlence, kadın, aile, din, bilim dergisi yayımlanmıştır. *Kalem* ve *Cem*, II. Abdülhamit ve çevresini eleştiren mizah dergileridir.¹⁶⁶ *Ulum-ı İktisadiye ve İctimaiye Mecmuası*, *İctihad*, *Bilgi Mecmuası* dönemin pozitivist dergileridir. *Bilgi Mecmuası*, *Mehasin*, *Demet*, *Kadınlar Dünyası* kadınlara yönelik dergilerdir.¹⁶⁷ Bu dönemde çocuk dergisinin sayısında da artış görülmüştür. *Arkadaş*, *Çocuk Bahçesi*, *Çocuk Dostu*, en önemli çocuk dergileridir.¹⁶⁸

Dönemin bazı süreli yayınları kısa ömürlü olup birkaç sayı sonra kapanmıştır. Birçok süreli yayın genellikle küçük boyutludur ve 2 ile 8 arasında sayfa sayısına sahiptir.¹⁶⁹

Mustafa Refik'in haftada bir defa neşredilmek üzere *Resimli İstanbul* adıyla tasarladığı, Matbuat Nizamnamesince de uygun görülen derginin Nisan 1909'da ruhsatnamesi verilir.¹⁷⁰ 15 Nisan 1909'da Matbuat-ı Dâhiliye Müdürü¹⁷¹ ve iki gün sonra 17 Nisan tarihinde de Zaptiye Nezareti'nin¹⁷² verecekleri ruhsat ile haftada bir defa yayımlanacak olan *Resimli İstanbul* dergisini çıkarır. Birkaç sayıda kapanan ve sayfa sayısı az olan dergilere kıyasla *Resimli İstanbul* dergisinin uzun soluklu olduğu görülmektedir. Selim Türkkan bu derginin iki yıl çıktığına dair bir bilgi vermiştir.¹⁷³

Resimli İstanbul dergisi, yayın piyasasına katılmadan evvel *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinin sütun haberinde okurlara tanıtılır. Bu yazıya göre dergide her türlü konu ve kadınlara dair bir bölüme yer verilecektir. Avrupa'ya sipariş yoluyla yaptırılmasından dolayı dergideki resimlere özen gösterilmiş ve derginin haftalık çıkan yayınlar içinde en iyisi olacağı ifade edilmiştir:

¹⁶⁵ Zafer Toprak, "II. Meşrutiyet'te Fikir Dergileri", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt:1, İstanbul, s.126.

¹⁶⁶ Bülent Varlık, "Tanzimat ve Meşrutiyet Dergileri", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt:1, İstanbul, s.122.

¹⁶⁷ Bülent Varlık, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, s.124.

¹⁶⁸ Bülent Varlık, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, s.123-124.

¹⁶⁹ Bülent Varlık, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, s.116.

¹⁷⁰ BOA, DH.MKT, no:02795_00075_002_001.

¹⁷¹ BOA, DH.MKT, no:02795_00075_001_001.

¹⁷² BOA, DH.MKT, no:02795_00075_002_001.

¹⁷³ Çankaya, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler: Mülkiye Şeref Kitabı*, s. 251.

“Tercüman-ı Hakikat’in pek eski roman muharriri olup bütün Osmanlı okuyucularınca maruf-ı cezalet ifade-i vakitdar kalemiyesi ile tanınan şöhretşiar olan Mustafa Refik Bey bu muharrir serahatperver, garaib-i şununa aid vukuatı tasvir, küçük, meraklı hikâye taharrir etmekte büyük bir maharet vakitdar sahibi olduğundan pek çok senelerden beri takip ettiği şu meslek-i taharrirdeki tecarübü sayesinde istifade etmeyi temin edecek, pek mükemmel bir risaleyi vücuda getirecektir. Bircümle haftalık risalelerin mükemmeli olacaktır. Her türlü mebahis-i muhtevi ve ezcümle nisvana aid bir kısım-ı mahsus bulunacaktır. Hayat-ı aileye aid bir hayli bahisler, müsahabeler, bilmeceler tertip olunmuştur.”¹⁷⁴

Derginin ilk sayısı Haziran 1909’da çıkarılmıştır.

Resimli İstanbul adıyla ruhsatnamesi alınan derginin ismi, dış kapak sayfasında *Haftalık Resimli İstanbul* iç sayfalarda ise *Resimli İstanbul* olarak yazılmıştır. Pazartesi günleri neşrolunur. İmtiyaz sahibi Mustafa Refik’tir. İdarehanesi Bab-ı Ali caddesinde Tercüman-ı Hakikat matbaasındadır. “Menafî-i Millîyeye Hadim Siyasî, Fennî, Edebî Gazetedir.” epigrafiyla yayımlanır.

Dergi on altı sayfadan oluşmuştur. Dış kapak sayfasında derginin adından geriye kalan boşlukta dönemin siyasi olayları ile ilgili bir fotoğraf veya çizilmiş bir resim bulunmaktadır. İç sayfalarında makale, fıkra yazılarının kenarında veya ortasında bahsi geçen konuya dair yine bir fotoğraf veya karikatür tarzında çizimler yer alır. Fotoğraflardaki kişiler, padişah ve askerler haricinde Osmanlılara dair değildir. Yabancı milletlere ait devlet adamı, asker, kadın ve çocuk resimleri bulunmaktadır. Bir sayfada resmin olmadığı durumlarda sayfanın yazı biçimi iki sütun şeklinde oluşturulmuştur. Son sayfası gazetenin içindeki yazıların başlıkları ve yazar isimlerinin yer aldığı içindekiler sayfası olarak düzenlenmiştir.

Millî menfaate hizmet ve genelin isteğine uygun hazırlanan bir gazetedir. İçindekiler ve resimler bu bakış açısına göre seçilmiştir. Zengin ve kıymetli resim koleksiyonuna sahip olan gazetede olaylara dair makaleler, resimler ile etkileyici kılınmıştır. Osmanlıların kara ve deniz harekâtı, askerîyenin ilerlemesi, seyâhatler, dünyanın her yerinden sporlar, eğlenceli muammalar, fennî hokkabazlıklar, özellikle gençler için makaleler, fennî ve edebî yazılar ihtiva eden haftalık bir dergidir.

¹⁷⁴ İmzasız, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.10107, 21 Mayıs 1909, s. 3.

Kadınları ve aileleri dikkate alan dergi, onların faydasına olacak eserlere ayrıca önem vermiştir.¹⁷⁵

Resimli İstanbul dergisinin; Haftada Bir Musahebe, Mektepliler Sahifesi, Müntehab Hikâyeler, Hanımlara Mahsus Musahebeler başlıkları süreklilik göstermektedir.

Haftada Bir Musahebe başlığı her sayıda mevcuttur. Ra'i mahlaslı yazarın bazı sayılarda iki bazı sayılarda üç sayfayı bulan yazıları yer alır. Günün olayları, ilginç ve merak edilen konular hakkında bu başlıkta bilgiler verilmektedir.

Dergi geniş bir yazar kadrosuna sahiptir. *Kalem*'de yazar Raif Necdet(Kestelli);¹⁷⁶ dönemin pozitivist dergisi *Ulum-ı İktisadiye ve İctimaiye Mecmuası*'nda yazan Bedi Nuri, Faik Nüzhet;¹⁷⁷ *Kadın* dergisi yazarlarından Tahsin Nahit,¹⁷⁸ *Servet-i Fünun*'da yazan Emin Lami¹⁷⁹ *Resimli İstanbul*'un önemli kalemleridir.

Müntehab Hikâyeler ya da *Roman ve Hikâye* başlığı ikinci sayıdan itibaren görülmektedir. Maupassant, Paul De Kock, Eugene Marcel Prevost, Alfonse Daudet hikâyelerine yer verilen yabancı yazarlardır. Mehmet Ali, Mehmet Cemil, Emin Lami isimleri hikâyelerin mütercimleri olan yerli yazarlardır. Bahsi geçen mütercimlerin isimleri *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde de görülmektedir.

Hanımlara Mahsus Musahebeler başlığı ilk sayıdan yirmi dördüncü sayıya kadar düzenli olarak yer alır. Kadın ve çocukların eğitimi, ahlâkı, Mustafa Refik'in *Tercüman-ı Hakikat*'teki bazı yazılarında da konu olmuştur. Darülmuaallimat'a dair haberler, moda, annelerin modern usullerle çocuklarını eğitmesi hakkında ve kadınlara dair başka hususlarda makale, fıkra yazıları yer almaktadır. Bedia Semih, Nesime Müzehher, Bihter Lamia, Mübeccel Halit, Nerime, Müzeyyen Zeki, Hayriye Kemal, Leman *Resimli İstanbul*'un kadın yazarlarıdır.

Derginin birinci sayısı imzasız yazılardan oluşur. Daha sonraki sayılarda da imzasız yazılar yer alacaktır. İmzasız yazıların Mustafa Refik tarafından yazıldığından emin olmamakla beraber, bu yazılar Mustafa Refik'in denetiminden geçerek düzenlenip *Resimli İstanbul*'da neşredilmiştir. Bu sayıda dönemin bazı

¹⁷⁵ Mustafa Refik, “*Resimli İstanbul Gazetesinin Pür ve Garamı Mündericâtı Hakkında Birkaç Söz*”, *Resimli İstanbul Gazetesi*, nr.1,8 Haziran 1325/ 21 Haziran 1909.

¹⁷⁶ Bülent Varlık, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, s.122.

¹⁷⁷ Zafer Toprak, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, s.127.

¹⁷⁸ Bülent Varlık, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, s.124.

¹⁷⁹ Bülent Varlık, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, s.116.

olayları mizahî olarak karikatürize edilmiştir. İlk sayıdaki mizahî yazıların fazlalığı II. Abdülhamit istibdatının kalkmış olması ile açıklanabilir. Eğlence amaçlı yazılar da Osmanlı toplumunun günlük hayatına dair konuların yansıtıldığı kısa yazılardır.

Pek çok yazarın fikirlerine yer verilen dergide Mustafa Refik imzalı “Heykeli Nasıl Çaldım?” tercüme hikâye ile “Küba Ormanlarında Bir Gece” adlı tercüme hatıra yazıları yer alır.

Güncel olaylarla ilgili haberlerin haricinde; sanat, spor, kadın ve çocuk eğitimi hakkında öğretici yanı sıra esas alınan makale ve fıkralar bulunmaktadır. *Resimli İstanbul* yenilikçi, modern bakış açısıyla bireyin gelişimini esas almıştır.

4.DİĞER YAZILAR

Diğer yazılar başlığı altında Mustafa Refik’in gazete yazılarının bir kısmının içeriği hakkında bilgi vermeye çalışacağız. Gazete yazılarının konularına göre tasnifi ve kronolojisi çalışmamızın bibliyografya kısmında “Mustafa Refik’in Yazıları” başlığında verilecektir.

Osmanlıların Batılılaşma sürecindeki siyasî ve kültürel değişimleri göz önüne alındığında Mustafa Refik’in tercüme yazılarının pek çoğu Avrupa, Amerika özellikle Fransa’da, yapılan keşifleri, bulguları, araştırmaları kapsayan bir içeriğe sahiptir.

Tercüman-ı Hakikat gazetesinin, nr.3000-nr.4000 arasındaki sayılarda Mustafa Refik’in fıkra ve makale türünde kaleme aldığı yazıları mevcuttur. Hemen hemen her sayının Mütenevvia sütununda Mustafa Refik imzası yer alır. Onun yazıları muhtevasına göre tasnif edildiğinde, en çok fennî konuları tercih ettiği tespit edilmiştir.

Gazete yazılarının bazıları “Fransız veya İngiliz gazetesinin verdiği malumata göre”¹⁸⁰ ifadesi ile başlar:

Tercüman-ı Hakikat, nr.3104’teki “Hastalık ile Tababet” Voltaire’den tercüme edilmiş bir fıkra yazısıdır. *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3266’daki “Hayvanat-ı Harda Beytiyenin İki Bin sene Mukaddem Keşfi” mikrobiyoloji ilmi hakkındaki bir raporun tercümesidir. *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3514’teki, “Tütünün Bir Mazarratı Daha” başlıklı fenni yazısı Mösyö Buriye’nin, tütün dumanı ile ilgili bir makalesinin tercümesidir. *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3667’deki “Tüylü Adam” adlı makale “Sosyete

¹⁸⁰ Mustafa Refik, “Elektrikli Hane”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3690, 28 Teşrinievvel 1890.

Royal” adlı fenni dergiden tercüme edilmiştir. Otoğrafizm adlı hastalığın hayvanlarda da görüldüğünün konu edildiği “Otoğrafizm” *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3621 başlıklı makale, Fransız *La-naturé* gazetesinin 887 numaralı nüshasından tercüme edilmiştir. *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3812-3813’teki, “Tettebbu-i Tabiat Saha-i Tabiatın Vüs’ati” başlıklı fenni yazı da Fransız Bernardo Sen Piyer’in eserinin ön sözünden alıntı yapılarak yazılmıştır. *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3870’te *Taymis* gazetesinin Newyork’taki muhabiri tarafından ilk defa neşrolunan “Kitetoğraf” yazısından; kitetoğraf denilen aletin ne olduğuna dair yazı aynen tercüme edilmiştir.

Bazı tercümelemler ise Avrupa gazetelerinden alınan malumatlara göre yeniden düzenlenerek yazılmıştır. *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3540’taki “İnci Saydı” başlıklı yazısı Avrupa gazetelerinin Hindistan’ın güneyinden aldıkları bilgilere göre yazdıkları bir haber yazısından faydalanılarak oluşturulmuştur. Seylan adasındaki inci avcılığı, istiridyeden nasıl inci elde edildiğini konu edinen fenni bir yazıdır.

Tercüman-ı Hakikat, nr.3100’de “Mini Mini Bir Makine”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3093’te “Midenin Fotoğrafyası”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3252’de “Paleontoloji Fennince Mühim Bir Keşif”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3690’daki “Elektrikli Hane”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3685’teki “Elektrikli Piyano” yazıları çağın icatlarının ve keşiflerinin konu edildiği yazılarından sadece birkaçıdır.

Tercümelerden yararlanmadan oluşturulan makalelerin, ilginç konuları ihtiva etmesi ile birlikte dilinin ağır ve anlaşılması güç yazılar olduğu tespit edilmiştir. *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3525’teki “Peynirlerdeki Mikroplar” adlı yazı, peynir ve süt içerisindeki mikroplardan bahseder. *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3044-3045’teki “Raks-ı Nücum” yazısı Mustafa Refik’in birçok kaynaktan araştırma yaparak bu verileri bilimsel bir üslupla oluşturduğu fenni makalelerden biridir. Yıldızların hareketliliği, ışığın kırılması, güneşin gurub eylemesine dair bilgiler içerir.

Fennî yazılar, astronomi, tabiat ve hayvanlar âlemi, icatlar, hastalıklar gibi çok farklı konuları içermektedir. *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3916’daki, “Kanatlı Bir Mösyö” yazısı bir Fransız’ın kuşların kanatlarını incelemesi neticesinde ileride kanatlı adam göreceğimize dair ilginç bilgiler ihtiva eder. *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3749’daki “Japonya Medeniyeti” makalesi Japonlar’ın medeniyette ilerlemiş olmalarına rağmen kültürlerini devam ettirdiklerini esas alır. *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3250’deki, “Koşınşın’de Bir Hâce-i Semai” yazısında göktaşları hakkında bilgi verir. *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3473’teki, “Shorol’ün Âlem-i İnsaniyete Bir Hizmeti” yazısı petrol haricinde ışık verebilecek bir maddenin keşfini konu edinir. *Tercüman-ı*

Hakikat, nr.3283'teki "Azadaki Su-i Teşekkülün Ahfada İntikali" yazısı insanın fiziksel ve ruhsal yapısı üzerindeki kalıtımın etkisini ortaya koyar. *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3505'teki, "Sigara ve Tütün Sarfıyatı" yazısı sigaranın ilk olarak Amerika'da bulunup dünyaya yayıldığını; sigara, tütün, çubuk, tabaka çeşitlerinin nasıl kullanıldığı ve keyif verici hale dönüştüğünü izah eder. *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3641'deki "Renklerin Tesiri" adlı makalede Doktor Lui'nin renklerin tesirini araştırarak ses ve ışığın insan ruhu üzerindeki etkili sonucunu anlatır.

Bilimsel konulu okuyucunun dil ve üslup açısından zorlanabileceği bu yazılar, Mustafa Refik'in akıcı üslubu ile kolay anlaşılabilen fenni yazılar olmuşlardır. Hikâye üslubu ile anlattığı fenni yazılarından biri de *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3604'teki "Kan Yağmuru" başlıklı mütenevvia yazısıdır. Yazıya, Fransa'da yağan kanlı yağmurların insanları korkutması ile giriş yapılır. Bir adam parmaklarında, giysilerinde kan görünce telaşlanır ve korkar. Neticede üzerindeki lekelerin kan değil yağmur olduğu anlaşılır. Araştırma sonuçları kanlı yağmurun rüzgârdan kaynaklandığını ortaya çıkarır.

Mustafa Refik fennî yazılarıyla Batı'daki bilimsel araştırma ve gelişmelerden Osmanlı okurunu haberdar etmeye çalışmıştır.

Cemiyet hayatındaki ilginç olayların konu edildiği sosyal konulu yazılar kaleme almıştır. Vakalar genellikle Fransızların yaşamlarına dair konulardan seçilmiştir. Özellikle Fransızların toplum hayatındaki ahlaki bozuklukları ortaya koyan makale ve fıkra yazıları tercih edilmiştir. *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3968'de "Paris'te İstirahat Aranır mı?" başlıklı yazının konusu şöyledir: Paris'in hali vakti yerinde olan insanları, bahar gelince civar şehirlere köylere giderler. Paris'te bir otelde istirahat edebileceğini düşünen bir mösyö oteldeki kavgaları ve cinayetleri işitince konaklamaktan vazgeçer. Oteldeki görevli kadın Paris'teki bütün otellerin aynı olduğunu ve hiçbirinde istediği gibi istirahat edemeyeceğini söyler.

Tercüman-ı Hakikat, nr.3695'teki "Manyetizma ile İtilaf Edilmiş Bir Çocuk" yazısı yine Paris'te gerçekleşmiş bir olaydır. Genç bir çift bebeklerini sütanne denilen bakıcı kadına her gece emanet bırakır. Sütanne bebeğin sabaha kadar uyuması için bebeğe manyetizma etkisi uygular. Bu etkilerin neticesinde bebek ölür. Bebeğin ölüm nedeni doktor muayenesinde anlaşılır. Paris'teki pek çok sütannenin bebeklere böyle davranmakta olduğu da ifade edilir.

Tercüman-ı Hakikat, nr.3709,3712, “Paris’in Çamuru” makalesinde Paris’e dünyanın her yerinden farklı insanların gelmesi dolayısıyla her türlü rezilliğin otelleri, bulvarları doldurması ile ahlaki sıkıntıların yaşandığı konu edilir.

Okuyucuların faydalanabilecekleri olumlu içerikli yazılardan *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3531’deki “Zamanın Kıymeti Hakkında Bir İki Misal”, Roma imparatoru ve filozof meşhur Marcus Aurelius’un düşüncelerinin anlatıldığı tercüme bir fıkra yazısıdır. Yazının sonunda Mustafa Refik, kendi yorumlarına da yer verir.

Bazı kısımları *Suare Literer*’den alınan *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3011 “Çöp ile Direk” yazısında kişinin kendi kusurlarını tartmasını önerir. Başkalarının eksikliğini görmenin ise kolay olduğunu ifade eden nasihat amaçlı bir fıkradır.

Tercüman-ı Hakikat, nr.3626’daki “İlan Kâğıtları Ne Oluyor?” yazısında Paris’te ilan kâğıtlarının sonradan toplanıp nasıl değerlendirildiğini ifade eden bilgilendirici bir yazıdır.

Mustafa Refik, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3695’teki “Sabırsız İngiliz” yazısının girişinde İngiliz’lerin kendilerini ilgilendirmeyen meselelerde soğukkanlı olduklarını ifade eder. Bu yazı pantolonu yanmakta olan bir Fransız’a bir İngiliz’in müdahale etmesinin şaşırtıcı bir olay olarak anlatıldığı hikâye üslubunda bir yazıdır.

Fransız gazetelerinin birinden tercüme edilen *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3635-3637’de “Gayretli Muharrir” yazı dizisi gazete sütunlarının nasıl doldurulduğunu konu edinmiştir. Gazetede yazarların genç olanları gezmekten; yaşlı olanları da romatizmalarından dolayı yazma işinde gayret göstermezler. Gazeteye yazı çıkarabilmek için yapılan türlü hileler anlatılır. Mustafa Refik, yazının sonunda Paris’teki pek çok gazetenin bu şekilde yalan, abartılı ve eksik haberlerle yazı hayatına devam ettiği bilgisini verir.

Tercüman-ı Hakikat’in, nr.3537’deki “Köpektaki Zekâ”, nr.3608’deki “Kuşlardaki Zekâ”, nr.3626’daki “Şempanzelerdeki Zekâ”, nr.3279’daki “Kargalardaki Zekâ” yazıları bilgilerin hikâye biçiminde kurgulandığı ilgi çekici fıkra yazılarıdır.

Tercüman-ı Hakikat, nr.3839’daki “Garip Düellolar”, Fransızların düello merakının ve kültürünün hikâye biçiminde anlatıldığı bir yazıdır.

Tercüman-ı Hakikat, nr.3780’teki “Japonya Nisvanı” yazısı Japonya adetlerini konu alan bir makaledir. Japon kadınları ile Avrupa ve Amerika kadınlarını karşılaştırır. Okuma ve yazmada geri olan Japon kadınları; zekâ ve terbiye olarak

Avrupa ve Amerikalılardan daha iyi durumdadırlar. Japon kadınlarının tahsil görenlerinden resim ve müzik sanatlarında da iyi bir düzeye gelmeleri beklenir.

Özellikle hayvanların tanıtıldığı, bilinmeyen değişik özelliklerinin konu edildiği makale yazılarıdır. *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3689'daki "Somali Akrepleri" başlıklı yazı, Londra'daki bir gazetede makaleden alınmıştır. Vahşi kıtanın zehirli kara akreplerinin tanıtıldığı bir makaledir. *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3542'deki "Hayvanlarda Cesaret" yazısı bir Fransız gazetesinden tercüme edilmiştir. Paris sokaklarındaki hayvanların kendilerine zarar verecek olanlara karşı cesaretle saldırdıklarına dair birkaç vaka anlatılır. Bu vakalar hikâye biçiminde oluşturulmuştur. Üslubu açık anlaşılır bir yazıdır.

Tercüman-ı Hakikat, nr.3545'teki "Çilek Fidanı Filizleri" yazısı Mevadd-ı Fenniye sütununda yer alır. Mustafa Refik'in telif bir yazısıdır. Çilek dikiminin aşamalarını, Boğaz'ın her iki sahilindeki çilek tarlalarını anlatır. Tercümelerdeki akıcı rahat üslup telif olan bu yazıda zorlaşmaktadır.

"Balık Kavağa Çıkıyor" başlıklı *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3058'deki yazıda Anaba isimli bir balık cinsinin yağmur yağdığı zaman nemli topraklarda gezdiğini; bazen ağaçların iki metere yüksekliğine tırmandığını anlatır. Hindistan, Çin, Afrika'ya giden birçok kişiden edinilen malumata göre Anaba balıkları tırmanıcı diye bilinmektedir. Kavak ağacı, hurma ağacına tırmandığı görülmüştür.

Menakıb-ı Seyyahîn adlı eserin *Tercüman-ı Hakikat*, nr.4268'de 30 Eylül 1892'de başlayan tefrikası nr.4540'de, 25 Ağustos 1893'te tamamlanır. *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinin bu sayı aralığının neredeyse tamamında bu tefrika yer alır. Eserin mukaddimesinde seyahatin insan için gerekliliği vurgulanır. Gençlerin fikir dünyalarının seyahatle gelişeceğine dair kanaatler belirtilir. Fen ve coğrafi ilimlerin tekâmülü için seyahatin gerekliliği ve önemi konu edilir. Menakıblar özellikle; Amerika, Kanada, Fransa, Meksika ülkelerinin ilginç yerlerini konu edinmiştir.

Diğer gezi yazıları ise merak uyandırıcı, cazip özelliklere sahip mekânlara dair yazılardır. "Afrika-yı Vasatî'de Bir Seyâhat" adlı tefrikada unutulmuş bir seyyah Doktor Harry Braven'i tanıtır. Braven'in meşhur seyahatnamesinin tercümesi bu başlık altında yapılır. Seyâhat esnasında görülen bitkiler, nehirler, ağaçlar, maymunlar tanıtılır. Özellikle ormanların daha önce hiçbir seyyah tarafından görülmemiş olduğu belirtilir. Ürkütücü ormanlarda vahşilerle karşılaşmanın korku dolu maceraları konu edilir. Fen ilmine büyük hizmet veren bu seyahatnamenin dünyanın her tarafında ilgi gördüğü vurgulanır.

Yeryüzü şekilleri, yanardağlar ve ilginç seyâhatlerin anlatıldığı coğrafi yazılar da vardır.

Fennî konuların sıklıkla ele alındığı yazıların içerisinde bir kısmı da tıp bilimi ve bazı hastalıklar hakkında bilgiler içerir.

“Hastalığın Ahlaka Tesiri”, başlıklı *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3052’deki yazı hastalığın insanın ruh yapısına tesir etmesini çeşitli örneklerle ispatlar. İki bacağı kırıldığı için üç ay yatmak zorunda kalan birinin korkak, hüzünlü bir kişiliğe bürünmesine; bir romatizma hastasının asabiyetine dair çıkarımlarda bulunur.

Latince adı ile bilgilendirdiği *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3300’deki “Onomatomania” hastalığı yazısı bilgilendirici yazılarından biridir. Hastalık ile ahlak ilişkisi, sunî diş, aşı mevzu olan konulardan bazılarıdır. Sadece bilgidен ibaret olmayan bu yazılar, toplumun anlayabileceği biçimde sade bir üslupla ifade edilmiştir.

Deri Aşısı adlı, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3458’deki yazıda Fransa ve Almanya’da insandan insana, hayvanlardan insanlara yapılan deri yapıştırma işleminin araştırılması üzerine yazılan tıbbî bir yazıdır.

Tercüman-ı Hakikat, nr.3759’daki “Kelime İstatistikî” yazısı erkeklerin ve kadınların günde kaç kelime kullandığı bahsini içerir. İngiliz istatistik cetvellerine göre kadınların kullandığı kelime sayısını hesaplamak mümkün olmamıştır. Çiftçi ve köylü olmak, iyi bir ailede yetişmek, fenni ilimlerle uğraşmak, kişilerin günlük kullandığı kelime sayısını etkiler.

Mustafa Refik’in her daim eğitime önem verdiği bilinmektedir. Başka milletlerde eğitimin ne durumda ve nasıl uygulandığına dair bilgi veren makalelere yer verir. *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3646’daki “Âmâların Terbiye-i Cismaniyeleri” yazısında İngiltere ve Fransa’da amalar mektebi bulunduğu, onlara çok iyi davranıldığı anlatılır. İngiliz’ler bu hususta Fransız’lardan daha ileri seviyededir. Mustafa Refik, bu yazının sonunda memleketimizde henüz bu konuda ıslah çalışması yapılmadığını ve öneminin anlaşılmadığını ifade eder.

Farklı ülkelerdeki ticaret ortamlarının değerlendirildiği ekonomi konulu yazılar kaleme almıştır. *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3269’daki “Yumurta İhracatı” yazısında İngiltere’nin yumurta ihracatının diğer Avrupa ülkelerinden daha düşük olmasının nedenlerini araştırır. *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3268’deki Avustralya’da halkın tarlalarına zarar veren tavşanlardan şikâyetçi olmaları neticesinde tavşanları avlayarak bu işin ticaretini yapmalarını anlatır.

Bazı yazılarda meşhur sanatçıların hayat hikâyelerinden kesitlerin anlatılmıştır. *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3552'deki “Meşahir-i Musikişinasanından Genç Beethoven” adlı yazıda Mozart'ın Bethoven ile tanışması, onun yetenekli ve zeki olduğunu anlayarak ona yardımcı olması konu edilir. Kulaklarının sağırlığı Beethoven için büyük bir kayıptır. Sanatçının elli yedi yaşındaki ölümünün sadece Avusturya'yı değil tüm Avrupa'yı da etkilediği bu makalede ifade edilir.

“La Fontaine'in Meşguliyet-i Zihniyesi” adlı *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3756'daki makale yazısında La Fontaine'nin edebi eserlerini yazarken tuhaf hallere girmesi dolayısıyla eşi ile ilişkilerinin iyi olmadığı konu edilir.

“Mozart'ın Bir Sergüzeşt-i Garibi”, adlı *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3825'teki yazıda Mozart'ın küçük yaşlarda iken müziğe kabiliyetli olduğuna dair bir anısı anlatılır. Geceyi dışarıda geçirmek zorunda kalan Mozart ve babası manastırda misafir edilirler. Burada org sesi duyan Mozart orgu denemek ister.Yaşı küçük olduğu için yapamayacağını söyleseler de Mozart orgu başarılı bir şekilde icra eder. Papaz kendisine dinine hizmette bulunmasının çok anlamlı olduğunu söyleyerek nasihatte bulunur. Duygulanan Mozart ağlar. Mozart'ın hayatı boyunca verdiği eserlerin bu etki doğrultusunda olduğu belirtilir.

Askerlere dair merak edilen bazı hususlardan bahsedilir. *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3521-3523'te “Huşunet'in Neticesi” yazı dizisinde askerlerin kaba tabiatlı olup olmamalarını anlatan iki fıkra üzerinde durulur. İspanya'daki bir olayın tercüme yazısıdır.

SONUÇ

Çalışmamızda, daha önce hakkında herhangi bir akademik araştırma yapılmamış olan Mustafa Refik, hayatı ve eserleri ile tanıtılmıştır.

Mustafa Refik, on dokuzuncu yüzyılın sonlarında yaşamış devlet memuru, gazeteci, mütercim ve eğitimci kimliklerine sahip çok yönlü bir şahsiyettir. Başarılı bir öğrencilik hayatından sonra Mustafa Refik, dönemin Dâhiliye ve Maarif Nezaretleri'nde devlet memuru olarak görev yapmıştır. Mülkiye mezunu olmakla yetinmemiş sürekli kendini okumaya, geliştirmeye adanmış bir Osmanlı aydınıdır.

Ahmet Mithat Efendi ile başlayan yazı süreci yine onun desteği ile devam etmiştir. Mustafa Refik'in yazı faaliyetlerinin gelişmesinde Ahmet Mithat'ın pek çok katkısı olmuştur. *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde devamlı, *Sabah* gazetesinde ise değişik aralıklarla yazılar kaleme almıştır. Gazete yazılarının bir kısmı, Fransızca ve İngilizce'den tercüme yoluyla oluşturulmuştur. Mustafa Refik'in gazete yazıları incelendiğinde gazete yazılarının çok çeşitli muhtevalara sahip olduğu tespit edilmiştir. Mustafa Refik, fenni ve bilimsel içerikli yazıları, diğer yazı türlerine göre daha fazla tercih etmiştir.

Mustafa Refik'in sanat anlayışı faydacılık ekseninde oluşmuştur. Gerek gazete yazılarının içeriği gerek tercüme hikâye ve romanları bu fikri destekleyici niteliktedir. Tercüme romanları, toplumun roman okuma zevkinin gelişmesine hizmet etmiştir. Gençlerin ve özellikle kadınların eğitimi Mustafa Refik için her zaman öncelikli olmuştur.

Her türlü çalışmasında halkın bilinçlenmesini, eğitilmesini gaye edinen Mustafa Refik, Batı'nın ilmi ve sanat eserlerini bu amaçla tercüme etmiştir. Küçük ölçekli eserlerle başlayan edebi eser tercümeleri, okuyucuların talepleriyle büyük ölçekli, iki üç ciltlik romanların tercümesine kadar ulaşmıştır. Mustafa Refik'in tercüme eserlerindeki üslubunun akıcılığı dönemin okurları, sanatçıları tarafından takdir ve ilgiyle karşılanmıştır.

İkinci Meşrutiyet'ten sonra basın hareketliliğinin olduğu yıllarda Mustafa Refik, yayımladığı *Resimli İstanbul* adlı gazetesi ile geniş bir okuyucu kitlesine hitap etmiştir. Mustafa Refik; şahsiyeti, sanatı ve eserleri ile Türk edebiyatının Batı'ya açılımında, gelişiminde önemli çalışmalar ortaya koyarak genç yazarlar için örnek teşkil etmiştir. Türk edebiyatına, ardında ilgi ve merakla okunacak ilmi ve edebi pek çok eser bırakmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

1. RESİMLİ İSTANBUL GAZETESİ'NİN BİBLİYOGRAFYASI

Nr.1, 8 Haziran 1325 / 21 Haziran 1909

1. “Zatı Hazreti Padişahının Hereke Fabrikasına Muvasalatları ve Ahali Tarafından İstikbaline Dair”, (Resim), s. 1.
2. İmzasız, “Bilmeceler”, s. 2.
3. İmzasız, “Coğrafya Suallerinden”, s. 2.
4. İmzasız, “Fenni Eğlenceler”, s. 2.
5. İmzasız, “Gülünç Resimler”, s. 2.
6. İmzasız, “Kürre-i Arzın Mevaki-i Muhtelifesinde İdam Cezaları”, (Haber Yazısı), s. 2.
7. İmzasız, “Haftada Bir Musahabe”, (Fıkra), s. 3-5.
8. İmzasız, “Siyasi Mülahazalar: Girit Meselesi, Çar Neden Seyahate Çıktı”, (Siyasi Yazı), s. 6-7.
9. İmzasız, “Mizah Resmi, Abdülhamid’in Mütalaaya Merakı”, s. 8.
10. İmzasız, “Ufak Tefek Çantası: Üç Yaşında Bir Tiryaki, İngiltere’de Postacı Kadınlar”, (Haber yazısı), s. 8.
11. İmzasız, “Mizah Resmi, İmtihan Zamanı”, s. 9.
12. İmzasız, “İnsan Kafası”, (Haber Yazısı), s. 9.
13. İmzasız, “Spor: Dünyanın En Meşhur Pehlivanlarından Avusturyalı Zebisku”, (Fıkra), s. 10-11-12.
14. İmzasız, “Letaif Çantasından”, (Mizah), s. 12.
15. Bedia Semih, “Hanımlara Mahsus Hususlar: Ev Hanımı-Vazifenin Derece-i Ehemmiyeti”, (Fıkra), s. 13-15.
16. İmzasız, “Kızlar Kaç Yaşında Piyanoya Başlamalı, Hanımlar Kısmı İçin Mütenevvialar, Kadın Polisler”, (Fıkra), s. 15.
17. İmzasız, “Resimli İstanbul Gazetesinin Pür ve Garamı Mündericâtı Hakkında Birkaç Söz”, s. 16.

Nr.2.15 Haziran 1325 / 28 Haziran 1909

18. “Osmanlının İngiltere ile müzakere ettiği üç zırhlıdan biri”, (Resim), s. 17.
19. İmzasız, “Haftada Bir Musahebe”, (Fıkra), s. 18-19-20.
20. İmzasız, “Siyasi Mülahazalar: Girit Meselesi, Çarın Cevalanı”, (Siyasi Yazı), s. 21-22.
21. François Coppee, “ Saadet-i Beşeriye Hayalleri”, (Çev. Fıkra), (Çev. Ali Nusret), s. 22-23.
22. İmzasız, “Mizah Sahifesi: Birkaç Satırlık Tuhaf Hikâyeler”, (Mizahi Yazı), s. 24.
23. İmzasız, “Mizah Sahifesi: Alaattini Köşkü Önünde Bir Yumurtacı”, (Mizahi Yazı), s. 25.
24. İmzasız, “Roman ve Hikâye: Heykeli Nasıl Çaldım?”, (Çeviri Hikâye), (Çev. Mustafa Refik) s. 26-27-28.
25. Bedia Semih, “Hanımlara Mahsus Musahebeler: Ev Hanımı, Hizmetçilerin İdaresi”, (Fıkra), s. 29-30.
26. Mübeccel Halid, “Hanımlarımız ve Türkçe”, (Hatıra), s. 30-31.
27. İmzasız, “Fransızların Sütü Çorbası”, (Fıkra), s. 31.
28. İmzasız, “Teşekkür”, (Duyuru), s. 31.
29. İmzasız, “Resimli İstanbul’un Mündericâtı”, s. 32.

Nr.3.22 Haziran 1325 / 5 Temmuz 1909

30. “Heyet-i Mahsusa Reisi Gazi Muhtar Paşa Hazretlerinin Dovre’de Bir Müfreze-i Askeriye Tarafından İstikbaline Dair”, (Resim), s. 33.
31. İmzasız, “Haftada Bir Musahebe”, (Fıkra), s. 34-35.
32. İmzasız, “Siyasî Mülahazalar: Girit Meselesi, Çarın Seyahati, Prens Buluv, Avusturya ve Macaristan Buhranı”, (Siyasi Yazılar), s. 36-37.
33. Şin-Mağmumi, “Musahabe-i Fenniye: Hiss-i Kable’l-Vuku”, (Fenni Yazı), s. 38-39.
34. İmzasız, “Mizah Sahifesi: Cücelerin İzdivacı, (Mizah) s. 40.
35. İmzasız, “Mizah Sahifesi: İhracat’el-Mısriye, (Mizah), s. 41.
36. İmzasız, “Roman ve Hikâye Buhurdanı: Heykeli Nasıl Çaldım?”, (Çeviri Hikâye), (Çev. Mustafa Refik), s. 42-43-44.

37. İmzasız, “Valideler ile Hasbihal: Çocukları Korkutmanın Mazarratı”, (Makale), s. 45-46.
38. Bedia Semih, “Ev İşleri”, (Fıkra), s. 46-47.
39. İmzasız, “Eğlenceli Sualler”, ”Bilmece”, (Mizah), s. 47.
40. İmzasız, ”Resimli İstanbul’un Posta Çantası”, (Duyuru), s. 47.
41. İmzasız, “Resimli İstanbul’un Mündericatı”, s. 48.

Nr.4, 29 Haziran 1325 / 12 Temmuz 1909

42. “Donanma-i Osmaninin “Dretnot” Zırhlılarından İkincisi”, (Resim), s. 49.
43. Ra’i, “Haftada Bir Musahebe”(Fıkra), s. 50-51.
44. İmzasız, “Kuvây-ı Bahriye Meselesi”, (Makale), s. 52-53.
45. Ali Nusret, “Medeniyet-i Osmaniye” (Makale), s. 54.
46. Raif Necdet, “Mektepliler Sahifesi: Fikrî ve Ahlâkî Mektuplar”, (Mektup), s. 55.
47. İmzasız, “Mizah Sahifesi: İkiz Prensler, Dünyanın En Zeki Maymunu”, (Mizah), s. 56-57.
48. İmzasız, “Roman ve Hikâye Cüzüdanı: Heykeli Nasıl Çaldım?”, (Çeviri Hikâye), (Çev. Mustafa Refik), s. 58-59-60.
49. Bedia Semih, “Valideler İle Hasbihal: Çocuklara Tayin Ceza Meselesi, Nasihat Yüzünden Musibet”, (Fıkra), s. 61-62-63.
50. İmzasız, “Resimli İstanbul’un Mündericatı”, s. 64.

Nr.5, 6 Temmuz 1325 / 19 Temmuz 1909

51. “Birader Ali Hazret-i Padişâhi Merhum Şehzâde Süleyman Efendinin Cenaze Merasimine Dair Resim, Yahya Efendi Dergâh-ı Şerifine Girerken”, (Resim), s. 65.
52. İmzasız, “Beş On Satır İçinde Kocaman Bir Roman”, (Çev. Hikâye), (Çev. Ahmet Mithat), s. 66-67.
53. İmzasız, “Siyasî Mülâhazalar: Girit Meselesi, İran’da Mücadele-i Hürriyet, İngiltere’de Bir Cinayet”, (Siyasi Yazı), s. 67-68-69.
54. Raif Necdet, “Mektepliler Sahifesi: Fikrî ve Ahlâkî Mektuplar”, (Mektup), s. 70.

55. Doktor Şin- Magmumi, “Hıfz-ı Sıhhat”, “Sokak Tozları”, (Makale), s.71.
56. İmzasız, “İhtiraât-ı Ahireden Yeni Bir Tüfenk”, (Haber Yazısı), s. 73.
57. İmzasız, “Eğlenceli Suallerden”, (Mizah), s. 73.
58. İmzasız, “Kariler İle Hasbihal”, (Sohbet), s. 74-75-76.
59. Nesime Müzehher, “Üsküdar Vapurunda”, (Hatıra), s. 77-78.
60. Nuriye Kemal, “Takayyüdat-ı Sıhhiyeden: İstihmam”, (Fıkra), s. 79.
61. İmzasız, Resimli İstanbul’un Mündericâtı, s. 80.

Nr. 6. 13 Temmuz 1325 / 26 Temmuz 1909

62. “Osmanlı Kahramanlarının Medfun Bulundukları Hürriyet-i Ebediye Tepesinde İnşa Kılınan Tak-ı Zafer”, (Resim), s. 81.
63. İmzasız, “10 Temmuz”, (Haber Yazısı), s. 82.
64. Ali Nusret, “Sene-i Devriye-i Hürriyet”, (Fıkra), s. 82-83.
65. İmzasız, “Donanmay-ı Osmaniye’nin İhyası”, (Siyasi Yazı), s. 83-84.
66. İmzasız, “İran Ahvalı”, (Siyasi Yazı), s. 84-85.
67. Şin-Mağmumi, “Nasıl Zengin Olunuyor?, Mösyö Şuşar”, (Biyografi), s. 86.
68. Ceymis Ruysen, “Abdülhamit’in Kedileri”, (Çev. Makale), s. 87-88.
69. İmzasız, “Paris Cinayetlerinden: Başından Aşağıya Kaynar Su ”, (Haber Yazısı), s. 88-89.
70. İmzasız, “Amerika Hayatından: Telefon ile İzdivaç ”, (Fıkra), s. 89.
71. Marcel Prevost, “Müntehab Hikâyeler: Paris Hayatından ‘Müdürün Zevcesi’”, (Çev. Hikâye), (Çev. Mehmet Ali), s. 90-91-92-93.
72. Mübeccel Halit, “Sıhhat-i Nisvandan: Hanımlarımız ve Spor ”, (Fıkra), s. 93-94.
73. İmzasız, “Aktris Mis Bavel ”, (Haber Yazısı), s. 95.
74. İmzasız, “Resimli İstanbul’un Mündericâtı”, s. 96.

Nr. 7. 20 Temmuz 1325 / 2 Ağustos 1909

75. “Londra’da Parlamento Dairesi”, (Resim), s. 97.
76. Ra’i, “Haftada Bir Musahebe”, (Siyasi Yazı), s. 98-99-100-101.
77. Raif Necdet, “Mektepliler Sahifesi: Fikrî ve Ahlâkî Mektuplar”, (Mektup), s. 102.

78. Halil Hamit, “Küçük Fikirleri Toplayınız”, (Hatıra), s. 103-104.
79. İmzasız, “Otuz Buçuk Santimetrelik Toplar”, (Fıkra), s. 104-105.
80. İmzasız, “Paris Cinayetlerinden: Kıskançlık Faciası”, (Haber Yazısı), s. 105.
81. İmzasız, “Müntehab Hikâyeler: Mefruş Oda”, (Çev. Hikâye), (Çev. Mehmet Cemil), s. 106-107-108-109.
82. İmzasız, “İhtiraat-ı Nafiadan: Piyade Neferleri için Velespit”, (Haber Yazısı), s. 109.
83. Bedia Semih, “Zevk-i Selim”, (Makale), s. 110-111.
84. İmzasız, “Resimli İstanbul’un Mündericâtı”, s. 112.

Nr. 8. 27 Temmuz 1325 / 9 Ağustos 1909

85. “İngiltere’de Armstrong Fabrikaları”, (Resim), s. 113.
86. Ra’i, “Haftada Bir Musabebe”, (Makale), s. 114-115-116.
87. İmzasız, “Armstrong Fabrikaları”, (Haber Yazısı), s. 116-117.
88. İmzasız, “Avam Kamarası”, (Haber Yazısı), s. 117.
89. İmzasız, “Lordlar Kamarası”, (Haber Yazısı), s. 118.
90. İmzasız, “Hanya’da Yunan Bayrağı”, (Haber Yazısı), s. 118.
91. İmzasız, “Dört Yüz Liralık Mermi”, (Haber Yazısı), s. 118.
92. Raif Necdet, “Fikri ve Ahlaki Mektuplar”, (Mektup), s. 119.
93. İmzasız, “Kale-i Sultaniye’de Yeni Polisler”, (Haber Yazısı), s. 120-121.
94. İmzasız, “Açık Muhabere”, (Haber Yazısı), s. 121.
95. Marcel Prevost, “Müntehab Hikâyeler: Sadakat”, (Çev. Hikâye), (Çev. Mehmet Cemil), s. 122-123-124.
96. Foris Vinslo, “Valideler ile Habihal: Çocuk Terbiyesi”, (Çev. Makale), (Çev. Bedia Semih), s. 125-126.
97. İmzasız, “Güzellik Müsabakası”, (Haber Yazısı), s. 127.
98. İmzasız, “Resimli İstanbul’un Mündericâtı”, s. 128.

Nr. 9. 3 Ağustos 1325 / 16 Ağustos 1909

99. “İspanya-Fas İhtilafı: Melilla Muharebesi”, (Resim), s. 129.
100. Ra’i, “Haftada Bir Musahebe”, (Haber Yazısı), s. 131-132.
101. İmzasız, “Osmanlı Mebuslarının İngiltere’yi Ziyareti”, (Hatıra), s. 133-134.
102. Ahmet Mazhar, “Bir Hayal-i Munis”, (Hatıra), s. 135-136.
103. Chateaubriand, “Vicdan Azabı”, (Çev. Makale), (Çev. Muhammet Asaf), s. 137.
104. Alfonse Daudet, “Müntehab-ı Hikâyeler: Mari Anto”, (Çev. Hikâye), (Çev. Mehmet Cemil), s. 138-139-140.
105. Paul de Kock, “Hanımlara Mahsus Musahebeler: Temaşagahlar”, (Çev. Fıkra), (Çev. Müzeyyen Zeki), s. 141-142-143.
106. İmzasız, “Resimli İstanbul’un Mündericâtı”, s. 144.

Nr. 10. 10 Ağustos 1325 / 23 Ağustos 1909

107. “Meclis-i Mebusan-ı Osmanî Tarafından Londra’ya İ’zam Kılınan Heyet-i Mahsusa” (Resim), s. 145.
108. Ra’i, “Haftada Bir Musahebe”, (Sohbet), s. 146-147-148.
109. İmzasız, “Memduh Efendi’nin Cariyeleri” (Haber Yazısı), s. 148.
110. İmzasız, “Osmanlı Mebuslarının İngiltere’yi Ziyareti Hatıralarından” (Hatıra), s. 148-149.
111. Raif Necdet, “Mektepliler Sahifesi: Fikrî ve Ahlâkî Mektuplar”, (Mektup), s. 150.
112. Selahattin Cemal, “Sen Daima Sen”, (Hatıra), s. 151-152.
113. İmzasız, “Bir Müşahebet: Çarın Hapishanesi”, (Haber Yazısı), s. 152-153.
114. Mehmet Cemil, ”Müntehab Hikâyeler: Kare Bağçe”, (Hikâye), s. 154-155-156.
115. Nesime Müzehher, “Hanımlara Mahsus Musahebeler: Bir Gece”, (Hatıra), s. 157-158.
116. İmzasız, “Ufak Tefek Çantası: Kadınlar Gazetesi, Çin’de Kadınlar, Ta’avvün Cemiyeti, Hediye İzdivaçlar ”, (Haber Yazısı), s. 159.
117. İmzasız, “Resimli İstanbul’un Mündericâtı”, s. 160.

Nr. 11, 17 Ağustos 1325 / 30 Ağustos 1909

118. “İngiltere Sefain-i Harbiyesinden ‘Diana’ Zırhlısı”, (Resim), s. 161.
119. Ra’i, “Haftada Bir Musahebe”, (Haber Yazısı), s. 162-163.
120. Sin. Ha, “Osmanlı Donanmasının İhyası”, (Haber Yazısı), s. 164-165-166-167.
121. Filorinalı Nazım, “Şiir: Üstad-ı Ekrem ve Nejat”, (Şiir), s. 167-168.
122. Selahattin Enis, “Nesir Parçalarından: Gurup ve Guruptan Sonra”, (Manzume), s. 168-169.
123. Maupassant, “Müntehab-ı Hikâye: İşaret yahut Bir Tecrübe”, (Çev. Hikâye), (Çev. Mehmet Cemil), s. 169-170-171-172.
124. Mehmet Hilmi, “Dul ve Fakir Kadınlara Muavenet”, (Hatıra), s. 173-174-175.
125. İmzasız, “Resimli İstanbul’un Mündericâtı”, s. 176.

Nr. 12, 23 Ağustos 1325 / 5 Eylül 1909

126. “Sultan Osman Gazi Hazretlerinin Bursa’daki Türbesi”, (Resim), s. 177.
127. Ra’i, “Haftada Bir Musahebe”, (Haber Yazısı), s. 178-179.
128. Şin. Mağmumi, “Haftada Bir Müsahabe: Bir Müsahebe-i Sıhhiye” (Fıkra), s. 180-181.
129. İmzasız, “Mektepliler Sahifesi: Fikrî ve Ahlâkî Mektuplar”, (Mektup), s. 182-183.
130. Baha Tevfik, “Kadın Ayakları”, (Mektup), s. 183-184.
131. Nazikizade Mehmet Hilmi, “Hayvanatın Ölüm Hakkındaki İhtisasatı”, (Makale), s. 184-185-186.
132. Selahattin Enis, “İbtida-i Aşk yahut Uzaklarda”, (Hatıra), s. 186.
133. Asaf Muammer, “Müntehab Hikâye: Hükm-i Kader”, (Hikâye), s. 187-188-189-190-191.
134. İmzasız, “Resimli İstanbul’un Mündericâtı”, s. 192.

Nr. 13, 31 Ağustos 1325 / 13 Eylül 1909

135. “Zat-ı Hazreti Padişahının Erkan ve Eşraf Velayeti Hazır Oldukları Halde Mudanya’da Ziyareti Esnasında”, (Resim), s. 193.
136. Ra’i, “Haftada Bir Musahebe”, (Siyasi Yazılar), s. 194-195.

137. Mehmet Hilmi, “Nedamet ve Tezahürat-ı Vicdaniye”, (Fıkra), s. 196-197-198.
138. Bağdatlı Faik, “Türkçe Şiirlerden: Mekkeci”, (Şiir), s. 198.
139. Nazım, “Lisan-ı Meth’den”, (Şiir), s.198.
140. Raif Necdet, “Mektepliler Sahifesi”, (Mektup), s. 199-200.
141. Baha Tevfik, “Barometre”, (Makale), s. 200-201.
142. Guy De Maupassant, “Maruka”, (Çev. Hikâye), (Çev. Mehmet Cemil), s. 202-203-204
143. Hayriye Kemal, “Kedimin Akli”, (Hikâye), s. 205-206.
144. Halil Hamit, “Terbiye-i İçtimaiyemiz”, (Makale), s. 206-207.
145. İmzasız, “Resimli İstanbul’un Mündericâtı”, s. 208.

Nr. 14. 5 Eylül 1325 / 18 Eylül 1909

146. “Meşrutiyetin İlanından Sonra Berlin’de Osmanlı Kulübü Heyeti”, (Resim), s. 209.
147. Ra’i, “Haftada Bir Musahebe”, (Mektup), s. 210-211-212.
148. Şin. Mağmumi, “Haftada Bir Müsahabe: Mısır Hatıraları” (Hatıra), s.213-214-215.
149. İmzasız, “Haftada Bir Musahebe: Müdavele-i Zafer yahut Selahattin ve İskender”, (Şiir), s. 215-216-217.
150. Guy De Maupassant, “Maruka”, (Çev. Hikâye), (Çev. Mehmet Cemil), s. 218-219-220.
151. Selahattin Enis, “Baykuşlar”(Nesir), s. 220.
152. Bihter, “Dar’ülmuaallimatta Yapılan Tenkisar”,(Mektup), s. 221-222.
153. Paul De Kock, “Tesadüf”, (Çev. Hikâye), (Çev. Bedriye), s. 222-223.
154. İmzasız, “Resimli İstanbul’un Mündericâtı”, s. 224.

Nr. 15. 14 Eylül 1325 / 27 Eylül 1909

155. “Plevne Muharebesinde Osmanlı Kahramanları”,(Resim), s. 225.
156. Ra’i, “Haftada Bir Musahebe”, (Sohbet), s. 226-227.
157. İmzasız, “Küçük Hikâyelerden: Artık Münasebetim Kalmadı”, (Hikaye), s. 228-229.
158. Haşim Nahit, “Müdavele-i Zafer yahut Selahattin ve İskender”, (Şiir), s.229-230.

159. Jean jacques Rousseau, “Meşhur Kalemlerden Tercüme-i Numuneler: Gaflet-i Beşer”,(Çev. Fıkra), (Çev.Mehmet Asaf), s. 230-231.
160. Paul de Kock, “Tesadüf”, (Çev. Hikâye), (Çev. Bedriye), s. 231-232.
161. Ziyaettin Bedi, “Elem Çiçekleri-Toprak”(Manzume), s. 232-233.
162. Baha Tevfik, “Tefekkürat- “Büyük Larus”, (Haber Yazısı), s. 233.
163. Emin Lami, ”Müntehab-ı Hikâye: -Salon Psikolojilerinden-‘Bir Hakikat’”, (Hikâye), s. 234-235-236-237.
164. Bihter Lamia, “Kadınlar ve Moda”,(Makale), s. 238-239.
165. İmzasız, “Bir Kızın İstatistikî, İzdivaç için Acaip Bir Sebep”, (Çev. Mektup), s. 239.
166. İmzasız, “Resimli İstanbul’un Mündericâtı”, s. 240.

Nr. 16. 21 Eylül 1325 / 4 Ekim 1909

167. “Çakırcalı Habisinin Dağ Başında Bir Köylüyü İsticvabı”, (Resim), s.241.
168. Ra’i, “Haftada Bir Musahebe”, (Haber Yazısı), s.242-243-244.
169. Ayn. Sinni, “Haftada Bir Musahebe: Yemenlilerin İsti’dadı”, (Makale), s.244-245.
170. Marcel Prevost, “Küçük Hikâyelerden: Halem Ruz”, (Çev. Hikâye), (Çev. Mehmet Ali), s. 245-246-247.
171. İmzasız, “Gülünç Vak’alardan: Gözünüz ile Gördünüz mü?”, (Mizahî Yazı), s. 247-248-249.
172. Fehmi Razi, “Bedbinliklerim”, (Sohbet), s. 249.
173. Emin Lami’, “Müntehab Hikâye: Salon Psikolojisinden-Bir Hakikat”, (Hikâye), s. 250-251-252.
174. Bihter Lamia, “Hanımlara Mahsus Muhasebeler: Esaret-Odalıklar”,(Fıkra), s. 253-254-255.
175. İmzasız, “Kuş için Vasiyetname”,(Haber Yazısı), s. 255.
176. İmzasız, “Resimli İstanbul’un Mündericâtı”, s. 256.

Nr. 17. 28 Eylül 1325 / 11 Ekim 1909

177. “El- Rugi Ebu Hamari Demir Kafes İçinde”, (Resim), s. 257.
178. Ra’i, “Haftada Bir Musahebe”, (Haber Yazısı), s. 258-259.

179. Ayn. Sinni, “Yemen Mektubu: Yemen’in Cibali İklimi ve Teessüratı”, (Mektup), s. 260-261.
180. İmzasız, “El- Rûgî Ebu Hamarî”, (Haber Yazısı), s. 261.
181. Mehmet Behçet, “İlk Sevdığım”, (Şiir), s. 262.
182. Baha Tevfik, “Mensur Şiirlerden: Kadın Kalbî”, (Mensur Şiir), s. 262.
183. Şehabettin Süleyman, “Anjele” (Mensur Şiir), s. 262.
184. İmzasız, “Çakırcalı Mehmet”, (Haber Yazısı), s. 263-264.
185. Chateaubriand, “Münazır-ı Hayret-i Bahşay-ı Kainat”, (Çev. Fıkra), (Çev. Mehmet Asaf) s. 264-265.
186. Marcel Prevost, “Müntehab-ı Hikâyeler: Yangın Var”, (Çev. Hikâye), (Çev. Mehmet Cemil), s. 266-267-268.
187. Emin Lami, “İstasyondaki Gölgeye”, (Hikâye), s. 268-269.
188. Mahmut Sadık, “Hanımlara Mahsus Musahebeler: Müjde mi Matem mi?”, (Sohbet), s. 269-270-271.
189. İmzasız, “Resimli İstanbul’un Mündericâtı”, s. 272.

Nr. 18. 5 TE 1325 / 18 EKİM 1909

190. “Hindistan’da Bayram Namazı ve Kırk Bin Kişilik Bir Cemaat”, (Resim), s. 273.
191. Ra’î, “Haftada Bir Musahebe”, (Haber Yazısı), s. 274-275.
192. Ayn. Sinni, “Yemen Mektubu: Cami’ezdad Bir İklim”, (Mektup), s. 276-277.
193. İmzasız, “Meşhur Haydutlardan: Çakırcalı Mehmet”, (Haber Yazısı), s. 277-278.
194. Oktav Mirpu, “Müntehab Hikâye: Bir Hizmetçi Kızın Ruznamesi”, (Çev. Hikâye), (Çev. Mehmet Ali), s. 279-280-281-282-283-284.
195. İmzasız, “Hanımlara Mahsus Musahebeler: Kadınlar ve Emeller”, (Hatıra), s. 284-285-286-287.
196. İmzasız, “Resimli İstanbul’un Mündericâtı”, s. 288.

Nr. 19. 12 TE 1325 / 25 EKİM 1909

197. “İhtiraat-ı Ahireden Parlak Mermiler”, (Resim), s. 289.
198. Ra’î, “Haftada Bir Musahebe”, (Haber Yazısı), s. 290-291.
199. Celal Sahir, “İhsasat-ı Muhit”, (Şiir), s. 292.

200. Ali Süha, “Yalnızlık Geceleri”, (Mensur Şiir), s. 292-293.
201. Şehabettin Süleyman, “Kadın” (Mensur Şiir), s. 293.
202. İmzasız, “Meşhur Haydutlardan: Çakırcalı Mehmet”, (Mektup), s.294-295-296.
203. Mehmet Ali, “Müntehab Hikâye: Amerika Usuli”, (Hikâye), s. 296-297-298-299-300-301-302.
204. Nerime, “Hanımlara Mahsus Musahebeler: Türk Hanımları ve Osmanlı Donanması”, (Fıkra), s. 302-303.
205. İmzasız, “Resimli İstanbul’un Mündericati”, s. 304.

Nr. 20. 19 TE 1325 / 1 KASIM 1909

206. “Çakırcalı ve Avanesinin Bozdağ’ındaki Bir Kulübede Mösyö Vitel ile Mülakatı”, (Resim), s. 305.
207. Ra’i, “Haftada Bir Musahebe”, (Haber Yazısı), s. 306-307.
208. Tahsin Nahid, “ Melal-i Kamer, (Şiir), s. 308.
209. Aziz Neriman, “Bütün Elemlerimin Musiki-i Leylisi”, (Şiir), s. 308.
210. Anatole France, “İlk Yağmur”, (Çev. Mensur Şiir), (Çev. Emin Lami’), s. 308-309.
211. Nafi’ Ataf, “Hissi İfadeler: Aile”, (Sohbet), s. 309-310.
212. Ayn. Sinni, “Namuslu Mahluk”, (Fıkra), s. 310-311.
213. İmzasız, “Meşhur Haydutlardan: Çakırcalı Mehmet”, (Mektup), s. 311-312-313-314.
214. Mehmet Cemil, “Müntehab Hikâye: Sehv-i Tesadüf”, (Hikâye), s. 314-315-316.
215. Nerime, “Hanımlara Mahsus Musahebeler: Hanımlara Mahsus Bir Temaşa”, (Fıkra), s. 317-318.
216. Celil Hamit, “Kadınlar ve Emeller”, (Hatıra), s. 318-319.
217. İmzasız, “Resimli İstanbul’un Mündericati”, s. 320.

Nr. 21. 26 TE 1325 / 8 KASIM 1909

218. “İstanbul’da Askerlik Taksim Kışlasında Kar’e Ferman-ı Hümayunu Kıraati”, (Resim), s. 321.
219. Ra’i, “Haftada Bir Musahebe”, (Fenni Yazı), s. 322-323.
220. Enis Avni, “Kadın”, (Şiir), s. 324.

221. Hanry Hand, “Çay Masasında”, (Çev. Hikâye), (Çev. Emin Lami’), s.324.
222. Ali Süha, “Mehtabın İlhamı”, (Mensur Şiir), s. 324-325.
223. Bedi Nuri, “Sosyalizm Tarihi”, (Makale), s. 325-326-327-328.
224. İmzasız, “Küba Ormanlarında Bir Gece”, (Çev. Hatıra), (Çev. Mustafa Refik) s. 328-329-330-331.
225. Pol Burje, “Florting Kulüp”, (Çev. Hatıra), (Çev. Emin Lami’) s. 331-332-333-334.
226. Nerime, “Hanımlara Mahsus Musahebeler: Düğünde Bir Gün”, (Hatıra), s. 334-335.
227. İmzasız, “Resimli İstanbul’un Mündericâtı”, s. 336.

Nr. 22. 2 TS 1325 / 15 KASIM 1909

228. “Viyana’da Prater Meydanı”, (Resim), s. 337.
229. Ra’i, “Haftada Bir Musahebe”, (Haber yazısı), s. 338-339.
230. Baha Tevfik, “Tünelde”, (Mensur Şiir), s. 340.
231. Emin Lami’, “Dönerken”, (Mensur Şiir), s. 341-342.
232. İmzasız, “Sosyalizm Tarihi”, (Makale), s. 342-343-344-345-346.
233. Jelma, “Müntehab Hikâye: Peçe”, (Çev. Hikâye), (Çev. Mehmet Ali), s. 346-347-348.
234. Lem’an, “Hanımlara Mahsus Musahebeler: Şundan Bundan”, (Fıkra), s.348-349-350.
235. İmzasız, “Küba Ormanlarında Bir Gece”, (Çev. Hatıra), (Çev. Mustafa Refik) s. 350-351.
236. İmzasız, “Resimli İstanbul’un Mündericâtı”, s. 352.

Nr. 23. 9 TS 1325 / 22 KASIM 1909

237. “Meclis-i Mebusan’ın Resmi Küşadı Münasebetiyle Zat-ı Hazreti Padişahı Sultan V.Mehmet’in İftitah-ı Karaetinden Sonra Çırağan’dan Saray-ı Hümayunlarına Avdetleri”, (Resim), s. 353.
238. Ra’i, “Haftada Bir Musahebe”, (Haber yazısı), s. 354-355.
239. Tahsin Nahid, “Senin Hayalinle”, (Şiir), s. 356.
240. Ayn. Sinni, “Bahçe Bülbülleri: San’a’da Tatlı Bir Aldanış”, (Mensur Şiir), s. 356-357.

241. Şarl Fuley, “Müntehab Hikâye: Önlük”, (Çev. Hikâye), (Çev. Mehmet Cemil), s. 357-358-359-360.
242. İmzasız, “Küba Ormanlarında Bir Gece”, (Çev. Hatıra), (Çev. Mustafa Refik) s. 361-362-363-364-365-366.
243. Nerime, “Hanımlara Mahsus Musahebeler: Madam Şetayınheyl”, (Fıkra), s. 367.
244. İmzasız, “Resimli İstanbul’un Mündericâtı”, s. 368.

Nr. 24. 16 TS 1325 / 29 KASIM 1909

245. “Berlin’de yeni Postacılar”, (Resim), s. 369.
246. Ra’i, “Haftada Bir Musahebe”, (Fıkra), s. 370-371.
247. Celal Sahir, “ Bir İhtimal”, (Şiir), s. 372.
248. Gaston Karubl, “Müntehab Hikâye: Muazzeb Komşu”, (Çev. Hikâye), (Çev. Mehmet Ali), s. 372-373-374-375-376-377-378.
249. İmzasız, “Küba Ormanlarında Bir Gece”, (Çev. Hatıra), (Çev. Mustafa Refik) s. 378-379-380-381-382-383.
250. İmzasız, “Resimli İstanbul’un Mündericâtı”, s. 384.

Nr. 25. 23 TS 1325 / 6 ARALIK 1909

251. “Kurşun Geçmeyen Bir Zırhın Göğüste Tecrübesi”, (Resim), s. 385.
252. Ayn. Sinni, “San’a-Hadide Şimendiferi-Yemen İade-i Hayatının Son Alametleri”, (Fıkra), s. 386.
253. Aziz, “ Ahenin Teselli”, (Şiir), s. 387.
254. Cemil Süleyman, “ Fikret’in Kuzusu”, (Mensur Şiir), s. 387-388-389.
255. Maupassant, “Müntehab Hikâye: Andre’nin Rahatsızlığı”, (Çev. Hikâye), (Çev. Mehmet Cemil), s. 389-390-391.
256. İmzasız, “Küba Ormanlarında Bir Gece”, (Çev. Hatıra), (Çev. Mustafa Refik) s. 391-392-393-394-395-396-397-398.
257. Selahattin Enis, “ Sayfiyeliklerde- Maviliklerde”, (Mensur Şiir), s. 399.
258. İmzasız, “Resimli İstanbul’un Mündericâtı”, s. 400.

2. MUSTAFA REFİK'İN YAZILARI

Fennî Yazılar

- “Saika Mesaibi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2007, 9 Mart 1885, s. 4.
- “Akıldan Hariç Bir Seyahat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2843, 30 TS 1887, s. 3.
- “Krup Fabrikası”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2867, 28 KE 1887, s. 3.
- “Kadınlarda Kuvve-i Şamme”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2876, 7 KS 1888, s. 2-3
- “Cereyan-ı Elektriğin Ziraata Faydası”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2898, 2 Şubat 1888, s. 2-3.
- “Kamet-i Beşerin Tahvili”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2922, 1 Mart 1888, s. 3.
- “Örümceğin İpi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2944, 27 Mart 1888, s. 3.
- “Sunî Yumurta”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2949, 2 Nisan 1888, s. 3.
- “Dağların Alçalması”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2968, 24 Nisan 1888, s. 3.
- “İntikalat-ı Elektrikiye Sürati”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2968, 24 Nisan 1888, s. 3.
- “Yanmaz Adamlar”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3000, 20 Haziran 1888, s. 5-7.
- “Göz Aşısı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3023, 17 Temmuz 1888, s. 7.
- “Acafet-i Tahammül”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3027, 21 Temmuz 1888, s. 7.
- “Mevadd-ı Müterekkibe-i Beşer”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3041, 7 Ağustos 1888, s. 7.
- “Raks-ı Nücum”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3044, 11 Ağustos 1888, s. 7.
- “Raks-ı Nücum”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3045, 12 Ağustos 1888, s. 7.
- “Kutuplarda Deniz Var mı?”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3052, 23 Ağustos 1888, s. 7.
- “Hastalığın Ahlaka Tesiri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3052, 23 Ağustos 1888, s. 7.
- “Rüzgârda Şiddet”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3054, 25 Ağustos 1888, s. 7.
- “Vantriolog”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3054, 26 Ağustos 1888, s. 7.
- “Tehcir Etmiş Bir Fil İskeleti”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3055, 27 Ağustos 1888, s. 7.
- “Mıknatısın Yumurtaya Tesiri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3055, 27 Ağustos 1888, s. 7.
- “Süveyş Kanalı’nın Suret-i Tenviri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3057, 29 Ağustos 1888, s. 7.
- “Balık Kavağa Çıkıyor”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3058, 31 Ağustos 1888, s. 6-7.
- “Balık Kavağa Çıkıyor”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3059, 1 Eylül 1888, s. 7.
- “Tavşan Doğurucu Bir Kadın”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3063, 5 Eylül 1888, s. 6-7.
- “İmtidad-ı Ufuk”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3065, 7 Eylül 1888, s. 7.

- “Bambu Ziraati”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3078, 22 Eylül 1888, s. 7.
- “Tehcir Etmiş İnsan İskeletleri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3081, 26 Eylül 1888, s. 7.
- “Midenin Fotoğrafyası”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3093, 11 TE 1888, s. 7.
- “Mumya yahut Tebahhur-ı Ecsat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3098, 16 TE 1888, s. 7.
- “Mini Mini Bir Makine”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3100, 18 TE 1888, s. 7.
- “Mumya yahut Tebahhur-ı Ecsat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3100, 18 TE 1888, s. 6-7.
- “Hastalık ile Tababet”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3104, 23 TE 1888, s. 7.
- “Ziya-yı Elektrik ile Sayyadlık”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3106, 25 TE 1888, s. 7.
- “Fenni Salnameden Mabad”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3107, 26 TE 1888, s. 7.
- “Misk”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3112, 1 TS 1888, s. 6-7.
- “Göz Hakkında Kavaid-i Sıhhiye”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3221, 8 Mart 1889, s. 5-6.
- “Etnoğrafya”, “Mahvolmuş Bir Kabilenin Yeniden Zuhuru”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3223, 11 Mart 1889, s. 5-6.
- “Kumbarbazlar İstatistikî”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3230, 19 Mart 1889, s. 6.
- “Bahr-ı Muhiti Balon İle Mürur”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3233, 22 Mart 1889, s. 4.
- “Şamdan Balığı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3237, 27 Mart 1889, s. 6.
- “Hayvanat-ı Zahifenin Akalim ve Kıtaata Taksimi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3238, 28 Mart 1889, s. 6.
- “Petrol Gazının Sanayice Göstereceği Tebdilat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3239, 29 Mart 1889, s. 5-6.
- “Renkli Saçlar ve Saç Ticareti”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3243, 3 Nisan 1889, s. 6-7.
- “Kabir Böcekleri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3244, 4 Nisan 1889, s. 5.
- “İklim ile İmtizac”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3245, 5 Nisan 1889, s. 5-6.
- “Kına Kına Hâsılatı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3246, 6 Nisan 1889, s. 6-7.
- “İkanodon Denilen Kertenkele”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3248, 9 Nisan 1889, s. 6.
- “Zayıat-ı Tuyur”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3250, 11 Nisan 1889, s. 6.
- “Volkan Göllerinde Gümüş Madeni”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3250, 11 Nisan 1889, s. 6.
- “Garip Bir Nebat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3250, 11 Nisan 1889, s. 6.
- “Parmakların Tırnaklarını Isırmak”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3251, 12 Nisan 1889, s. 6.

“Artezya Kıyılarında Balık Zuhuru”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3251, 12 Nisan 1889, s. 6.

“Dört Tekerlekli Velespit”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3251, 12 Nisan 1889, s. 6-7.

Mustafa Refik: “Buharlı Velespit”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3251, 12 Nisan 1889, s. 6.

“Fotoğrafın Bir Diğer Surette İstimali”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3251, 12 Nisan 1889, s. 6.

“Kiev Şehrinde Bir Barometre”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3252, 13 Nisan 1889, s. 5.

“Koşınşın’de Bir Hacer-i Semai”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3252, 13 Nisan 1889, s. 5.

“Paleontoloji Fennince Mühim Bir Keşif”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3252, 13 Nisan 1889, s. 6.

“Büyük Sedefler”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3252, 13 Nisan 1889, s. 5.

“Taht’el- Bahr Hareket Eden Bir Vapur Daha”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3253, 15 Nisan 1889, s. 7.

“Sath-ı Arzın ihtizazından Haberdar Olmak”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3254, 16 Nisan 1889, s. 6.

“Melbourne’de Bir Büyük Ağaç”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3254, 16 Nisan 1889, s. 6.

“Küçük Şelalelerden Edilen İstifade”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3255, 17 Nisan 1889, s. 6.

“Lokantalarda Makine ile İş Görmek”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3256, 18 Nisan 1889, s. 5-6.

“Azılı Hayvanları Elektrik Kuvvetiyle Zaptetmek”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3258, 20 Nisan 1889, s. 5-6.

“Suların Mikroplardan Tathiri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3259, 23 Nisan 1889, s. 5-6.

“Kara Kurbağadaki Zekâ”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3262, 26 Nisan 1889, s. 6.

“Cereyan-ı Elektrikiyenin Hareket-i Kalbiyeye Tesiri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3262, 26 Nisan 1889, s. 6.

“Mevt-i Hakikinin Elektrik ile Tayini”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3262, 26 Nisan 1889, s. 6.

“Diskramatopsi Yani Renkleri Tefrik Edememek”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3263, 27 Nisan 1889, s. 6-7.

“Karkas Mağarasında Ayı ve Sırtlan İskeletleri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3265, 30 Nisan 1889, s. 6.

“Morina ve Torhoz Balıklarında Berekat-ı Tenasüliye” , *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3266, 1 Mayıs 1889, s. 6.

“Hayvanat-ı Harda Beytiyenin 2000 Sene Mukaddem Keşfi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3266, 1 Mayıs 1889, s. 6-7.

“Dalgaların Arız ü İrtifaları”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3267, 2 Mayıs 1889, s. 6.

“Galileo’nun Mikroskobu”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3267, 2 Mayıs 1889, s. 6.

“Terbiye Edilmiş Bir Çift Maymun”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3269, 4 Mayıs 1889, s. 5.

“Şuunat-ı Bahri”, “Bahr-ı Muhit-i Garbide Sari Hoteller”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3271, 7 Mayıs 1889, s. 6.

“Münih Şehrinde Fillerin Firarı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3271, 7 Mayıs 1889, s. 6-7.

“İki Kafalı Kaplumbağa”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3272, 8 Mayıs 1889, s. 6-7.

“Ebeveynlerin Sinnleri ve Etfalin Sıhhati”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3276, 13 Mayıs 1889, s. 5-6.

“Kuşların Çobanlığı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3276, 13 Mayıs 1889, s. 6-7.

“Hayvanlarda Tul-ı Ömür”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3276, 13 Mayıs 1889, s. 6.

“Grönland Adasında Şiddetli Yağmurlar”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3277, 15 Mayıs 1889, s. 7.

“Kırlangıç Telefatı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3277, 15 Mayıs 1889, s. 6-7.

“Yengeçlerin Muaşakası”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3277, 15 Mayıs 1889, s. 6-7.

“Demir Yüklü Bir Geminin Yıldırımını Cezbi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3277, 15 Mayıs 1889, s. 7.

“Kargalarda Zekâ” , *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3279, 17 Mayıs 1889, s. 5-6.

“Atmacaların Gazası”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3280, 18 Mayıs 1889, s. 6.

“Asr-ı Ahirde Buhar Kuveti”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3280, 18 Mayıs 1889, s. 6.

“Avrupa’da Lemman Gölünün Toprakla Dolması”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3282, 21 Mayıs 1889, s. 6.

“Ehcar-ı Semaiyenin Adet ve Süratleri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3282, 21 Mayıs 1889, s. 6.

“Azadaki Su-i Teşekkülün Ahfada İntikali”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3283, 22 Mayıs 1889, s. 6.

- “Cemiyette Yaşayan Hayvanlarda Bir Hissin İntikali”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3284, 23 Mayıs 1889, s. 6.
- “Bir Kuşun Arkadaşına Muhabbeti”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3285, 24 Mayıs 1889, s. 6.
- “Banka Kaimelerinden Hâsıl Olan Mazarrat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3290, 3 Haziran 1889, s. 7.
- “Taht’el-Türab Posta Yolları”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3292, 5 Haziran 1889, s. 6-7.
- “Paris Sergi-i Umumisinde Bir Kürre-i Arz”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3293, 6 Haziran 1889, s. 5-6.
- “Gark Olmuş Bir Geminin Sudan Çıkması” , *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3294, 7 Haziran 1889, s. 6.
- “Bahr-ı Muhit-i Atlasiden En Az Bir Zamanda Mürur Eden Gemi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3295, 8 Haziran 1889, s. 6.
- “Amerika’da Elektrik Tecrübeleri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3295, 8 Haziran 1889, s. 6.
- “Cepte Taşınan Mini Mini Bir Fotoğrafya Kutusu”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3296, 10 Haziran 1889, s. 5-6.
- “Avusturya’da Bir Hacer-i Semai”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3297, 11 Haziran 1889, s. 6.
- “Onomatomania Yani İsm-i Merakı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3300, 14 Haziran 1889, s. 6-7.
- “Kuvve-i Zaikanın Cinsinde Tehallüfü”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3301, 15 Haziran 1889, s. 6.
- “Sudan Taraflarına Düşen Yıldırımlar”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3305, 20 Haziran 1889, s. 6.
- “Fayton Biçiminde Velespit”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3307, 22 Haziran 1889, s. 6.
- “Dişten Mamul Mini Mini Bir Nim Heykel”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3307, 22 Haziran 1889, s. 6.
- “Kamer Hakkında Mutalaat-ı Garibe”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3307, 22 Haziran 1889, s. 6.
- “Madam Flamaryon’un Hareket-i Arzı Hissetmesi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3308, 24 Haziran 1889, s. 7.

“Miyopi Hastalığının İrsen İntikali”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3308, 24 Haziran 1889, s. 7.

“Toprağı Kazarak Yuva Yapan Hayvanlar”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3310, 26 Haziran 1889, s. 7.

“Avustralya Kıtasında Farelerin Muhacereti” , *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3311, 27 Haziran 1889, s. 6-7.

“Piyano Ustalarında El ve Kol Ağrıları”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3311, 27 Haziran 1889, s. 7.

“İngiliz Gemilerinde İşaret Tabancaları”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3314, 31 Haziran 1889, s. 7.

“İhtiraat-ı Garibeden Bir Şimendifer Düdüğü” , *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3314, 31 Haziran 1889, s. 7.

“Rusya’da Yetiştirilen Bargirler”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3315, 1 Temmuz 1889, s. 7.

“Afrika-yı Cenubîde Şimendifer İnşaâtı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3315, 1 Temmuz 1889, s. 7.

“Yüz Seneden Ziyade Yaşayanlar”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3316, 2 Temmuz 1889, s. 6.

“Yılan Balığının Suret-i Tevellüdü”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3316, 2 Temmuz 1889, s. 6.

“Amerika’da Yeni Bir Şehir”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3317, 3 Temmuz 1889, s. 6.

“Yeni Doğmuş Çocuklarda Dimağın Sıkleti”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3318, 4 Temmuz 1889, s. 6.

“Kazan Şehrinde Ulum-ı Tabiiyye”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3318, 4 Temmuz 1889, s. 6.

“Fransa’da Kurtların İtlafı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3320, 7 Temmuz 1889, s. 6.

“Merhametli Karga”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3320, 7 Temmuz 1889, s. 5-6.

“Bir Kefal Balığının Kazası”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3320, 7 Temmuz 1889, s. 6.

“Amerika Kadınlarının Antropoloji Fennindeki Terakkileri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3321, 8 Temmuz 1889, s. 6-7.

“Bin İki Yüz Elli Metre İrtifadan Paraşüt ile Düşmek”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3322, 9 Temmuz 1889, s. 6-7.

“Mevsim-i Şitada Kırlangıçların Uyuşuklukları”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3324, 11 Temmuz 1889, s. 6-7.

- “Sunî İpek”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3325, 12 Temmuz 1889, s. 6.
- “Amerika’da Dağ Fareleri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3331, 20 Temmuz 1889, s. 5-6.
- “Amerika’da Kaz Yetiştirilmesi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3332, 22 Temmuz 1889, s. 6-7.
- “Antropoloji Nokta-i Nazarından Bir Tecrübe-i Mühimme”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3333, 23 Temmuz 1889, s. 5-6.
- “Bir Engerek Yılanının Gazası”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3334, 24 Temmuz 1889, s. 5.
- “Bargir İle Velespitin Süratleri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3334, 24 Temmuz 1889, s. 6.
- “Tırtılların Bir Şimendifer Katarını Mürurdan Men Etmeleri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3334, 24 Temmuz 1889, s. 5-6.
- “Camdan Bina Edilmiş Bir Oda”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3334, 24 Temmuz 1889, s. 6.
- “Lamarck’ın Nebatat Koleksiyonu”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3336, 26 Temmuz 1889, s. 7.
- “Gomera Adasında ıslıkla Konuşanlar”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3337, 27 Temmuz 1889, s. 6-7.
- “Gayet Cesim Bir Asma”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3338, 29 Temmuz 1889, s. 6.
- “Demirden Dağ”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3338, 29 Temmuz 1889, s. 6-7.
- “Fransa’da Saint Etienne Kazası”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3339, 30 Temmuz 1889, s. 6-7.
- “Toprak Yiyenler”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3340, 31 Temmuz 1889, s. 6-7.
- “Buharlı Velespit”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3341, 1 Ağustos 1889, s. 6-7.
- “Camdan Tabak İmalı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3343, 3 Ağustos 1889, s. 7.
- “Ahcar ve Madeni Buhar Kuvvetiyle Ezmek”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3345, 6 Ağustos 1889, s. 5-6.
- “Sineklerin Mazarratı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3347, 12 Ağustos 1889, s. 7.
- “Mehtab-ı Sunni”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3347, 12 Ağustos 1889, s. 7.
- “Garibe-i Fizyolojikiye”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3350, 15 Ağustos 1889, s. 5-6.
- “Sineklerin Mazarratı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3347, 12 Ağustos 1889, s. 7.
- “Cam Kalem”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3355, 21 Ağustos 1889, s. 3.
- “Bir İhtiyar Papağan”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3357, 23 Ağustos 1889, s. 3.

“Bir Adamın Müddet-i Ömründeki Müstehlikatı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3360, 27 Ağustos 1889, s. 3.

“Amerika’da Sergi-i Umumi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3360, 27 Ağustos 1889, s. 3.

“Dişçilerin Sarf Eylediği Altının Miktarı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3360, 27 Ağustos 1889, s. 3.

“Dünyada En Büyük İstasyon”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3360, 27 Ağustos 1889, s. 3.

“Siyah Yağmur”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3362, 29 Ağustos 1889, s. 3.

“Şakrana’da Kaplan Saydı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3366, 4 Eylül 1889, s. 3.

“Beyaz Derinin Siyah Deriye Aşılması”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3369, 7 Eylül 1889, s. 3.

“Neft yağı Kokusuyla Sarhoş Olanlar”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3370, 9 Eylül 1889, s. 3.

“İngiltere’de Muteharrik Bir Ada”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3373, 12 Eylül 1889, s. 2-3.

“Altı yüz Metrelik Kule Hakkında Mühendis-i Salis Mütalaası”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3395, 8 TE 1889, s. 3.

“Sigara Makinesi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3432, 19 TS Eylül 1889, s. 6-7.

“Paris’te İçilen Sütler”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3434, 22 TS 1889, s. 6-7.

“Damardan Damara Kan Nakli”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3435, 23 TS 1889, s. 6-7.

“Amerika’da Bir Beyaz Hane”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3436, 24 TS 1889, s. 6.

“Uçmak İçin Bir Makine”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3436, 24 TS 1889, s. 6-7.

“Lokomotifler”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3436, 24 TS 1889, s. 6.

“Şimendifer Kazaları Esnasında Tedabir-i Lâzıme”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3438, 27 TS 1889, s. 6.

“Japonya Dişçileri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3452, 12 KE 1889, s.5-6.

“Parlayıcı Böcekler”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3453, 13 KE 1889, s. 6.

“Govye’nin Papağanı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3455, 16 KE 1889, s. 6-7.

“Deri Aşısı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3458, 19 KE 1889, s. 6.

“Naaşları Küçülen Bir Amerikalı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3459, 20 KE 1889, s. 5-6.

“Asil Avcı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3461, 23 KE 1889, s. 5-6.

“Mühim Hesap”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3462, 24 KE 1889, s. 5.

“Eyfel Kulesi Yıkılır mı?”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3464, 26 KE 1889, s. 5-6.

- “Bir Muhakeme-i Garibe”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3465, 27 KE 1889, s. 5-6.
- “Edison’un Oyuncağı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3473, 6 KS 1890, s. 5.
- “Shorol’un Alem-i İnsaniyete Hizmeti”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3473, 6 KS 1890, s. 6.
- “Tütünün Luaba Tesiri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3478, 11 KS 1890, s. 5-6.
- “Tebdilât-ı Havaiyeyi Keşfeden Hayvanat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3479, 13 KS 1890, s. 5.
- “Grizu Gazının İnsanda Zuhuru”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3481, 15 KS 1890, s. 5-6.
- “Yüzük ile Kalp”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3482, 16 KS 1890, s. 5-6.
- “Himarda Musiki Merakı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3485, 20 KS 1890, s. 6.
- “Balo Mahallerindeki Fasit Hava”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3486, 21 KS 1890, s. 6.
- “Yüksek Ökçeler Mazarratı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3488, 23 KS 1890, s. 6-7.
- “Zeki Hizmetçi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3494, 30 KS 1890, s. 6.
- “Sigara ve Tütün Sarfıyatı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3505, 12 Şubat 1890, s. 6.
- “Mideye İthal Edilen Mevadd-ı Ecinniye”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3506, 13 Şubat 1890, s. 5-6.
- “Tütünün Bir Mazarratı Daha”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3514, 22 Şubat 1890, s. 5.
- “Tarih-i Tabiiden Ferdolans Yılanları”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3515, 24 Şubat 1890, s. 5-6.
- “Kaplumbağalarda Bir Kat Tenasilye”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3517, 26 Şubat 1890, s. 6.
- “Ziya-yı Kamerin Nebatın Üzerindeki Tesiri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3518, 27 Şubat 1890, s. 6.
- “Peynirlerdeki Mikroplar”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3525, 7 Mart 1890, s. 6.
- “Ev Kedileri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3528, 11 Mart 1890, s. 6.
- “Acaib-i Hayvanattan”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3535, 19 Mart 1890, s. 6.
- “Köpekteki Zekâ”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3537, 21 Mart 1890, s. 6.
- “İnci Saydı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3540, 25 Mart 1890, s. 6.
- “Hayvanlarda Cesaret”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3542, 27 Mart 1890, s. 6.
- “Çilek Fidanı Filizleri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3545, 31 Mart 1890, s. 6.
- “Bir Tecrübe-i Garibe”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3545, 31 Mart 1890, s. 6.
- “İade-i Kuvvet”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3557, 15 Nisan 1890, s. 6.
- “Kan Yağmuru”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3604, 16 Temmuz 1890, s. 7.
- “Arılar ile Güvercinler”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3608, 21 Temmuz 1890, s. 7.

- “Ziya-yı Kamer”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3608, 21 Temmuz 1890, s. 7.
- “Kuşlardaki Zekâ”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3608, 21 Temmuz 1890, s. 7.
- “Deri Aşısı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3615, 1 Ağustos 1890, s. 6-7.
- “Dolu Tanelerinde Mikrop Zuhuru”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3616, 2 Ağustos 1890, s. 6-7.
- “Otografizm”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3621, 8 Ağustos 1890, s. 6-7.
- “Mühaccir Fil İskeleti”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3615, 1 Ağustos 1890, s. 6-7.
- “Şempanzelerdeki Zekâ”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3626, 13 Ağustos 1890, s. 7.
- “Renklerin Tesiri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3641, 1 Eylül 1890, s. 7.
- “Ziya ve Kuvve-i Samia”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3644, 4 Eylül 1890, s. 6.
- “Tüylü Adam”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3667, 1 TE 1890, s. 6.
- “Afrikalıların Zehirli Okları”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3671, 6 TE 1890, s. 7.
- “Elektrikli Piyano”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3685, 22 TE 1890, s. 6.
- “Somali Akrepleri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3689, 27 TE 1890, s. 5-6.
- “Elektrikli Hane”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3690, 28 TE 1890, s. 7.
- “Merih”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3698, 6 T.S. 1890, s. 7.
- “İnsan Derisi Müzesi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3730, 25 KE 1890, s. 7.
- “İnsan Derisi Müzesi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3731, 26 KE 1890, s. 7.
- “Japonya Medeniyeti”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3749, 16 KS 1891, s. 7.
- “Kelime İstatistikî”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3759, 28 KS 1891, s. 7.
- “Fotoğrafın Bir Sırrı Keşfi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3776, 17 Şubat 1891, s.7.
- “Tetebbu-i Tabiat, Saha-i Tabiatın Vüs’atı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3812, 1 Nisan 1891, s.7.
- “Tetebbu-i Tabiat, Saha-i Tabiatın Vüs’atı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3813, 2 Nisan 1891, s.7.
- “Elektrikli Ziyafet”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3818, 8 Nisan 1891, s.7.
- “Amerika Timsahları”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3864, 3 Haziran 1891, s.6-7.
- “Kitetoğraf”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3870, 10 Haziran 1891, s.6.
- “Erkekler de Lohusa Olabilirler mi?” *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3887, 30 Haziran 1891, s.6-7.
- “Erkekler de Lohusa Olabilirler mi?” *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3888, 1 Temmuz 1891, s.6-7.

“Sinaî-i Nefise”, İnsan ve Hayvanat Üzerinde Musikinin Tesiri(Casımire Colombe'den) *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3888 – 3934, 22 Temmuz 1891 - 27 Ağustos 1891, s.6-7.

“Kanatlı Bir Mösyö”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3916, 6 Ağustos 1891, s.7.

Mustafa Refik: “Kanatlı Bir Mösyö”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3917, 7 Ağustos 1891, s.6-7.

“Kan, Balık ve Kurbağa Yağmurları”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3922, 13 Ağustos 1891, s.7.

“Kan, Balık ve Kurbağa Yağmurları”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3923, 14 Ağustos 1891, s.6.

“Kan, Balık ve Kurbağa Yağmurları”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3925, 17 Ağustos 1891, s.6.

“Kan, Zerrat-ı Hadidiye Yağmurları”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3926, 18 Ağustos 1891, s.6-7.

“Hayal İçinde Hakikat yahut Bin Sene Sonra Amerika'daki Bir Gazetecinin Derece-i Meşguliyeti”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3944, 8 Eylül 1891, s.7.

“Hayal İçinde Hakikat yahut Bin Sene Sonra Amerika'daki Bir Gazetecinin Derece-i Meşguliyeti”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3945, Eylül 1891, s.6-7.

“Hayal İçinde Hakikat yahut Bin Sene Sonra Amerika'daki Bir Gazetecinin Derece-i Meşguliyeti”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3946, 10 Eylül 1891, s.6-7.

“Hayal İçinde Hakikat yahut Bin Sene Sonra Amerika'daki Bir Gazetecinin Derece-i Meşguliyeti”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3947, 11 Eylül 1891, s.6-7.

“Hayal İçinde Hakikat yahut Bin Sene Sonra Amerika'daki Bir Gazetecinin Derece-i Meşguliyeti”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3950, 14 Eylül 1891, s.6.

“Hayal İçinde Hakikat yahut Bin Sene Sonra Amerika'daki Bir Gazetecinin Derece-i Meşguliyeti”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3952, 16 Eylül 1891, s.6-7.

“Hayal İçinde Hakikat yahut Bin Sene Sonra Amerika'daki Bir Gazetecinin Derece-i Meşguliyeti”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3953, 17 Eylül 1891, s.6-7.

“Hayal İçinde Hakikat yahut Bin Sene Sonra Amerika'daki Bir Gazetecinin Derece-i Meşguliyeti”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3956, 20 Eylül 1891, s.6.

“Hayal İçinde Hakikat yahut Bin Sene Sonra Amerika'daki Bir Gazetecinin Derece-i Meşguliyeti”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3957, 21 Eylül 1891, s.5.

“Havada Seyahat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3958, 24 Eylül 1891, s.6.

“İnsan Gözünden Bir Gerdanlık”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3985, 26 T.E. 1891, s.6.

- “Sarı Saçlılar Azalıyor İmiş”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3994, 5 T.S. 1891, s.5.
- “Kadınlar Çoğalıyor İmiş”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4002, 14 T.S. 1891, s.5-6.
- “Sunî Dişler”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4009, 23 T.S. 1891, s.6.
- “İskemleli Kadınlar”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4028, 15 KE 1891, s.6.
- “Dişçilikte Terakki”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4268, 30 Eylül, 1892, s.7.
- “Hayvanların Hilekârlığı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4520-4521, 2-3 Ağustos 1893, s.6-7.
- “İcmal-i Fenni”, *Sabah*, nr. 2236, 25 TE 1895, s. 4.
- “İcmal-i Fenni”, *Sabah*, nr. 2243, 1 TS 1895, s. 4.
- “İcmal-i Fenni”, *Sabah*, nr. 2264, 22 TS 1895, s. 4.
- “İcmal-i Fenni”, *Sabah*, nr. 2278, 6 KE 1895, s. 3.
- “İcmal-i Fenni”, *Sabah*, nr. 2292, 20 KE 1895, s. 3-4.
- “Altın Keşfi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 5602, 5 KE 1896, s.3-4.
- “İcmal-i Fenni”, *Sabah*, nr. 2313, 10 KS 1896, s. 3-4.
- “İcmal-i Fenni”, *Sabah*, nr. 2320, 17 KS 1896, s. 3-4.
- “İcmal-i Fenni”, *Sabah*, nr. 2327, 24 KS 1896, s. 3-4.
- “Bir Gazetenin Hizmet-i Tahlisiyesi”, T.H. , nr. 5908-5909, 10-11 TE 1897, s.3-4.
- “Nasıl Terakki Etti?”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 7271, 23 Temmuz 1901, s.3-4.
- “Nasıl Terakki Etti?”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 7287, 8 Ağustos 1901, s.3-4.

Sosyal Yazılar

- “Rus Kızlarının Falcılığı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2959, 13 Nisan 1888, s. 2-3.
- “Yankesicilikte Terakki”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2851, 9 KE 1887, s. 3.
- “Ne Sihirdir Ne Keramet”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2898, 2 Şubat 1888, s. 2-3.
- “Rus Kızlarının Falcılığı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2959, 13 Nisan 1888, s. 2-3.
- “Şimendiferlerde Unutulan Eşya”, “Yılan Ticareti”, “Kut-u Cenubiye”, “Bir İstatistik Meraklısı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3005, 26 Haziran 1888, s. 7.
- “Çöp ile Direk”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3011, 3 Temmuz 1888, s. 7.
- “Aşk ve Sanat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3016, 9 Temmuz 1888, s. 6.
- “Aşk ve Sanat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3017, 10 Temmuz 1888, s. 7.
- “Mühim Hesap”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3019, 12 Temmuz 1888, s. 7.
- “Fotoğraf ile Oynamamalı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3021, 14 Temmuz 1888, s. 7.
- “Acafet-i Tahammül”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3027, 21 Temmuz 1888, s. 7.

- “Bir Sarhoşun Köpeği”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3054, 25 Ağustos 1888, s. 7.
- “Yüz Sene Yaşayan İngilizler”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3055, 27 Ağustos 1888, s. 7.
- “Paris’te Aşanti Kabilesi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3056, 28 Ağustos 1888, s. 7.
- Mustafa Refik: “Tozlu Yağmur”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3057, 29 Ağustos 1888, s. 7.
- “Bir Hekimin Eğlencesi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3065, 7 Eylül 1888, s. 7.
- “İngilizlerin Yumruk Kavgası”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3082, 27 Eylül 1888, s. 6-7.
- “Sofra Merasimi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3092, 9 TE 1888, s. 7.
- “Teşbihte Hata Var mı?”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3112, 1 TS 1888, s. 7.
- “Sakallı Kadınlar”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3119, 9 TS 1888, s. 7.
- “İki Öküz”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3222, 9 Mart 1889, s. 6.
- “Meskûkâtın Aşınması”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3222, 9 Mart 1889, s. 6.
- “İki Öküz”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3224, 12 Mart 1889, s. 6.
- “İstiridyeye Rağbet”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3228, 16 Mart 1889, s. 6.
- “Japonya’da Ahval-i Beytiye”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3232, 21 Mart 1889, s. 6-7.
- “Top ile Balina Saydı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3236, 26 Mart 1889, s. 5-6.
- “Çin’de Eğlence İçin Kuş Beslemek”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3264, 29 Nisan 1889, s. 5-6.
- “Çin’de Köpek Sürüleri ve Kürkçülük”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3268, 3 Mayıs 1889, s. 5-6.
- “Tütün İçen Çocuklar İçin Ceza-yı Nakdi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3271, 7 Mayıs 1889, s. 6.
- “Bir İhtiyarın Hasbıhali”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3277, 15 Mayıs 1889, s. 6.
- “Parisliler Ne Yerler?”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3281, 20 Mayıs 1889, s. 6.
- “Bir Filin İdamı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3283, 22 Mayıs 1889, s. 6.
- “Sayd ü Şikâr Sergisi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3283, 22 Mayıs 1889, s. 6.
- “Cankurtaran Cemiyetleri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3289, 29 Mayıs 1889, s. 7.
- “Amerika’da Kedi Ticareti”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3290, 3 Haziran 1889, s. 6-7.
- “Fransa’da Bargir Eti Ekli”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3291, 4 Haziran 1889, s. 6-7.
- “Kamer Balığı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3294, 7 Haziran 1889, s. 6.
- “Sergi-i Umumide Bir Rus Kızı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3295, 8 Haziran 1889, s. 6.
- “Üç Boynuzlu Bir Madam”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3297, 11 Haziran 1889, s. 6.

“Sen Nehrinde Boğulanların Kurtarılması”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3301, 15 Haziran 1889, s. 5-6.

“Amerika Vahşilerinin Oymalı Kamışı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3302, 17 Haziran 1889, s. 6-7.

“Prens Monako’nun Bahr-ı Muhitteki Tetkikatı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3304, 19 Haziran 1889, s. 5-6.

“Midesine Çatal Kaçmış Bir Hokkabaz”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3309, 25 Haziran 1889, s. 5-6.

“Rusya’da Dilencililiğin Menni”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3312, 28 Haziran 1889, s. 7.

“Sergi-i Umuminin Antropoloji Şubesi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3317, 3 Temmuz 1889, s. 6.

“Semiz Bildircınlar”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3320, 7 Temmuz 1889, s. 6.

“Bir Ayı Balığının Karnından Çıkarılan Saat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3323, 10 Temmuz 1889, s. 5-6.

“Paris ile Londra”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3433, 20 TS 1889, s. 5-6.

“Korsikalı Bir Kızın İntikamı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3436, 24 TS 1889, s. 6.

“Çin Tabipleri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3440, 29 TS 1889, s. 6.

“Dünyanın En Zengin Adamları”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3446, 5 KE 1889, s. 5-6.

“Sarı Elbise Modası”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3447, 6 KE 1889, s. 5-6.

“İki İngiliz Zabiti”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3448, 7 KE 1889, s. 5-6.

“Times Gazetesi Kariinin Zevcesi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3451, 11 KE 1889, s. 6-7.

“Zor ile Çalgı Çaldıranın Cebr ile Oynaması”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3456, 17 KE 1889, s. 5-6.

“Ressam-ı Meşhur David’in Hatasını Tashihi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3457, 18 KE 1889, s. 6.

“Bir Sefil Aktörün Hilesi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3459, 20 KE 1889, s. 6.

“Afrika’da Bir Vahşi Kabile Reisinin Selamı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3460, 21 KE 1889, s. 5-6.

“Aktris Madame Pani’nin Servetini Muhafazası”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3460, 21 KE 1889, s. 6.

“Nelson’un Cenazesi yahut Sarhoşluğun Son Derecesi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3462, 24 KE 1889, s. 6.

- “Şeftali Meraklısı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3463, 25 KE 1889, s. 5-6.
- “Ham! Ham!”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3464, 26 KE 1889, s. 5
- “Âlim ile Çocuk”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3467, 28 KE 1889, s. 6.
- “Büyük Yılanın Nişanlıları”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3467, 30 KE 1889, s. 5-6.
- “İspanya’da Bir Adet”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3473, 6 KS 1890, s. 6.
- “Dilsiz Kadın”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3474, 7 KS 1890, s. 5-6.
- “Bahtiyarlık”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3475, 8 KS 1890, s. 6.
- “Pampamlarda Bir Adet”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3477, 10 KS 1890, s. 5-6.
- “Oda İçinde Avcılık”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3480, 14 KS 1890, s. 5-6.
- “Bir Börekçinin Hikâyesi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3482, 16 KS 1890, s. 6.
- “Tasarrufa Riayet”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3482, 16 KS 1890, s. 6.
- “Üç Yolcu”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3482, 16 KS 1890, s. 6.
- “Kendini Methetmek İstemeyen Marsilyalı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3483, 17 KS 1890, s. 5-6.
- “Zeki Hırsız”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3484, 18 KS 1890, s. 6.
- “Piyango ile Tehil”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3484, 18 KS 1890, s. 6.
- “Bir İhtiyar Milyonerin Tabibi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3490, 25 KS 1890, s. 6.
- “Kulaklarına Pamuk Tıkayan Bir Mızıkacı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3490, 25 KS 1890, s. 6-7.
- “Züğürt Ressamın Eldivenleri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3492, 28 KS 1890, s. 6-7.
- “Vücudu Teşrih Edilecek Bir Sarhoş”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3495, 31 KS 1890, s. 5-6.
- “Mösyö Jeber’in Sevgili Taamı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3498, 4 Şubat 1890, s. 5-6.
- “Amerika’da Bir Haydut Kızı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3499-3500, 5-6 Şubat 1890, s. 5-6.
- “Sakalı Tıraş Edilmiş Bir Feylesof”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3501, 7 Şubat 1890, s. 6.
- “Uykudaki Çocuk”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3503, 10 Şubat 1890.
- “Açlığa Tahammül Meselesinde Bir Kadının Hükmü”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3510, 18 Şubat 1890, s. 6-7.
- “Bir Kabile Reisinin Paris’ten Afrika’ya Mektubu”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3516, 25 Şubat 1890, s. 6.

- “Jean jacques Rousseau’nun Mizacı ve Tabiatı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3526, 8 Mart 1890, s. 5-6.
- “Zamanın Kıymeti Hakkında Bir İki Misal”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3531, 14 Mart 1890, s. 5-6.
- “Vahşilerin Selamı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3538, 22 Mart 1890, s. 6.
- “Meşahir-i Musiki Şinasanından Genç Beethoven”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3552, 8 Nisan 1890, s. 6.
- “Muganni-i Meşhur Ellion’ın Bir Fakire Sadaka Toplaması”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3562, 21 Nisan 1890, s. 5-6.
- “Canbaz Marinelli”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3619, 6 Ağustos 1890, s. 7.
- “Otuz İki Paraya Kuşluk Taamı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3625, 12 Ağustos 1890, s. 6-7.
- “İlan Kâğıtları Ne Oluyor?”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3626, 13 Ağustos 1890, s. 7.
- “Paket İçinde Seyahat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3627, 15 Ağustos 1890, s. 7.
- “Diz Bağları”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3628, 16 Ağustos 1890, s. 6-7.
- “Gayretli Muharrir”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3635, 25 Ağustos 1890, s. 7.
- “Gayretli Muharrir”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3636, 26 Ağustos 1890, s. 7.
- “Gayretli Muharrir”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3637, 27 Ağustos 1890, s. 7.
- “Manyetizma ile İtilaf Edilmiş Bir Çocuk”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3695, 3 TS 1890, s. 6-7.
- “Sabırsız İngiliz”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3695, 3 TS 1890, s. 6-7.
- “Paris’in Çamuru”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3709, 13 TS 1890, s. 6-7.
- “Paris’in Çamuru”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3712, 16 TS 1890, s. 7.
- “Mütefennin Canı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3753, 21 KS 1891, s. 7.
- “Mütefennin Canı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3754, 22 KS 1891, s. 7.
- “La Fontaine’in Meşguliyet-i Zihniyesi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3756, 24 KS 1891, s. 7.
- “Vüsan’ın Oburluğu”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3760, 29 KS 1891, s. 7.
- “Mozart’ın Musikiye İstidatı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3763, 2 Şubat 1891, s. 6-7.
- “Japonya Nisvanı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3780, 21 Şubat 1891, s. 6-7.
- “Japonya Nisvanı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3782, 24 Şubat 1891, s. 6-7.
- “Japonya Etfali ve Suret-i Terbiye ve Tahsilleri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3784, 26 Şubat 1891, s. 6-7.
- “Japonya’da Suret-i İzdivaç”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3785, 27 Şubat 1891, s. 6.

- “Akvam-ı Kadime Naaşları”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3803, 21 Mart 1891, s.6-7.
- “Birmanyalılar”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3805, 24 Mart 1891, s.6-7.
- “Şikago Sergisi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3807, 26 Mart 1891, s.7.
- “Şikago Sergisi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3808, 27 Mart 1891, s.7.
- “Şikago Sergisi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3809, 28 Mart 1891, s.7.
- “Mes’udiyet-i Zevciye”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3814, 3 Nisan 1891, s.7.
- “Mozart’ın Bir Sergüzeşt-i Garibi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3825, 16 Nisan 1891, s.7.
- “Mozart’ın Vefatı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3838, 30 Nisan 1891, s.6.
- “Garip Düellolar”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3839, 1 Mayıs 1891, s.6.
- “İğne”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3850, 18 Mayıs 1891, s.7.
- “İğne”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3851, 19 Mayıs 1891, s.6-7.
- “Paris’te İstirahat Aranır mı?” *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3968, 6 TE 1891, s.6.
- “Demirci Kadınlar”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4296, 2 TS 1892, s.7.
- “Edison’un İzdivacı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4411, 17 Mart 1893, s.6-7.
- “Şikago Sergisi Garabisi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4530, 14 Ağustos 1893, s.6-7.
- “Tuhaf Sergüzeşter, Bir Hırsızın Başına Gelenler”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 5670, 11 Şubat 1897, s.3-4.
- “Tuhaf Sergüzeşter, Müddet-i Örüde Aldanmamış Bir Adamın Sergüzeşt-i Acaibi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 5674, 15 Şubat 1897, s.3.
- “Tuhaf Sergüzeşter, Hokkabazın Son Oyunu”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 5681, 22 Şubat 1897, s.3-4.
- “Telgrafçının Zevcesi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 5696, 8 Mart 1897, s.3-4.

Tabiat ve Hayvan Konulu Yazılar

- “Le Moniteur Oriental” gazetesinden alıntı, başlıksız, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2741, 1 Ağustos 1887, s. 3.
- “Garip Tesadüf”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2849, 7 KE 1887, s. 3.
- “Maymunların İstihdamı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2856, 15 KE 1887, s. 2.
- “Yılanın Düşmanları”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2857, 16 KE 1887, s. 3.
- “Cereyan-ı Elektriğin Ziraata Faydası”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2898, 2 Şubat 1888, s. 2-3.
- “Harp Köpeği”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2971, 27 Nisan 1888, s. 3.
- “Örümceğin İpi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2944, 27 Mart 1888, s. 3.

- “Balık Kavağa Çıkıyor”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3058, 31 Ağustos 1888, s. 6-7.
- “Balık Kavağa Çıkıyor”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3059, 1 Eylül 1888, s. 7.
- “Köpeklerin Mazarratı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3074, 18 Eylül 1888, s. 6-7.
- “Timsah, Tarih-i Tabiiyyun’dan”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3086-3087, 2-3 TE 1888, s. 7.
- “Hayvanatta Sanayi-i İstidat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3088, 4 TE 1888, s. 7.
- “Şamdan Balığı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3237, 27 Mart 1889, s. 6.
- “Hayvanat-ı Zahife’nin Akalim ve Kıtaata Taksimi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3238, 28 Mart 1889, s. 6.
- Kabir Böcekleri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3244, 4 Nisan 1889, s. 5.
- “İklim ile İmtizac”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3245, 5 Nisan 1889, s. 5-6
- “İkanodon Denilen Kertenkele”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3248, 9 Nisan 1889, s. 6.
- “Volkan Göllerinde Gümüş Madeni”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3250, 11 Nisan 1889, s. 6.
- “Garip Bir Nebat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3250, 11 Nisan 1889, s. 6.
- “Artezya Kıyılarında Balık Zuhuru”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3251, 12 Nisan 1889, s. 6.
- “Sath-ı Arzın İhtizazından Haberdar Olmak”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3254, 16 Nisan 1889, s. 6.
- “Melbourne’de Bir Büyük Ağaç”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3254, 16 Nisan 1889, s. 6.
- “Azılı Hayvanları Elektrik Kuvvetiyle Zapt Etmek”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3258, 20 Nisan 1889, s. 5-6.
- “Suların Mikroplardan Tathiri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3259, 23 Nisan 1889, s. 5-6.
- “Kara Kurbağadaki Zekâ”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3262, 26 Nisan 1889, s. 6.
- “Morina ve Torhoz Balıklarında Berekat-ı Tenasüliye” *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3266, 1 Mayıs 1889, s. 6.
- “Hayvanat-ı Harda Beytiyenin 2000 Sene Mukaddem Keşfi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3266, 1 Mayıs 1889, s. 6-7.
- “Dalgaların Ariz ü İrtifaları”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3267, 2 Mayıs 1889, s. 6.
- “Terbiye Edilmiş Bir Çift Maymun”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3269, 4 Mayıs 1889, s. 5.

- “Münih Şehrinde Fillerin Firarı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3271, 7 Mayıs 1889, s. 6-7.
- “İki Kafalı Kaplumbağa”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3272, 8 Mayıs 1889, s. 6-7.
- “Kuşların Çobanlığı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3276, 13 Mayıs 1889, s. 6-7.
- “Hayvanlarda Tul-ı Ömür”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3276, 13 Mayıs 1889, s. 6.
- “Kırlangıç Telefâtı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3277, 15 Mayıs 1889, s. 6-7.
- “Yengeçlerin Muaşakası”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3277, 15 Mayıs 1889, s. 6-7.
- “Demir Yüklü Bir Geminin Yıldırım Cezbi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3277, 15 Mayıs 1889, s. 7.
- “Kargalarda Zekâ”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3279, 17 Mayıs 1889, s. 5-6.
- “Atmacaların Gazası”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3280, 18 Mayıs 1889, s. 6.
- “Ehcar-ı Semaiyenin Adet ve Süratleri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3282, 21 Mayıs 1889, s. 6.
- “Cemiyette Yaşayan Hayvanlarda Bir Hissin İntikali”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3284, 23 Mayıs 1889, s. 6.
- “Bir Kuşun Arkadaşına Muhabbeti”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3285, 24 Mayıs 1889, s. 6.
- “Bahr-i Sefid ve Adriyatik Denizlerinde Yaşayan Köpek Balıkları”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3300, 14 Haziran 1889, s. 6.
- “Toprağı Kazarak Yuva Yapan Hayvanlar”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3310, 26 Haziran 1889, s. 7.
- “Avustralya Kıtasında Farelerin Muhacereti”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3311, 27 Haziran 1889, s. 6-7.
- “Yılan Balığının Suret-i Tevellüdü”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3316, 2 Temmuz 1889, s. 6.
- “Merhametli Karga”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3320, 7 Temmuz 1889, s. 5-6.
- “Bir Kefal Balığının Kazası”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3320, 7 Temmuz 1889, s. 6.
- “Mevsim-i Şitada Kırlangıçların Uyuşuklukları”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3324, 11 Temmuz 1889, s. 6-7.
- “Sunî İpek”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3325, 12 Temmuz 1889, s. 6.
- “Amerika’da Dağ Fareleri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3331, 20 Temmuz 1889, s. 5-6.
- “Amerika’da Kaz Yetiştirilmesi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3332, 22 Temmuz 1889, s. 6-7.

- “Bir Engerek Yılanının Gazası”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3334, 24 Temmuz 1889, s. 5.
- “Bargir İle Velespitin Süratleri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3334, 24 Temmuz 1889, s. 6.
- “Tırtılların Bir Şimendifer Katarını Mürurdan Men Etmeleri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3334, 24 Temmuz 1889, s. 5-6.
- “Lamarck’ın Nebatat Koleksiyonu”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3336, 26 Temmuz 1889, s. 7.
- “Demirden Dağ”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3338, 29 Temmuz 1889, s. 6-7.
- “Sineklerin Mazarratı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3347, 12 Ağustos 1889, s. 7.
- “Bir İhtiyar Papağan”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3357, 23 Ağustos 1889, s. 3.
- “Şakrana’da Kaplan Saydı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3366, 4 Eylül 1889, s. 3.
- “İngiltere’de Mütiharrik Bir Ada”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3373, 12 Eylül 1889, s. 2-3.
- “Parlayıcı Böcekler”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3453, 13 KE 1889, s. 6.
- “Govye’nin Papağanı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3455, 16 KE 1889, s. 6-7.
- “Tebdilât-ı Havaiyeyi Keşfeden Hayvanat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3479, 13 KS 1890, s. 5.
- “Tarih-i Tabiidan, Ferdolans Yılanları”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3515, 24 Şubat 1890, s. 5-6.
- “Ziya-yı Kamerin Nebatın Üzerindeki Tesiri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3518, 27 Şubat 1890, s. 6.
- “Ev Kedileri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3528, 11 Mart 1890, s. 6.
- “Acaib-i Hayvanattan”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3535, 19 Mart 1890, s. 6.
- “Köpekteki Zekâ”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3537, 21 Mart 1890, s. 6.
- “İnci Saydı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3540, 25 Mart 1890, s. 6.
- “Hayvanlarda Cesaret”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3542, 27 Mart 1890, s. 6.
- “Çilek Fidanı Filizleri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3545, 31 Mart 1890, s. 6.
- “Arılar ile Güvercinler”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3608, 21 Temmuz 1890, s. 7.
- “Ziya-yı Kamer”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3608, 21 Temmuz 1890, s. 7.
- “Kuşlardaki Zekâ”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3608, 21 Temmuz 1890, s. 7.
- “Şempanzelerdeki Zekâ”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3626, 13 Ağustos 1890, s. 7.
- “Somali Akrepleri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3689, 27 T.E. 1890, s. 5-6.

“Tetebbu-i Tabiat, Saha-i Tabiatın Vüs’atı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3812, 1 Nisan 1891, s.7.

“Tetebbu-i Tabiat, Saha-i Tabiatın Vüs’atı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3813, 2 Nisan 1891, s.7.

“Amerika Timsahları”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3864, 3 Haziran 1891, s.6-7.

“Kan, Balık ve Kurbağa Yağmurları”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3922, 13 Ağustos 1891, s.7.

Kan, Balık ve Kurbağa Yağmurları, T.H. , nr. 3923, 14 Ağustos 1891, s.6.

“Kan, Balık ve Kurbağa Yağmurları”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3925, 17 Ağustos 1891, s.6.

“Kan, Zerrat-ı Hadidiye Yağmurları”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3926, 18 Ağustos 1891, s.6-7.

“Hayvanların Hilekârlığı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4520-4521, 2-3 Ağustos 1893, s.6-7.

Seyâhat Konulu Yazılar

“Menakıb-ı Seyyahîn, Mukaddeme, Amerika”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4268 - 4297, 30 Eylül 1892 - 3 T.S.1892, s.4-5.

“Menakıb-ı Seyyahîn, Amerika-yı Cenubî Keşfiyatı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4301 -4312, 8 TS 1892 - 22 TS 1892, s.4.

“Menakıb-ı Seyyahîn, Florid Kıtası’nın Keşfi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4313 - 4319, 23 TS 1892 - 30 TS 1892, s.4.

“Menakıb-ı Seyyahîn, Meksika Kıtası’nın Keşfi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4320 - 4342, 1 KE 1892 – 28 KE 1892, s.4.

“Menakıb-ı Seyyahîn, Antil Adaları Civarında”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4343 - 4348, 29 KE 1892 – 4 KS 1892, s.4.

“Menakıb-ı Seyyahîn, Peru Kıtası’nın Keşfi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4349 – 4355, 5 KS 1893 – 12 KS 1893 s.4.

“Menakıb-ı Seyyahîn, Amazon Nehri’nin Keşfi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4356 - 4358, 13 KS 1893- 16 KS 1893, s.4.

“Menakıb-ı Seyyahîn, Şili Kıtası’nın Keşfi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4359 - 4365, 17 KS 1893 - 24 KS 1893, s.4.

“Menakıb-ı Seyyahîn, Amerika-yı Şimalî Keşfiyatı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4366 - 4372, 25 KS 1893 – 1 Şubat 1893, s.4.

“Menakıb-ı Seyyahîn, Sevahil-i Garbîye Keşfiyatı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4375 - 4378, 4 Şubat 1893 – 8 Şubat 1893, s.4.

“Menakıb-ı Seyyahîn, Amerika-yı Cenubî’de Fransızlar”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4379 - 4389, 9 Şubat 1893 – 21 Şubat 1893, s.4.

“Menakıb-ı Seyyahîn, İlk Seyâhat-ı Fenniye”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4390 - 4394, 22 Şubat 1893 – 27 Şubat 1893, s.4.

“Menakıb-ı Seyyahîn, Kanada’da Fransızlar”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4395 - 4410, 28 Şubat 1893 – 16 Mart 1893, s.4.

“Menakıb-ı Seyyahîn, Amerika-yı Dâhilî Keşfiyatı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4412, 4414, 4415, 18 Mart 1893 - 21 Mart 1893, s.4.

“Menakıb-ı Seyyahîn, Sahil-i Şarkî Müsta’meresi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4416 - 4426, 22 Mart 1893 - 4 Nisan 1893, s.4.

“Menakıb-ı Seyyahîn, Fransızlar’ın Luizyan Müsta’meresi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4427 - 4437, 5 Nisan 1893 - 21 Nisan 1893, s.4.

“Menakıb-ı Seyyahîn, Luizyan’ın Ahval-i Ahiresi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4442, 4445, 27 Nisan, 1 Mayıs 1893, s.4.

“Menakıb-ı Seyyahîn, Sen Domeng Müsta’meresi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4446 - 4457, 2 Mayıs 1893-15 Mayıs 1893, s.4.

“Menakıb-ı Seyyahîn, On Sekizinci Asırda Domeng”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4458-4462, 16 Mayıs 1893-20 Mayıs 1893, s.4.

“Menakıb-ı Seyyahîn, Küyan Müsta’meresi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4463 - 4469, 22 - 29 Mayıs 1893, s.4.

“Menakıb-ı Seyyahîn, Fransızlar’ın Küyan’daki Terakkileri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4470 - 4473, 30 Mayıs 1893-2 Haziran 1893, s.4.

“Menakıb-ı Seyyahîn, On Sekizinci Asırda Küyan”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4474 - 4478, 5 - 9 Haziran 1893, s.4.

“Menakıb-ı Seyyahîn, Küçük Antil Adaları ”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4479 - 4495, 10 Haziran 1893 - 4 Temmuz 1893, s.4.

“Menakıb-ı Seyyahîn, Chateaubriand’ın Seyâhati ”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4496 - 4501, 5 - 11 Temmuz 1893, s.4.

“Menakıb-ı Seyyahîn, Amerika-yı Garbî Keşfiyatı ”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4502 - 4510, 12 - 21 Temmuz 1893, s.4.

“Menakıb-ı Seyyahîn, Humboldt’un Seyâhat-i Fennîyesi ”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4512 - 4519, 24 Temmuz 1893- 1 Ağustos 1893, s.4.

“Menakıb-ı Seyyahîn, Humboldt’un Seyâhat-i Fennîyesi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4522, 4 Ağustos 1893, s.5.

“Menakıb-ı Seyyahîn, Humboldt’un Seyâhat-i Fennîyesi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4528, 11 Ağustos 1893, s.5.

“Menakıb-ı Seyyahîn, Humboldt’un Seyâhat-i Fennîyesi ”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4534, 18 Ağustos 1893, s.5.

“Menakıb-ı Seyyahîn, Humboldt’un Seyâhat-i Fennîyesi ”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4540, 25 Ağustos 1893, s.5.

“Tibet Dağlarında”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 8477-8773, 22 TS 1904-14 Eylül 1905, s.2.

“Küba Ormanlarında Bir Gece”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 8829-8848, 9 - 28 TS 1905, s.3.

“Kutup Buzu”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 8849-8886, 29 TS 1905 - 5 KS 1906, s.2-3.

“Afrika-yı Vasatî’de Bir Seyahat”, *Tercüman-ı Hakikat*, 16 - 21 TS 1904, nr. 8471 - 8476, s.3-4.

Coğrafi Konulu Yazılar

“Garip Tesadüf”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2849, 7 KE 1887, s.3.

“Kan Yağmurları”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2922, 1 Mart 1888, s.3.

“Vesipit Üzerinde Devr-i Âlem”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2947, 30 Mart 1888, s.3.

“Dağların Alçalması”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2968, 24 Nisan 1888, s.3.

Vakay-ı Tıbbiye: “Turgutlu Kaziyyesinin Topoğrafyay-ı Tabiiyesidir.”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3058, 30 Ağustos 1888, s.5-6.

“Pompei Harabesi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3089, ? s.7.

“Alfonse Binarnan Seyyah-ı Meşhurun Bir Tehlikeye Düşürmesi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3227, 15 Mart 1889, s.5-6.

“Volkanlar”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3230, 19 Mart 1889, s.6.

“Etnoğrafya, Afrikay-ı Vasatî’de Beyaz Ahali”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3231, 20 Mart 1889, s.6.

“İtalya Arazisi ve Vezüv Yanardağı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3249, 10 Nisan 1889, s.6.

“General Grali’nin Kutb-ı Şimaliye Olan Seyahati”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3273, 9-10 Mayıs 1889, s.6-7; 3274, s.5-6

“Volkan Göllerinde Gümüş Madeni”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3250, 11 Nisan 1889, s. 6.

“Kolorado Şehri Civarında Bir Şelale”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3280, 18 Mayıs 1889, s.6.

“Prens Monaco’nun Bahr-ı Muhitteki Tetkikatı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3304, 19 Haziran 1889, s.5-6.

“Bir Gemicinin Sergüzeşti”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3315, 1 Temmuz 1889, s.7.

“Minharajan Yanardağı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3347, 12 Ağustos 1889, s.7.

Tıp ve Sağlık Konulu Yazılar

“Açlığa Tahammülün Derecesi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2839, 25 TS 1887, s.2.

“Mehalik Merak”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2871, 2 KS 1888, s.3.

“Yıldırımın İnsan Üzerindeki Tesiri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2906, 11 Şubat 1888, s.2.

“Yatak Nasıl Yapılır ise Öyle Uyunur.”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2926, 6 Mart 1888, s.3.

“Yetmiş Yaşında Bir Çocuk”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2949, 2 Nisan 1888, s.3.

“Mecra-yı Hazmda Mevadd-ı Ecnebiye”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2950, 3 Nisan 1888, s.3.

“Tul-i Hayat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2991, 4 Haziran 1888, s.3.

“Göz Aşısı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3023, 17 Temmuz 1888, s. 7.

“Hastalığın Ahlaka Tesiri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3052, 23 Ağustos 1888, s. 7.

“Midenin Fotoğrafyası”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3093, 11 TE 1888, s. 7.

“Göz Hakkında Kavaid-i Sıhhiye”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3221, 8 Mart 1889, s. 5-6.

“Parmakların Tırnaklarını Isırmak”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3251, 12 Nisan 1889, s. 6.

“Diskramatopsi Yani Renkleri Tefrik Edememek”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3263, 27 Nisan 1889, s. 6-7.

“Ebeveynlerin Sinnleri ve Etfalin Sıhhati”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3276, 13 Mayıs 1889, s. 5-6.

“Onomatomania Yani İsm-i Merak-ı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3300, 14 Haziran 1889, s. 6-7.

“Miyopi Hastalığının İrsen İntikali”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3308, 24 Haziran 1889, s. 7.

“Toprak Yiyenler”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3340, 31 Temmuz 1889, s. 6-7.

“Garibe-i Fizyolojikiye”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3350, 15 Ağustos 1889, s. 5-6.

“Beyaz Derinin Siyah Deriye Aşılması”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3369, 7 Eylül 1889, s. 3.

“Damardan Damara Kan Nakli”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3435, 23 TS 1889, s. 6-7.

“Deri Aşısı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3458, 19 KE 1889, s. 6.

“İade-i Kuvvet”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3557, 15 Nisan 1890, s. 6.

“Sunî Dişler”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4009, 23 TS 1891, s.6.

“Dişçilikte Terakki”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4268, 30 Eylül 1892, s.7.

Dil ve Edebiyat Konulu Yazılar

“Müelliflerin Merakı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3075, 19 Eylül 1888, s.6.

“Müelliflerin Merakı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3076, 20 Eylül 1888, s.6.

“Müelliflerin Merakı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3077, 21 Eylül 1888, s.6.: “Amerika Namının Menşei”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3452, s.6.

“Lakonizm”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3476, 9 KS 1890, s.5-6.

“Mukabele”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3511, 19 Şubat 1890, s.6.

“Kelime İstatistikî”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3759, 28 KS 1891, s. 7.

“Dayı ile Yeğen Arasında Muhavere Mustafa Refik Tarafından Dayısına Mektup”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4017, 2 KE 1891, s. 6.

Eğitim Konulu Yazılar

“Patagonya’da Terbiyey-i Etfal”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3225, 13 Mart 1889, s. 5.

“Rusya’da Terakki-i Maarif”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3241, 1 Nisan 1889, s. 5-6.

“Prusya Ordularında Okumak Yazmak Bilmeyenler”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3253, 15 Nisan 1889, s. 7.

“Avrupa Mîlel-i Muhtelifesi Meyanında Tahsil Görmeyenlerin Miktarı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3280, 18 Mayıs 1889, s. 6.

“Avrupa Kızlarının İstikbali”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3454, 14 KE 1889, s. 5-6.

“Âmâların Terbiyey-i Cismaniyeleri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3646, 6 Eylül 1890, s. 6-7.

“Japonya Etfali ve Suret-i Terbiye ve Tahsilleri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3784, 26 Şubat 1891, s.6-7.

Siyasî Haber Yazıları

“Hamidiye-Hicaz Hatt-ı Mübareki”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 8387, 24 Ağustos 1904, s.1.

“Hamidiye-Hicaz Hatt-ı Mübareki”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 8389, 26 Ağustos 1904, s.1-2.

“Hamidiye-Hicaz Hatt-ı Mübareki”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 8390, 27 Ağustos 1904, s.1.

“Hamidiye-Hicaz Hatt-ı Mübareki”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 8391, 28 Ağustos 1904, s.1.

“Hamidiye-Hicaz Hatt-ı Mübareki”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 8392, 29 Ağustos 1904, s.1.

“Hamidiye-Hicaz Hatt-ı Mübareki”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 8393, 30 Ağustos 1904, s.1.

“Hamidiye-Hicaz Hatt-ı Mübareki”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 8394, 31 Ağustos 1904, s.1.

“Hamidiye-Hicaz Hatt-ı Mübareki”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 8395, 1 Eylül 1904, s.1-2.

“Hamidiye-Hicaz Hatt-ı Mübareki”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 8397, 3 Eylül 1904, s.3.

“Hamidiye-Hicaz Hatt-ı Mübareki”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 8398, 4 Eylül 1904, s.2.

“Hamidiye-Hicaz Hatt-ı Mübareki”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 8399, 5 Eylül 1904, s.2.

“Hamidiye-Hicaz Hatt-ı Mübareki”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 8400, 6 Eylül 1904, s.2.

“Hamidiye-Hicaz Hatt-ı Mübareki”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 8401, 7 Eylül 1904, s.1-2.

“Hamidiye-Hicaz Hatt-ı Mübareki”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 8402, 8 Eylül 1904, s.1.

“Hamidiye-Hicaz Hatt-ı Mübareki”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 8403, 9 Eylül 1904, s.1.

“Hamidiye-Hicaz Hatt-ı Mübareki”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 8407, 13 Eylül 1904, s.1.

“Hamidiye-Hicaz Hatt-ı Mübareki”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 8408, 14 Eylül 1904, s.1.

“Hamidiye-Hicaz Hatt-ı Mübareki”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 8409, 15 Eylül 1904, s.1.

Ekonomi Konulu Yazılar

“Ümit Burnu’nun Elmas İhracatı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3065, 7 Eylül 1888, s.7.

“Avrupa’da Ayine Fiyatı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3246, 6 Nisan 1889, s.6-7.

“İsviçre’de Saat İhracatı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3255, 17 Nisan 1889, s.6.

“Ümit Burnu’nda Deve Kuşu Ticareti”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3260, 24 Nisan 1889, s.5-6.

“Avustralya’da Tavşan Derisi Ticareti”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3268, 3 Mayıs 1889, s.6.

“Yumurta İhracatı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3269, 4 Mayıs 1889, s.6.

“İfrat-ı Tasarrufun Neticesi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3299, 13 Haziran 1889, s.5-6.

“Köpekler için Alınan Rüssumun Miktarı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3323, 10 Temmuz 1889, s.6.

“Bakü’de Petrol Kuyusu”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3335, 25 Temmuz 1889, s.6.

“Paris’te Oktruva Resmi ve Kaçakçılarının Hileleri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3449, 9 KE 1889, s.5-6.

Biyografi Konulu Yazılar

“Aşk ve Sanat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3016, 9 Temmuz 1888, s. 6.

“Aşk ve Sanat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3017, 10 Temmuz 1888, s. 7.

“Diderot’un Uluvv-ı Ahlakı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3450, 10 KE 1889, s.5-6.

“Donmuş Burun”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3508, 15 Şubat 1890, s.5-6.

“Jean jacques Rousseau’nun Mizacı ve Tabiatı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3526, 8 Mart 1890, s.5-6.

“Meşahir-i Musiki Şinasanından Genç Beethoven”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3552, 8 Nisan 1890, s.6.

“La Fontaine’in Meşguliyet-i Zihniyesi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3756, 24 KS 1891, s. 7.

“Mozart’ın Bir Sergüzeşt-i Garibi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3825, 16 Nisan 1891, s.7.

“Edison’un İzdivacı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4411, 17 Mart 1893, s.6-7.

Askerî Konulu Yazılar

“Harp Köpeği”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2971, 27 Nisan 1888, s.3.

“Harpte Köpeklerin İstihdamı Tecarübünün Son Netayıcı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3346, 11 Ağustos 1889, s.7.

“Mermiyat ile Temevvücat-ı Hevaiyenin Fotoğrafları”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3340, 31 Temmuz 1889, s.6.

“Huşunetin Neticesi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3521, 3 Mart 1890, s.5-6.

“Huşunetin Neticesi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3522, 4 Mart 1890, s.6.

“Huşunetin Neticesi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3523, 5 Mart 1890, s.5-6.

Sanat Konulu Yazılar

“Artistler Yani Sınayi-i Nefise Erbabı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3090, s.7.

“Artistler Yani Sınayi-i Nefise Venüs Heykeli Nasıl Bulundu?” *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4303, 11 T.S.1892, s.5-6.

2.1. Mustafa Refik’in Tercüme Hikâye ve Roman Tefrikaları

Tercüme Hikâye

Mütenevvia: “Ayı ile Köylü”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.2842, 29 TS 1887.

“Hay Şeytan Kız”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3034-3035, 30-31 Temmuz 1888.

Fıkra: “Bir Vahşi’nin İhtisasatı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3053, 24 Ağustos 1888.

Mütenevvia: “İki Öksüz”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3222-3224, 9-11 Mart 1889.

Mütenevvia: “Bir Gemicinin Sergüzeşti”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3315, 1 Temmuz 1889.

Mütenevvia: “Bir Arabacı”(Lodoyk Halevi), *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3437, 26 TS 1889.

Mütenevvia: “İki İngiliz Zabiti”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3448, 7 KE 1889.

Fıkra-i Mahsusa: “Bir Şemsiye Sayesinde Teehhül”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3468-3472, 31 KE 1889 – 1-4 KS 1890.

“Margaret’in Ciğeri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3489, 23 KS 1890.

Mevadd-ı Mütenevvia: “Baküs’ün Naklettiği Asma Kütüğü”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3494, 30 KS 1890.

Mevadd-ı Mütenevvia: “Zeki Hizmetçi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3494, 30 KS 1890.

Mevadd-ı Mütenevvia: “Amerika’da Bir Haydut Kızı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3499-3500, 5-6 Şubat 1890.

Mevadd-ı Mütenevvia: “Sakalı Tıraş Edilmiş Bir Feylesof”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3501, 7 Şubat 1890.

Mevadd-ı Mütenevvia: “Odasının Sahibi Bir İngiliz”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3502, 8 Şubat 1890.

Mevadd-ı Mütenevvia: “Uykudaki Çocuk”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3503, 10 Şubat 1890.

Mevadd-ı Mütenevvia: “Dört Haydut”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3512, 20 Şubat 1890.

Mevadd-ı Mütenevvia: “Japonya Hikâyesi”,(Fransız gazetesinden derc edilmiştir) *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3533, 17 Mart 1890.

Fıkra-i Mahsusa: “Açlık”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3650-3651, 11-12 Eylül 1890.

Fıkra-i Mahsusa: “Tesadüfen İzdivaç”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3659-3661, 22-24 Eylül 1890.

“Fevkal Hayal”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3662, 25 Eylül 1890, s. 5.

“Fevkal Hayal”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3663, 26 Eylül 1890, s. 6-7.

Mevadd-ı Mütenevvia: “Bir İngiliz’in Pantolonu”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3745-3747, 12-14 KS 1891.

Mevadd-ı Mütenevvia: “Mesudiyet-i Zevciye”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3814, 3 Nisan 1891.

Mevadd-ı Mütenevvia: “Yolda Saat Bulan Bir Mösyö” (Jorj Kortetin), *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3846, 13 Mayıs 1891, s.4-5.

Mevadd-ı Mütenevvia: “Yolda Saat Bulan Bir Mösyö” (Jorj Kortetin), *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3847, 14 Mayıs 1891, s.6-7.

Mevadd-ı Mütenevvia: “Mai Renkli Mendil” (Atien Beke), *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3859-3860, 28-29 Mayıs 1891.

Fıkra-i Mahsusa: “Paris’te İstirahat Aranır mı ?”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3968, 6 TE 1891.

Fıkra-i Mahsusa: “Selest” (Maksim Rud), *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4022-4026, 8-12 KE 1891.

Fıkra-i Mahsusa: “Tiyatro Bileti”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.5916-5919, 18-21 TE 1897.

“Hayat-ı Müsteade” (Joze Antun), *Tercüman-ı Hakikat*, nr.5933-5949,4-20 TE 1897.

“Seyyadın Muaşakası” (Lui Depre), *Tercüman-ı Hakikat*, nr.7946-7970, 3 Haziran-1 Temmuz 1903.

“Arkeolog” (Şarl De Selink), *Tercüman-ı Hakikat*, nr.7919-7939,11-31 Mayıs 1903.

“Bilardo Oyunu”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.8113-8127,22 TE-6 KE 1903.

Fıkra-i Mahsusa: “On Üç Numaralı Oda” (Daniel Riş), *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3855-3856-3857, 23-24-25-26 Mayıs, 1891.

Fıkra-i Mahsusa: “Avukatın Ücreti”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.5866, 30 Ağustos 1897.

Fıkra-i Mahsusa: “Avukatın ilk Ücreti”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.5894, 26 Eylül 1897.

“Bahr-ı Muhit Ortasında” (İngiliz Muharrir Alan Oskar’dan), *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 8820-8828, 31 TE 1905-8 TS 1905.

“Madam Palmer’in Mektubu” (İngilizce’den Tercüme), *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 9526-9540, 10 TE 1907-24 TE 1907.

Müntehab Fıkralar: “İlk Müracaat”, *Sabah*, nr. 6723, 14 Haziran 1908.

Müntehab Fıkralar: “Tütün İçin” (İngilizce’den Tercüme), *Sabah*, nr. 6735, 26 Haziran 1908.

Müntehab Fıkralar: “Zevcesinin Rakibi” (İngilizce’den Tercüme), *Sabah*, nr. 6742, 3 Temmuz 1908.

Müntehab Fıkralar: “Roman Zemini” (İngilizce’den Tercüme), *Sabah*, nr. 6750, 11 Temmuz 1908.

Müntehab Fıkralar: “Unutulmuş Mektup” (İngilizce’den Tercüme), *Sabah*, nr. 6751, 12 Temmuz 1908.

Müntehab Fıkralar: “Zengin Müşteri” (İngilizce’den Tercüme), *Sabah*, nr. 6754, 15 Temmuz 1908.

Müntehab Fıkralar: “Üveyk Kuşunun Yumurtası” (İngilizce’den Tercüme), *Sabah*, nr. 6760, 21 Temmuz 1908.

Müntehab Fıkralar: “Yük Katarıyla” (İngilizce’den Tercüme), *Sabah*, nr. 6763, 24 Temmuz 1908.

Tercüme Romanlar

“New Yorklu Mösyö Barn yâhud Korsikalı Kızın Muaşakası” (Günter) *Sabah*, nr.1541-1604, 28 TS 1893-29 KS 1894.

“Kara Değirmen Cinayeti yâhud İngiltere Polisleri” (Mary Elisabeth Braddon) *Sabah*, nr.1761-1933, 6 Temmuz 1894 -26 KE 1894.

“Madam Narman’ın Hatası Tehlikeli Bir Muaşaka” (Theodore Cahu) *Sabah*, nr. 1933-2085, 26 KE 1894- 27 Mayıs 1895.

“Kalb-i Cerihadar” (Jules Mary) *Sabah*, nr. 2086-2322, 28 Mayıs 1895-19 KS 1896.

“Gaston’un Muâşakası yâhud Cesur Kız”,(Penson du Terrail) *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 5205-5222, 28 TE 1895-13 Şubat 1896.

“Bir Sırr-ı Acib yâhud Kaptanın Kızı”, (Wilkie Coolins) *Tercüman-ı Hakikat*, nr.5223-5396, 14 Şubat 1896-24 Ağustos 1896.

“Rekabet-i Âşıkane yâhud Gençleşmiş Gönül”, (Jean Rameau) *Tercüman-ı Hakikat*, nr.5406-5657, 4 Eylül 1896-28 KS 1897.

“Para Kuvveti” (Xavier de Montepin) *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 5950-6523, 21 TS 1897- 23 Haziran 1899.

“İkizler”, (Albert Delpit) *Tercüman-ı Hakikat*, nr.5697-5865, 9 Mart 1897- 28 Ağustos 1897.

“Sevda Faciaları” (Xavier de Montepin) *Tercüman-ı Hakikat*, nr.6536-7264, 6 Temmuz 1899- 16 Temmuz 1901.

“Larido’nun Sergüzeşti” (Charles Paul de Kock) *Tercüman-ı Hakikat*, nr.7044-7159, 3 KE 1900-30 Mart 1901(Tefrika yarım bırakılmıştır).

“Çavuş Reno” (Pierre Sales) *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 7322- 7778, 12 Eylül 1901- 17 KE 1902.

“Madmazel Jozet” (Jean Rameau) *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 7779-8037, 18 KE 1902-7 Eylül 1903.

“Aşk” (Piyer Mael) *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 8037-8327, 7 Eylül 1903- 25 Haziran 1904(Tefrika yarım bırakılmıştır).

“Deniz Feneri” (Jules Verne) *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 8887-9049, 6 KS 1906- 17 Haziran 1906.

“Hali Ada” (Daniel Arnold) *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 9316- 9561, 14 Mart 1907- 16 TS 1907.

“Zümrüd Madeni” (Henri Reno) *Tercüman-ı Hakikat*, nr.9055-9315, 23 Haziran 1906-13 Mart 1907.

“İstifadeli Seyahat”(İngilizce’den Tercüme), *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 9541-9562, 25 TE- 1907-17 TS 1907.

“Puvare’nin Serveti”, (Guy De Maupassant), *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 9562 - 9718, 17 TS 1907- 20 Nisan 1908.

“Suzan”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 10108-10322, 22 Mayıs 1909-29 KE 1909(Tefrika yarım bırakılmıştır).



3. MUSTAFA REFİK'İN KİTAPLARI

3.1. Hikâye ve Romanlar

M.A., “Aşk ve Para”, Artin Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul, 1308 (1892).

Elle Fores, “Lord Byron’un İlk Muaşakası”, Artin Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul, 1309 (1893).

Diedmann, “Meş’um Çiftlik”, Artin Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul 1309 (1893).

Günter, “New Yorklu Mösyö Barn yahud Korsikalı Kızın Muaşakası”, Mihran Matbaası, 1309 (1894), İstanbul, 326 s.

Xavier de Montepin, “Tunçtan Kızlar”, Artin Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul, 1309 (1893).

Mary Elisabeth Braddon, “ Kara Değirmen Cinayeti yâhud İngiltere Polisleri”, Çev. Mustafa Refik, Mihran Matbaası,

Birinci cilt, İstanbul, 1311-1312 (1894-1895).

İkinci Cilt, İstanbul, 1311-1312 (1894-1895).

Theodore Cahu, “Madam Narman’ın Hatası Tehlikeli Bir Muaşaka”, Çev. Mustafa Refik, Mihran Matbaası, İstanbul, 1312 (1896).

Jules Mary, “Kalb-i Cerihadar”, Çev. Mustafa Refik, Mihran Matbaası, İstanbul, 1312 (1896).

Penson du Terrail, “Gaston’un Muâşakası yâhud Cesur Kız”, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1313 (1897).

Wilkie Coolins, “Bir Sırr-ı Acib yâhud Kaptanın Kızı”, Çev. Mustafa Refik, Kırk Anbar Matbaası, İstanbul, 1313 (1897).

Jean Rameau, “Rekabet-i Âşıkane yâhud Gençleşmiş Gönül”, Çev. Mustafa Refik, Kırk Anbar Matbaası, İstanbul, 1314 (1898),

Xavier de Montepin, “Para Kuvveti”, Çev. Mustafa Refik, Kırk Anbar Matbaası, Birinci cilt, İstanbul, 1314 (1898).

İkinci Cilt, İstanbul, 1314 (1898).

Albert Delpit, “İkizler”, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1314 (1898).

Xavier de Montepin, “Sevda Faciaları”, Çev. Mustafa Refik, Kırk Anbar Matbaası, Birinci cilt, İstanbul, 1315-1316 (1898-1899).

İkinci Cilt, İstanbul, 1315-1316 (1898-1899).

Üçüncü Cilt, İstanbul, 1315-1316(1898-1899).

Charles Paul de Kock, “Larido’nun Sergüzeşti”, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1318(1902).

Pierre Sales, “Çavuş Reno”, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, Birinci cilt (Resimli), İstanbul, 1319(1903)

İkinci Cilt, İstanbul, 1319(1903)

Jean Rameau, “Madmazel Jozet”, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1320(1904).

Jules Verne, “Deniz Feneri”, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1323(1907),

Daniel Arnold, “Hali Ada”, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1323(1907).

Henri Reno, “Zümrüd Madeni”, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1324(1908).

“Lirpirin Kurnazlığı”, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1324(1908).

“Küçük Hikâyeler”, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1325(1909).

“İstifadeli Seyahat”, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1325(1909).

Guy De Maupassant, “Puvare’nin Serveti”, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1324(1909)

Alexandre Dumas, “Haramon Gönüllüleri”, (Resimli), Çev. Mustafa Refik, Necm-i İstikbal Matbaası, İstanbul, 1328(1912).

Michel Zevaco, “Saray Entrikaları”, Çev. Mustafa Refik, Necm-i İstikbal Matbaası, İstanbul, 1328(1912).

3.2. Diğer Eserleri

Mustafa Refik, “Müntehabat-ı Mustafa Refik”, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, Cilt:1, İstanbul 1305(1889).

Mustafa Refik, “Müntehabat-ı Mustafa Refik”, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, Cilt:2, İstanbul 1305(1889).

Mustafa Refik, “Müntehabat-ı Mustafa Refik”, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, Cilt:3, İstanbul 1305(1889).

Mustafa Refik, “Müntehabat-ı Mustafa Refik”, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, Cilt:4, İstanbul 1305(1889).

Mustafa Refik, “Müntehabat-ı Mustafa Refik”, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, Cilt:5, İstanbul 1306(1890).

Mustafa Refik, “Müntehabat-ı Mustafa Refik”, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, Cilt:6, İstanbul 1307(1891).

Mustafa Refik, “Müntehabat-ı Mustafa Refik”, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, Cilt:7, İstanbul 1308(1892).

Mustafa Refik, “Müntehabat-ı Mustafa Refik”, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, Cilt:8, İstanbul 1308(1892).

Mustafa Refik, “Garaib-i Âdat”, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul 1308(1892).

Mustafa Refik, “Kızlara Mahsus Dikiş ve El İşleri”, Karabet Matbaası, İstanbul 1308(1892).

Casimire Colombe, “Müziğin İnsan ve Hayvanlara Etkisi”, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul,1309(1893).

Jules Verne, “Hayal İçinde Hakikat yahut Bin Sene Sonra Amerika’da Bir Gazetecinin Derece-i Meşguliyeti”, Çev. Mustafa Refik, İstanbul,1309(1893).

Mustafa Refik, “Menâkıb-ı Seyyahîn”, Cilt:1, İstanbul 1310(1894).

Mustafa Refik, “Menâkıb-ı Seyyahîn”, Cilt:2, İstanbul 1310(1894).

Mustafa Refik, “Menâkıb-ı Seyyahîn”, Cilt:3, İstanbul 1310(1894).

Mustafa Refik, “Menâkıb-ı Seyyahîn”, Cilt:4, İstanbul 1310(1894).

Mustafa Refik, “Menâkıb-ı Seyyahîn”, Cilt:5, İstanbul 1310(1894).

Mustafa Refik, “Menâkıb-ı Seyyahîn”, Cilt:6, İstanbul 1310(1894).

Mustafa Refik, “Menâkıb-ı Seyyahîn”, Cilt:7, İstanbul 1310(1894).

Mustafa Refik, “Menâkıb-ı Seyyahîn”, Cilt:8, İstanbul 1310(1894).

Mustafa Refik, “Garaib-i Âdat”, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul 1308(1892).

Sven Hedin, “Tibet Dağlarında”, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul,1322(1906).

Mustafa Refik, “Tercüman-ı Hakikat’in Garaib Cüzdanı Kütüphanesi”, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1325(1909).

FAYDALANILAN KAYNAKLAR

Ahmet Mithat Efendi, Bir İzah-ı Hakikat, Tercüman-ı Hakikat, nr. 3099, 17 Teşrinievvel 1888.

Ahmet Mithat Efendi, Mustafa Refik'in Kitapçılığı, Tercüman-ı Hakikat, nr: 3819, 9 Nisan 1891.

Ahmet Mithat Efendi, Ahmet Mithat Tarafından Yeğenine Cevap, Tercüman-ı Hakikat, nr.4017, 2 Kânunuevvel 1891.

Ahmet Mithat Efendi, Mukaddime Makamında Bir Takdim, Tercüman-ı Hakikat, nr. 3000, 20 Haziran 1888.

Ahmet Mithat Efendi, Edebiyat Yazıları 1, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016.

Ahmet Mithat Efendi, Edebiyat Yazıları 2, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2018.

Akyıldız, Ali, Mekteb-i Mülkiyye, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt:2, İstanbul 2016.

Albayrak, Muzaffer, Şeker, Kevser, Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Eğitiminde Modernleşme, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın nr: 134, İstanbul, 2014.

Altın, Hamza, Osmanlı Eğitim Tarihinde Dârümuallimat (Açılışı ve Gelişim Süreci), Akademik Matbuat, Cilt:1, Sayı:1, Kasım 2017.

Arnold, Daniel, Hâli Ada, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul,1323.

Bab-ı Ali Evrak Odası, no:000066_004904_002_001.

Bab-ı Ali Evrak Odası, no:000620_046426_001_002.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dâhiliye Nezareti Mektubî Kalemî,
no:01987_00091_001_001.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dâhiliye Nezareti Sicill-i Ahval İdaresi Defteri,
no:00183_00133.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, no:001635_122619_001_001.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Taltifat, no:00233_00025_009_001.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Umur-ı Hukuk-ı Muhtalita Müdüriyeti,
no:00150_00010_002_001.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Umur-ı Hukuk-ı Muhtalita Müdüriyeti,
no:00150_00010_004_001.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Umur-ı Hukuk-ı Muhtalita Müdüriyeti,
no:00150_00010_017_002.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Umur-ı Hukuk-ı Muhtalita Müdüriyeti,
no:00150_00010_010_001.

Beke, Atien, Mevadd-ı Mütenevvia: Mai Renkli Mendil, Çev. Mustafa Refik,
Tercüman-ı Hakikat, nr.3859-3860, 28-29 Mayıs 1891.

Bozpolat, Sedef, Tercüman-ı Hakikat Gazetesi (2001-2500 Sayılar) İnceleme ve
Seçilmiş Metinler, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
(Yayımlanmamış YL. Tezi), Sivas, 2013.

Cahu, Theodore, Madam Narman'ın Hatası Tehlikeli Bir Muaşaka, Çev. Mustafa
Refik, Mihran Matbaası, İstanbul, 1312.

Ceylan De Rosay, Pınar, Ahmet Mithat Efendi'nin Eserlerinde Batılılaşma, Yıldız
Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış YL. Tezi), İstanbul,
2006.

Colombe, Casimire, İnsan ve Hayvanat Üzerinde Musikînin Tesiri, Çev. Mustafa Refik, İstanbul, 1309.

Colombe, Casimire, Müziğin İnsan ve Hayvanlara Etkisi, Çev. Mustafa Refik, Yay. Haz., Prof. Dr. M. Salih ERGAN, Ahmet Şahin AK, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2017.

Çankaya, Mücellidoğlu Ali, Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler: Mülkiye Şeref Kitabı, Mars Matbaası, Cilt: III, Ankara, 1968.

Çobanoğlu, Ahmet Vefa, Kestanepazarı Camii, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt: 25, Ankara 2002.

Delpit, Albert, İkizler, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1314.

Demirel, Mecit, Sabah Gazetesi (1899-1909)'ndeki Dil ve Edebiyat Yazılarının İncelenmesi ve Şiir Metinleri (2. Cilt), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış YL. Tezi), İstanbul, 2002.

Develioğlu, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 1996.

Diedmann, Meş'um Çiftlik, Çev. Mustafa Refik, Artin Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul, 1309.

Dumas, Alexandre, Haramon Gönüllüleri, Çev. Mustafa Refik, Necm-i İstikbal Matbaası, İstanbul 1328.

Durgun, H. Harika, Ahmet Mithat Efendi ve Edebiyat, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015.

Durgun, H.Harika, Türk Dili ve Edebiyatı Araştırma Dergisi, Ahmet Mithat'ın Edebiyat ve Fikir Dünyasında Genç Yazarları ve Yeğeni Mustafa Refik'i Himayesi, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Sayı: 1, İzmir 2007.

Enginün, İnci, Tanzimat Sonrası Çeviriler, Mukayeseli Edebiyat, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992.

Fores, Elle, Lord Byron'un İlk Muaşakası, Çev. Mustafa Refik, Artin Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul, 1309.

Günter, New Yorklu Mösyö Barn yahud Korsikalı Kızın Muaşakası, Çev. Mustafa Refik, Mihran Matbaası, İstanbul, 1309.

Hedin, Sven, Tibet Dağlarında, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1322.

İhsanoğlu, Ekmeleddin, Tanzimat Öncesi ve Tanzimat Dönemi Osmanlı Bilim ve Eğitim Anlayışı, 150. Yılında Tanzimat, TTK Yayınları, Ankara, 1992.

İmzasız, Tercüman-ı Hakikat, nr.10107, 21 Mayıs 1909.

Kılıçbay, Mehmet Ali, Osmanlı Aydını, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, Cilt:1, İstanbul.

Kock, Charles Paul De, Larido'nun Sergüzeşti, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1318.

Köseoğlu, Hatice, Tercüman-ı Hakikat Gazetesi (3001-3500) İnceleme ve Seçilmiş Metinler, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış YL. Tezi), Sivas, 2014.

M.A., Aşk ve Para, Çev. Mustafa Refik, Artin Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul, 1308.

Mardin, Şerif, Tanzimat ve Aydınlar, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, Cilt:1, İstanbul.

Mary, Jules, Kalb-i Cerihadar, Çev. Mustafa Refik, Mihran Matbaası, İstanbul, 1312.
Coolins, Wilkie, Bir Sırr-ı Acib yâhud Kaptanın Kızı, Çev. Mustafa Refik, Kırk Anbar Matbaası, İstanbul, 1313.

Maupassant, Guy De, Puvare'nin Serveti, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1324.

Montepin, Xavier De, Sevda Faciaları, Çev. Mustafa Refik, Kırk Anbar Matbaası, Cilt:1.2.3., İstanbul, 1315-1316.

Mustafa Refik, Saika Mesaibi, Tercüman-ı Hakikat, nr.2007, 9 Mart 1885.

Mustafa Refik, Elektrikli Hane, Tercüman-ı Hakikat, nr. 3690, 28 Teşrinievvel 1890.

Mustafa Refik, Yanmaz Adamlar, Tercüman-ı Hakikat, nr. 3075-3077, 19-21 Eylül 1888.

Mustafa Refik, Müelliflerin Merakı, Tercüman-ı Hakikat, nr. 3075-3077, 19-21 Eylül 1888.

Mustafa Refik, Peynirlerdeki Mikroplar, Tercüman-ı Hakikat, nr.3525, 7 Mart 1890.

Mustafa Refik, Dayı ile Yeğen Arasında, Mustafa Refik Tarafından Dayısına Mektup, Tercüman-ı Hakikat, nr.4017, 2 Kânunuevvel 1891.

Mustafa Refik, Müntehabat-ı Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, Cilt:1-8, İstanbul, 1305-1308.

Mustafa Refik, Menâkıb-ı Seyyahîn, Cilt:1-8, İstanbul, 1310.

Mustafa Refik, Garaib-i Âdat, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1308.

Mustafa Refik, Kızlara Mahsus Dikiş ve El İşleri, Karabet Matbaası, İstanbul, 1308.

Mustafa Refik, Roman ve Hikâye: Heykeli Nasıl Çaldım, Resimli İstanbul Gazetesi, nr.2, 15 Haziran 1325/ 28 Haziran 1909.

Mustafa Refik, Lirpirin Kurnazlığı, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1324.

Mustafa Refik, Küçük Hikâyeler, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1325.

Mustafa Refik, Fevkal Hayal, Tercüman-ı Hakikat, nr. 3662-3663, 25-26 Eylül 1890.

Mustafa Refik, Margaret'in Ciğeri, Tercüman-ı Hakikat, nr. 3489, 23 Kânunusani 1890.

Mustafa Refik, Mevadd-ı Mütenevvîa: Japonya Hikâyesi, Tercüman-ı Hakikat, nr. 3533, 17 Mart 1890.

Mustafa Refik, Fıkra-i Mahsusa: Açlık, Tercüman-ı Hakikat, nr. 3650-3651, 11-12 Eylül 1890.

Mustafa Refik, Fıkra-i Mahsusa: Tesadüfen İzdivaç, Tercüman-ı Hakikat, nr. 3659-3661, 22-24 Eylül 1890.

Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat'ın Garaib Cüzdanı Kütüphanesi, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1325.

İstifadeli Seyahat, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1325.

Rameau, Jean, Rekabet-i Âşıkane yâhud Gençleşmiş Gönül, Çev. Mustafa Refik, Kırk Anbar Matbaası, İstanbul, 1314.

Reno, Henri, Zümrüd Madeni, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul, 1906.

Riş, Daniel, Fıkra-i Mahsusa: On Üç Numaralı Oda, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat, nr. 3855-3857, 23-26 Mayıs, 1891.

Şemseddin Sami, Kâmûs-ı Türkî, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1989.

Tekeli, İlhan, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Eğitim Sistemindeki Değişmeler, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, Cilt:2, İstanbul, 1983.

Tekin, Mehmet, Tercümân-ı Hakikat, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt:40, İstanbul, 2011.

Tinal, Melih, Mekteb-i İdadi'den Günümüze İzmir Atatürk Lisesi, DEÜ Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 24, İzmir 2008.

Tinal, Melih, İzmir Mekteb'i İdadisi, D.E.Ü., Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi, C3/S8 (1998) http://acikerisim.deu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/20.500.12397/4907/melih_tinal.pdf?sequence=1&isAllowed=y (18.11.2019).

Toprak, Zafer, II. Meşrutiyet'te Fikir Dergileri, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, Cilt:1, İstanbul.

Türk Tarih Kurumu, Tarih Çevirme Kılavuzu, <http://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/> (20.11.2019)

Üçpınar, Zehra, Sabah Gazetesi (1895-1898) İnceleme ve Seçilmiş Metinler, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış YL. Tezi), Niğde, 2012.

Ülken, Hilmi Ziya, Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2016.

Varlık, Bülent, Tanzimat ve Meşrutiyet Dergileri, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, Cilt:1, İstanbul.

Verne, Jules, Deniz Feneri, Çev. Mustafa Refik, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, İstanbul,1323.

Verne, Jules, Hayal İçinde Hakikat yahut Bin Sene Sonra Amerika'da Bir Gazetecinin Derece-i Meşguliyeti, Çev. Mustafa Refik, İstanbul,1309.

Yayman, İsmail Göktuğ, Tercüman-ı Hakikat Gazetesi (2501-3000) İnceleme ve Seçilmiş Metinler, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2019.

Yazıcı, Nesimi, İkdâm, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt:22, İstanbul, 2000.

Yıldırım, İsmail, Ondokuzuncu Yüzyılda Osmanlı Ekonomisi Üzerine Bir Değerlendirme, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:11, Sayı:2, Elazığ, 2001.

EKLER



DH.SAIDd.00183

مهر و صدقہ بنی کریم -
 یہ رہبر و خیر و ہدایت ہے منتقل ایہ زادہ احمد خان تونکہ منتقلہ می سب بندہ دی خدمتہ بالذات ابرہہ قدس لکھنؤ مجبور بنی حاصل اولہ خدمتہ لفظ برماہ قدس
 مازدینہ اعلیٰ سے حضرت مسیح موعود و مہدی علیہ السلام کے لئے لکھنؤ میں حضرت کے لئے لکھنؤ میں



OSMANLI ARŞIVI		
DH. MKT		
896	36	2

طابعخانه عثمانیه
الخزانة و المطبعات
عند
١١٨

محرر به عثمانیه در مصطفی رفیع ملک طبعه تقدیم قنوب اداره هیکریه حواله جریده عرفانه سبکی دخی وارب مبعی حادی و طبعه دخی ملک طبعه ده بر
دفعه نوبت اوزره «محمی استبول» بنور مصر برخته جفا طبعه رفعت اعطای استخافه طبعه نفا ماسنک اوجنی و در دخی ماسنک
دفعه اوله نوبتاً مویله دفعه معلوم قانونه البقیه تجسس استکی روزنک ضبطه نفا نعلونه اشعاب جوی طبعه اوزره دفعه ماسنک
ایستاد طبعه ام ساسه
مطبعات دخیه جری
محمد علی

OSMANLI ARŞIVI		
DH. MKT		
2795	75	1

تاریخ ۱۰/۵/۱۲۸۰

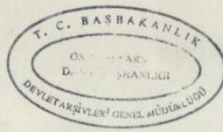
DH.MKT

2795

20

۱۱۸
۲

1



۹
 حیدر علی پاشا رجبیہ کے حیدر پاشا

مدرسہ چاکر کتبہ لکھنؤ کہ
 ۸ ص ۱۵۱ تا ۱۵۲ ویاہرہ سنہ ۱۲۰۶ ہجری و فائدہ ایہ پیرم لکھنؤ راجہ لکھنؤ رجبیہ کے حیدر پاشا
 نقیہ مصنفی نقیہ ندر حیدر علی پاشا رجبیہ کے حیدر پاشا رجبیہ کے حیدر پاشا رجبیہ کے حیدر پاشا
 حیدر علی پاشا رجبیہ کے حیدر پاشا رجبیہ کے حیدر پاشا رجبیہ کے حیدر پاشا رجبیہ کے حیدر پاشا
 ۱۰۰ ص ۱۵۱ تا ۱۵۲ ویاہرہ سنہ ۱۲۰۶ ہجری و فائدہ ایہ پیرم لکھنؤ راجہ لکھنؤ رجبیہ کے حیدر پاشا



OSMANLI ARŞIVI		
HR.UHM		
150	10	4

امور داریه مدیریه محمدیہ

۹

امور داریه مدیریه محمدیہ
تاریخ ورودی ۱۷

۱۸

۹۷۶
۹۷۶

۱۷
۱۷

B. C.

34238

تاریخ ورودی

۱۸۱

۱۹۱۴

۹
۱۴

استاد اولاد

استاد اولاد
تاریخ ورودی ۱۷
۱۸
۱۹
۲۰
۲۱
۲۲
۲۳
۲۴
۲۵
۲۶
۲۷
۲۸
۲۹
۳۰
۳۱
۳۲
۳۳
۳۴
۳۵
۳۶
۳۷
۳۸
۳۹
۴۰
۴۱
۴۲
۴۳
۴۴
۴۵
۴۶
۴۷
۴۸
۴۹
۵۰
۵۱
۵۲
۵۳
۵۴
۵۵
۵۶
۵۷
۵۸
۵۹
۶۰
۶۱
۶۲
۶۳
۶۴
۶۵
۶۶
۶۷
۶۸
۶۹
۷۰
۷۱
۷۲
۷۳
۷۴
۷۵
۷۶
۷۷
۷۸
۷۹
۸۰
۸۱
۸۲
۸۳
۸۴
۸۵
۸۶
۸۷
۸۸
۸۹
۹۰
۹۱
۹۲
۹۳
۹۴
۹۵
۹۶
۹۷
۹۸
۹۹
۱۰۰

۱۸

امور داریه مدیریه محمدیہ

تاریخ

HR.UHM

150/10

12



شماره قفسه ۱۶۸	مطهر فیرات سنه و قیومه ضرر	شماره قفسه
شماره قفسه	مطهر فیرات سنه و قیومه ضرر	شماره قفسه
شماره قفسه	مطهر فیرات سنه و قیومه ضرر	شماره قفسه
شماره قفسه	مطهر فیرات سنه و قیومه ضرر	شماره قفسه
شماره قفسه	مطهر فیرات سنه و قیومه ضرر	شماره قفسه
شماره قفسه	مطهر فیرات سنه و قیومه ضرر	شماره قفسه
شماره قفسه	مطهر فیرات سنه و قیومه ضرر	شماره قفسه
شماره قفسه	مطهر فیرات سنه و قیومه ضرر	شماره قفسه
شماره قفسه	مطهر فیرات سنه و قیومه ضرر	شماره قفسه
شماره قفسه	مطهر فیرات سنه و قیومه ضرر	شماره قفسه
شماره قفسه	مطهر فیرات سنه و قیومه ضرر	شماره قفسه
شماره قفسه	مطهر فیرات سنه و قیومه ضرر	شماره قفسه
شماره قفسه	مطهر فیرات سنه و قیومه ضرر	شماره قفسه
شماره قفسه	مطهر فیرات سنه و قیومه ضرر	شماره قفسه
شماره قفسه	مطهر فیرات سنه و قیومه ضرر	شماره قفسه
شماره قفسه	مطهر فیرات سنه و قیومه ضرر	شماره قفسه
شماره قفسه	مطهر فیرات سنه و قیومه ضرر	شماره قفسه
شماره قفسه	مطهر فیرات سنه و قیومه ضرر	شماره قفسه
شماره قفسه	مطهر فیرات سنه و قیومه ضرر	شماره قفسه
شماره قفسه	مطهر فیرات سنه و قیومه ضرر	شماره قفسه

BEO.000620.046426.001

HR-SYS 1325/95 2me (2 sur 605)

CONSULAT-GÉNÉRAL

de

TURQUIE

N^o G^lN^o S^lAnness
I

BL

Tiflis Le 6th Avril 1899

Monsieur le Ministre,

J'ai l'honneur de transmettre, sous ce pli, à Votre Excellence, une copie avec sa traduction détachée du journal russe "Nouvelles Russes" en date du 5 Avril 1899 N^o 5236 ayant pour sujet la publication d'une brochure hostile à l'Empire Ottoman dont l'auteur est Moustapha Reïk Bey, ancien secrétaire de notre Ambassade Impériale à Berlin.

Veuillez agréer, Monsieur le Ministre, les assurances de la plus et des plus respectueuses considérations avec laquelle j'ai l'honneur d'être,

de Votre Excellence

Le très humble et très Obéissant Serviteur

Pon Excellence
Cristof Pachà
Ministre des Affaires étrangères
de la Cour Impériale de Sultan

M. S. H. G.

HR.SYS.01325

TELEGRAMME

تلفرافنامه

دولت علیه عثمانیه تلفراف اداره سی

ADMINISTRATION DES TELEGRAPHES DE L'EMPIRE OTTOMAN

L'Etat n'accepte aucune responsabilité à raison du service de la télégraphie

دولت تلفراف معامالتین دولای مسئولیت قبول اعتراف
[نمونه ۱۹۰۶]

Retransmission ou Expédition			RECEPTION		
تکرار کشیده و یا سون			لخذ		
No d'expédit.	کشیده اوین مرکز	Date	مأمور امضای Signature de l'employé	مأمور امضای Signature de l'employé	Date
2697	transmis à	22 Sept 1906	Jacot		22 Sept 1906
		18 25			8 20
					Pera

Wien Pour مودی موردي
2697 Mots 29 Date 22 H. 1 ساعت
M. 20 دقیقه
Ponitz Indic. Eventuelles اشارت محتما
طریق

Haridjie Neporeti
Constple.

Moustafa Refik bey
leili dar ul moualimat
mudiri decede hier sanatorium
Perchtolsdorf priere informer
famille pour qu'elle prenne
immédiatement mesures
concernant enterrement

Consulat General
Ottoman.

مستند: ۱۵۰ ۱۰ ۱
ARŞIV İNŞAN & OS - CONSTANTINOPLE

OSMANLI ARŞIVI		
HR.UHM		
150	10	1

HR.UHM.00150.00010.001

Consulat Général
de l'Empire Ottoman
à Vienne
□ □ □

Vienne, le 1 décembre 1913.

OSMANLI ARŞIVI		
HR.UHM		
150	10	7

N. 1664.

Rép.- Succession de Moustapha Réfik Bey.

2 annexes.

20rk
(1 shf 60s)

BUREAU DU CONTENTIEUX.

Monsieur le Ministre,

J'ai eu l'honneur de recevoir la dépêche que Votre Altesse a bien voulu m'adresser en date du 15 octobre dernier, Nr. 1093/1521, concernant les effets laissés par Moustapha Réfik Bey, décédé à Perchtoldsdorf près Vienne le 21 septembre 1913.

En réponse, j'ai l'honneur de Lui faire connaître que les frais d'inhumation et les frais d'interprète se montant à 295 Couronnes et 70 hellers doivent être payés, avant tout, par la famille du défunt, pour pouvoir leur remettre les effets que ce dernier a laissés, à l'exception toutefois des objets de valeur.

Je prie donc Votre Altesse de vouloir bien faire encaisser et me transmettre ladite somme, sur quoi j'enverrai à Son Département les effets mentionnés dans la liste ci-jointe que le Tribunal I.R. du district de Liesing m'a fait parvenir.

Il résulte d'une communication du Tribunal précité que les objets de valeur laissés par le défunt et énumérés dans la décision du Tribunal dont une traduc-

Son Altesse

S a i d H a l i m P a c h a ,
Grand - Vézir et Ministre des Affaires Etrangères
de Sa Majesté Impériale le Sultan,
etc. etc. etc.

tion est également ci-annexée, ne peuvent nous être remis qu'après l'expiration d'un délai de six mois, édicté, conformément à la loi, pour inviter tous ceux qui ont à faire des réclamations à la succession à faire valoir leurs droits. Le Tribunal ajoute que, jusqu'ici, les réclamations suivantes lui ont été présentées:

d'après le compte du fossoyeur Leopold	
Ruthhofer (copie ci-jointe)	Couronnes 93.-
honoraires du notaire	" 17.80

En tout:	Couronnes 110.80
----------	------------------

Si la famille fait parvenir cette somme au Consulat Général qui l'enverrait en ce cas au Tribunal de Liesing, elle évitera la vente de la montre se trouvant parmi les objets de valeur.

Veuillez agréer les assurances du respect avec lequel j'ai l'honneur d'être,

Monsieur le Ministre,

de Votre Altesse

le très humble et très obéissant serviteur

